

# ПРАВО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ



Цветана Каменова † □ Стефан Стефанов

Мадлен Кавръкова □ Димитър Деков



Проф. д-он. Цветана Каменова (1950-2018)

Завършва Юридическия факултет на Софийския университет, защитава докторска дисертация през 1979 г. и от същата година работи в Института за държавата и правото при Българската академия на науките. Била е Научен секретар по обществените науки при БАН, Секретар на Общото събрание на БАН, Декан на Юридическия факултет в Пловдивския университет и Директор на ИДП. Специализира в Макс-Планк-Институтите в Мюнхен и Хамбург, в Института по правни науки към Лондонския университет и в Университета Париж 10 „Пантеон-Асас“. През 2005 г. проф. Каменова е избрана от Общото Събрание на ООН за съдия в Международния трибунал за бивша Югославия и от 2006 г. до 2009 г. е член на съдебния състав по делото „Милутинович и др“. Участва в работата на редица международни организации: Унидроа, УНСИТРАЛ, СОИС и др. Водила е лекционни курсове по авторско право, международно частно право, права на човека, международно право и международно хуманитарно право. Автор и съавтор на 20 книги и над от 120 статии в България и в чужбина.



Проф. д-р по право инж. Стефан Стефанов

От 1977 инженер по техническа кибернетика - ТУ-Дрезден. От 1984 доктор по право - Хумболтов Университет Берлин. От 1985 гл. ас. в кат. Изобретателство и патентно-лицензионна дейност“. От 1991 е доцент по патентно дело и ръководител на същата катедра. От 2014 професор в катедра „Правни и хуманитарни науки“ в Стопански факултет на ТУ-София. До 2017 декан на Факултета за германско инженерно обучение и промишлен мениджмънт в ТУ-София. Гост-преподавател в Пловдивския университет и УНСС, както и в университетите в Люксембург, Брауншвайг, Ханوفر, Есен и Магдебург. Специализирал в Макс-Планк Институт по интелектуална собственост и конкурентно право в Мюнхен. Регистриран представител по индустриална собственост пред Българското патентно ведомство, Европейското патентно ведомство в Мюнхен и Европейското ведомство за марки и дизайн в Аликанте.



Д-р Мадлен Кавръкова

От 1998 година завършва право в Пловдивски Университет (ПУ) „Паисий Хилендарски“. От 1998 година е адвокат в Адвокатска колегия Пловдив. През 2015 година защитава докторска дисертация в ИПН при БАН. Преподава Международно частно право и Право на интелектуална собственост в ПУ.



Доц. д-р Димитър Деков

През 2004г. завършва право в ПУ „Паисий Хилендарски“ – гр. Пловдив. От 2004 работи като асистент в Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. През 2012 защитава докторска дисертация в ИПН при БАН гр. София. От 2017 е доцент по Международно частно право в Катедра „Международно право, международни отношения и право на Европейския съюз“ в Юридическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Специализирал в Макс-Планк Институт по интелектуална собственост и конкурентно право в Мюнхен. От 2004г. упражнява адвокатска професия, като е вписан в Адвокатска колегия Пловдив. Преподава Международно частно право в ПУ.

**Цветана Каменова † • Стефан Стефанов  
Мадлен Кавръкова • Димитър Деков**

# **ПРАВО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ**

Настоящата книга се издава в изпълнение на проект „Правна закрила на  
интелектуалната собственост. Кой се нуждае от нея? Защо?  
Call for Proposals № GR/001/17, Agreement number 1320180013,  
с финансовата подкрепа на  
Службата на Европейския съюз за интелектуална собственост  
European Union Intellectual Property Office (EUIPO)

**Издател: Интел Дизайн ЕООД  
Първо издание  
ISBN 978-619-7178-10-4**

**Пловдив,  
2018**

## Съдържание

### ГЛАВА 1. АВТОРСКО ПРАВО

§ 1. Източници на авторско право и сродните права .....	8
I. Международни договори .....	8
II. Национални източници .....	15
§ 2. Обекти на закрила. Основни белези .....	18
I. Различни категории защитени произведения .....	18
II. Основни белези на закриляните обекти .....	29
III. Произведения, изключени от закрила .....	32
§ 3. Съдържание на авторското право .....	32
I. Неимуществени права. ....	32
II. Имуществени права .....	35
§ 4. Ограничения на обхвата на закрила на авторските права .....	47
I. Свободно използване на произведения .....	47
II. Свободно използване без заплащане на възнаграждение .....	49
III. Свободно ползване на произведения със заплащане на компенсационно възнаграждение .....	51
IV. Възнаграждение на авторите при свободно използване - размери и разпределение .....	52
§ 5. Използване на произведенията. Отстъпване на права .....	54
I. Общи разпоредби. Защитни норми.....	54
II. Авторски договори.....	57
§ 6. Продължителност на закрила на авторското право.....	66
§ 7. Наследяване на авторското право.....	72
§ 8. Колективно управление на права.....	73

I. Източници. Уредба в правото на ЕС.....	73
II. Субекти на колективно управление на права .....	74
III. Управление на приходите от колективното управление на права.....	81
IV. Отношения с ползвателите. Отстъпване на права за използване.....	82
V. Отношения с други организации за колективно управление на права.....	83
§ 10. Многотериториално разрешаване на използването в интернет на музикални произведения.....	84

## ГЛАВА 2. СРОДНИ ПРАВА

§ 1. Източници .....	87
I. Международни източници.....	87
II. Вътрешни източници.....	90
§ 2. Права на артистите изпълнители.....	91
I. Неимуществени права.....	91
II. Имотествени права на изпълнителите.....	92
III. Автономна квалификация.....	95
IV. Свободно използване.....	95
V. Срок на закрила по ЗАПСП .....	96
VI. Колективно представителство.....	97
VII. Закрила на наименованията на артистични групи.....	98
§ 3. Права на продуцентите .....	98
I. Продуценти на звукозаписи. Неимуществени права на продуцентите на звукозаписи.....	99
II. Имотествени права на продуцентите на звукозаписи.....	99
III. Права на филмовите продуценти. Немуществени права.....	101
IV. Имотествени права на филмовите продуценти .....	101

§ 4. Права на излъчващите организации.....	103
I. Международноправна уредба на правата на излъчващите организации.....	104
II. Транспониране на правото на ЕС в българския Закон за авторското право и сродните права.....	108
III. Свободно използване.....	110
IV. Времетраене на сродните права.....	111

### ГЛАВА 3. НАРУШЕНИЯ И СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА.

§ 1. Гражданскоправна защита.....	112
§ 2. Административноправна защита. ....	117
§ 3. Наказателни средства за защита.....	120

### ГЛАВА 4. ПАТЕНТИ

§ 1. Източници - законодателство .....	122
I. Международни договори .....	122
II. Национално законодателство.....	123
§ 2. Предмет на закрила .....	125
§ 3. Условия за патентоспособност.....	127
§ 4. Формалности (производство за предоставяне и получаване на патентна закрила).....	130
§ 5. Собственост и прехвърляне (прехвърляне - лицензи).....	134
§ 6. Обхват на изключителните права.....	137
§ 7. Ограничения и изключения от обхвата на патентната закрила - принудителни лицензии.....	139
§ 8. Продължителност, запазване и прекратяване на патентната закрила.....	146

§ 9. Нарушения и средства за защита.....	149
--	-----

## ГЛАВА 5. ПОЛЕЗНИ МОДЕЛИ

§ 1. Източници - законодателство.....	153
I. Международни договори.....	153
II. Национално законодателство.....	153
§ 2. Предмет на закрила.....	154
§ 3. Условия за регистрация.....	156
§ 4. Формалности (производство по заявяване и регистрация на полезни модели).....	159

## ГЛАВА 6. ТЪРГОВСКИ МАРКИ

§ 1. Източници - законодателство .....	164
I. Международни договори.....	164
II. Национално законодателство.....	165
§ 2. Предмет на закрила.....	167
I. Знаци, които могат да служат като марка.....	167
II. Различни категории марки.....	171
§ 3. Условия за закрила - абсолютни и относителни основания за отказ от регистрация.....	173
I. Абсолютни основания за отказ на регистрация.....	173
II. Относителни основания за отказ.....	179
§ 4. Формалности (процедура по заявяване, регистрация и поддържане на регистрацията на марка).....	182
§ 5. Собственост, прехвърляне, лицензии.....	186
§ 6. Обхват на изключителните права.....	190
§ 7. Ограничение на обхвата на закрила марката.....	191

§ 8. Изисквания за използване.....	192
§9. Продължителност на закрилата, подновяване, прекратяване.....	196
§ 10. Нарушения и средства за защита.....	198

## ГЛАВА 7. ПРОМИШЛЕН ДИЗАЙН

§ 1. Източници - законодателство .....	201
I. Международни договори.....	201
II. Национално законодателство.....	202
§ 2. Предмет на закрила.....	202
§ 3. Условия на закрила.....	204
§ 4. Формалности (производство по заявяване и предоставяне на закрила).....	204
§ 5. Собственост, прехвърляне, лицензия.....	208
§ 6. Обхват на изключителните права.....	209
§ 7. Срок на закрилата.....	210
§ 8. Нарушения и средства за защита.....	212

## ГЛАВА 8. ЗАКРИЛА НА ИНТЕГРАЛНИ СХЕМИ

§ 1. Източници - законодателство.....	213
I. Международни договори.....	213
II. Национално законодателство.....	213
§ 2. Предмет на закрила.....	214
§ 3. Условия на закрила.....	215
§ 4. Формалности (процедура за заявяване и предоставяне на закрила).....	215
§ 5. Собственост, прехвърляне, лицензии.....	217
§ 6 Обхват на изключителните права.....	218



§ 7. Ограничение на обхвата на закрила - принудителни лицензии.....	219
§ 8. Продължителност на закрилата.....	219
§ 9. Нарушения и средства за защита.....	221

## ГЛАВА 9. ЗАКРИЛА НА ТЪРГОВСКА ТАЙНА (KNOW-HOW)

§ 1. Източници - законодателство .....	222
I. Договори.....	222
II. Национално законодателство.....	223
§ 2. Закрила на търговската тайна - поверителна информация.....	225

## ПРЕДГОВОР

Учебникът „Право на интелектуална собственост“ е създаден в изпълнение на проект „Grant Agreement for an Action, Agreement number – 1320180013“ на Асоциацията за правна помощ на потребителите, осъществяван с финансовата подкрепа на Службата на Европейския съюз за интелектуална собственост (European Union Intellectual Property Office) и любезното съдействие на Юридическия факултет при ПУ „Паисий Хилендарски“ – гр. Пловдив.

Авторите на учебника са бивши и настоящи преподаватели в този факултет по дисциплината „Право на интелектуална собственост“. Ето защо той е предназначен предимно за студенти от специалност „Право“, но може да се ползва и от студенти от икономически, инженерни и други специалности, където се изучават основните положения и начини на закрила на обектите на интелектуална собственост. Студентите са бъдещите создатели на обекти на интелектуална собственост и е недопустимо да нямат минимум от знания в тази област. Необходимо е да се промени тяхното отношение към интелектуалната собственост, да се уважава собствената им креативност, иновации и предприемачество и да се повиши тяхната осведоменост за стойността на оригиналните продукти – обект на интелектуална собственост.

Такава задача са си поставили и авторите на този учебник, а именно в компактна форма да дадат необходимия минимум от знания за правната регламентация на отношенията, възникващи при създаване, закрила и използване, както на обектите на авторското право и сродните права (произведения на литература, наука, изкуство, култура) така и на обектите на индустриалната собственост (патенти, полезни модели, марки, промишлен дизайн, ноу-хау и др.). Учебникът може да се използва и от всеки един представител на академичната сфера, бизнес средите и сферата на изкуството, който прави първи стъпки в областта на интелектуалната собственост.

# **ПРАВО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ**

## **Авторско право и сродни права**

### **Глава 1. Авторско право**

#### **§1. Източници на българското право за авторското право и сродните права**

##### **I. Международни договори<sup>1</sup>**

Съгласно чл. 5, ал. 4 от новата българска конституция от 12 юли 1991 г. международни договори, ратифицирани в съответствие с конституционно установената процедура, обнародвани и влезли в сила по отношение на Р България, стават част от вътрешното право на страната. Разпоредбите на тези договори имат предимство пред противоречивите правила на вътрешното законодателство. Това е фундаментална промяна в конституционния подход към международното право, който приема и подчертава превъзходството на международното право над вътрешното право. Подобно превъзходство е от първостепенно значение за международните договори в областта на авторското право и сродните му права поради значителната им роля в регулирането на отношенията с международен елемент.

Съгласно горепосочените конституционни разпоредби за ратифициране, официално публикуване и влизане в сила по отношение на България, международните актове не само стават част от националното законодателство и техните самоизпълняващи се норми се прилагат без последващ вътрешен правен акт, те имат също така предимство пред съществуващите вътрешни законодателни правила, които им противоречат и са по-неблагоприятни условия за авторите.

Участието на България в международните конвенции за авторското право и сродните му права трябва да се разглежда в светлината на това разбиране.

**Участието на България в ревизираната Бернска конвенция за закрила на литературни и художествени произведения (БК)<sup>2</sup>**

---

<sup>1</sup> Подробно Каменова, Цв., Международно и национално авторско право, С: ИПН БАН, 2004, стр. 34-56.

<sup>2</sup> Виж Бернска конвенция за защита на литературните и художествени произведения, Ратифицира с Указ № 1389 на Държавния съвет от 29.06.1974 г. - ДВ, бр. 53 от 6.07.1974 г.,

България се присъединява към БК, изпълнявайки задълженията си по Договора за мир от Ньой, с които завършва Първата световна война за България<sup>3</sup>. Съгласно задълженията по Ньойския договор, Народното събрание приема Законът за авторското право от 1921 г. Това се прави преди присъединяването на България към Конвенцията. Следващият закон за авторското право от 1951 г.<sup>4</sup> не съответства на „минималния стандарт“ за защита на авторското право, предоставен от БК, макар че България продължава да бъде член на Бернския съюз. Несъмнено най-важните промени са приети в Закона за авторското право през 1972 г., който и макар не в пълна степен въвежда основната закрила дадена от Конвенцията.

### **Универсална конвенция за авторското право**

България се присъедини към Универсалната конвенция за авторското право (УК) с Постановление № 2944 на Държавния съвет от 26 декември 1974 г. Към датата на ратифициране на Универсалната конвенция за авторското право Р България вече има закон за авторското право, който осигурява защита на всички основни икономически и морални права на авторите. Законодателството за авторското право в България разрешава защитата на правата, предвидени в чл. IV и чл. V от конвенцията: правото на превод, правото да се възпроизвежда и разпространява; правото на публично представяне; правото на радио и телевизионно разпръскване.

Специфичните изискванията на Конвенцията са въведени в българското право чрез наредба, издадена от Министерството на културата, в резултат на присъединяването на България към УК. Това е Наредба № 16 за поставяне на

---

Парижката редакция на Конвенцията. Измененията на Парижкия акт са ратифицирани с Указ № 1887 на Държавния съвет от 18.09.1980 г. - ДВ, бр. 76 от 30.09.1980 г.

<sup>3</sup>Чл. 166 е включен в част девета от Договора, наречена „Икономически клаузи“ със следното съдържание: „България е длъжна в срок от 12 месеца от влизането в сила на Ньойския договор: а) да спазва установените правила на Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост от 20 март 1883 г., ревизирана на 2 юни 1911 г. във Вашингтон, както и на Бернската конвенция за закрила на литературни и художествени произведения от 9 септември 1886 г., ревизирана на 13 ноември 1908 г. в Берлин и на Допълнителния протокол от Берн от 20 март 1914 г. б) да признава и защитава индустриалната, художествената и литературната собственост на гражданите на Съединените американски щати чрез ефективни правоприлагащи действия, предприети съгласно гореспоменатите конвенции.

<sup>4</sup> Виж Закон за авторското право (отм), Обн. - ДВ, бр. изв. 92 от 16.11.1951 г.; попр., бр. 10 от 01.02.1952 г.; изм. и доп., бр. 55 от 10.07.1956 г.; бр. 35 от 05.05.1972 г.; бр. 30 от 13.04.1990 г.; попр., бр. 32 от 20.04.1990 г.; отм., бр. 56 от 29.06.1993 г.;

знак за авторско право<sup>5</sup>. Тя е издадена на основание чл. 31, ал. 2 от Закона за авторското право и чл. 3 от УК за авторското право. Поради факта, че нашата страна се присъедини към УК в парижката и редакция от 1971 г. и е в сила за Р България от 7 юни 1975 г., а Наредба № 16 беше издадена в средата на 1977 г., би могъл да се постави въпроса дали произведенията, публикувани в периода между влизането в сила на Конвенцията и издаването на инструкция № 16, могат да бъдат защитени от Конвенцията, въпреки че нямат символ за защита на авторското право „©“.

Мерките, предприети от Наредба № 16, се отнасят до прилагането на защитата съгласно УК по отношение на произведения, публикувани за пръв път в България. Издаването на инструкцията през 1977 г. не е в противоречие с изискването на член X, § 2 от Конвенцията: всяка страна, към момента на депозиране на документа за ратификация, заверка или присъединяване, следва да може да прилага разпоредбите на Конвенцията в съответствие с националното законодателство. Въпреки това, тъй като в гореспоменатия двугодишен период произведенията, публикувани в български страни без знак за авторски права, не могат да бъдат считани за незащитени от конвенцията.

Друг проблем, който заслужава внимание, е поставянето на авторски знак върху творбите на автори от държави, участващи в БК, които са преведени и използвани в България. § 5 от допълнителните разпоредби към Наредба № 16 гласи, че поставянето на знак за авторски права върху такива произведения не е задължително. Думите „не задължителни“ означават, че такъв знак може да бъде или да не бъде поставен. В зависимост от това дали е поставен знакът за авторски права, произведението ще се ползва с конвенционна защита във всички страни - членове на УК, независимо дали произведението ще бъде публикувано за първи път извън България, в държава, участваща в БК, но която в същото време не участва в УС.

### **Участие на България в конвенциите за сродните права**

През април 1995 г. българският парламент ратифицира Международната конвенция за защита на изпълнението, ползвателите на фонограми и излъчващите организации (Римската конвенция от 1961 г.)<sup>6</sup> и Конвенцията за защита на продуцентите на фонограми срещу неразрешено копиране на техните

---

<sup>5</sup> Обн. - ДВ, бр. 66 от 23.08.1977 г.; отм.; бр. 56 от 29.06.1993 г.; в сила от 01.08.1993 г.; Издадена от председателя на Комитета за изкуство и култура.

<sup>6</sup> Вж. в <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/rome/>

фонограми (Женевската Конвенция за фонограми от 1971 г.)<sup>7</sup>. В закона за рагификация на Римската конвенция е включена декларация за резерви<sup>8</sup>.

Защо е необходимо ратифицирането на тези две конвенции? Когато беше изготвен Законът за авторското право, в чл. 102 се предвиждаше, че правата на чуждестранните изпълнители, продуцентите на звукозаписи и радио и телевизионните организации, когато последните не са се реализирали на територията на Р България и не са реализирани или едновременно публикувани територията на Р България, се защитават в съответствие с международните договори в областта на сродните права, по които Р България е страна.

Повече от две години изминаха до датата, на която международните конвенции за сродните права бяха ратифицирани. Фактът, че националното законодателство не е свързано с регламента, даден от последните две конвенции, доведе до увеличаване на пиратството в България. Ето защо присъединяването на България към тези конвенции спомогна за подобряване на имиджа на България в сферата на интелектуалната собственост. Известно е, че липсата на такъв международен ангажимент създава неблагоприятен имидж на страната. Съвременната практика показва, че широко разпространеното пиратство в някои страни поради липсата на международни ангажменти води до икономически атаки срещу тези страни. Това е и идеята за прилагането на Споразумението TRIPS<sup>9</sup>. Като се върнем към декларациите, следва да се каже, че първата декларация има за цел да се плащат възнаграждения от потребители в България (радио и телевизионни организации), само ако производителите са граждани на държава, която е страна по конвенцията. Втората декларация въвежда принципа на съществена взаимност по отношение на възнагражденията за вторично използване на звукозаписи.

---

<sup>7</sup> Вж. в <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/phonograms/>.

<sup>8</sup> Текстът на декларацията е следният: а), „Р България на основание чл. 16, ал. 1, а) и iii) декларира, че няма да прилага член 12 по отношение на звукозаписите, чийто производител не е гражданин на друга договаряща държава.” б), „Р България на основание чл. 16, ал. 1, а) и iv) декларира, че по отношение на звукозаписи, чийто производител е гражданин на друга договаряща държава, тя ще ограничи защитата, предвидена в чл. 12, доколкото и за срока, за който последната държава предоставя закрила на звукозаписи, определени за първи път от гражданин на Р България”.

<sup>9</sup> Вж. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS).

## TRIPS

Р България е страна и по Споразумението относно свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуалната собственост (TRIPS), към което се присъединяваме през 01.12.1996г.

Споразумението TRIPS е подписано от Европейския съюз и одобрено съответно с Решение 94/800. Ето защо това споразумение обвързва институциите на Съюза и държавите членки (т.38 от Решение на СЕС по дело С 135/10). Съгласно постоянната практика на Съда разпоредбите на споразуменията, сключени от Съюза, са съставна част от неговия правен ред<sup>10</sup> и следователно са приложими в него.

Що се отнася до въпроса дали частноправните субекти могат да се позовават пряко на разпоредбите на Споразумението TRIPS, според практиката на Съда на ЕС не е достатъчно те да са част от правния ред на Съюза. Необходимо е още тези разпоредби да изглеждат, в светлината на своето съдържание, безусловни и достатъчно конкретни, и по естеството и структурата си да допускат такова позоваване<sup>11</sup>. Що се касае до споразумението TRIPS, според последното съображение от Решение 94/800 на СЕС, пред съдилищата на Съюза и държавите членки не може да се прави пряко позоваване нито на Споразумението за създаване на СТО, нито на приложенията към него. Съдът е постановил, че поради естеството и структурата си разпоредбите на Споразумението TRIPS нямат непосредствено действие и не могат да създадат за частноправните субекти права, на които те да се позовават пряко пред съда по силата на правото на Съюза<sup>12</sup>.

---

<sup>10</sup> Вж. Решение от 30 април 1974 г. по дело Haegeman, 181/73, Recueil, стр. 449, точка 5, Решение от 30 септември 1987 г. по дело Demirel, 12/86, Recueil, стр. 3719, точка 7 и Решение от 22 октомври 2009 г. по дело Bogiatzi, С 301/08, Сборник, стр. I 10185, точка 23.

<sup>11</sup> Вж. в този смисъл Решение по дело Demirel, посочено по-горе, точка 14, Решение от 16 юни 1998 г. по дело Raske, С 162/96, Recueil, стр. I 3655, точка 31, както и Решение от 10 януари 2006 г. по дело IATA и ELFAA, С 344/04, Recueil, стр. I 403, точка 39.

<sup>12</sup> Вж. в този смисъл Решение от 23 ноември 1999 г. по дело Португалия/Съвет, С 149/96, Recueil, стр. I 8395, точки 42—48, Решение от 14 декември 2000 г. по дело Dior и др., С 300/98 и С 392/98, Recueil, стр. I 11307, точка 44 и Решение от 16 ноември 2004 г. по дело Anheuser-Busch, С 245/02, Recueil, стр. I 10989, точка 54.

## Източници на правото на ЕС

След присъединяването на България към Европейския съюз, у нас действат източниците на правото на ЕС, които в областта на авторското право са многобройни. Най-важните от тях са:

- Директива 2012/28/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година относно някои разрешени начини на използване на осиротели произведения<sup>13</sup>;
- Директива 2011/77/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 27 септември 2011 година за изменение на Директива 2006/116/ЕО за срока за закрила на авторското право и някои сродни права<sup>14</sup>;
- Директива 2004/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно упражняването на права върху интелектуалната собственост<sup>15</sup>;
- Директива 2001/84/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 27 септември 2001 година относно правото на препродажба в полза на автора на оригинално произведение на изкуството<sup>16</sup>;
- Директива 2001/29/ЕО на европейския парламент и на съвета от 22 май 2001 година относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество<sup>17</sup>;
- Директива 98/71/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 13 октомври 1998 година относно правната защита на индустриални дизайни<sup>18</sup>;
- Директива 96/9/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 11 март 1996 година за правна закрила на базите данни<sup>19</sup>;
- Директива 93/83/ЕИО на Съвета от 27 септември 1993 година относно координирането на някои правила, отнасящи се до авторското право и сродните му права, приложими към спътниковото излъчване и кабелното препредаване<sup>20</sup>;

<sup>13</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=celex%3A32012L0028>.

<sup>14</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0077>.

<sup>15</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A32004L0048>.

<sup>16</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0084>.

<sup>17</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0029>;

<sup>18</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31998L0071>;

<sup>19</sup> Вж. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A31996L0009>;

<sup>20</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A31993L0083>;



- Директива 2006/115/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 12 декември 2006 година за правото на отдаване под наем и в заем, както и за някои права, свързани с авторското право в областта на интелектуалната собственост<sup>21</sup>;
- Директива 2009/24/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 година относно правната закрила на компютърните програми<sup>22</sup>;
- Директива 2014/26/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 година относно колективното управление на авторското право и сродните му права и многотериториалното лицензиране на правата върху музикални произведения за използване онлайн на вътрешния пазар текст от значение за ЕИП<sup>23</sup>;
- Регламент (ЕС) № 386/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 19 април 2012 година за възлагане на службата за хармонизация във вътрешния пазар (марки, дизайни и модели) на задачи, свързани с гарантирането на спазването на правата на интелектуална собственост, включително обединяването на представители на публичния и частния сектор в Европейска обсерватория за нарушенията на правата на интелектуална собственост<sup>24</sup>;
- Регламент (ЕС) № 608/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 12 юни 2013 година относно защитата на правата върху интелектуалната собственост, осъществявана от митническите органи, и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1383/2003 на Съвета<sup>25</sup>;

## **II. Национални източници**

### **Исторически контекст: 1896 - 1993 г.**

Закрилата на авторското право в България има почти век история. Първото правило, свързано с авторското право, е въведено в наказателния кодекс от 1896 г., в който са предвидени наказателни способи. Първият български закон за авторското право, приет през 1921 г., съдържа много

<sup>21</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/TXT/?uri=CELEX:32006L0115>;

<sup>22</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/TXT/?uri=CELEX:32009L0024>;

<sup>23</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026>;

<sup>24</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0386>;

<sup>25</sup> Вж. в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0608>;

подробно регламентиране. Моделът, който бе следван, бе руският Закон за авторското право от 1911 г.

След Втората световна война развитието на авторското право в България следва стриктно руските съветски правни принципи. През 1947 г. свободата на договора е била отменена. Държавният монопол е въведен във всички сфери на културната индустрия. Законът за авторското право, който влезе в сила от 1951 г., бе изменен три пъти: през 1956, 1972 и 1990 г. Второто изменение има най-голямо значение, тъй като въвежда промени, свързани с ратификацията на Парижкия акт от Бернската конвенция. Последното изменение на въведения през 1990 г. закон е ограничено. То въведе по-ефективни мерки срещу пиратството.

### **Конституцията от 1991г.**

Значението на Конституцията на Р България се разкрива в две посоки. Първо, при установяването на основните принципи, ръководещи гражданското общество и социалната държава в България. Второ, Глава II от Конституцията, която се занимава с основните права и свободи на гражданите, обявява тези, свързани с интелектуалната собственост за защитени от закона. Чл. 54 ал. 3 гласи, че авторското право и сродните му права са защитени от закона.

### **Закон за авторското право и сродните права. Основни понятия.**

Определянето на предмета на закона е в чл. 1. Законът регулира отношенията, свързани със създаването и разпространението на произведенията на литературата, изкуството и науката. По-нататък законът гласи, че авторското право върху произведения на литературата, изкуството и науката възникват за автора със създаването на произведението. Автор е всяко физическото лице, в резултат на чиято творческа дейност е създадено произведение. Други физически или юридически лица могат да бъдат носители на авторско право само в случаите, които са предвидени в закона. Първоначалното притежаване на авторски права за юридически лица не съществува в българското законодателство. Юридическите лица могат да бъдат само носители на деривативно авторско право - по силата на правна сделка, наследяване, когато произведението е създадено по трудово правоотношение или в изпълнение на договор за художествена поръчка.

Не се изисква от автора да притежава определена правоспособност или дееспособност, тъй като създаденото от него произведение е резултат от фактически действия, а не от правни. Автор може да бъде всяко физическо лице,

независимо от неговата възраст, пол, народност или др. Създаденото от автора произведение може да притежава гениални качества, но може и да е бездарно, което не влияе на закрилата му от закона. Не се изисква спазването на формалности за да се получат или упражняват авторските права. Достатъчен е фактът на създаването (обективизирането) на произведението в каквато и да е форма. Не е необходимо авторът да е известен, правна закрила получават и анонимните произведения.

Първоначалният собственик на всяко авторско право е самият създател или, в случай на съвместни произведения (включително филмови произведения), самите създатели. Това е така, тъй като единствено на човека е присъща творческа дейност.

Законът въвежда презумпция за авторството. Според чл.6 „До доказване на противното за автор на произведението се смята лицето, чието име или друг идентифициращ знак са посочени по обичайния за това начин върху оригинала на произведението, копия или екземпляри от него и/или техните опаковки.”

Когато произведение е създадено от две или повече лица, авторското право принадлежи общо независимо дали произведението е неделимо цяло или се състои от части, които имат самостоятелно значение. Произведението следва да е резултат от творческите усилия на повече от едно лице, като целта е създаването на едно произведение. Не се приема за съавторство механично съединяване на две отделни произведения. Самостоятелното значение на частите в него не означава, че всяка от тях е отделно произведение. Произведението е вследствие от съвместен творчески труд и авторското право върху произведението е общо на всички автори, независимо от конкретния принос на всеки от тях. Затова за всяко използване на произведението и за преработването му е необходимо съгласието на всички съавтори. При липса на съгласие между съавторите въпросът се решава от съда. Когато съдът е разрешил ползването на произведението по определен начин или съавторите са дали общо съгласие за това, никой от съавторите не може да се противопостави на следващо му използване по същия начин. Закон допуска такова противопоставяне само, ако „основателна причина” налага това.

Българският закон за авторското право прави разлика в чл. 8, когато създаденото произведение е неделимо като цяло (съвместна работа) и случаят, когато произведението, създадено от две или повече лица, се състои от части, които имат собствено съществуване. Всички съавтори трябва да дадат своето

съгласие за всяко използване на произведението или за неговото адаптиране. Когато произведението, създадено от съавтори, се състои от части, които имат самостоятелно значение (композирана работа или комбинация от произведения), всеки от авторите може да разреши отделно използване на неговата част, освен ако не е договорено друго от съавторите, освен ако това не е не засяга използването на цялото произведение. Докато при съвместните работи (неделими работи) те изобщо не могат да бъдат използвани поотделно. След като е дадено съгласие за използване на произведението по определен начин или има решение на съда в този смисъл, никой от съавторите не може да възрази срещу по-нататъшното използване на произведението по същия начин, освен ако няма основателна причина за това.

Съавторите договорят разпределението на възнагражденията получени от използването на произведението. Ако съавторите не могат да постигнат съгласие се счита, че съотношението на разпределението трябва да е при равни пропорции. Вслучай на спор, съдът изследва приноса на всеки от тях след което определя каква част се полага от общото възнаграждение на всеки от съавторите.

Съдържанието на основните правни понятия, с които борави българският закон за авторското право и сродните му права са изяснени в допълнителните разпоредби от закона. В § 2 от Допълнителните разпоредби на закона са дадени легални дефиниции на 20 правни понятия. Някои от по-важните са:

- „разгласяване на произведение” е довеждането на произведението със съгласието на неговия автор за първи път до знанието на неограничен кръг лица, независимо от формата и начина, по който се осъществява това;
- „публикуване на произведение” е довеждането на произведението до знанието на неограничен кръг лица посредством възпроизвеждане и разпространение на екземпляри от него, включително като звукозаписи или записи на филми или други аудио-визуални произведения, в достатъчно количество в зависимост от естеството на произведението;
- „възпроизвеждане на произведение” е прякото или непрякото размножаване в един или повече екземпляри на произведението или на част от него, по какъвто и да е начин и под каквато и да е форма,

постоянна или временна, включително запаметяването му под цифрова форма в електронен носител;

- „съобщаване на публиката” е изпращането на изпълнението до публиката чрез всякакви средства без излъчването по безжичен път по начин, даващ възможност на публиката да го слуша и/или гледа;
- „ползватели на произведения” са физическите и юридическите лица, като издателства, театри, организатори на концерти, радио- и телевизионни организации, предприятия, които осъществяват обществени електронни съобщителни услуги чрез електронна съобщителна мрежа за разпространение на български или чуждестранни радио- или телевизионни програми, заведения за обществено хранене и забава, продуценти на звукозаписи, филмови продуценти, доставчици на съдържание в Интернет и други, които довеждат произведението до знанието на читателите, зрителите и слушателите пряко или чрез други лица - разпространители;

## **§ 2. Обекти на закрила. Основни белези.**

### **I. Различни категории защитени произведения**

Законът установява неизчерпателен списък на произведения, предмет на закрила на авторското право<sup>26</sup>. Някои от тези примери заслужават коментар.

#### ***1. Литературни произведения, включително произведения на научната и техническата литература, на публицистиката и компютърни програми***

Всяко словесно произведение независимо от неговата форма е литературно произведение. За защита на авторското право върху него е без значение формата под която е изразено. То може да бъде фиксирано на носител или публично изпълнено или произнесено. Литературното произведение следва да се разбира в широк смисъл, а не само художествените литературни произведения, като лирика, драма, епос и др.

Законът посочва като отделна категория произведения на научна и техническа литература, за да се избегнат всякакви съмнения, които биха могли да възникнат във връзка с авторското право за защита на научни произведения.

---

<sup>26</sup> Подробно за обектите на авторско право виж Драганов, Ж. Обекти на интелектуалната собственост, Сиби, 2016, с. 84 и сл.

Законът не дава определение за компютърни програми: смята се, че всяко дефиниране може да бъде преодоляно от развитието на технологиите.

## ***2. Музикални произведения***

Характеризиращите признаци на музикалните произведения са мелодията, ритъмът и хармонията, които биват защитени в своето единство, като музикални произведения. Въпреки, че мелодията е основополагаща, тя не предствалвява отделен обект на авторското право, тя може да бъде преработена и да стане самостоятелен обект на закрила, разбира се със съгласието на автора на мелодията. Те могат да бъдат с текст или без текст. Текстът е литературно произведение, но става част от музикалното произведение само когато се комбинира с музиката.

## ***3. Сценични произведения - драматични, музикално-драматични, пантомимични, хореографски и други***

Това са творби, създадени с единствената цел да бъдат изпълнени на сцена. Тези обекти се закрилят от авторското право без значение дали са записани или изпълнени на живо. Въпрос, който често се появява на практика, е това, което е предмет на закрила: самата работа или неизбежната комбинация с други творби като сценарии, костюми, музика и др.

## ***4. Кинематографични и други аудиовизуални произведения***

Типично за тези произведения е, че те включват елементи, които могат да съществуват независимо, както и в предишния случай с произведенията, създадени за сценично изпълнение.

## ***5. Произведения на изобразителното изкуство, включително произведения на приложното изкуство, дизайна и народните художествени занаяти***

Тази група произведения се характеризира с идея, сюжет, композиция и специфични изразни средства, като безспорно в тях се съдържа творчески елемент.

## ***6. Реализирани произведения на архитектурата и приложени устройствени планове***

Авторското право върху произведения на архитектурата принадлежи на лицето, което е създадо произведението, и в случаите, когато собствеността върху произведението принадлежи на друго лице.

Допълнителните разпоредби на закона дават следното определение на понятието: „произведения на архитектурата” са проекти на сгради и

съоръжения, устройствени планове и схеми, утвърдени по реда на действащото законодателство, сгради и други съоръжения и елементи от тях, трайните обекти на синтеза на архитектурата с другите изкуства, както и оформленията на интериори с траен характер, регистрирани от съответната организация за колективно управление на права;

**7. *Фотографски произведения и произведения, създадени чрез процес, аналогичен на фотографията***<sup>27</sup>

Когато фотографското произведение е портрет, авторското право принадлежи на създателя на фотографията, но за създаването ѝ се изисква съгласие и на изобразеното лице. Такова съгласие не се изисква когато:

- изобразението е било направено в хода на обществената дейност на изобразеното лице или на публично или обществено място;
- изобразението на лицето е само детайл в произведение, показващо събрание, шествие или пейзаж;
- изобразеното лице е получило възнаграждение, за да позира, освен ако между автора и изобразеното лице е било уговорено друго.

**8. *Одобрени архитектурни проекти, одобрени проекти по устройствено планиране, карти, схеми, планове и други, отнасящи се до архитектурата, териториалното устройство, географията, топографията, музейното дело и която и да е област на науката и техниката***

За да бъде признат за произведение и да получи авторска защита е необходимо изготвянето на проектите да бъде в резултат на творческо, интелектуално усилие а не на формално уредена рутинна работа<sup>28</sup>. При изготвянето на проекта не следва да е спазван определен модел, алгоритъм от

---

<sup>27</sup> В последните години особено актуален стана въпросът относно защитата на авторските права върху публикуваните в социалните мрежи фотографии. В Решение № 2025 от 21.11.2012 г. по т. д. № 5673 / 2012 г. на ТО VI-18 състав на Софийски градски съд се мотивира, че показването на фотографията от автора по какъвто и да е начин, включително и чрез социалните мрежи, автоматично не означава, че същият дава съгласието си фотографията да бъде ползвана свободно от трети лица. Общодостъпността до неограничен брой потребители не обосновава нарушение на авторските права на автора. С публикуването на фотографията в интернет пространството, макар и видяна от неограничен брой потребители, авторът не отстъпва право за използването ѝ от всяко лице, още по-малко правото да публикува в различни издания или да я ползва с каквато и да е друга търговска цел.

<sup>28</sup> Виж Решение № 441 от 02.03.2016 г. по т. д. № 1462/2012 г. на Софийски градски съд

технически стъпки, а да е резултат от самостоятелни решения на автора на проекта, до които той е достигнал по пътя на нетипично интелектуално усилие.

#### ***9. Графично оформление на печатно издание***

Това е нов предмет, който има за цел да даде защита на илюстрациите и дизайна на книгите.

#### ***10. Кадастрални карти и държавни топографски карти***

Следното също е обект на авторско право:

#### ***11. Преводи и преработки на съществуващи произведения и фолклорни творби***

Преводът е ново произведение, което е създадено, със съгласието на автора на оригиналния текст, като в резултат на преводаческата дейност е създадено едно произведение. Авторът на преведеното произведение е преводачът. Превод без съгласието на автора може да се извършва само, ако оригиналният текст не е обект на авторското право, например поради изтичане на срока на закрила. Произведение разгласено анонимно е обект на авторско правна защита. За извършването на превод на анонимно произведение се изисква съгласие от физическото или юридическото лице, което със съгласието на автора е разгласило за първи път произведението.

Съгласно §2 т.18 от ДР на закона „преработка на произведение” е изменението му с оглед създаването на ново, производно на него произведение, в т. ч. приспособяването му към друг жанр, както и внасянето на всякакъв вид промени в него.

Преработките биват различни видове - съкращаване, добавяне, написване на резюме, излагане на тезиси. Най-разпространена преработка е адаптацията. В резултат на адаптацията се създава ново произведение, отделен обект на авторското право. Адаптация се прави единствено със съгласието на автора<sup>29</sup>.

#### ***12. Аранжimenti на музикални произведения и на фолклорни творби***

Аранжментът е преработка на музикална творба, за която законът определя отделна закрила.

---

<sup>29</sup> Подробно Каменова, Цв., Международно и национално авторско право, ИПН БАН, 2004, стр. 75-76.



***13. Периодични издания, енциклопедии, сборници, антологии, библиографии, бази данни и други подобни, които включват две или повече произведения или материали***

Точка 13 се отнася до колекции от произведения, ако те включват две или повече произведения или материали. Всички изброени произведения са производни произведения.

Сборниците традиционно се закрият от авторското право в случаите, когато е налице творчески принос при подбора или подреждането на събрания материал.

***14. Компютърен софтуер***

Компютърният софтуер като обект на закрила на авторското право е включен към литературните произведения. Това означава, че компютърните програми ще бъдат защитени, доколкото те са резултат от творческа дейност. В закона няма специална дефиниция какво трябва да се разбира под понятието „компютърни програми“. Механичното присъединяване на компютърните програми към кръга на закриляните литературни произведения в чл.3 от ЗАПСП може да се обясни с наложеното разбиране в чл.1 от Директива на Съвета 91/250/ЕИО относно правната закрила на компютърните програми. Съгласно нормата „държавите-членки закрият с авторско право компютърните програми като литературни произведения по смисъла на Бернската конвенция за закрила на литературните и художествените произведения“. Компютърната програма следва да съдържа оригиналност, доколкото тя е резултат от творческата дейност на автора, но от редакцията на текста в Директивата следва, че се закрият и компютърни програми, които не се отличават качествено от други предхождащи ги програми. Германският закон отделя правната уредба на закрила на софтуера, а не присъединява механично компютърните програми към литературните произведения, за които изискването да са резултат от „творческа дейност“ има по-различно тълкуване. Директива на Съвета 91/250/ЕИО е отменена от Директива 2009/24/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2009 година относно правната закрила на компютърните програми, която съгласно нейният чл. 1 ал. 4 тази „Директива се прилагат и за програмите, създадени преди 1 януари 1993 г., без да се засягат каквито и да е постигнати договорености или придобити права преди тази дата“. В новата Директива се запазват основните правни положения, като правилото, че държавите-членки следва да предоставят закрила на компютърните програми

съгласно правото на интелектуална собственост като литературни произведения. Запазва се съдържанието на основните принципи и понятия, въведени от Директива 91/250/ЕИО. В съображение (7) от новата Директива 2009/24/ЕО понятието „компютърни програми” се разширява и пояснява. То включва програми в каквато и да е форма, включително и тези, които са част от хардуер. Това понятие включва и подготвителната дейност по разработване, водеща до създаването на компютърна програма, при условие че естеството на подготвителната дейност е такова, че на един по-късен етап може да се получи компютърна програма от нея.”

Не се закрият от авторското право идеите и принципите, които са заложи в отделните елементи на програмата. Авторското право закриля изразяването в обективна форма на тези идеи и принципи. Единственият критерий, който Директивата позволява да се приложи, за да се определи пригодността на един софтуер за закрила от авторското право е „оригиналност”. Директивата не позволява да бъдат изследвани качествените или естетическите достойнства на софтуера, за да се определи оригиналността му. Според чл. 1 ал. 3 от Директивата една компютърна програма е оригинална, ако е собствено интелектуално творчество на автора. Разбира се това не изключва авторът да бъде повече от един или „група от физически лица”, стига колективните произведения да се признават от националното законодателство на държавата членка. Съгласно правилата на вътрешните законодателства на държавите членки за носител на авторското право на компютърна програма може да бъде определено и юридическо лице.

В раздел VII от ЗАПСП съществуват някои специфични правила относно ползването на компютърните програми. В случай, че няма изрична уговорка между страните законът определя какви действия може да извършва лицето, което законно е придобило правото да използва компютърна програма. Така лицето може да зарежда програмата, да я изобразява върху екран, да я изпълнява, предава на разстояние, да я съхранява в паметта на компютър, да я превежда, преработва и да внася изменения в нея. Тези действия могат да се извършват единствено за целите, за които е придобито правото да се ползва програмата. Използването извън тези цели ще бъде нарушение на авторските права, независимо, че лицето я използва на законно основание.

По-нататък законът въвежда действията, които лицето, което законно е придобило правото да използва компютърната програма може без съгласието на

автора и без заплащане на определено възнаграждение да извършва. Императивният характер на нормата на чл.71 не позволява отклонение от изброените действия. Такива действия са:

- да изготвя резервно копие от програмата, ако това е необходимо за съответния вид използване, за който е придобита програмата;
- да наблюдава, изучава и изпитва начина на действие на програмата за определяне на идеите и принципите, които са залегнали в който и да е неин елемент, ако това става в процеса на зареждането на програмата, изобразяването ѝ върху екран, изпълняването ѝ, предаването ѝ на разстояние или съхраняването ѝ в компютърната памет при условие, че той има право да извършва тези действия в съответствие с чл.70 от закона;
- да превежда програмния код от една форма в друга, ако това е безусловно необходимо за получаване на информация за постигане на съвместимост на създадена компютърна програма с други програми, при условие, че необходимата за тази цел информация не е била предоставена в готов вид и че това се извършва само по отношение на онези части от компютърната програма, които са необходими за постигане на съвместимостта.

Получената информация не може да бъде използвана за създаване и разпространение на компютърна програма, несъществено отличаваща се от програмата, чийто програмен код се превежда, както и за каквото и да е друго действие, което може да накърни авторските права върху програмата.

### **15. Бази данни**

Съгласно §2 т.13 от ДР на ЗАПСП „база данни” е съвкупност от самостоятелни произведения, данни или други материали, подредени систематично или методично и индивидуално достъпни по електронен или друг път. Не са „база данни” по смисъла на закона компютърните програми, използвани за създаването или функционирането на бази данни, записите на отделно аудио-визуално, литературно или музикално произведение, както и събирането на звукозаписи с музикални изпълнения върху компактдиск.

Директива 96/9/ЕО на Европейския парламент и Съвета за правна закрила на базите данни определя понятието „база данни”, като „сборник от самостоятелни произведения, данни или други материали, подредени по систематичен или методичен начин и индивидуално достъпни по

електронен или друг път”. СЕС в свое решение от 9 ноември 2004 г. по С-444/02<sup>30</sup> приема, че „Понятието „база данни” по смисъла на чл. 1 (2) от Директива 96/9/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 11 март 1996 г. за правна закрила на базите данни се отнася до каквато и да е сбирка от работи, данни или други материали, отделими едни от други без да се засяга стойността на съдържанието им, включително метод или някаква система за извличане на всеки от съставните материали.” Съдът намира още, че: „класификацията на един сборник, като база данни се изисква материалите в него, да бъдат систематично или методично подредени и индивидуално достъпни по един или друг начин”. Според съда, макар и да няма изрично изискване да е физически очевидна тази систематична подредба, за се отговори на условието на съображение (21) от Директива 96/9/ЕО, събирането трябва да се съдържа в определена база от някакъв вид и да включва технически средства като електронни, електромагнитни или електро-оптични процеси или други средства, като например индекс, таблица на съдържанието или конкретен план или метод за класификация, за да се позволи извличането на всякакви независими материали съдържащи се в него”.

Терминът база данни, както е определено в член 1, § 2 от Директива 96/9/ЕО се отнася до събиране на произведения, данни или други материали, които могат да се отделят един от друг без да се засяга стойността на съдържанието им, система от някакъв вид за извличане на всеки от нейните съставни материали.

Авторскоправна закрила могат да търсят, както лицата, които са носители на авторското право върху отделните произведения, включени в сборника (базата данни), така и лицата, които са избрали и систематично са подредили произведенията. Критериите, използвани за определяне дали дадена „база данни” трябва да бъде закриляна от авторско право се определят от това доколко подборът или подреждането на съдържанието на базата данни представляват собствено авторско интелектуално творение.

Директивата защитава и трета група лица - производителите на база данни. Целта на правната закрила на правата на производителите на бази данни е да се защитят значителните инвестиции, които се правят в модерни системи за обработка и съхраняване на информация. Директива 96/9/ЕО на Европейския

---

<sup>30</sup> Достъпно на интернет адрес: <http://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-444/02>

парламент и Съвета от 11 март 1996 г. за правна закрила на базите данни си е поставила за цел да „въведе стабилен и уеднаквен режим на правна закрила на правата на производителите на бази данни”. Закриля се правото на производителя на база данни, когато е налице количествено или качествено съществена инвестиция за придобиването, проверката или оформлението на съдържанието. Изразът „инвестиция за придобиването ... на съдържанието” на база данни в чл. 7 (1) от Директива 96/9/ЕО следва да се разбира като отнасящ се до ресурсите, използвани за издирването на независими материали и събирането им в база данни. Този израз не включва ресурсите, използвани за създаването на материали, които съставляват съдържанието на базата данни.

В българския ЗАПСП защитата на производителите на бази данни е уредена в глава 11а. Производител на база данни е физическото или юридическото лице, което е поело инициативата и риска за инвестиране в събирането, сверяването или използването на съдържанието на база данни, ако това инвестиране е съществено в количествено или качествено отношение.

Правото на производителя на бази данни възникват независимо от това, дали базата данни или частите от съдържанието ѝ се ползват от закрилата на авторско право или на сродни на него права. Производителят следва да упражнява правата си по начин, който не би могъл да доведе до накърняване или ограничаване на авторски или сродни на тях права върху съдържанието на базата данни.

Производителят на база данни има право да забрани:

- извличането чрез постоянно или временно пренасяне на съдържанието на базата данни или на негова съществена в количествено или качествено отношение част върху друг носител по какъвто и да е начин и под каквато и да е форма;
- повторното използване на съдържанието на базата данни или на негова съществена в количествено или качествено отношение част чрез разгласяване под каквато и да е форма, включително разпространение на копия, отдаване под наем или предоставяне по цифров път.

Тези права могат да бъдат отчуждавани или отстъпвани от производителя на трети лица в пълен обем или отчасти.

Производителят се ползва от защита и когато обекта на нарушение е несъществена част от съдържанието на базата данни, стига действията да се извършват повторно и систематично по начин, който противоречи на

нормалното използване на базата данни или може да увреди законните интереси на производителя.

Законът изрично изключва даването в заем от обхвата на понятията „извличане” или „повторно използване”.

Законът определя понятието извличане на информация от база данни, като „постоянно или временно пренасяне на съдържанието на базата данни или на негова съществена в количествено или качествено отношение част върху друг носител по какъвто и да е начин и под каквато и да е форма”, което представлява отделно нарушение на правата на производителя от повторното използване на информацията. Това са две отделни нарушения, като ЗАПСП не дава легални дефиниции на тях. Съдържанието на тези понятия е дефинирано в Директива 96/9/ЕО. Съгласно чл.7 ал.2 б.,а” и б.,б” от нея „извличане” означава постоянното или временното пренасяне на цялата или на съществена част от съдържанията на база данни върху друг носител по какъвто и да е начин и в каквато и да е форма, а „повторно използване” означава каквато и да е форма на публично представяне на цялата или на съществена част от съдържанието на база данни чрез разпространение на копия, даване под наем, чрез on line или други форми на предаване.

В рамките на правен спор относно преустановяване на твърдяно неправомерно извличане и повторно използване на съществени части от обща правно-информационна система, СГС отправя до СЕС преюдициално запитване относно тълкуването на член 7, § 1 и § 2 от Директива 96/9/ЕО по което е образувано дело C-545/07<sup>31</sup>. Съдът приема, че моментът, в който е налице извличане по смисъла на посочения чл. 7 от защитена база данни, съответства на момента на фиксирането на пренасяните елементи върху носител, различен от носителя на тази база данни. Това понятие за извличане не зависи от целта, преследвана от извършителя на разглежданото действие, нито от евентуално внесените от него модификации в съдържанието на така пренесените елементи, нито от евентуалните разлики в структурната организация на съответните бази данни.

Според съда е без значение дали пренасянето има постоянен характер или обратно, пренасянето на информацията е временно. Приема се, че значението на

---

<sup>31</sup><http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77503&pageIndex=0&doclang=BG&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=771627>

пренасянето, като постоянно или временно може да има значение за преценката на тежестта на евентуалното нарушение на правото и оттук на размера на подлежащата на обезщетяване вреда. По нататък в мотивите си СЕС сочи, че при отчитането на нарушението се взема в предвид не само обема извлечена информация, но и съотношението на извлечения или повторно използван материал спрямо информацията съдържаща се в цялата база данни (количествен критерий). При определяне на пропорцията трябва да се държи сметка и за инвестицията, която е вложена в извлечената информация. Според съда, ако информацията може да се раздели на подгрупи, то следва да се разгледа въпросът дали една отделна подгрупа не представлява самостоятелна база данни, тогава пропорцията ще се преценява между изнесеното количество информация и количеството информация на подгрупата.

Що се отнася до понятието „съществена част” на извлечената информация от гледна точка на качествения критерий, то размерът се определя от инвестицията за придобиването, проверката или оформлението на съдържанието на обекта на действието по извличане и/или повторно използване. Пренебрежимо малка в количествено отношение част от съдържанието на база данни може в действителност да се явява голяма човешка, техническа или финансова инвестиция за придобиване, проверка или оформление.

Както беше казано по-горе, съдържанието на защитеното право на производителя на база данни, включва и правото му да забрани повторното използване на съдържанието на базата данни или на негова съществена в количествено или качествено отношение част чрез разгласяване под каквато и да е форма, включително разпространение на копия, отдаване под наем или предоставяне по цифров път. Съгласно практиката на СЕС понятието за повторно използване се отнася до всяко неразрешено действие по публично разпространяване на съдържанието на защитена база данни или на съществена част от такова съдържание.

Правата и задълженията на законните ползватели на базите с данни са посочени в чл. 93е от ЗАПСП. Лицето, което законно е придобило правото да използва база данни или копие от нея, може свободно да използва данните, както и да извършва действия, свързани с резултатите, евентуално получени от превода, преработката, обработката и каквито и да е други изменения, които е направило с нея, когато това е необходимо за достъп до съдържанието на базата данни и за нормалното ѝ използване.

Когато една база данни е била разгласена по какъвто и да е начин, производителят ѝ не може да възпрепятства извличането или повторното използване на несъществена част от съдържанието ѝ за каквито и да е цели от лице, което е придобило по законен начин достъп до нея. В този случай, законният ползвател е ограничен единствено да не извършва действия, които противоречат на нормалното ѝ използване или увреждат законните интереси на производителя ѝ. По същият начин законният ползвател не може да уврежда правата на носителя на авторско право или сродно на него право върху произведенията или другите обекти, съдържащи се в базата данни.

## **II. Основни белези на закриляните обекти.**

Посоченото от закона изброяване на закриляните обекти е примерно и неизчерпателно<sup>32</sup>. Основните белези на закриляните обекти от авторското право са<sup>33</sup>:

- произведение,
- което е резултат от творческа дейност,
- да е изразено в обективна форма.

От датата на присъединяването на България към ЕС обаче при нас действат и източниците на ЕС в областта на авторското право, в които също се съдържат някои от посочените по-горе понятия.

Понятието „произведение” се съдържа в член 2, буква а) и член 3, § 1 и член 4, § 1 от Директива 2001/29/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество. За него обаче няма легално определение в Директивата или в друг източник на правото на ЕС. Директива 2001/29/ЕО не съдържа и препращане към националното право, що се отнася до понятието „произведение”.

Съгласно постоянната практика на Съда, както от изискването за еднакво прилагане на правото на Съюза, така и от принципа за равенство, следва, че

---

<sup>32</sup> Думата „като“ в текста на чл.3 ал.1 от ЗАПСП указва неизчерпателния и следователно примерен характер на „литературните и художествени“ произведения, които могат да получат авторскоправна закрила. Това е изцяло в съответствие с текста на чл.2 от БК.

<sup>33</sup> Подробно виж Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 78.



разпоредба от правото на Съюза, чийто текст не съдържа изрично препращане към правото на държавите членки с оглед на определяне на нейния смисъл и обхват, трябва по принцип да получи самостоятелно и еднакво тълкуване навсякъде в Европейския съюз. То трябва да бъде направено, като се отчитат контекстът на разпоредбата и целта на разглежданата правна уредба<sup>34</sup>.

От тази съдебна практика произтича, че думата „произведение” следва да се разглежда като съответстваща на самостоятелно понятие на правото на Съюза, чийто смисъл и обхват трябва да са идентични във всички държави членки. Поради това Съдът трябва да даде на това понятие еднакво тълкуване в правния ред на Съюза<sup>35</sup>.

В качеството си на автономно понятие на правото на Съюза понятието „произведение” не позволява на държавите членки да предвиждат различни или допълнителни норми в това отношение. Следователно правото на Съюза не допуска национална правна уредба да предвижда възможност за авторскоправна закрила на обекти на авторското парво, извън предвидената от Директива 2001/29/ЕО рамка.

При съмнение дали даден обект попада в обхвата на понятието „произведение” по смисъла на чл.3 от ЗАПСП и дали подлежи на авторскоправна закрила, националните съдилища трябва да се обръщат към тълкувателната практиката на СЕС, включително да използват правомощието си да отправят искане за преюдициално заключение към СЕС.

Тъй като Директива 2001/29/ЕО не дефинира понятието „произведение” и не отправя към националното право за неговото тълкуване, СЕС в подобни случаи вземат под внимание разпоредбите на БК. Въпреки че ЕС не е договаряща се страна по БК, той „все пак е длъжен да спазва членове 1—21 от нея по силата на член 1, § 4 от Договора на СОИС за авторското право, по който

---

<sup>34</sup> Виж решение от 16 юни 2011 г., *Omejs* (C 536/09, EU: C: 2011:398, т. 19). Виж също решение от 21 октомври 2010 г., *Padawan* (C 467/08, EU: C: 2010:620, т. 32 и цитираната съдебна практика).

<sup>35</sup> Виж в този смисъл заключение на генералния адвокат m. Wathelet по дело Дело C 310/17, т.39 ECLI: EU: C: 2018:618.

е страна<sup>36</sup>, който е част от неговия правен ред и чието приложение цели Директива 2001/29/ЕО<sup>37</sup>.

Авторскоправната закрила обхваща оригиналните изразени резултати на творческа дейност<sup>38</sup>. За да предостави авторскоправна закрила на произведение, не е достатъчно само то да е резултат на човешка дейност. Влагането от човека на труд и умения не е достатъчно<sup>39</sup>. Необходимо е още създателят чрез вложените труд и умения да изрази творческите си способности по оригинален начин и така да остави своя „индивидуален отпечатък“<sup>40</sup> върху произведението.

Произведението трябва да е изразено в обективна форма. Критерият „обективна форма“ като съставен елемент от съдържанието на обекта на авторскоправна закрила също е бил предмет на тълкуване от Съда на ЕС.

По делото Sieckmann<sup>41</sup> СЕС тълкува доколко обонятелен знак може да бъде регистриран като марка<sup>42</sup>, като приема, че това е възможно, „при условие че може да бъде графично представен, по-специално чрез фигури, линии или символи *„по начин, който е ясен, точен, независим, лесно достъпен, разбираем, устойчив и обективен“*“<sup>43</sup>. Обективната форма е необходима за точното и обективно идентифициране на произведението от другите произведения. Ако това разграничаване на произведението от други произведения не може да стане по обективни признаци, а единствено от субективното усещане и впечатленията (дори тези впечатления да са на нещо лице или на съдия), то не са изпълнени и изискванията за обективна форма на произведението, което да обоснове

---

<sup>36</sup> Вж. Списък със страните, които са подписали Договора на СОИС за авторското право на интернет адрес

[http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&search\\_what=B&bo\\_id=17](http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&search_what=B&bo_id=17)

<sup>37</sup> Вж. Решение на СЕС от 9 февруари 2012 г., по дело C 277/10, Luksan, т. 59, EU:C:2012:65; виж в този смисъл заключение на генералния адвокат m. Wathelet по дело Дело C 310/17, т. 55 ECLI: EU: C: 2018:618.

<sup>38</sup> Вж. в този смисъл заключение на генералния адвокат m. WatHELET по дело Дело C 310/17, т.55 ECLI: EU: C: 2018:618.

<sup>39</sup> Вж. Решение на СЕС от 1 март 2012 г. по дело C 604/10, Football Dataco и др., т. 42, EU:C:2012:115.

<sup>40</sup> Пак там т. 38.

<sup>41</sup> Решение на СЕС от 12 декември 2002 г. по дело C 273/00, Sieckmann, EU:C:2002:748.

<sup>42</sup> В конкретния случай се търси закрила на търговската марка, чиято структурна формула е посочена (C<sub>6</sub>H<sub>5</sub>-CH = CHCOCH<sub>3</sub>). Молбата е подадена за регистрация на проба от миризмата на знака, като веществото е предоставено в контейнер и е посочено допълнително, че аромата обикновено се описва като балсамично плодово, с лек намек на канела.

<sup>43</sup> Решение на СЕС от 12 декември 2002 г. по дело C 273/00, Sieckmann, т.55, EU:C:2002:748.

предоставянето на авторскоправна закрила. Възможността за достатъчно прецизно и обективно идентифициране на произведението, а оттам и на обхвата на неговата авторскоправна закрила обаче е задължителна, за да се зачете принципът на правната сигурност в интерес на носителя на авторското право и най-вече на третите лица<sup>44</sup>.

### **III. Произведения, изключени от закрила**

Изчерпателният списък на незащитените произведения включва:

1. нормативните и индивидуалните актове на държавните органи, както и официалните им преводи;
2. идеи и концепции;
3. произведения на народното изкуство;
4. новини, факти, информация и данни.

Това са най-типичните случаи, залегнали в Закона, за да се избегне всякакво съмнение. Тук законът стриктно следва западноевропейската концепция<sup>45</sup>.

## **§ 3. Съдържание на авторското право**

### **I. Неимуществени права.**

**Международно правна уредба: Бернска конвенция<sup>46</sup>.**

В Бернската конвенция за първи път е предвидена закрила на неимуществените права в чл.6bis, ал.1. Съгласно този текст се защитават правото на авторско име и правото на неизменяемост на произведението. Тези две неимуществени права съвсем не изчерпват комплекса от неимуществени права, които обикновено се закрилят в отделните страни.

### **Неимуществени права според ЗАПСП**

Българският ЗАПСП в член 15 посочва осем вида неимуществени права.

Първото от тях е традиционното „право на разгласяване на произведението”<sup>47</sup>. Съгласно чл.15, ал.1, т.1 авторът има право да реши дали създаденото от него произведение може да бъде разгласено и да определи

---

<sup>44</sup> Вж. Заключение на генералния адвокат m. Wathelet по С 310/17, т.58 ECLI:EU:C:2018:618.

<sup>45</sup> Вж. Драганов, Ж. Обекти на интелектуалната собственост, Сиби, 2016, с. 107.

<sup>46</sup> Подробно Каменова, Цв., Международно и национално авторско право, ИПН БАН, 2004, стр.35.

<sup>47</sup> Пак там с.129 и сл.

времето, мястото и начина, по който да стане това. Това право не е гарантирано на авторите на филми и други аудиовизуални творби, на автори на реализирани архитектурни произведения и приложни устройствени планове, автори на одобрени архитектурни проекти, одобрени проекти по устройствено планиране, карти, схеми, планове и други, отнасящи се до архитектурата, териториалното устройство, географията, топографията, музейното дело и която и да е област на науката и техниката. Упражняването на това право в тези случаи се уговаря в договор.

Характерно за правото на разгласяване е, че то винаги се реализира заедно с друго право на автора: например чрез публикуване на произведение, ако се касае до литературно произведение или произведение на науката, или чрез публично представяне на едно сценично произведение. Докато авторът е жив никога не може да го застави да разгласи произведението си, дори ако произведението е създадено в резултат на изпълнение на задължение по трудово правоотношение<sup>48</sup>.

Второто неимуществено право, признато от закона, е т.нар. право на авторство, „droit de paternite”. Това е правото на автора да иска признаване на неговото авторство върху произведението. Това право е неотделимо от личността на автора и не може да се отчуждава на каквото и да е било основание, включително по договор и да се наследява. Правото на авторство възниква със самия факт на създаване на произведението. Свързани с това право са още шест други неимуществени права, предвидени в закона:

- правото на автора да решава дали неговата работа да се разгласява под псевдоним или анонимно и
- правото на автора да иска, името, псевдонима или друг идентифициращ го знак да са посочени по съответния начин във връзка с всяка употреба на произведението.
- правото на защита на репутацията на автора е правото на автора да запази репутацията си, като запазва целостта на работата. Текстът на закона допълва „и да се противопоставя на всякакви промени в него, както и на всяко друго действие, което би могло да наруши законните му интереси или личното му достойнство.”

---

<sup>48</sup> Пак там с.143.

- правото на автора да променя произведението си, при условие че с това не нарушава правата, придобити от други лица права.
- правото на автора на достъп до оригинала на произведението, когато е във владение на друго лице и когато това е необходимо по отношение на упражняването на неимуществено или имуществено право, предвидено в закона.
- правото на автора да спре използването на произведението поради промени в убежденията си, с изключение на реализираните произведения на архитектурата, като обезщети за претърпените вреди лицата, които законно са придобили правото да използват произведението. Специфичните особености на правата на авторите на архитектурни произведения са, че авторът няма право да се противопостави на желанието на собственика на произведението на архитектурата да го разруши, преустрои, надстрои или пристрои, ако това се извършва в съответствие с действащите разпоредби. За уточняване на начина на извършване на промените собственикът на произведението на архитектурата може да подаде искане до съответната организация за колективно управление на права, която е длъжна да извърши консултацията.

Българският закон определя само две неимуществени права като неотчуждими. Това са правото на автора да претендира за авторство над произведението и правото на автора да иска посочване на неговото име, псевдонима му или друг идентифициращ го знак при всяко използване на произведението. Другите шест неимуществени права могат да бъдат отчуждени, но само изрично и в писмена форма.

Съгласно ЗАПСП всички неимуществени права, с изключение на правото да се въвеждат промени в произведението и правото да се спре използването на произведението поради промени във възгледите на автора се упражняват от неговите наследници до изтичане на срока на закрила на авторското право.

Две други неимуществени права, трябва да бъдат защитени и след изтичането на срока на закрила: правото на автора да посочи неговото име върху работата и правото на запазване на целостта на произведението. Това е начинът за запазване на културното наследство за следващите поколения.

## **II. Имуществени права**

### **Международно правна уредба: Бернска конвенция**

Конвенцията изброява правата, свързани с използването на произведенията, които държавите членки се задължават да закрилят. Закриляните в Конвенцията имуществени права (чл. 8 — 14) уеднаквяват националните законодателства на държавите, членки на Съюза<sup>49</sup>.

### **Имуствените права според Споразумението TRIPS**

Член 9 от Споразумението за TRIPS е лаконичен - той установява задължение за държавите-членки на СТО да спазват разгледаните по-горе разпоредби на Бернската конвенция.

### **Вътрешноправна уредба на имуствените права според ЗАПСП**

Българското право изброява закриляните имуществени права в член 18 от ЗАПСП. Основният принцип е, че авторът притежава изключителното право да използва собственото си произведение, както и да разрешава използването му от други лица. За да са налице ограничения от този принцип, следва законът изрично да го предвижда.

За използване по смисъла на закона се смятат действия като:

1. възпроизвеждането на произведението;
2. разпространението сред неограничен брой лица на оригинала или екземпляри от произведението;
3. публичното представяне или изпълнение на произведението;
4. излъчването на произведението по безжичен път;
5. предаването и препредаването на произведението по кабел;
6. публичното показване на произведение на изобразителното изкуство и на произведение, създадено по фотографски или аналогичен на него начин;
7. превеждането на произведението на друг език;
8. преработката и синхронизацията на произведението. Преработка е и приспособяването и внасянето на всякакъв вид промени в произведението, както и използването на произведението за създаване на ново, производно от него произведение;

---

<sup>49</sup> Подробно за установения своеобразен „каталог“ от права, свързани с използването на произведенията, установен с Бернската конвенция виж Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 145 и сл.

9. реализирането на архитектурен проект чрез построяване или изработване на обекта, за който той е предназначен;
10. предлагането по безжичен път или по кабел на достъп на неограничен брой лица до произведението или до част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрани от всеки от тях;
11. вносът и износът в трети държави на екземпляри от произведението в търговско количество, независимо дали са произведени законно или в нарушение на авторското право.

Действията описани в точки 3 до 8 трябва да са извършени по такъв начин, че да се даде възможност на неограничен брой хора да възприемат произведението. Авторът има право на възнаграждение за всеки вид използване на произведението и за всяко поредно използване от същия вид.

#### **1. Право на възпроизвеждане - чл.18 ал.2 т.1**

Съгласно легалната дефиниция в §2 т.2 от ДР на закона „Това е прякото или непрякото размножаване в един или повече екземпляри на произведението или на част от него, по какъвто и да е начин и под каквато и да е форма, постоянна или временна, включително запаметяването му под цифрова форма в електронен носител”.

Законът формулира изключения от правото на възпроизвеждане. Този проблем - за необходимостта от въвеждане на определено изключение се постави благодарение на развитието на технологиите. Бернската конвенция оставя националното законодателство да разреши възпроизвеждането на защитени произведения „при определени обстоятелства”. Българският закон посочва в чл.24 няколко начина за допустимо свободно използване на произведения, които налагат определени ограничения върху правото на възпроизвеждане. Компютърните програми не попадат в обхвата на случаите за свободно използване на произведенията.

#### **2. Право на разпространение - чл.18 ал.2 т.2**

Разпространение на произведение е продажбата, замяната, дарението, даването под наем, както и съхраняването в търговски количества, а също и предложението за продажба или даване под наем на оригинали и екземпляри от произведението (§2 т.4 от ДР на ЗАПСП).

Правото на разпространение се прекратява с първата продажба или друга сделка на територията на държавите - членки на Европейския съюз, с която се

прехвърля собствеността върху оригинала на произведението или на екземпляр от него<sup>50</sup>. Сделката следва да е извършена от носителя на авторското право или с негово съгласие и води до прекратяване на правото на разпространение върху копията на тази територия, с изключение на правото да се разрешава по-нататъшното им отдаване под наем. Това прекратяване не засяга правото на автора на отчисление при препродажба на произведение на изкуството, когато едната страна е търговец на произведения на изкуството. Това право е неотчуждимо за автора и всеки отказ от него е недействителен.

### **3. Право на публично представяне или изпълнение на произведението - чл.18 ал.2 т.3**

Българският закон урежда в едно правило публичното представяне или изпълнение на произведението. Публичното представяне като право се отнася за драматични, драматично-музикални и музикални произведения (т.нар. сценични произведения). Изпълнението се отнася до извършването на музикално или литературно произведение на място, където има достъп до широка публика. Представянето може да бъде дадено по какъвто и да е начин или процес. Не е необходимо да бъде „на живо”, възможно е да се извърши и чрез технически средства.

При публично представяне авторът на сценично произведение отстъпва на ползвател правото да представи произведението, а ползвателят се задължава да го представи и заплати на автора възнаграждение. При публичното изпълнение авторът на музикално, литературно или аудио-визуално произведение дава предварително писмено съгласие чрез регистрирана организация за колективно управление на права или чрез регистрирано независимо дружество за управление на права. Произведението е разгласено предварително, а съгласието се дава индивидуално за публичното изпълнение на живо или на запис, както и за излъчването му по безжичен път или по кабел.

### **4. Право на излъчване на произведението по безжичен път - чл.18 ал.2 т.4**

Едно от правомощията на носителя на авторското право е правото на излъчване на произведението по безжичен път, по начин, даващ възможност за възприемането му от неограничен брой лица. Излъчването и предаването по

---

<sup>50</sup> Чл.18а от ЗАПСП



безжичен път на произведението е отделен и независим начин на използване на произведението, различен от публичното изпълнение.

Съгласно § 2, т.5 от ДР на закона „излъчване на произведение по безжичен път” е излъчването му по радио или телевизия по наземен път, както и включването му в непрекъсната съобщителна верига, водеща до спътник и оттам обратно до Земята чрез сигнали, носещи програми, под контрола и на отговорност на излъчващата организация с оглед да бъде то прието, било пряко и индивидуално от публиката, било чрез посредничеството на организация, различна от излъчващата.

Всяко излъчване на произведението от лице различно от автора, без да са му отстъпени съответните права, води до нарушаване на авторското право.

## **5. Право на предаване и препредаването на произведението по кабел - чл.18 ал.2 т.5**

В българския ЗАПСП липсва легална дефиниция на понятието „препредаване”. В §1 от ДР на Закона за радиото и телевизията „препредаване” е извършването на едновременно и непроменено приемане и предаване, независимо от използваните технически средства, изцяло и без никакви изменения на радио- и телевизионни програми или на големи части от тях, разпространявани за приемане от широката аудитория. В обхвата на този закон влизат обаче само доставчиците на медийни услуги, които доставят аудио-визуални предавания единствено чрез електронни съобщителни мрежи. Това изключва дейността на кабелните оператори, които са една не малка част от ползвателите на авторски права.

По смисъла на от Директива 93/83/ЕИО на Съвета от 27 септември 1993 година относно координирането на някои правила, отнасящи се до авторското право и сродните му права, приложими към спътниковото излъчване и кабелното препредаване „кабелно препредаване” означава едновременното, непромененото и несъкратено препредаване чрез кабел или свръхчестотна система на първоначално предаване от друга държава-членка по жичен или безжичен път, включително чрез спътник, на телевизионни или радиопрограми, предназначени за приемането им от публиката. Глава III от Директива 93/83/ЕИО е озаглавена „Кабелно препредаване” и урежда изцяло предметът на правото на препредаване, неговото упражняване, начина на водене на преговори, определяне на посредници при воденето на преговори и недопускането на недобросъвестност при воденето на преговорите.

Директивата изисква от Държавите-членки да гарантират, че собствениците на авторско право и носителите на сродни права могат да предоставят или отказват разрешение на кабелен оператор за кабелно препредаване само чрез организация за колективно управление на права.

Българският съд в свое съдебно решение<sup>51</sup> приема, че „при наличие на разпоредби в националното законодателство, от която може да бъде изведен смисъла на понятието „препредаване” не следва да се прилагат разпоредби на общностното право, още повече, че тези разпоредби от националното законодателство в областта на авторските права не са в противоречие с европейското. Съдът извлича съдържанието на понятието „препредаване” от разпоредбата на чл.21 от ЗАПСП. Според съдебното решение: „налице е предаване по кабел, когато произведението се излъчва от радио-телевизионна организация едновременно с излъчването му по безжичен път изцяло в непроменен вид в рамките на територията, за която е отстъпено правото на излъчване. Когато произведението се излъчва по кабел, но от друга организация, различна от радио-телевизионната, едновременно с излъчването му по безжичен път изцяло и в непроменен вид, тогава е налице „препредаване”, за което е необходимо разрешение от организацията за колективно управление на авторски права, съгласно чл.21 ал.2 от ЗАПСП. Още по-ясно в разпоредбата на ал.5 изр.1 на същия член е посочено, че кабелните оператори са „препредаващи” програмите на радио-телевизионните оператори.

Българският съд, когато прилага националното законодателство, което въвежда право на ЕС е длъжен да се съобразява с автономното тълкуване на понятията, дадено в практиката на СЕС. Не можем да се съгласим, че смисълът на понятията, с които борави правото на ЕС може да се извлича от национални разпоредби. Правото на ЕС следва да се тълкува и прилага еднакво на територията на всяка една държава членка, като всяко национално „оцветяване” в съдържанието на понятията води до неефективност на хармонизицията и липса на предвидимост на съдебните решения, постановени в рамките на общия пазар.

---

<sup>51</sup> Решение № 1639 от 20.07.2015 г. по т.д. № 1663/2015 г. на Софийски апелативен съд, Търговска колегия.

**6. Право на публично показване на произведение на изобразителното изкуство и на произведение, създадено по фотографски или аналогичен на него начин- чл.18 ал.2 т.6**

Сред т.нар. „други права” на автора законът в чл.18 ал.1 т.6 регламентира правото на публично показване на произведение на изобразителното изкуство и на произведение, създадено по фотографски или аналогичен на него начин. В допълнителните разпоредби на закона изрично се изключва публичното показване от предоставянето в заем на обект на авторскоправна закрила. Показването на фотографии и произведения на изобразителното изкуство обикновено се прави в експозиции, които не предоставят достъп на неограничен кръг лица и не представлява излагане на произведенията за продажба. Правото на публично показване е по-скоро доразвитие на правото на разпространение, което притежават авторите. Законът въвежда презумпция съгласно която, в случаите когато собствеността върху произведения на изобразителното изкуство и произведения, създадени по фотографски или аналогичен на него начин е прехвърлена се предполага, че на купувача е прехвърлено и правото за публично показване на произведенията. Авторът може изрично и писмено да откаже отстъпването на това право, независимо от прехвърлянето на собствеността.

**7. Право да се разрешава превеждането на произведението на друг език - чл.18 ал.2 т.7 и Право на преработка и синхронизация на произведението - чл.18 ал.2 т.8**

Преработка съгласно закона е изменение на произведението, с оглед създаването на ново, производно произведение, в т.ч. приспособяването му към друг жанр, както и внасянето на всякакъв вид промени в него<sup>52</sup>. За да се използва по гореописания начин трябва да се получи надлежно разрешение от автора на произведението, което да бъде изрично и конкретно. В противен случай ще е налице нарушение на неговото авторско право.

За всяка последваща преработка или последващ превод се изисква отделно съгласието на автора. Ако се прави преработка на извършен вече превод, с цел произведението да се пригоди за използването му в друг жанр се изисква съгласие на автора на извършения превод. В свое съдебно решение, българският съд се произнася относно спор за нарушени авторски права на

---

<sup>52</sup> Параграф 2, т.18 от ЗАПП

преводач, който със съгласието на автора е извършил и публикувал превод на пиеса<sup>53</sup>. По-късно ответниците по делото извършват преработка на превода и поставят пиесата с преработения превод, без да са получили съгласие от автора на публикувания превод на пиесата. Съгласно съдебното решение „използването на превод на драматургично произведение за неговото публичното представяне или преработването на този превод с цел приспособяването му за сценична реализация, без съгласието на автора на превода, също представлява форма на използване на защитен обект, накърняващо субективното право на преводача, чието произведение (превода на съответния език) е било използвано за създаване на адаптацията и/или за сценичната му реализация”.

**8. Право да се реализира архитектурен проект чрез построяване или изработване на обекта, за който той е предназначен -чл.18 ал.2 т.9**

Както беше казано по-горе авторското право върху произведението на архитектурата, създадено вследствие реализацията на проекта, принадлежи на лицето, създало архитектурния проект. За използване по смисъла на ЗАПСП се смятат действия като реализирането на архитектурния проект чрез построяване.

**9. Право да се предлага по безжичен път или по кабел на достъп на неограничен брой лица до произведението или до част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрани от всеки от тях - чл.18 ал.2 т.10**

Правилата за предлагането по безжичен път или по кабел на достъп на неограничен брой лица до произведението или до част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрани от всеки от тях също са включени в раздел „имуществени права”.

Според практиката на съда<sup>54</sup> „catch up TV” е един от видовете на използване на произведенията по смисъла на чл.18 ал.2 т.10 от ЗАПСП. Това е интернет телевизионна услуга, при която потребителите имат достъп до услугата чрез настолни браузъри, както и приложения за смартфони и таблети. Съдът приема за използване на произведенията по смисъла на чл.18 ал.2 т.10 от ЗАПСП начин на използване, който: „съответства на нелинейните медийни

---

<sup>53</sup> Решение № 1829 от 13.07.2018 г. по т.д. № 6200/2017 г. на Софийски апелативен съд, Търговска колегия

<sup>54</sup> Решение № 1950 от 22.02.2016 г. по адм. д. № 4299/2015 на Върховния административен съд.

услуги по смисъла на чл.3 ал.3 от Закона за радиото и телевизията (ЗРТ) - медийни услуги, предоставяни от доставчик за гледане/слушане на предавания в избран от потребителя момент по негова лична заявка, въз основа на каталог на предавания, подбрани от доставчика на медийни услуги (т. нар. медийни услуги по заявка). Тази дейност, по аргумент от чл.4 ал.2 от ЗРТ, не е дейност на радио и телевизионен оператор, поради което и с оглед на чл.105 ал.1 и чл.125 ал.1 от ЗРТ за нейното извършване не се изисква лицензиране/регистрация. Дейността за предоставяне на нелинейни медийни услуги подлежи само на уведомителен режим - чл.125ж ал.1 от ЗРТ". Лицата, които извършват медийни услуги по заявка (нелинейни услуги) уведомяват Съветът за електронни медии, който води публичен регистър - чл.125к ал.1 т.4 ЗРТ. Една от целите на уведомителния режим и на публичния регистър е да може да се установи кръга на лицата, които са ползватели на произведения по начина, визиран в чл.18 ал.1 т.10 от ЗАПСП и така да може да се установи съществува ли и коя е тяхната представителна организация.

В друго свое съдебно решение<sup>55</sup>, българският съд приема, че чрез записване на съдържанието на произведения (в случая телевизионни предавания) на сървър, чрез който е бил осигуряван достъп до интернет страница до която от своя страна могат да имат достъп неограничен лица, сами избрали времето и мястото, представлява използване по смисъла на чл.18 ал.2 т.10 от ЗАПСП. Според съда предлагане по безжичен път е и поддържането на видео архив на интернет страници, в който архив се намират излъчени телевизионни предавания, съдържащи конкретни музикални произведения, за които не е получено съгласие за използването им. С извършването на тези действия - записване на сървър и поддържането на действаща интернет страница с архив на произведенията е изпълнен фактическият състав на използване, съгласно чл.18 ал.2 т.10 от ЗАПСП.

#### **10. Право на отчисление при препродажба - чл.20 и чл.20а**

Първоначално правото на препродажба е включено в българското законодателство заради приемането на принципа на реципрочност по отношение на упражняването на това право възприет от Бернската конвенция. Прилагането на материалната реципрочност в Конвенцията се смяташе за

---

<sup>55</sup> Решение № 473 от 11.03.2015 г. по т.д. № 4476/2014 г. на Софийски апелативен съд, Търговска колегия.

необходимо, тъй като степента, в която се предоставя правото в различните страни - членове на Бернския съюз, е много различна. Фактът, че *droit de suite* е включен в защитените имуществени права в българското законодателство, дава възможност на един български художник да претендира възнаграждение за продажба в друга страна, участваща в Бернската конвенция. Съществува и възможност чуждестранните художници да претендират за това право в България само доколкото това е позволено от българското законодателство.

Съгласно чл.7 от Договора за създаване на Европейската икономическа общност се забранява на всяка държава-членка да прилага своето конкурентно право по отношение на засегнатите страни по различен начин въз основа на признака националност. СЕС в свое Решение<sup>56</sup> постановява, че „член 7, § 1 от Договора следва да бъде тълкуван като означаващ, че принципът на недискриминация, който той съдържа, може да бъде използван пряко пред национален съд от автор или изпълнител от друга държава-членка, или от тези, на които се ползват с техните права, с цел да се иска защитата, запазена за националните автори и изпълнители”. От тук следва, че националните разпоредби, съдържащи клаузи за реципрочност, не могат да бъдат основание за отказ на граждани на други държави-членки на права, предоставени на национални автори.

В ЗАПСП през 2006 година правото на препродажба се урежда с нова редакция на член 20 и въвеждането на нов член 20а. Тези разпоредби хармонизират вътрешното ни право с Директива 2001/84/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 27 септември 2001 година относно правото на препродажба в полза на автора на оригинално произведение на изкуството. Директивата се прилага по отношение на всички оригинални творби на изкуството, които попадат в нейния обхват и които на 1 януари 2006 г. все още са защитени от законодателството на държавите-членки в областта на авторското право или отговарят на критериите за закрила съгласно разпоредбите на настоящата Директива на тази дата.

В обхвата на Директивата попадат всички „оригинални произведения на изкуството”, а именно: „произведения на графичното или пластичното изкуство, като картини, колажи, живописни произведения, рисунки, гравюри, шампи,

---

<sup>56</sup> Решение на Съда от 13 февруари 1969. *Walt Wilhelm и други срещу Bundeskartellamt*. Внесено за преюдициално заключение : *Kammergericht Берлин - Германия*. Дело 14-68.

литографии, скулптури, гоблени, керамични произведения, произведения от стъкло и фотографии, при условие че те са създадени от самия автор или са копия, считани за оригинални произведения на изкуството”<sup>57</sup>.

Основно принципно положение в Директивата е, че правото на препродажба е непрехвърлимо и неотчуждимо право, което преминава върху правоприемниците на автора след неговата смърт и се закриля за срока на закрила на авторското право съгласно националното законодателство. Правото на препродажба е право с плодотворен характер, което позволява на автора да получи възнаграждение за последващи прехвърляния на произведението. Обхватът на правото на препродажба обхваща всички случаи, които се извършват на професионалния пазар на изкуствата, като извън обхватът останат само тези препродажби, които се извършват директно между частни лица. Директивата позволява на държавите-членки да предвидят правото на препродажба да не се прилага в случаите, когато продавачът е придобил творбата директно от автора по-малко от три години преди тази препродажба и когато продажната цена не превишава 10 000 EUR. Държавите-членки определят във вътрешните си законодателства минимална продажна цена, която да определя една продажба, като обект на право на препродажба. Тази продажна стойност не може да надвишава 3 000 EUR, без включени данъци. Възнаграждението се определя под форма на процент. Наличието на разлики във възнагражденията в националните законодателства на различните държави членки оказват въздействие върху конкурентната среда и тяхното хармонизиране, чрез поставянето на границите определени в Директива 2001/84/ЕО спомага за изграждане на система от лоялна конкуренция на вътрешния пазар на произведения на изкуствата.

Нашата уредба предвижда, че при препродажба на оригинално произведение на изкуството, когато една от страните по сделката или посредникът е търговец на произведения на изкуството, в т.ч. художествена галерия и аукционна къща, авторът на произведението има право да получи отчисление от цената на продажбата. Относно понятието „оригинални произведения на изкуството”, нашият закон не се отклонява от Директивата и

---

<sup>57</sup> Виж произведения на изкуството, за които се отнася правото на препродажба, чл.2 от Директива 2001/84/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 27 септември 2001 година относно правото на препродажба в полза на автора на оригинално произведение на изкуството.

приема за такива произведения на графичното и пластичното изкуство като картини, колажи, рисунки, скици, гравюри, щампи, литографии, скулптурни фигури, гоблени, керамики, произведения от стъкло и фотографии, при условие че са създадени лично от автора. Тук се включват и екземпляри, признати за оригинали съгласно § 4 от ДР на ЗАПСП<sup>58</sup>. Правото на препродажба е неотчуждимо, освен при наследяване, а всеки отказ от него е недействителен. Времетраенето му е съвпада със срока на закрила на авторското право.

От обхвата на закона са изключени препродажбите с цена по-ниска от левовата равностойност на 300 евро и препродажби, при които продавачът е придобил произведението направо от автора по-малко от 3 години преди датата на препродажбата и цената на препродажбата не надвишава левовата равностойност на 10 000 евро.

### **11. Права при отдаване под наем или в заем - чл.22а**

Директива 92/100/ЕИО на Съвета от 19 ноември 1992 г. относно правото на отдаване под наем и в заем и относно някои права сродни на авторското право в областта на интелектуалната собственост си поставя за цел да премахне разликите в правната уредба на отделните държави членки и да постави еднозначна правна закрила във връзка с реализирането на правото на възнаграждение при отдаване под наем или в заем, като затвърди регулацията на конвенциите в авторските и сродните на авторското права. Ето защо, правата на авторите по Директивата не могат да се погасяват преди изтичането на срока, установен в Бернската конвенция за закрила на литературните и художествените произведения, а правата на артистите-изпълнители, продуцентите на звукозаписи и излъчващите организации не могат да се погасяват преди изтичането на съответните срокове, предвидени в Римската конвенция. Директивата се прилага за всички произведения - обект на авторско право, изпълнения, звукозаписи, предавания и първо фиксиране на филми, които към 1 юли 1994 г. все още се ползват със закрила според законодателството на

---

<sup>58</sup>§ 4 от ДР на ЗАПСП гласи: „Всеки екземпляр на произведение на изобразителното изкуство, върху който стои саморъчно поставен подпис на автора, се счита за оригинал. Броят на оригиналите се определя от автора и се обявява по подходящ начин при първото разгласяване на произведението, като не подлежи на последващо изменение. Всеки екземпляр трябва да носи пореден номер“.



държавите-членки в областта на авторското право и сродните му права. Директивата не засяга действията на ползване, извършени преди 1 юли 1994 г.<sup>59</sup>

Съгласно Директивата държавите-членки трябва да предоставят право да се разрешава или забранява наемането и заемането на оригиналите и копията на авторските произведения и други обекти, посочени в член 2 от Директивата. За целите на Директивата „отдаване под наем” означава предоставянето за използване за ограничен срок и с пряка или непряка икономическа или търговска изгода, а „отдаване в заем” означава предоставянето за използване за ограничен срок и без пряка или непряка икономическа или търговска изгода, когато се извършва чрез институции, достъпни за публиката.

Нашият ЗАПСП в § 2 т. 15 и т.16 от ДР на ЗАПСП възпроизвежда изцяло понятията от Директивата. Законът пояснява допълнително, че изключва изрично от хипотезата на „заем” предоставянето на произведения или други обекти на права по този закон, без те да напускат помещенията на заемащото заведение; предоставянето на звукозаписи или филмови копия за целите на тяхното законно използване; предоставянето на произведения на изобразителното изкуство и фотографски произведения за публично показване. Разпоредбата на чл.22а от българския ЗАПСП говори за „справедливо възнаграждение”, което се дължи на основание отдаването под наем и в заем и което е отделно от всяко друго авторско възнаграждение. Това възнаграждение се дължи безусловно и всеки отказ от него от страна на автора е недействителен. Възнагражденията при отдаване под наем или в заем се събират само чрез организации за колективно управление на съответните категории авторски права, като размерът и начинът на плащането им се определя по споразумение между тези организации и задължените лица.

#### **§ 4. Ограничения на обхвата на защита на авторските права**

Ограниченията на авторското право са необходими, за да се запази балансът между двата конфликтни обществени интереса, общественият интерес към възнаграждението на създателите на творби и общественият интерес към най-широко разпространение на произведения, което също е в интерес на

---

<sup>59</sup> Вж. също Каменова, Цв. Хармонизиране на авторското право в Европа, ИПН БАН, 1997,с. 72 - 83.

ползвателите на такива произведения. Законът включва две групи ограничения върху изключителното право на твореца в неговата работа:

- случаи, при които използването на произведението е обявено за свободно;
- случаи, при които при определени условия, една от които е изплащане на справедливо възнаграждение, работата може да бъде използвана без предварителното разрешение на създателя;

#### **I. Свободно използване на произведения.**

В повечето европейски законодателства свободното използване се описва като „ограничения” или „изключения”. Българският закон урежда различните случаи на изключения в отделна глава пета, под заглавието „Свободно ползване на произведения”. Ограниченията върху авторското право се предвиждат във всички закони за авторското право, но правната рамка е дадена в международната уредба.

##### **Международна уредба.**

Съгласно чл.9 ал.2 от Бернската конвенция: „Законодателствата на страните от Съюза могат да разрешат възпроизвеждането на такива произведения в някои специални случаи, при условие че това възпроизвеждане не противоречи на нормалното използване на произведението и не уврежда неоправдано законните интереси на автора”<sup>60</sup>.

По-късно чл.13 от Споразумението на свързаните с търговията аспекти на правото върху интелектуална собственост (TRIPS) предвижда, като единствени ограничения и изключения следното: „Страните членки следва да свеждат ограниченията или изключенията от изключителните права до някои специални случаи, които не са в конфликт с нормалното използване на творбата и не накърняват необосновано законните интереси на носителите на права”.

##### **Източници от правото на ЕС.**

На ниво ЕС на 22 май 2001 година е приета Директива 2001/29/ЕО относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество, която задължава държавите членки да хармонизират националните си законодателства преди 22 декември 2002 г, като

---

<sup>60</sup> Подробно Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 171 - 176.

изрично се позоват на Директивата. Директивата цели премахване на съществуващите различия по отношение на изключенията и ограниченията и да гарантира правилното функциониране на вътрешния пазар в областта на авторското право и сродните му права.

В член 5 от Директивата се съдържа изчерпателен списък на изключенията и ограниченията по отношения на правото на възпроизвеждане и правото на разпространение. Те са наложени на авторите и на носителите на сродни права и се отнасят до конкретни хипотези (20 на брой), в които се допуска използването на произведението без разрешение и/или без да се заплаща възнаграждение. Някои изключения или ограничения се прилагат само за правото на възпроизвеждане, а други се отнасят както до правото на възпроизвеждане, така и до правото на разпространение, като отчитат съществуването на нова електронна среда на разпространение. Този списък отчита различните правни традиции на държавите-членки, като в същото време цели гарантирането на добре функциониращ общ пазар. Най-общо тези хипотези включват временно възпроизвеждане, което има инцидентен или преходен характер, няма собствена икономическа стойност и съставлява неразделна и основна част от технологичен процес, и се извършва с единствената цел да се позволи ефективно предаване в мрежа между трети страни от посредник или законно използване на произведение или друг закрилян обект. Други хипотези сочат случаи като използването за образователни или научноизследователски цели в полза на държавните учреждения като библиотеки и архиви с цел отразяване на актуални събития, за цитиране, за използване от лица с увреждания, за целите на обществената безопасност и за целите на административни или съдебни производства. Общото между тях са трите условия, на които трябва да отговарят тези действия и които са посочени в чл.5 ал.5 от Директивата. Тези условия затвърждават възприетите вече принципи при които може да се използва свободно едно произведение. Съгласно разпоредбата: „Изключенията и ограниченията, предвидени в § 1, 2, 3 и 4, се прилагат само в някои специални случаи, които не засягат нормалното използване на произведението или друг закрилян обект, и не засягат неоправдано законните интереси на притежателя на права”. На базата на тези критерии се оформя правен алгоритъм, наречен *three-step test*. Той определя стъпките (условията) на които следва да отговаря свободното използване на произведенията.

## **Национална уредба в ЗАПСП.**

Българският ЗАПСП възприема изцяло международната правна рамка и въвежда в глава V утвърдените принципи в Директива 2001/29/ЕО, съобразно които могат да се ползват свободно произведенията. Съгласно чл.23 от закона, свободното използване на произведения е допустимо при кумулативното наличие на три предпоставки:

- случаите на свободно използване на произведенията да са посочени изрично в закона;
- да не се пречи на нормалното използване на произведението;
- да не се увреждат законните интереси на носителя на авторското право;

Списъкът със случаите на свободно ползване на произведението, без да се дължи възнаграждение на автора е изчерпателно посочен в чл. 24 от закона. Тези случаи не се отнасят до ползването на компютърни програми, чиято специална уредба беше посочена по-горе.

## **II. Свободно използване без заплащане на възнаграждение- чл.24**

Без съгласието на носителя на авторското право и без заплащане на възнаграждение е допустимо:

1. Временното възпроизвеждане на произведения, ако то има преходен или инцидентен характер, няма самостоятелно икономическо значение, съставлява неделима и съществена част от техническия процес и се прави с единствената цел да позволи: а) предаване в мрежа чрез посредник, или б) друго разрешено използване на произведение;

2. Използването на цитати от вече разгласени произведения на други лица при критика или обзор при посочване на източника и името на автора, освен ако това е невъзможно. Цитирането трябва да съответства на обичайната практика и да е в обем, оправдан от целта;

3. Използването на части от публикувани произведения или на неголям брой произведения в други произведения в обем, необходим за анализ, коментар или друг вид научно изследване. Такова използване е допустимо само за научни и образователни цели при посочване на източника и името на автора, освен ако това е невъзможно;

4. Използването като текуща информация в периодичния печат и другите средства за масово осведомяване на речи, отчети, проповеди и други или на части от тях, произнесени на публични събрания, както и на пледоарии,

произнесени в съдебни процеси, при посочване на източника и името на автора, освен ако това е невъзможно;

5. Възпроизвеждането от средствата за масово осведомяване на вече разгласени статии по актуални икономически, политически или религиозни теми, в случай че такова използване не е било изрично забранено, при посочване на източника и името на автора, освен ако това е невъзможно;

6. Възпроизвеждането по фотографски, кинематографичен или аналогичен на тях начин, както и чрез звукозаписване или видеозаписване на произведения, свързани с актуално събитие, за да бъдат тези произведения използвани от средствата за масово осведомяване в ограничен обем, оправдан от целите на информацията, при посочване на източника и името на автора, освен ако това е невъзможно;

7. Използването на произведения, постоянно изложени на улици, площади и други обществени места, без механично контактно копиране, както и излъчването им по безжичен път или предаването им чрез кабел или друго техническо средство, ако това се извършва с информационна или друга нетърговска цел;

8. Публичното представяне и публичното изпълнение на публикувани произведения в учебни или в други образователни заведения, ако не се получават парични постъпления и не се заплащат възнаграждения на участниците в подготовката и реализирането на представянето или изпълнението;

9. Възпроизвеждането на вече публикувани произведения от общодостъпни библиотеки, учебни или други образователни заведения, музеи и архивни учреждения, с учебна цел или с цел съхраняване на произведението, ако това не служи за търговски цели;

10. Възпроизвеждането на вече разгласени произведения посредством Брайлов шрифт или друг аналогичен метод, ако това не се извършва с цел печалба;

11. Предоставянето на достъп на физически лица до произведения, намиращи се в колекциите на организации (библиотеки, университети и др.), при условие че се извършва за научни цели и няма търговски характер;

12. Временното записване на произведение от радио- и телевизионни организации, на които авторът е отстъпил правото да използват произведението, осъществено със собствени технически средства и за нуждите на собствените

им предавания в рамките на полученото разрешение. Записи, които имат важна документална стойност могат да бъдат съхранени в официален архив;

13. Използването на произведения за целите на националната сигурност, в съдебно или административно производство или в парламентарната практика;

14. Използването на произведения по време на религиозни церемонии или на официални церемонии, организирани от публичната власт;

15. Използването на сграда, която е произведение на архитектурата, или на план на такава сграда с цел реконструкция ѝ, извършено след съгласуване със съответната организация за колективно управление на права.

### **III. Свободно ползване на произведения със заплащане на компенсационно възнаграждение**

Другите случаи посочени в чл.24, чл.25, чл.25а и чл.26 от ЗАПСП са обвързани с плащането на възнаграждение.

Съгласно член 25 от ЗАПСП възпроизвеждането е допустимо без съгласието на носителя на авторското право:

1. с нетърговска цел на отпечатани произведения, с изключение на нотни материали, върху хартия или друг подобен носител чрез репрографиране или друг способ, осигуряващ подобен резултат;

2. на произведения, независимо върху какъв носител, от физическо лице за негово лично използване, при условие че не се извършва с търговска цел.

Тази разпоредба урежда само възпроизвеждането, като задължава ползвателя да заплати на носителя на авторското право „справедливо компенсационно възнаграждение“. Съгласно мотивите към Директива 2001/29/ЕО при определянето на такова справедливо обезщетение следва да се отчетат конкретните обстоятелства за всеки случай. За оценяване на тези обстоятелства полезен критерий би била потенциалната вреда за притежателите на права, произтичаща от въпросното действие. „В случаи, когато притежателите на права вече са получили плащане под друга форма, например като част от лицензионна такса, конкретно или специфично плащане би могло

да не се дължи. В някои случаи, когато накърняването на титуляра на права е минимално, би могло да не възниква задължение за плащане”<sup>61</sup>.

#### **IV. Възнаграждение на авторите при свободно използване - размери и разпределение.**

Авторите на произведения, артистите-изпълнители, продуцентите на звукозаписи и продуцентите на първоначалния запис на филми или други аудио-визуални произведения имат право на компенсационно възнаграждение, когато записите се възпроизвеждат за лично използване. Право на компенсационно възнаграждение имат и авторите и издателите на всякакви отпечатани произведения, когато тези произведения се възпроизвеждат по репрографски начин за лично използване. Всеки отказ от правото на компенсационно възнаграждение от страна на носителите на права е недействителен. Лицата задължени да изплащат възнаграждение на авторите, за ползването на аудио-визуални произведения, са лицата, които произвеждат празни информационни носители или внасят от трети държави такива носители. Компенсационното възнаграждението се дължи за извършените продажби на територията на страната на информационни носители, предназначени преимуществено за възпроизвеждане на произведения за лично използване от физически лица.

Размерът на възнаграждението се определят ежегодно от организациите за колективно управление на права, договорени с представителни организации на задължените лица. При договаряне на видовете носители и на размера на възнагражденията се взема предвид капацитетът на запаметяване на носителите и в каква степен носителите се използват за възпроизвеждане. Размерът на възнаграждението не може да бъде по-нисък от 1.0 на сто и по-висок от 1.5 на сто от доставната стойност съгласно счетоводния стандарт за отчитане на стоково-материалните запаси за съответните празни информационни носители. Възнагражденията се изплащат от организации по колективно управление на авторски или сродни на тях права, които представляват различните категории правеносители по отношение на правото им на компенсационни възнаграждения и притежават механизъм за индивидуално разпределение на тези възнаграждения между членовете си. Тези организации

---

<sup>61</sup> Съображение 35 от Директива 2001/29/ЕО относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество.

разпределят възнагражденията между сдруженията, членуващи в тях. Преди разпределението 30 на сто от събраната сума се отчислява и превежда по сметката на Национален фонд „Култура“. С изплащането на съответните възнаграждения на организация се счита, че задължените лица са изпълнили изцяло задълженията си. Разпределението на събраните суми между отделните категории носители на права се извършва по следния начин, посочен в чл.26 ал.9 от ЗАПСП:

1. възнагражденията на авторите на произведения, артистите-изпълнители, продуцентите на звукозаписи и продуцентите на първоначалния запис на филми или други аудио-визуални произведения:

- а) една втора - за авторите;
- б) една четвърт - за артистите-изпълнители;
- в) една четвърт - за продуцентите;

2. възнагражденията авторите и издателите на всякакви отпечатани произведения, когато тези произведения се възпроизвеждат по репрографски начин за лично използване:

- а) 50 на сто - за авторите;
- б) 50 на сто - за издателите.

Компенсационни възнаграждения за празни информационни носители не се дължат, а в случай, че са били събрани, подлежат на връщане, в изчерпателно изброени хипотези на чл.26 ал.10 от закона. В случаите, когато компенсационни възнаграждения са били събрани и подлежат на връщане, фактите и обстоятелствата, на които се основава правото на връщане, трябва да бъдат доказани от лицата, които го претендират. Задължените да изплащат компенсационни възнаграждения лица (респ. техните представителни организации) са длъжни в едномесечен срок след изтичане на всяко календарно шестмесечие да предоставят на съответните организации по колективно управление на права обобщена информация за видовете и общата доставна стойност съгласно счетоводния стандарт за отчитане на стоково-материалните запаси на продадените от всеки вид носители, за които се дължи възнаграждение. Не може да се иска предоставяне на по-подробна информация от тази, необходима за целите на разпределяне на възнагражденията. Получената информация не може да се разгласява и използва за друго освен за събиране и разпределяне на възнагражденията. Исканията, заедно с доказателствата, трябва да бъдат представени на съответните организации за



колективно управление на права. Организациите разглеждат исканията в едномесечен срок от тяхното получаване. Сумите, подлежащи на връщане, се изплащат от организациите в срок до един месец след датата на протокола за одобряване на исканията заедно с доказателствата.

## **§ 5. Използване на произведенията. Отстъпване на права**

Отстъпването на авторски права обикновено става под формата на предоставяне на лицензия. Лицензията е разрешение за действия, които без такова разрешение биха били нарушения. Това е общото понятие в системата на общото право. В континенталната система авторското право като правило не може да бъде изцяло отстъпено. Българският закон признава само двата вида лицензии. Законът не използва понятието „лицензия”, а говори за предоставяне на изключителни или неизключителни права за ползване. Глава седма от закона, съдържа разпоредбите за използването на произведения, състои се от девет раздела, които съдържат подробно регламентиране<sup>62</sup>.

### **I. Общи разпоредби. Защитни норми.**

Общите разпоредби очертават основните насоки на защита на интереса на авторите, като икономически по-слабата страна по договора, като им гарантира определени минимални права. Защитните норми в общите разпоредби предвиждат получаване на възнаграждение от авторите срещу всеки вид и всяко използване на създаденото от тях произведение. Гарантират на авторите, че независимо от вида отстъпване на авторски права, произведението им ще започне да се използва от ползвателя, така че освен да достигне до широката публика, каквато е и целта на един автор, ползването на произведението ще му носи доход. В случай, че произведението не започне да се използва от ползвателя, съгласно уговореното в договора в определен срок, то авторът разполага с правната възможност да прекрати договора и да упражнява сам авторските си права или да ги отстъпи на друг ползвател.

Страни по договора за използване на произведение са авторът, който може самостоятелно да участва в правоотношението и ползвателят, който получава отстъпените авторски права. Възможно е авторът да не участва в договорното правоотношение с ползвателя, независимо, че е създател на дадено

---

<sup>62</sup> Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 199 и сл.

произведение. Това са случаите, когато той е предоставил управлението на авторските права върху дадено произведение на организация за колективно управление на права или независимо дружество за управление на права, регистрирани по реда на ЗАПСП.

ЗАПСП предвижда два вида отстъпване на права: (1) отстъпване на изключително право за използване на произведение, и (2) отстъпване на неизключително право за използване на произведение. Предвидено е отстъпването на изключително право за използване да става изрично и в писмена форма. Ако в договора между страните, който е сключен в писмена форма, няма уговорка за изрично отстъпване на право, тогава влиза в действие законовата презумпция — „смята се, че е отстъпено неизключително право за използване на произведението” (чл. 36, т. 4).

ЗПСП съдържа защитна норма с оглед на територията, на която може да бъде използвано произведението. Ако в договора не е уговорена територията, на която ползвателят има право да използва произведението, се смята, че това е територията на страната, чийто гражданин е ползвателят, или където се намира седалището му, ако той е юридическо лице (чл. 36, т. 6).

### **Възмездност на договора**

Договорът за използване е винаги възмезден, без значение дали на ползвателят на произведението се отстъпва изключително или неизключително право. Този принцип е закрепен в чл.36 ал.1 от закона, съгласно който „С договора за използване на произведението авторът отстъпва на ползвател изключителното или неизключителното право да използва създаденото от него произведение при определени условия и срещу възнаграждение.” Ако в договора няма задължение на ползвателя за плащане на възнаграждение и липсват диспозитивни правила, които да уреждат изплащането му, няма да е налице авторски договор. В уредбата регулираща специалните правила на отделните видове авторски договори са предвидени диспозитивни правила, които попълват основните елементи на договорните отношения по които страните не са постигнали споразумение, било поради липса на съгласие, било поради друга причина.

Законът за авторското право и сродните му права казва, че възнаграждението на автора може да бъде определено като част от приходите, получени от използването на произведението, като еднократна сума или по друг начин (чл. 38, ал. 1). Законът обръща внимание на опасността, която се крие за

автора да договори изплащане на възнаграждение като еднократна сума и в ал. 2 предвижда, че когато възнаграждението, определено като еднократна сума, се окаже явно несъразмерно на приходите, получени от използването на произведението, авторът може да иска увеличение на възнаграждението. Ако не се постигне съгласие между страните, спорът се решава от съда по справедливост. Възнаграждение на автора се дължи за всеки начин на използване на негово произведение и страните не могат да се отклоняват от това правило.

### **Срок на договора**

Законът определя императивно максимален срок на авторския договор. Договорът за използване на произведение може да се сключи най-много за срок до десет години. Когато този договор е сключен за по-дълъг срок, той има сила за десет години. Това ограничение не се прилага спрямо договорите за произведения на архитектурата. В случай, че страните не са предвидили никакъв срок в договора, правото на ползване на произведението се счита за дадено в продължение на три години, за архитектурните произведения срокът е пет години. Законът защитава авторския интерес и като прогласява за нищожен всеки договор, с който авторът отстъпва правото да се използват всички произведения, които той би създал, докато е жив.

С отстъпването на право от страна на автора, за ползвателя не възниква принципно задължение да използва произведението. Затова, за да бъде гарантирано правото на автора да види своето произведение издадено или филмирано, законът гарантира правото му на „връщане” на отстъпеното право. Законът дава възможност на автора да развали договора, ако изпълнението по него не е започнала. Нормата на чл.39 предвижда, че ако в договора, с който се отстъпва изключително право, не е уговорен срок, в който ползвателят е длъжен да започне използването на произведението, авторът може да развали договора, ако използването не е започнало в двегодишен срок от сключването му или от деня на предаването на произведението, когато това е станало след сключването на договора. Тази защитна норма гарантира на автора освен връщане на отстъпено право и получаване на възнаграждение от използването на произведението, когато възнаграждението е определено като част от приходите.

## **II. Авторски договори**

### **1. Издателски договор**

Издателският договор е най-старият известен авторски договор. В днешно време той не е загубил ролята си, тъй като освен литературни могат да бъдат издавани музикални, сценични и други произведения. Широкият предмет на договора обуславя широко разпространената практическата приложимост на издателския договор. Съгласно определението дадено в чл.43 от закона „С издателския договор авторът отстъпва на издателя правото да възпроизведе и разпространи произведението, а издателят се задължава да извърши тези действия и да заплати на автора възнаграждение,. Издателският договор може да се сключи само в писмена форма. Законът допуска, при изрична договорка между страните авторът да отстъпи на издателя правото на използване на произведението и по други начини освен издаване. В този случай издателят следва да уведомява писмено автора за всяко преотстъпване на ползването на трети лица, тъй като на авторът се дължи възнаграждение за всеки вид използване на произведението. По този начин авторът може да следи за възнагражденията, които се получават от издателя за всяко едно ползване на произведението му.

В нормата на чл.47 от закона са предвидени особени диспозитивни правила, които регулират отношенията между автор и издател в случаите, когато страните по издателския договор са пропуснали да уредят изцяло всички елементи на договора. В тези правила е сложен акцент върху закрилата на авторското право и се гарантират основните права на автора в правоотношението. Ако не е уговорено друго се приема, че авторът е отстъпил на издателя правото само за едно издание, като тиражът не може да бъде по-голям от десет хиляди екземпляра. Приема се, че тиражът е изчерпан, когато непродадените екземпляри не са повече от пет на сто от целия тираж на изданието. Законът гарантира на автора възнаграждение в размер петнадесет на сто от цената на дребно на всеки продаден екземпляр от произведението, като територията на която може да бъде разпространено произведението е страната, където е седалището на издателят.

Към момента на подписването на издателският договор не е задължително произведението да е създадено, авторът може да отстъпи правото на възпроизвеждане и разпространение на произведение, което се задължава да създаде. В този случай произведението следва да бъде достатъчно

индивидуализирано и създаването му да бъде скрепено със срок. Ако не е уговорено друго, издателският договор се прекратява с изтичане на срока на договора или с изчерпване на тиража на изданието.

С издателски договор може да бъде отстъпено правото за възпроизвеждане и разпространение на вече създадено произведение или на произведение, което авторът се задължава да създаде. От тук следва, че предаването на произведението не е елемент от фактическия състав на сключване на договора. На автора се дава възможност да прекрати договора, ако издателят бездейства и не възпроизвежда и разпространява ново издание в продължение на една година от изчерпването на предишното. В този случай договорът следва да е сключен за повече от едно издание. Поради писмената форма за сключването на договор и неговото прекратяване се извършва с писмено предизвестие от автора отправено до издателя.

От легалното определение на издателския договор и особените диспозитивни правила уредени в закона, могат да бъдат извлечени основните характеристики на договора. Издателският договор е двустранен - има две страни, автор и издател; консенсуален - договорът се счита за сключен с постигането на съгласие между страните, а не с предаването на произведението; възмезден - дори да не е уговорено изрично възнаграждение по силата на закона възниква задължение за издателя да заплати на автора 15 на сто от всеки продаден на дребно екземпляр; формален - писмената форма е задължителна и е основание за действителност на договора и срочен - договорът се сключва винаги за определен срок<sup>63</sup>.

## **2. Договор за възпроизвеждане и разпространение на звукозаписи**

В § 2 т.7 и т. 8 от ДР от закона звукозаписването е определено, като „фиксирането върху траен материален носител на поредица от звуци по начин, позволяващ тяхното възприемане, възпроизвеждане, излъчване по безжичен път или предаване чрез кабел или друго техническо средство”, а звукозапис е резултатът от звукозаписването.

Отстъпеното от автора право неговото произведение да бъде записано, възпроизведено и разпространено под формата на звукозаписи не включва правото записаното произведение да бъде публично изпълнявано, излъчвано по безжичен път или предавано или препредавано по кабел. Това са отделни

---

<sup>63</sup> Вж. Манчев, А. Авторско право. Договори, Сиела, 2012, с. 57 и сл.

имуществени права, за които авторът сключва отделни договори. За всяко ползване, той следва да получи и отделно възнаграждение.

Законът урежда с диспозитивни правила и договора за възпроизвеждане и разпространение на звукозаписи. Тези правила се прилагат, ако авторът сключва индивидуален договор с ползвателя и не е отстъпил управлението на тези права на организация за колективно управление. Въведени са следните задължения за ползвателя:

- да осъществи записването до шест месеца от деня, в който авторът е предал произведението във вид, позволяващ записването, а възпроизвеждането и разпространението - до шест месеца след осъществяване на записа, като се счита че е отстъпено правото за тираж не по-голям от 5000 екземпляра;
- дължи на автора възнаграждение в размер на съответната част от 10 на сто от цената на едро на всеки продаден екземпляр от звуконосителя, пропорционално на времетраенето на произведението му към общото времетраене на целия звуконосител;
- дължи на автора безплатно по 5 екземпляра от всяка произведена разновидност на звуконосителите.

### **3. Договор за публично представяне или изпълнение**

Съгласно нормата на чл.55 от закона „С договор за публично представяне авторът на сценично произведение отстъпва на ползвател правото да представи произведението, а ползвателят се задължава да го представи и заплати на автора възнаграждение”. Кое произведение е сценично и обект на защита се определя неизчерпателно в чл.3 ал.1 т.3. Сценични произведения са драматични, музикално-драматични, пантомимични, хореографски и други. Използването на тези произведения се реализира, когато представянето се извършва по начин, даващ възможност произведението да бъде възприето от неограничен кръг лица. Ползвателите са физически или юридически лица - най-често театри, но могат да бъдат и организатори на концерти, представления, спектакли и други, които професионално се занимават с представяне на сценични произведения. Обикновено такива договори се сключват между ползвателите и организациите за колективно управление на права. По-рядко страни по договора са самите автори. Ако страните не са успели да включат в договора си някои видове клаузи, тогава трябва да се приложи *jus dispositivum*, който се съдържа в закона. Съгласно ЗАПСП се смята, че:

1. авторът може да отстъпи правото на публично представяне и на други ползватели извън населеното място, в което ползвателят има седалището си;
2. срокът на действие на договора е три години;
3. ползвателят е длъжен да представи публично произведението в срок от една година от получаването му;
4. възнаграждението на автора се определя в размер петнадесет на сто от реализирания бруто приход от всяко представяне на произведението;
5. ползвателят е длъжен да дава сметка на автора два пъти годишно за броя на публичните представяния и за реализирания от тях приход;
6. авторът може да прекрати договора, когато ползвателят прекрати публичното представяне на произведението за срок, по-дълъг от една година.

Когато предмет на договора е излъчване на сценично произведение по безжичен път или за предаване и препредаването му по кабел и страните не са уговорили изрично друго се смята, че авторът е отстъпил на ползвателя правото за еднократно излъчване или предаване на произведението.

#### **4. Договори за публично изпълнение, за излъчване по безжичен път, за предаване или препредаване по кабел и за предлагане на достъп**

Авторът на музикално, литературно или аудио-визуално произведение, което е разгласено, дава предварително и писмено съгласие за публичното му изпълнение на живо или чрез запис. Съгласието се дава индивидуално от автора или от упълномощената от автора организация за колективно управление на права, респ. от независимо дружество, което е регистрирано по реда на ЗАПСП.

Правото да се изпълнява произведението по време на концерт се сключва с лицата, които организират концерта. Те осигуряват мястото на провеждането на концерта, кои ще са изпълнителите на произведението, определят техническите и други средства на изпълнение. Организаторите на концерта не могат да получат място за провеждането му, ако не представят заверени копия от договорите за отстъпено право на публично изпълнение за произведенията, които предстои да бъдат изпълнени на концерта. Организацията за колективно управление на права получава предварителен списък с произведенията и техните автори, а след изпълнението им и отчет за приходите от концерта, за разпределение на възнагражденията между носителите на авторските права.

При афиширането на концерта, организаторът е длъжен да постави своето наименование или идентифициращ го знак върху плакатите, при

разпространението в пресата, върху концертните билети и навсякъде другъде, където се рекламира предстоящият концерт.

## **5. Договор за публикуване в периодично издание**

Много от характеристиките на издателския договор са валидни и за този тип договори. И все пак те имат определени специфики, дефинирани от спецификата на медиите. Това е причината те да бъдат регулирани отделно в закона.

Има два вида договори за публикуване в периодични издания:

- договори за създаване на произведение за нуждите на периодични издания;
- договори за публикуване на вече създадено произведение в периодични издания.

И в двата случая договорът е двустранен, не се изисква писмена форма, винаги се плаща възнаграждение на автора.

В случай на поръчано произведение, авторът не може да предлага същото произведение или части от него за публикуване в други периодични издания или в отделно издание или да го предлага за излъчване по безжичен път до публикуването му от издателя. Това ограничение не се прилага след изтичането на петнадесет дни - за вестници и три месеца - за списания, започващи от датата на издаване на ръкописа, при условие, че издателят не го е публикувал, нито е информирал автора за плановете си за публикуване на поръчаното произведение. Авторът има право на повторно използване на произведението, което вече е публикувано в периодично издание, освен ако в договора няма изрична забрана за това. Законът съдържа задължение за издателя да върне предложените за публикуване материали, както и оригиналите на произведенията на изобразителното изкуство, оригинални документи и илюстрации<sup>64</sup>.

## **6. Договори относно бъдещи произведения. Произведение, създадено в рамките на трудово или служебно правоотношение (чл.41)**

Законодателя в Раздел I б от ЗАПСП, наименован „особени случаи” е отделил две хипотези: произведение, създадено в рамките на трудово или служебно правоотношение (чл.41) и произведение, създадено по поръчка (чл.42).

---

<sup>64</sup> Вж също Манчев, А. Авторско право. Договори, Сиела, 2012, с. 158 и сл.



Работодателят има изключителното право без разрешението на автора и без заплащане на допълнително възнаграждение да използва за свои цели създаденото от работника/служителя произведение: да го публикува, да го възпроизвежда по друг начин и да го разпространява. Законът му налага четири ограничения:

- да не е уговорено изрично нещо друго в трудовия договор, например допълнително заплащане;
- работодателят може да упражни това право по начин и в степен, съответстваща на обичайната му дейност;
- да признае авторството на работника върху произведението;
- да посочва името на автора, псевдонима му или друг идентифициращ го авторски знак да бъдат обозначаваани по съответния начин при всяко използване на произведението създадено в рамките на трудовото правоотношение;

Последните две ограничения се извличат от императивната норма на чл.16 от ЗАПСП, съгласно която признаването на авторството и посочването на неговото име при всяко използване на произведението са неотчуждими права на автора. Съгласно чл.41 ал.2 работодателят може да използва произведението създадено от неговия работник, само доколкото това използване съответства на обичайната му търговска дейност, без да експлоатира произведението по начин по който печалбата да се формира изцяло от неговото използване. В рамките на трудовото (или служебното правоотношение) означава не само произведението да е създадено в срока на трудовия договор, а е необходимо да има връзка между естеството на работа по трудовото правоотношение и създаденото произведение. Не всяко произведение, създадено в рамките на трудово правоотношение попада в обхвата на чл. 41. Следва да е налице пряка връзка между дейностите и процесите характерни за заеманата длъжност и създадено произведение, т.е. произведението да е създадено в изпълнение на трудовите задължения на работника. Вида и естеството на трудовите задължения, полагането на интелектуални усилия по време на трудовия процес (работно време по трудов договор), ползването на материалната база на работодателят, обуславят извода, че едно произведение е създадено в рамките на трудово правоотношение. Трудовият договор следва да е налице към датата на създаване на произведението, последващото му прекратяване не влияе върху имуществените правомощия на работодателя да използва произведението в

съответствие на обичайната му дейност и след прекратяване на трудовия договор с работника. Това е така, тъй като правото на работодателя да ползва произведението за свои цели и по обичайния начин произтича по силата на закона, а не от трудовия договор с работника<sup>65</sup>. В случай, че трудовото възнаграждение на автора по времето, през което е създал произведението е очевидно непропорционално на приходите, получени от използването на произведението, авторът може да поиска допълнително възнаграждение. Ако не се постигне съгласие между страните, спорът се решава от съда по справедливост<sup>66</sup>.

## **7. Договори относно бъдещи произведения. Договор за художествена поръчка (чл.42)**

Съгласно разпоредбата на чл.42 от ЗАПСП авторското право върху произведение създадено по поръчка, принадлежи на автора на произведението, освен ако в договора за възлагане е предвидено друго. Ако не е уговорено друго, поръчващият има право да използва произведението без разрешение на автора за целта, за която то е било поръчано.<sup>67</sup> Така формулиран текстът на разпоредбата може да бъде тълкуван, в смисъл, че предвиденото друго от страните е обратното, а именно страните по договора за художествена поръчка изрично да договорят авторското право върху създаденото в изпълнение на договора за поръчка произведение да възникне за поръчващия. Това би довело до заблудата, че авторското право възниква директно в патримониума на поръчващия по силата на самия договор и съгласно изричната воля на страните, като последният става негов носител. Ако следваме тази логика, то би трябвало да се приеме, че оттук на сетне поръчващият може да упражнява всички имуществени и неимуществени авторски права в пълна степен и обем, включително и правата по чл.15 ал.1 т.2 и т.4, които съгласно чл.16 са неотчуждими.

Правото на авторство или правото на автора да иска обозначаването на неговото име да се извършва при всяко използване на произведението, възниква за автора и е част от авторското право като абсолютно право и се ползва от защита срещу всяко нарушение, независимо от кого е извършено. Договорната

---

<sup>65</sup> виж решение № 63 от 24. 03. 2010 г. на ВКС по т. д. № 648/2009 г., II т.о. и Решение № 77 от 21.01.2014 г. по в.г.д. № 2489/2013 г. на Софийски апелативен съд, Гражданска колегия

<sup>66</sup> чл.41 ал.3 от ЗАПСП

<sup>67</sup> чл.42 от ЗАПСП

обвързаност не освобождава поръчващият от задължението да посочва автора на поръчаното от него произведение. С договора, поръчващият може единствено да договори условия при които да му бъдат отстъпени имуществени или отделни неимуществени права върху произведението, с изключение на посочените, като неотчуждими неимуществени права по чл.16. Авторът не може да прехвърли, своето авторство върху творбата, нито да се откаже от него<sup>68</sup> това право е неотделимо от автора и продължава да се закриля от закона, дори след неговата смърт.

В съдебната практика обаче се среща различно становище. Приема се, че след като авторът не е заявил изрично в договора за художествена поръчка, неговото име да се обозначава по съответния начин при всяко използване на произведението, то липсата на такова обозначение не представлява нарушение на правото му по чл.15 ал.1 т.4 от ЗАПСП. Това схващане се е наложило в съдебната практика, като в този смисъл последователно се произнасят две съдебни инстанции. Първоначално тази теза е възприета от съдебно решение на окръжен съд<sup>69</sup>, който в свое съдебно решение постановява, че: „не се установява обаче нито в дизайна на ищеца, нито в етикетите, използвани от ответника, да е заложен като елемент авторски знак или каквото и да идентифициращо автора обозначение, при което положение и доколкото самият дизайн не съдържа авторски знак, е напълно лишено от логика да се иска от ползвателя на произведението при всяко използване да обозначи авторството”. Тази теза е потвърдена в съдебно решение на Пловдивския апелативен съд<sup>70</sup>, който също е поставил упражняването на авторското право по чл.15 ал.1 т.4 в определена зависимост. В решението си втората инстанция казва следното: „Що се отнася до претендираното от самия автор обезщетяване на вредите, произтичащи от накръняване на неимуществените му права, е нужно да се спомене, че такова по чл.15 ал.1 т.4 - да иска името му, псевдонима му или друг идентифициращ го авторски знак да бъдат обозначаваани по съответния начин при всяко използване на произведението, не може да се приеме, че е възникнало в неговия патримониум по причина, че при самото им създаване той не е счел за необходимо да направи такова отбелязване върху тях.” Така съдът отнема от

---

<sup>68</sup> Каменова, Цв. Международн и национално авторско право. София, 2004, стр.139.

<sup>69</sup> Реш. № 89 от 22.02.2009 год. на ОС-Пловдив по т.д.34/2008 г.ТО.13-ти състав.

<sup>70</sup> Реш.№ 168 от 03.06.2009 г. на ПАС по гр.д.346/2009.ГО.

автора правото му на авторско име, което като производно от правото му на авторство, поставя под съмнение въобще авторството на произведението.

Съдът изисква от автора извършването на някакви допълнителни действия, (освен създаването на произведението), които ако той не извърши, другите правни субекти не дължат зачитането на неговото авторско право. Според съда, след като авторът не е отбелязъл върху творбата си името или идентифициращ го знак, то това неимуществено право въобще не е възникнало в патримониума му. Съдът приема, че с липсата на това отбелязване, авторът не е направил волеизявление, че иска в патримониума му да възникне неимущественото му право по чл.15 ал.1 т.4 от ЗАПСП. Според логиката на цитираното съдебно решение е възможно със създаването на произведението да възникне авторско право в непълнен вид, без в него да е възникнало неимущественото право по чл.15 ал.1 т.4 от ЗАПСП. Това разбиране е напълно погрешно. Създаването на произведението е този момент, в който произведението е било обективизирано външно по начин, позволяващ то да може да се възприеме от други лица. Оттук на сетне възникват и правото на авторство и правото на авторско име.

Тази неправилна практика по приложението на чл.15 ал.1 т.4 е доразвита от друго съдебно решение<sup>71</sup>. В решението си съдът счита: „... че макар това право да е вид неимуществено авторско право, предвидено изрично в закона и възникващо за автора от момента на създаване на произведението, за да бъде то осъществено, подобно на останалите права по чл.15 от ЗАПСП, е необходимо неговият носител да изяви воля за упражняването му, като това зависи изцяло от неговото желание, а не може да му бъде вменено като задължение от съконтрагента му или от друго лице”.

С този мотив съдът приема, че за автора е налице единствено правна възможност да „уговори това изрично при сключването на договора”. Тук авторското право е сведено до правна възможност, която, авторът, ако не успее да реализира, то насрещните правни субекти не са длъжни да се съобразяват с авторството въобще. Съдът не взема в предвид, че именно, защото е налице абсолютно право, а не правна възможност, всички правни субекти следва да спазват определено поведение, с което да не нарушават авторското право. Поръчващият е длъжен, дори да няма никаква уговорка между него и автора, да

---

<sup>71</sup> Решение № 1314/30.10.2012 г., постановено по възз.гр.д. № 965/2012 г на ПОС

посочи автора по подходящ начин при всяко ползване на произведението, а не авторът да „уговори това изрично при сключването на договора”. Съдът счита, че авторът следва да преговаря с поръчващият за това да се отбелязва неговото име върху създаденото произведение. Остава открит въпросът, какво би станало, ако страните по договора не формират съгласие по въпроса за изписване името на автора, т.е. авторът - изпълнител по договора, не успее да „уговори това изрично при сключването на договора”.

Това правно недоразумение най-вероятно възниква от редакцията на законовия текст на чл.15. ал.1 т.4 от ЗАПСП. Законът казва, че „авторът има право да иска”, от което съдебната практика извежда извод, че законът е уредил не субективно абсолютно право, а правна възможност авторът да иска името му да бъде обозначено върху създадените от него произведения. Според съда, не може да се претендира обезщетение от поръчващия, за това че не е поставил по никакъв начин името на автора при ползването на произведението, защото това не е поискано от изрично от автора и „ответникът не е поемал такова задължение”. С този мотив съдът затвърждава тезата си, че правото на авторско име възниква по споразумение между страните и поръчващият следва да е поел договорно задължение да посочва името на автора и само в този случай е отговорен за обозначаването на произведението.

Според нас, единствената възможност името на автора да не се посочи, е когато поръчващият съобщи на автора, че името му няма да се посочи при разгласяване на произведението му. В този случай авторът може да не се съгласи и да забрани използването на произведението без посочване на неговото име. Този въпрос е развит специално в българската правна литература<sup>72</sup>.

## **§ 6. Продължителност на защита на авторското право**

Въпросът за продължителността на авторското право винаги е бил в основата на защитата на авторското право. От самото начало на защитата на авторските права идеята установява, че срокът на закрила трябва да бъде свързан с живота на автора. По-късно продължителността на защитата е удължена отвъд естествения живот на автора. В началото на 20 век тя е била само 10 години след смъртта на авторите. Към края на века в повечето

---

<sup>72</sup> Кавръкова, М. Авторско право при договор за художествена поръчка - Правна мисъл, 2013, № 3. с. 73-83.

европейски страни членки на Европейския съюз защитата е в продължение на 70 години след смъртта на авторите.

### **Международноправна уредба и право на ЕС.**

Принципът посочен в последната редакция на Бернската конвенция е, че „Срокът на закрила, предоставен от тази Конвенция, обхваща живота на автора и петдесет години след неговата смърт”. По-нататък конвенцията урежда случаите, когато произведения са публикувани анонимно или под псевдоним и срока на закрила на фотографските произведения и на произведенията на приложното изкуство. Сроковете на закрила по конвенцията във всички случаи започват да текат от първи януари на годината, следваща смъртта на автора или когато е станало публично достояние или друго събитие определено в специална хипотеза на конвенцията.

Съгласно Споразумението TRIPS „когато срокът на закрила на творба, която не е фотографска творба или творба на приложното изкуство, се изчислява на различна база от продължителността на живота на физическото лице, такъв срок не е по-кратък от 50 години от края на календарната година на разрешеното публикуване или при отсъствие на такова разрешено публикуване в рамките на 50 години от създаването на творбата - 50 години след края на календарната година на създаването”. Това споразумение не задължава страните членки да прилагат в законодателството си по-широкообхватни защитни мерки.

До 1 юли 1995 година държавите членки на ЕС въведоха в националните си законодателства Директива 93/98/ ЕИО на Съвета от 29 октомври 1993 година за хармонизиране на срока на закрила на авторското право и някои сродни права. С оглед на гладкото функциониране на вътрешния пазар законодателствата на държавите-членки трябва да бъдат хармонизирани така, че сроковете за закрила да бъдат идентични в цялата Общност, като определят еднакви правила за начина им на изчисление. Това се налага поради различния подход за определяне началото на срока на защита, посочен в Римската и Бернската конвенции. Според Римската конвенция началото на сроковете е края на годината, в която се е осъществило събитието (записа, изпълнението или предаването). Бернската конвенции определят за начална дата 1 януари на годината, следваща съответното събитие, съгласно което произведението е станало публично достояние. Ето защо, за да постигне целта си на максимална хармонизация на вътрешните законодателства на държавите членки на ЕС, Директива 93/98/ ЕИО предвижда, че хармонизирането трябва да обхваща не

само сроковете за закрила като такива, но и някои разпоредби относно прилагането, като датата, от която ще се изчислява всеки срок. Минималният срок на закрила, предвиден в Бернската конвенция е бил предназначен да предостави закрила на автора и първите две поколения от неговите низходящи (50 години след смъртта на автора). Средната продължителност на живота в Общността обаче се е удължила дотолкова, че този срок вече не е достатъчен, за да обхване две поколения и целите на съществуващата уредба не могат да бъдат постигнати. Бернската и Римска конвенции установяват само минимални срокове за закрила на правата, за които се отнасят, като оставят на договарящите се страни свободата да предоставят по-дълги срокове. Някои държави-членки са упражнили това им предоставено право, докато други въобще не са се присъединили към Римската конвенция. Директива 93/98/ЕИО има за цел да постави основите на една дългосрочна хармонизация, която да способства свободното движение на стоки и свободата на предоставяне на услуги на вътрешния пазар. В същото време хармонизирането на сроковете за закрила на авторското право и сродните му права не може да има за последица намаляването на закрилата, с която до този момент се ползват носителите на права в Общността.

Съгласно чл.1 ал.1 от Директивата правата на автор на литературно или художествено произведение текат приживе и 70 години след смъртта му, независимо от датата, когато произведението е направено публично достояние по законен начин. Тази разпоредба е въведена и в българския ЗАПСП чрез общото правило на чл.27 ал.1.

### **Времетраенето на авторското право. Уредба в ЗАПСП.**

Цялата глава 6 на раздел II от ЗАПСП регулира въпросите относно времетраенето на авторското право. Съгласно чл.27 ал.1 от ЗАПСП авторското право се закриля, докато авторът е жив и седемдесет години след неговата смърт. От приемането на закона през 1993 година до 2000 година, действащата разпоредба в закона определя времетраенето на авторското право - докато авторът е жив и 50 години след смъртта на автора. С изменението през 2000 година<sup>73</sup> е въведен по-дълъг срок на защита, такъв какъвто действа в по-голямата част от държавите членки - докато авторът е жив и 70 години след смъртта му.

---

<sup>73</sup> Изм. - ДВ, бр. 28 от 2000 г., в сила от 06.05.2000 г.

Съгласно § 6 от ПЗР на ЗАПСП: „Този закон се прилага и за произведенията, изпълненията, звукозаписите, радио- и телевизионните програми, създадени или осъществени преди влизането му в сила, ако не са изтекли предвидените срокове на закрила”. Тази разпоредба обаче, внесе повече неяснота, отколкото ред по въпроса за темпоралните измерения на авторското право. Тълкуването на текста на § 6 от ПЗР се постави пред Върховния касационен съд по повод правен спор относно това, по кой точно закон сроковете следва да не са изтекли. По-краткия срок от 50 годишната закрила, предвиден в закона за авторското право, действащ от 1972 година до 1993 година, когато е приет сегашния закон или разпоредбата изисква да е изтекъл по-дългият 70 годишен срок на закрила към датата на изменение на сегашния закон. Според ВКС „ЗАПСП намира приложение за произведенията, създадени преди влизането му в сила, ако по отношение на тях не са изтекли предвидените в ЗАПСП срокове на закрила. Това тълкуване съответства на смисъла и целта на приетия нов закон, на въведения с него единен срок за закрила на авторското право за всички видове произведения и на целта на запазване на придобитите до влизането в сила на ЗАПСП авторски права, предвид систематичното място на разпоредбата на § 6 ал.2 от ПЗР на ЗАПСП и съотнасянето ѝ към ал. 1 на § 6”. По-краткият срок за времетраене на авторското право върху някои от произведенията, създадени преди 01.08.1993г., подлежат на закрила до изтичане на предвидения в ЗАПСП срок, както в хипотезата, когато срокът на закрила по Закона (отм.) не е изтекъл, така и в хипотезата, когато срокът на закрила по Закона (отм.) е изтекъл, но в последния случай не трябва да е изтекъл срокът на закрила според регламентацията на ЗАПСП, т. е. по-дългият срок от 70 години.

Като се има в предвид, че срокът на закрила на авторското право е уеднаквен със сроковете на закрила в Европейския съюз, предвидени в Директива 93/98/ЕИО на Съвета от 29.10.1993г. относно хармонизиране на срока на закрила на авторското право и някои сродни права, то ВКС приема в решението си, че: „Разпоредбата на §6 ал.1 от ПЗР на ЗАПСП следва да се тълкува в смисъл, че ЗАПСП се прилага и за произведенията, изпълненията, звукозаписите, радио- и телевизионните програми, създадени или осъществени преди влизането му в сила на 01.08.1993г., ако не са изтекли предвидените в него, т. е. в ЗАПСП срокове на закрила”.



§6 от ПЗР на ЗПАСП следва да се разбира, че предвиденият срок на закрила 70 години след смъртта на автора не следва да е изтекъл към 05.05.2000 г. Това важи, както за авторските права, така и за правата сродни на авторските.

**Времетраене при произведения, разгласени под псевдоним или анонимно.**

Авторското право върху произведение, разгласено анонимно или под псевдоним, продължава седемдесет години след разгласяването му за първи път. Ако в този срок авторът стане известен, или ако псевдонимът не буди съмнение относно неговата личност се прилага общото правило - 70 години след смъртта на автора.

Бернската конвенция предвижда за произведения, публикувани анонимно или под псевдоним, срокът на закрила, да изтича петдесет години след като произведението е било направено публично достояние по законен начин. Във всички случаи, когато псевдонимът, възприет от автора, не оставя съмнение за неговата самоличност или авторът разкрие съмоличността си след публикуването на произведението се прилага общото правило на конвенцията - защитата се разпростира 50 години след смъртта на автора. Бернската конвенция не задължава страните от Съюза да закрилят произведения, публикувани анонимно или под псевдоним, за които има основание да се предполага, че от смъртта на автора им са изтекли петдесет години.

В изпълнение на поставените си цели Директива 93/98/ЕИО<sup>74</sup> удължава всички срокове на закрила, като предвижда за анонимните произведения или произведения, публикувани под псевдоним да се закрилят 70 години от момента, в който произведението е станало публично достояние по законен начин. Ако авторът разкрие идентичността си или няма съмнение за нея, срокът на закрила е същият, но започва да тече от първи януари на годината, следваща смъртта на автора.

В случай, че произведението не е било разгласено в срок от 70 години след създаването му и неговия автор е неизвестен (респ. не може да се определи дата на смъртта), авторскоправната закрила върху произведението се прекратява.

Законът допуска всяко лице, което разгласява произведение след изтичане на срока на времетраене на авторското право, ако то не е било публикувано

---

<sup>74</sup> Вж. Каменова, Цв. Хармонизиране на авторското право в Европа, ИПН БАН, 1997, с. 88 - 101.

дотогава, да упражнява всички имуществени права върху произведението. Това право продължава 25 години, считано от първи януари на годината, следваща годината, в която произведението е било разгласено.

След изтичане на срока на времетраене на авторското право произведенията могат да бъдат използвани свободно при условие, че не се нарушават безсрочните неимуществени права. Това са правото да се посочва името на автора, превдинима му или друг идентифициращ го знак при всяко използване на произведението и правото да се запази целостта на произведението и да не се извършват промени в него. Всеки правен субект трябва да се въздържа от действия, които, които биха могли да нарушат законните интереси на автора.

### **Времетраене на авторското право при произведения създадени от двама и повече автори**

Когато произведението е създадено от двама и повече автори, срокът започва да тече след смъртта на последния преживял съавтор. При музикални произведения с текст и музикалнодраматични произведения срокът изтича седемдесет години след смъртта на по-късно починалия измежду автора на музиката и автора на текста, независимо дали тези лица са посочени като съавтори, при условие че текстът и музиката са били създадени с цел да бъдат използвани заедно.

Авторското право върху филм или друго аудио-визуално произведение продължава 70 години след смъртта на последния преживял измежду режисьора, сценариста, оператора, автора на диалога и автора на музиката, ако тя е била създадена специално за филма.

Авторското право върху енциклопедии, периодични издания, сборници, антологии, библиографии и други подобни, които включват две или повече произведения или материали, продължава седемдесет години след разгласяването им. Ако в този срок се установи авторът, се прилагат общото правило - докато авторското право се закриля 70 години след смъртта на автора. За произведения, които се публикуват на томове, части, броеве или епизоди, срокът се изчислява за всеки от тях поотделно.

### **Времетраене на авторското право върху компютърни програми и бази данни**

Авторското право върху компютърна програма или база данни, възникнало за работодателя поради създаването им по трудово

правоотношение, продължава 70 години след разгласяването на произведението.

## **§ 7. Наследяване на авторското право.**

От самото начало на защитата на авторските права идеята установява, че срокът на закрила трябва да бъде свързан с живота на автора. По-късно продължителността на защитата е удължена отвъд естествената продължителност на живота му. В началото на 20 век тя е била само 10 години след смъртта на авторите.

В българския закон за авторско право в сила от 19.11.1951г., в редакцията си до изменението през 1956г. предвижда, че авторското право е пожизнено, като след смъртта на автора същото преминава върху неговите наследници - за съпругата пожизнено, а за децата до навършване на пълнолетие. Впоследствие кръгът на наследниците е разширен като се включват и родителите, а в редакцията след 1993 година наследяването е по общият ред.

Чл.17 от ЗАПСП урежда упражняването на някои от неимуществените права на автора от неговите наследници. Законът изрично посочва, че правото да променя произведението си и правото да спре използването на произведението поради промени в убежденията си не могат да се упражняват от наследниците.

Съгласно чл.32 от ЗАПСП „След смъртта на автора авторското право преминава върху неговите наследници по завещание и по закон съгласно Закона за наследството”. Кръгът на наследниците трябва да бъде определен в съответствие със закона за наследството, в сила към момента, в който авторът е починал. Авторското право се наследява до края на срока на закрила. Наследниците могат да упражняват не само имуществените, но и неимуществените права. Изключение правят две от неимуществените права-правото да променят произведението и правото да спрат използването на произведението от трети лица, поради промяна в убежденията. Със смъртта на автора тези две права се погасяват и не може да бъдат упражнявани от наследниците.

Ако авторът няма наследници или наследниците починали преди изтичането на срока на времетраене, авторското право преминава върху държавата, която го упражнява до изтичане на срока, чрез Министерството на културата. В случай че починалият автор или негов наследник е бил член на

организация за колективно управление на права, тези права продължават да се упражняват до края на срока на времетраенето им от организацията, за нейна сметка<sup>75</sup>.

## **§ 8. Колективно управление на права**

### **I. Източници. Уредба в правото на ЕС.**

През 2014г. в ЕС се прие Директива 2014/26/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 година относно колективното управление на авторското право и сродните му права и многотериториалното лицензиране на правата върху музикални произведения за използване онлайн на вътрешния пазар текст от значение за ЕИП. Във връзка с тази Директива българският Закон за авторско право и сродните права претърпя сериозно изменение в тази му част<sup>76</sup>.

### **Национално право (ЗАПСП)**

От 29 март 2018 година са в сила новите правила, съгласно които се извършва колективното управление на авторски или сродни на тях права. Това е дейност по управлението на авторски и/или сродни на тях права едновременно от името и за сметка на повече от един носител на права в тяхна обща полза. Тази дейност включва в себе си:

1. отстъпване на ползватели на права върху обекти на закрила;
2. събиране на приходите от упражняването на тези права, както и от права за получаване на дължими възнаграждения, включително компенсационни;
3. разпределение и изплащане на събраните от използването суми на носителите на права;
4. защита на управляваните права, включително и съдебна защита;
5. мониторинг върху начина, по който правата се упражняват.

Съгласно чл.94 ал.3 от закона: „Не се смята за колективно управление на права дейността на продуцентите на филми или други аудио-визуални произведения, на продуцентите на звукозаписи, на радио- и телевизионните организации и на издателите, в т.ч. издателите на книги, на музикални

---

<sup>75</sup> Вж. Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 96-97.

<sup>76</sup> Вж. Саракинов, Г. Колективно управление на авторски и сродни права, Сиби, 2008.

произведения и на периодични издания, както и на лицата, действащи като агенти или посредници, когато представляват автори или артисти-изпълнители в отношенията им с организации за колективно управление на права”.

## **II. Субекти на колективно управление на права**

Допуска се колективното управление на права да се извършва от два вида субекти: организация за колективно управление на права и независимо дружество за управление на права.

### **1. Организация за колективно управление на права. Регистрация.**

Организациите за колективно управление на права се учредяват, управляват и контролират от своите членове - носители на права. Организациите сключват договори с носители на права или с други организации със същата дейност за взаимно представителство, по силата на които, организацията се упълномощава да извършва колективно управление на права. Тази дейност следва да бъде единствена или основна дейност на организацията. Тя не може да упражнява по занятие дейности, при които произведения или други обекти на закрила се използват по смисъла на ЗАПСП.

Организациите за колективно управление на права са сдружения с нестопанска цел, регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел (ЗЮЛНЦ) и вписани в регистъра за юридически лица с нестопанска цел към Агенция по вписвания, съгласно Закона за търговския регистър и регистъра на ЮЛНЦ (ЗТРРЮЛНЦ). Това означава, че за неуредените в ЗАПСП случаи се прилага ЗЮЛНЦ. За да упражняват дейност по колективно управление на права е необходима и регистрация от министъра на културата, който води и поддържа публичен регистър на лицата, получили регистрация за колективно управление на права. Регистърът се публикува на интернет страницата на Министерството на културата<sup>77</sup>. Заявление за регистрация се подават от сдружение с нестопанска цел или търговско дружество, регистрирано по българското законодателство или по законодателството на друга държава - членка на Европейския съюз, или на друга държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария или лице, което има право да управлява колективно авторски или сродни права съгласно законодателството на друга държава - членка на Европейския съюз, или на друга държава - страна

---

<sup>77</sup> Вж. регистъра <http://mc.government.bg/page.php?p=52&s=456&sp=0&t=0&z=0>.

по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария, или на трета държава.

Заявлението за регистрация се подава на български или с превод на български език, и е по утвърден образец. В него се посочват правният статут на заявителя, категориите права, видовете права, произведения и други обекти на закрила, за които се иска регистрация, както и налице ли са условията за регистрация. В чл.94б<sup>1</sup> са изброени изчерпателно документите, които следва да бъдат приложени.

Регистрацията се извършва от министъра на културата, в случаите когато:

1. заявителят е упълномощен с два или повече писмени договора с носители на права или от друга организация за колективно управление на права по силата на договор за взаимно представителство да извършва от нейно име колективно управление на права съгласно посоченото в заявлението;
2. заявителят отговаря на условията по чл. 94ф1, ако заявлението е за многотериториално разрешаване на използването в интернет на музикални произведения по глава единадесета „и”;
3. уставът, съответно дружественият договор или учредителният акт на заявителя предвижда колективно управление на категориите права, видовете права, произведения или други обекти на закрила, за които се отнася искането за регистрация, като единствена или основна дейност;
4. заявителят не е в производство по несъстоятелност или в ликвидация;
5. заявлението за регистрация е подадено след изтичането на 12 месеца от влизането в сила на заповед за заличаване на регистрацията.

Подадените документи се разглеждат в двумесечен срок. Отказът за регистрация може да бъде оспорван по реда на Административнопроцесуалния кодекс. Ако заповедта на министъра регистрира организацията се издава и удостоверение за регистрация. Удостоверението е безсрочно. При промяна във вписаните обстоятелства регистрираното лице в 14-дневен срок от настъпване на промяната уведомява министъра на културата и представя заверени копия от съответните документи.

Когато заявлението е за регистрация на организация за колективно управление на права за многотериториално разрешаване на използването в интернет на музикални произведения от страна на носителите на авторски права

и по време на процедурата по регистрация постъпи заявление от друго сдружение с нестопанска цел, регистрацията получава заявителят, който вече е регистриран за колективно управление на такива права на територията на Р България, а когато няма такова - заявителят с по-широка представителност.

В случай че вече има регистрирана организация за колективно управление на права, заявителят трябва да представи споразумение за представителство с регистрираната организация.

Когато заявлението е за регистрация за колективно управление на права за излъчване по безжичен път, предаване или препредаване по кабел, публично изпълнение или предлагане по безжичен път или по кабел и за това вече има регистрирана организация за колективно управление на права, заявителят получава регистрацията след представяне на споразумение за представителство с вече регистрираната организация. Регистрираната организация не може необосновано да отказва сключването на такова споразумение. Необоснован е отказът, когато основанията за него не са свързани със съдържанието на споразумението за представителство и/или с регистрацията на организацията за колективно управление на права.

Споразумение за представителство не се изисква, когато заявлението за регистрация е подадено от заявител - независимо дружество за управление на права, и се отнася до колективно управление на права за публично изпълнение чрез озвучаване на публично достъпни помещения, площи и превозни средства. Заявителят поддържа на интернет страницата си информация за възложеното от носители на права колективно управление на права: носител на права, категории права, видове права, произведения и други обекти на закрила, срок и територия.

Споразумението за представителство задължително съдържа уговорки относно:

1. упълномощаването на регистрираната организация да разрешава използването на произведенията и другите обекти на закрила, за които на заявителя е възложено колективно управление на права;
2. упълномощаването на регистрираната организация да събира съгласно своите тарифи възнагражденията, дължими за използването;
3. категориите права, видовете права, произведения и други обекти на закрила, както и носителите на права, за които споразумението се отнася;

4. видовете произведения и други обекти на закрила, за които на заявителя е възложено колективно управление на права;
5. срока и територията на представителството;
6. доказателствата от заявителя относно представляваните от него носители на права и произведения и други обекти на закрила, както и периодичността на актуализирането им;
7. начина за определяне на дела от събраните възнаграждения, дължими на заявителя съгласно използването на произведенията и другите обекти на закрила, за които е възложено колективното управление на права, и сроковете за изплащането им на заявителя; регистрираната организация не носи отговорност за последващото разпределение на възнагражденията, изплатени на заявителя;
8. начина за обмяна на информация за идентифициране на произведенията или другите обекти на закрила и носителите на права;
9. начина и срока за уреждане на отношенията между страните по споразумението и ползвателите при прекратяване или разваляне на споразумението за представителство;
10. начина и срока за уведомяване на министъра на културата за прекратяването или развалянето на споразумението за представителство, който не може да бъде по-дълъг от 14 дни от прекратяването или развалянето.

#### **Учредяване на организация за колективно управление на права.**

Организациите за колективно управление на права се учредяват, управляват и контролират от своите членове - носители на права. Членове на организация за колективно управление на права могат да бъдат физически и юридически лица - носители на права, други организации за колективно управление на права, сдружения на носители на права и други организации, които отговарят на изискванията за членство, предвидени в устава на организацията. Изискванията за членство се публикуват на интернет страницата на организацията за колективно управление на права. Принципът е, че организацията не може да отказва членство на лице, което желае да упълномощи организацията да управлява авторските му права. Допуска се изключение в два случая:



- когато лицето иска да се управляват негови права, които не влизат в предмета на дейност на организацията;
- когато лицето се представлява и от друга организация, която вече е член на организацията за колективно управление на права.

Отказите за приемане на членство са писмени и мотивирани. Членовете имат право да бъдат информирани за дейността на организацията, както и да участват при взимането на решения свързани с тази дейност. Достъпът до информация следва да бъде улеснен, затова законът изисква от организациите да създадат условия за електронна комуникация между тях.

Като лице с нестопанска цел, организацията за колективно управление на права не може да реализира печалба и е длъжна да разпределя и изплаща всички суми, получени от колективното управление на права, между носителите на права, след като удържи необходимото за издръжката на своята дейност. Дейността на организацията се осъществява в интерес на лицата, чиито права управлява, и не може да им налага задължения, които не са обективно необходими за защитата на правата и интересите им или за ефективното им управление.

Върховен орган на организацията е общото събрание. Всеки член има право да участва в общото събрание и да гласува по поставените въпроси в дневния ред, освен ако в устава е предвидено друго. Ограничения могат да бъдат налагани само съгласно два критерия: продължителност на членството и/или размер на получените или дължимите суми от организацията. Тези ограничения следва да бъдат установени по „справедлив и пропорционален начин”.

Ако в организацията има различни категории членове в зависимост от категориите права или видовете произведения и други обекти на закрила, включително по жанрове, те трябва да бъдат справедливо и балансирано представени в общото събрание. Когато се гласува в общото събрание и член на общото събрание е упълномощил писмено и изрично друго лице от общото събрание да го представлява, то е необходимо упълномощителят и упълномощеният да принадлежат към една категория членство или една и съща група права. В противен случай е налице конфликт на интереси.

Общото събрание се свиква най-малко веднъж годишно. Общото събрание взема решения за:

1. приемане, изменение и допълване на устава;

2. избира и освобождава членовете на управителния съвет и на надзорния съвет;
3. одобрява размера на възнагражденията и другите придобивки, които членовете на управителния съвет и на надзорния съвет получават от организацията;
4. взема решение за прекратяване на организацията; 5. приема, изменя и допълва правилата за разпределение на приходите от колективно управление на права;
5. взема решения относно: а) правилата за използване на сумите, които не могат да бъдат разпределени; б) общата инвестиционна политика по отношение приходите от колективното управление на права и от инвестираните приходи от колективното управление на права; в) общата политика относно удържките от приходите от колективното управление на права и от всеки приход от инвестирането на тези приходи; г) използването на сумите, които не могат да бъдат разпределени.

Тези правомощия не могат да бъдат изземвани от други органи на организацията, освен ако по решение на общото събрание, част от тях не бъдат делегирани на контролния съвет.

Основен орган на управление на организациите за колективно управление на права е Управителният съвет. Правомощията на управителния съвет се посочват в устава на организацията.

Надзорният съвет е органът, който наблюдава дейността и изпълнението на задълженията на лицата, които управляват организацията, включително изпълнението на решенията на общото събрание. В устава на организацията могат да бъдат предвидени и други правомощия. Управителният и надзорният съвет се отчитат пред общото събрание веднъж годишно.

## **2. Независимо дружество за управление на права**

Независимо дружество за управление на права е търговско дружество, което не се притежава и не се контролира пряко или непряко, изцяло или частично от носители на права и е упълномощено по договори с носители на права да извършва дейност по колективно управление им управление. Макар и търговски дружества, те не могат да извършват друга търговска дейност, освен като придружаваща основната дейност на дружеството по управление на авторските права. Тези дружества се регистрират в търговския регистър към

Агенцията по вписвания, по реда на ТЗ и ЗТРРЮЛНЦ. За да упражняват дейност по колективно управление на права е необходима допълнителната регистрация от министъра на културата по реда на ЗАПСП, съответна на регистрацията на организациите за колективно управление на права.

Договорите с носителите на права влизат в сила от деня на издаването на удостоверение за регистрация на независимото дружество.

Упълномощаването за колективно управление на права се извършва писмено и изрично за всяка категория права, видове права, видове произведения или други видове обекти на закрила.

За различните видове права или различните видове произведения, носителят на права може да предостави управлението на различни организации. Носителят на права може да дава индивидуално разрешение за използване с нетърговска цел на обекта на закрила, но е длъжен да уведомява организацията за колективно управление на права. Във всички останали случаи индивидуалното отстъпване на права за използване на произведението, трябва да е допустимо от устава на организацията, като носителят на права отново дължи уведомление.

Носителят на права може да прекрати упълномощаването на организацията за колективно управление на права или да оттегли от нея колективното управление на отделни права или видове права за избрани от него територии с писмено предизвестие, чийто срок е не по-дълъг от 6 месеца. Организацията за колективно управление на права може да предвиди в устава си, че такова прекратяване или оттегляне има действие от началото на следващата календарна година. Когато колективното управление на права е задължително, носителят на права може да упълномощи само друга организация за колективно управление на права. Всички суми постъпили до влизане в сила на прекратяването, както и всички суми постъпили след прекратяването, но по дадено разрешение преди това са дължими на носителя на правата. Организация за колективно управление на права не може да ограничава упражняването на правата по прекратяване на договора или изплащане на възнаграждения с поставянето на допълнителни условия.

### **III. Управление на приходите от колективното управление на права.**

#### **Правила за инвестиране**

Приходите се инвестират изцяло в интерес на носителите на правата, в съответствие с общата инвестиционна политика и политиката на управление на риска.

Инвестирането трябва да съответства и на следните изисквания, посочени в чл.94л ал.3, а именно:

1. когато е налице потенциален конфликт на интереси, организацията гарантира, че инвестициите са направени само в интерес на носителите на права;
2. активите се инвестират така, че да се гарантира сигурността, качеството, ликвидността и рентабилността на инвестицията като цяло;
3. активите се разпределят така, че да се избегне прекомерната зависимост от определен актив, както и прекомерното акумулиране на риск в инвестициите.

#### **Правила за удръжки от организацията**

Удръжките се определят въз основа на обективни критерии и трябва да са съобразени с услугите, предоставени на носителите на права. Когато се предоставят социални, културни или образователни услуги, финансирани със средства на организацията, критерия за разпределението им, достъпа до тях и техния обхват следва да са справедливи и прозрачни. Удръжките следва да са равни на документираните разходи по колективно управление на права извършени от организацията. Като ЮЛНЦ нейна крайна цел не може да бъде формирането на печалба.

#### **Разпределение на дължимите суми на носителите на права**

В срок не по-късно от 30 септември, следваща годината, в която сумите са събрани, организацията изплаща на носителите на права техните възнаграждения. Този срок може да не бъде спазен единствено по обективни причини свързани с получаването на информация от ползвателите.

Организацията за колективно управление на права или неин колективен член, който представлява носители на права, разпределя и изплаща редовно, точно и с дължимата грижа дължимите суми съгласно правилата за разпределение на приходите от колективно управление на права. Организацията има за задължение да предприема действия с идентифицирането на носителите

на права и установяването на тяхното местонахождение, като част от дължимата грижа по редовното и точно разпределяне и изплащане на възнагражденията.

До края на календарната година организацията за колективно управление на права предоставя достъп до информацията за произведенията и другите обекти на закрила, за които един или повече носители на права не са били идентифицирани или чието местонахождение не е било установено. Достъп до информацията получават както носителите на права, които организацията представлява, така и до организациите за колективно управление на права, с които има сключени договори за взаимно представителство.

Когато носителите на права не могат да бъдат идентифицирани или местонахождението им не може да бъде установено, в едногодишен срок след изтичането на края на календарната година, в която са станали изискуеми, организацията за колективно управление на права оповестява публично на интернет страницата си информацията относно заглавието на произведението, името на носителя на права (респ. издател или продуцент), както и всяка друга информация, която би могла да помогне за идентифицирането на носителя на правата. Ако въпреки това не се открият носителите на правата и поради това дължимите възнаграждения не могат да бъдат разпределени в тригодишен срок, считано от края на годината, през която са събрани, тези възнаграждения се смятат за неподлежащи на разпределение. Общото събрание взема решение как да бъдат разходвани тези суми. Освен за финансиране на социални, културни и образователни дейности, те могат да бъдат разходвани и в полза на носителите на права.

#### **IV. Отношения с ползвателите. Отстъпване на права за използване.**

Организация за колективно управление на права и независимо дружество за управление на права може да отстъпват на ползвател само права, за които изрично са упълномощени или ги представляват по договор за взаимно представителство. Те могат да отстъпват на ползвател само права в рамките на категориите и видовете права и за обекти на закрила, вписани в удостоверението за регистрация. Ако законът предвижда разрешението за използване да се предоставя само чрез организация за колективно управление на права, всяка регистрирана организация за управлението на съответните права, действа и от името на носители, които не са нейни членове. Тя е длъжна да урежда отношенията си с тях при същите условия, както с членовете си.

Отстъпването на права на ползватели се извършва чрез сключването на договор, чийте предмет е колективно управляваните права за използване на произведения или на други обекти на закрила. Страни по договора са организацията за колективно управление на права или независимото дружество, от една страна, а от друга ползвателят на който се отстъпват правата за използване на произведенията или други обекти на закрила. Всяка една от страните е длъжна да предостави на другата страна информацията, необходима за сключването на договор. Постъпването на искане от ползвател за сключване на договор за отстъпване на колективно управляваните права, задължава организацията да изпрати проект на договор, заедно с тарифата си за съответния вид използване или ако отказва да сключи договор с този ползвател трябва да се мотивира. Тя предоставя на ползвателя и списък на носителите на права, които са изразили изрично несъгласие организацията да ги представлява или да получават възнаграждения от нея, обектите за които се отнася несъгласието, както и категориите видове права, за които това несъгласие се отнася.

Ползвател, който е сключил договор с организация за колективно управление на права, предоставя наличната при него информация под формата на отчет за използването на отстъпените му права. Той е длъжен да предостави цялата налична информация, която позволява точното определяне, събиране и изплащане на възнагражденията на носителите на правата.

## **V. Отношения с други организации за колективно управление на права**

Организациите за колективно управление на права сключват договори за взаимно представителство, в които се уреждат всички въпроси свързани със събирането, разпределението и изплащането на сумите събирани от представляваните от тях права и от инвестирането на тези суми. Условието по изплащането, особено по отношение на размерите на възнаграждение не могат да бъдат различни от тарифите, които се прилагат за останалите носители на авторски права, които организациите представляват. Удръжки, извън обичайните, свързани с издръжката на организацията могат да бъдат правени, само ако изрично са договорени в договорите за взаимно представителство. Разпределението и изплащането на дължимите суми става при условията и сроковете, които се прилагат към всички членове на организацията.

## **Информация предоставяна на другите организации за колективно управление на права**

Организацията за колективно управление на права имат задължение да предоставят информация в електронен вид най-малко веднъж годишно на другите организации, с които имат сключени договори за взаимно представителство. Тази информация се отнася да определен период и нейното минимално съдържание е определено в чл. 94т от закона. За получаването на допълнителна информация носителите на права и организациите трябва да се обосноват.

Отделно от задължението за уведомяване на своите контрагенти, организациите имат задължения да оповестяват публично информацията, която касае обществен интерес. Тази информация следва да се поддържа актуална и да се публикува на интернет страницата на организацията<sup>78</sup>. публикацията съдържа най-малко следната информация.

### **§ 10. Многотериториално разрешаване на използването в интернет на музикални произведения**

Глава единадесета „и” от ЗАПСП се съдържа реда за многотериториалното разрешаване на използването в интернет на музикални произведения. Този ред се прилага и по отношение разрешаването на използване в интернет на литературни произведения, свързани с музика, както

---

<sup>78</sup> Публикацията съдържа най-малко следната информация: съдържанието на устава; условия за прекратяване на упълномощаването за колективно управление на права, ако те не са включени в устава; стандартни договори за отстъпване на колективно управляваните права и действащите тарифи, включително предвидените отстъпки; списък на членовете на изборните органи на управление и надзор и представляващите лица; общата политика за разпределение на суми, дължими на носителите на права;общата политика за удръжките за собствената издръжка; общата политика за удръжките от приходи от колективно управление на права и от приходи от инвестиране на приходите от колективно управление на права, включително удръжки за социални, културни или образователни услуги, различни от удръжките за собствената издръжка; списък на договорите за взаимно представителство и споразуменията за представителство, както и наименованията на организациите или независимите дружества, с които са сключени;общата политика за използването на суми, които не може да бъдат разпределени; списък на членовете; списък на носителите на права, които са изразили изрично несъгласие организацията да ги представлява или да получават възнаграждения от неякато и категориите права, видовете права, произведения и други обекти на закрила, за които това несъгласие се отнася; списък на носителите на права, за които има разпределени и непотърсени възнаграждения; реда за разглеждане на жалби и решаване на спорове.

и по отношение на музикални произведения, включени във филм или в друго аудио-визуално произведение. От обхвата на тази глава са изключени разрешенията за използването в интернет на музикални произведения под формата на партитури. Тази глава не се прилага за организациите за колективно управление на права, когато те предоставят разрешение за многотериториално използване в интернет на музикални произведения на радио- или телевизионни организации, чиито програми се използват в интернет едновременно или след първоначалното им излъчване, включително в материали като предварителни прегледи и самопромоционални съобщения, които са спомагателни към началните радио- или телевизионни програми.

Организациите за колективно управление на права са единствените субекти, които законът допуска да извършват многотериториално разрешаване на използването по интернет на музикални произведения. Основните функции, които организациите изпълняват са: обработване на данни по електронен път по ефикасен и прозрачен начин, идентифициране на репертоара и проследяване на използването му. Те събират приходите от управлението на правата и разпределят сумите, дължими на носителите на права.

Организацията за колективно управление на права е задължена да:

1. установява точно, изцяло или частично, музикалните произведения, които е упълномощена да представлява;
2. установява точно, изцяло или частично, по отношение на всяка релевантна територия правата и техните носители за всяко музикално произведение или част от него, които е упълномощена да представлява;
3. използва уникални кодове за идентифициране на носителите на права и музикалните произведения, като държи сметка, ако е възможно, за стандартите и практиките, прилагани на международно ниво или на ниво Европейски съюз;
4. използва подходящи средства за установяване и отстраняване, бързо и ефективно, на несъответствия в данните, с които разполагат другите организации за колективно управление на права, които разрешават многотериториалното използване в интернет на музикални произведения.

Законът издига точността и прозрачността на информацията, като основни принципи при разрешаването на използването по интернет на произведенията.



След получаване на мотивирано искане Организацията изпраща актуална информация за произведенията, които представлява, правата върху тях и обхвата на представителството по територия. Тя е длъжна, без отправено искане, по нейна инициатива да изпраща на доставчиците на услуги в интернет актуална информация, позволяваща идентифицирането на музикалния репертоар, който представлява. Информацията трябва да е точна актуална и да се предоставя в съответствие със стандартите и практиките, прилагани при обмяна на данни на международно ниво или на ниво Европейски съюз.

Разпределянето на получените възнаграждения на носителите на права следва да се извършва в разумен срок. Ако има забавяне, то може да е само по причини дължащи се на доставчика на услугата.

Организациите за колективно управление на права сключват споразумения за представителство, с което едната организация упълномощава другата да разрешава многотериториално използване в интернет на музикални произведения от своя репертоар. Това споразумение може да бъде само на неизключителна основа. Упълномощаващата организация информира своите членове за условията на споразумението, включително за срока на действието му и за разходите по услугите. Упълномощената организация информира упълномощаващата организация за условията, при които дава разрешение за използване в интернет на репертоара, предмет на споразумението, включително за видовете права и произведения, размера на възнаграждението, срока на разрешението, сроковете за плащане и обхванатите територии.

## ГЛАВА 2. СРОДНИ ПРАВА

### §1. Източници

#### I. Международни източници<sup>79</sup>:

- Международна конвенция за закрила на артистите-изпълнители, продуцентите на звукозаписи и излъчващите организации, обн. Държавен вестник брой: 111 от 26.02.2004<sup>80</sup>.
- Договор на СОИС за изпълненията и звукозаписите (WPPT), Обн. - ДВ, бр. 60 от 22.07.2005 г. в сила за Р България от 20.05.2002 г.<sup>81</sup>
- Споразумение относно свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуалната собственост (TRIPS). РБългария се присъединява през 01.12.1996г.<sup>82</sup>

Споразумението TRIPS и WPPT са подписани от Европейския съюз и одобрени съответно с Решения 94/800 и 2000/278. Ето защо това споразумение и посоченият договор обвързват институциите на Съюза и държавите членки<sup>83</sup>.

Както беше казано в началото, по отношение на споразумението TRIPS, пред съдилищата на Съюза и държавите членки не може да се прави пряко позоваване нито на Споразумението за създаване на СТО, нито на приложенията към него. Съдът е постановил, че поради естеството и структурата си разпоредбите на Споразумението TRIPS нямат непосредствено действие и не могат да създадат за частноправните субекти права, на които те да се позовават пряко пред съда по силата на правото на Съюза<sup>84</sup>.

По отношение на WPPT следва да се отбележи, че съгласно член 23, §1 от него договарящите се страни се задължават да приемат мерки в съответствие със своята правна система, гарантиращи неговото прилагане. Оттук следва, че

---

<sup>79</sup> Подробно Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 234-253.

<sup>80</sup> Виж текста на английски език в <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/rome/>.

<sup>81</sup> Виж Договор на СОИС за изпълненията и звукозаписите (WPPT) Женева (1996), ОВ на ЕС, L 89, 11.4.2000, с. 15-23.

<sup>82</sup> Виж списък на държавите, които са се присъединили към споразумението в [https://www.wto.org/english/tratop\\_e/trips\\_e/amendment\\_e.htm](https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/amendment_e.htm).

<sup>83</sup> Виж т.38 от Решение на СЕС по дело C 135/10, Società Consortile Fonografici (SCF) срещу Marco Del Corso, достъпно в <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-135/10&language=BG>.

<sup>84</sup> Виж в този смисъл Решение от 23 ноември 1999 г. по дело Португалия/Съвет, C 149/96, Recueil, стр. I 8395, точки 42—48, Решение от 14 декември 2000 г. по дело Dior и др., C 300/98 и C 392/98, Recueil, стр. I 11307, точка 44 и Решение от 16 ноември 2004 г. по дело Anheuser-Busch, C 245/02, Recueil, стр. I 10989, точка 54.

прилагането на разпоредбите на WPPT от гледна точка на тяхното изпълнение или действие зависи от издаването на последващи актове. Ето защо тези разпоредби нямат непосредствено действие в правото на Съюза и не могат да създадат за частноправните субекти права, на които те да се позовават пряко пред съда по силата на това право<sup>85</sup>.

Що се отнася до Римската конвенция, следва да се отбележи, от една страна, че Съюзът не е договаряща страна по нея, а от друга — че той не може да се смята за встъпил в правата и задълженията на своите държави членки в приложното поле на тази конвенция, макар и само защото не всички те са страни по тази конвенция<sup>86</sup>. Поради това разпоредбите на Римската конвенция не са част от правния ред на Съюза. Съгласно член 1, §1 от WPPT разпоредбите на този договор не отменят взаимните задължения на договарящите се страни по реда на Римската конвенция. От това следва, че макар Съюзът да не е договаряща страна по Римската конвенция, по силата на член 1, § 1 от WPPT той все пак е длъжен да не възпрепятства изпълнението на задълженията на държавите членки, които произтичат от тази конвенция. Ето защо тя има непряко действие в Съюза.

### **Източници на правото на ЕС**

Директива 93/83/ЕИО на Съвета от 27 септември 1993 година относно координирането на някои правила, отнасящи се до авторското право и сродните му права, приложими към спътниковото излъчване и кабелното препредаване<sup>87</sup>;

Директива 2001/29/ЕО<sup>88</sup> на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2001 година относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество<sup>89</sup>;

---

<sup>85</sup> Така Решение на СЕС по дело C 135/10, *Società Consortile Fonografici (SCF) срещу Marco Del Corso*, достъпно в <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-135/10&language=BG>.

<sup>86</sup> Виж по аналогия Решение от 24 юни 2008 г. по дело *Commune de Mesquer*, C 188/07, Сборник, стр. I 4501, точка 85.

<sup>87</sup> Виж в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex%3A31993L0083>.

<sup>88</sup> Вж. Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 314 и сл.

<sup>89</sup> Виж в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0029>.

Директива 2006/116/ЕО<sup>90</sup> на Европейския парламент и Съвета от 12 декември 2006 година за срока за закрила на авторското право и някои сродни права<sup>91</sup>;

Директива 2006/115/ЕО<sup>92</sup> на Европейския парламент и Съвета от 12 декември 2006 година за правото на отдаване под наем и в заем, както и за някои права, свързани с авторското право в областта на интелектуалната собственост<sup>93</sup>;

Директива 2012/28/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година относно някои разрешени начини на използване на осиротели произведения<sup>94</sup>

Директива 2014/26/ЕС на Европейския парламент и на Съвета относно колективното управление на авторското право и сродните му права и многотериториалното лицензиране на правата върху музикални произведения за използване онлайн на вътрешния пазар<sup>95</sup>

## **II. Вътрешни източници**

### **Закон за авторското право и сродните права<sup>96</sup>**

България като повечето страни от Централна и Източна Европа не е защитавала сродните права в закона за авторското право по време на социалистическия период. България е член на Световната търговска организация от 1 декември 1996 г. От 1 януари 2007 г. тя е държава-членка на Европейския съюз. От 30 ноември 2009 г. ЕС се присъединява към СТО като международна организация и всички държави-членки на ЕС стават и членове на СТО.

Въвеждането на сродни права, включващи преди всичко защитата на изпълнителите, продуцентите на звукозаписи и излъчващите организации в законодателните реформи през преходния период, е една от характеристиките на модернизацията на авторското право.

---

<sup>90</sup> Вж. Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 326 и сл.

<sup>91</sup> Виж в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0116>.

<sup>92</sup> Вж. Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 307 и сл.

<sup>93</sup> Виж в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0115>.

<sup>94</sup> Виж в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=celex%3A32012L0028>.

<sup>95</sup> Виж в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0026>.

<sup>96</sup> Обн. ДВ. бр.56 от 29 Юни 1993г., последно изм. и доп. ДВ. бр.28 от 29 Март 2018г.

Дял 2 от закона, съдържаща четири глави, е посветена на защитата на сродните права. В общите разпоредби законът определя притежателите и субектите на сродни права, според които правата, сродни на авторското право, принадлежат на изпълнителите на техните изпълнения, на продуцентите на звукозаписи по техните записи, на радио- и телевизионните организации по техните програми. Сродните права не могат да бъдат упражнявани по начин, който би могъл да доведе до накърняване или ограничаване на авторските права.

За носител на сродно право се смята лицето, чието име, наименование или друг идентифициращ знак са посочени или упоменати по обичайния за това начин върху съответния запис, копия или екземпляри от него и/или техните опаковки, или в хода на показване на програмата.

Имуществените права на носителите на сродни права могат да бъдат упражнявани от упълномощени от тях организации за колективно управление на права или независими дружества за управление на права в съответствие с разпоредбите на Директива 2014/26/ЕС относно колективното управление на авторското право и сродните му права и многотериториалното лицензиране на правата върху музикални произведения за използване онлайн на вътрешния пазар.

## **§2. Права на артистите изпълнители**

Законът дава широко определение за „изпълнител”. Според чл. 74 от ЗАПСП „Артист-изпълнител е лицето, което представя, пее, свири, танцува, рецитира, играе, режисира, дирижира, коментира, озвучава роли или изпълнява по друг начин произведение, цирков или вариететен номер, номер с кукли или фолклорна творба”. Това определение е дори по-широко от това, използвано от Римската конвенция от 1961 г.<sup>97</sup>

Законът защитава неимуществени и имуществени права на артистите изпълнители.

---

<sup>97</sup> Вж. Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 255.

## **I. Неимуществени права**

Защитата на неимуществените права на изпълнителите има своя международна уредба в чл.5 от Договора на СОИС за изпълненията и звукозаписите.

В договора са уредени следните неимуществени права:

- правото да бъде признат в качеството си на изпълнител на своите изпълнения;
- да възразява срещу всяко извращение, изкривяване или друг вид изменение на своите изпълнения, което е в състояние да нанесе вреда върху неговата репутация.

Средствата за защита с оглед обезпечаване на тези неимуществени права се уреждат от законодателството на договарящата се страна, на територията на която се търси защитата.

Правото на ЕС не съдържа защита на неимуществените права на изпълнителите.

Неимуществените права съгласно ЗАПСП са:

- правото да изисква името, псевдонимът или артистичното име на изпълнителя да бъде посочвано или съобщавано по обичайния за това начин при всяко негово изпълнение на живо и при всяко използване на записаното му изпълнение по какъвто и да е начин. Това право е неотчуждимо.
- правото да изисква запазване целостта и неизменяемостта на записаното му изпълнение при възпроизвеждането или използването му по какъвто и да е друг начин. Това право може да се отчуждава само изрично и писмено.

При колективни изпълнения се посочват или съобщават по обичайния за това начин името на ансамбъла или групата като цяло и имената на солистите, диригента и на режисьора на сценичното произведение, ако с тези лица не е уговорено друго (чл.80 ЗАПСП).

## **II. Имуществени права на изпълнителите**

### **Римска конвенция**

Международната уредба на имуствените права се съдържа на първо място в Римската конвенция, където са защитени правото да разрешават:

- излъчването и публичното съобщаване,

- записване на тяхно незаписано изпълнение и
- възпроизвеждането на запис на тяхно изпълнение.

Римската конвенция е изградена на принципа на националния режим, допълнен от правилата на минималната конвенционна закрила. Държавите членки на конвенцията (най-вече държавите от системата на общото право) могат да поставят формално изискване слагането на определен знак „P”, придружен от годината на първата публикация, поставен по начин, показващ ясно предоставяне на закрила.

### **Женевска конвенция**

В Договора на СОИС за изпълненията и звукозаписите са уредени следните права на изпълнителите:

- да разрешават записване на своите незаписани изпълнения и излъчване по безжичен път и разпространението пред неограничен брой лица на своите незаписани изпълнения, с изключение на случаите, в които изпълнението вече е претърпяло излъчване по безжичен път;
- разрешават прякото или косвено възпроизвеждане на своите изпълнения, записани на звукозаписи;
- разрешават разпространението пред неограничен брой лица на оригинала и екземплярите на своите произведения, записани на звукозаписи;
- да разрешават търговското наемане за публиката на оригинала и екземпляри от своите изпълнения, записани на звукозаписи;
- да разрешават предоставянето на записани изпълнения под формата на фонограми по начин, позволяващ на широката аудитория достъп до тях в индивидуално избрано от нея време.

За разлика от Римската конвенция, тази конвенция не е изградена върху принципите на предоставяне на национален режим и минимална закрила. За предоставяне на конвенционална закрила е от значение единствено националността на изпълнителя или продуцента (чл.3).

### **TRIPS**

Според чл.14 ал.1 от TRIPS артистите изпълнители имат право да забранят звукозапис на незаписаното им изпълнение и възпроизвеждането на такъв звукозапис, както и да предотвратяват следните действия, когато се предприемат без тяхно разрешение: излъчване по безжичен път и публично разпространяване на техните изпълнения на живо.

## **Право на ЕС**

Правото на ЕС защитава следните имуществени права на изпълнителите:

- право на записване (чл.7 от Директива 2006/115), което се състои в изключителното право да разрешават или забраняват записването на техните изпълнения;
- право на излъчване и публично съобщаване (чл.8 от Директива 2006/115), което се състои в изключително право да разрешават или забраняват излъчването по безжичен път и публичното съобщаване на техните изпълнения, освен ако самото изпълнение вече представлява излъчено изпълнение или е създадено чрез записване.
- право на разпространение (чл.9 от Директива 2006/115), което се състои в изключително право за предоставяне на публиката, чрез продажба или по друг начин на записите на техните изпълнения;
- право на възпроизвеждане на записите на техните изпълнения (чл.2 от Директива 2001/29), което се състои в изключителното право да разрешават или забраняват пряко или непряко, временно или постоянно възпроизвеждане по какъвто и да е начин и под каквато и да е форма, изцяло или частично;
- право на публично разгласяване на произведения и право на предоставяне на публично разположение (чл.3 от Директива 2001/29) на техни произведения по такъв начин, че всеки може да има достъп до тях от място и във време, самостоятелно избрани от него;
- изключително право да се разрешава или забранява отдаването под наем и в заем по отношение на записите на неговото изпълнение.

### **Уредба във вътрешното право:**

Уредбата е в чл.76 и сл. от ЗАПСП. Имууществените права на изпълнителя се изразяват в изключителното му право да разреши срещу заплащане на възнаграждение:

1. излъчването на неговото изпълнение по безжичен път, предаването и препредаването му по кабел, както и звукозаписването или видеозаписването на изпълнението, възпроизвеждането на записите върху звуконосители или видеоносители и тяхното разпространение.
2. публичното изпълнение, излъчването по безжичен път и предаването и препредаването по кабел на тези записи.



3. предлагането по безжичен път или по кабел на достъп на неограничен брой лица до неговото записано изпълнение или част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрано от всеки от тях;
4. вноса и износа в трети държави на екземпляри от записа с изпълнението в търговско количество, независимо дали екземплярите са произведени законно.
5. Отдаването под наем или в заем на записите на неговото изпълнение. Изпълнителите имат право на възнаграждение за всеки вид използване на изпълнението им и за всяко поредно използване на същия вид.

### **III. Автономна квалификация**

Основната част от вътрешноправната ни уредба е приета с цел транспониране на правото на ЕС по цитираните директиви. Те пък от своя страна в значителна част целят да приведат в действие международните споразумения, по които ЕС е страна. Съгласно постоянната практика на СЕС разпоредбите на правото на Съюза трябва да се тълкуват, доколкото е възможно, с оглед на международното право, особено когато подобни разпоредби целят именно да приведат в действие международно споразумение, сключено от Съюза<sup>98</sup>. Вътрешното ни право, което въвежда европейски директиви, трябва да се тълкува съобразно смисълът и тълкуването, което се прави на тези директиви от Съда на ЕС. Следователно на разпоредбите от различните нива (международно, ЕС и национално) трябва да се търси общо тълкуване, като се държи сметка за международния произход на правната уредба.

### **IV. Свободно използване**

Свободното използване на произведения е допустимо само в случаите, посочени в закона, при условие че не се пречи на нормалното използване на произведението и не се увреждат законните интереси на носителя на авторското право. Поради това, че правото на свободно използване представлява изключение от общото право на закрила на правата на излъчващите организации, то предвидените в закона случаи трябва да се тълкуват

---

<sup>98</sup> Виж по-специално Решение от 14 юли 1998 г. по дело Bettati, C 341/95, Recueil, стр. I 4355, точка 20 и Решение от 7 декември 2006 г. по дело SGAE, C 306/05, Recueil, стр. I 11519, точка 35.

стеснително. Изпълнителят е длъжен да разреши без заплащане възнаграждение следното:

- временното възпроизвеждане на записано изпълнение, ако то има преходен или инцидентен характер, няма самостоятелно икономическо значение, съставлява неделима и съществена част от техническия процес и се прави с единствената цел да позволи предаване в мрежа чрез посредник или друго разрешено използване на произведение.
- възпроизвеждане по фотографски, кинематографичен или друг аналогов процес, както и чрез звукозапис или видеозапис на изпълнения, свързани с текущото събитие, така че да може да се използва от средствата за масово осведомяване в ограничена степен, оправдано за целите на информация;
- публично представяне на записи в училища или други места на образование, когато няма входна такса и не се изплащат възнаграждения на участниците в подготовката и реализацията на публичното изпълнение;
- възпроизвеждане на части от филми или други изпълнения, записани на звукови или видео носители от училища или други образователни институции, и тяхното използване за образователни цели;
- единичното записване на изпълнения от радио- и телевизионни организации, които са упълномощени от изпълнителя, за да излъчват произведението си безжично;
- използването на записите от изпълнения по време на религиозни церемонии или на официални церемонии, организирани от публичната власт;
- копиране на представления само за лична употреба. Това дава право на изпълнителите, чиито изпълнения са били записани с компенсаторно възнаграждение, когато записите се възпроизвеждат за лична употреба.

Както беше посочено по-горе, възнаграждението в този случай трябва да бъде изплатено от лицата, които произвеждат или внасят празни носители на звук или видео. По силата на препратката правото на разпространение на звукозаписните оператори или видео носителите не е изчерпано след първата продажба или друг договор, който прехвърля собствеността върху оригинала.

Това не пречи на правото да се разреши последващо отдаване под наем на носители на звук или видео.

## **V. Срок на защита по ЗАПСП**

Правата на артистите-изпълнители продължават петдесет години след датата на изпълнението. В случай че на изпълнението е бил направен звукозапис, който е бил законно публикуван или законно съобщен на публиката в петдесет годишния срок, времетраенето на правото продължава седемдесет години от датата на това събитие, а ако са настъпили и двете събития - от по-ранната от двете дати. Срокът започва да тече от 1 януари на годината, следваща годината на публикуване на записа на изпълнението, или когато записът не е бил публикуван или изпълнението не е било записано - от началото на годината, следваща годината, в която се извършва изпълнението.

### **Практика на СЕС**

Съдът на ЕС е имал възможността да тълкува чл.10 пар.2 от Директива 2006/116/ЕО, като приема, че по смисъла на тази разпоредба държавите членки трябва да предоставят предвидените в Директива 2006/116 срокове на закрила на всички обекти или произведения, които към 1 юли 1995 г. са закриляни като такива поне в една държава членка<sup>99</sup>. От текста на посочения член 10, § 2 се прави извод, че първото от предвидените в тази разпоредба алтернативни условия се отнася до предварителното наличие на закрила на разглеждания обект поне в една държава членка. Посочената разпоредба не изисква тази държава членка да е държавата, в която се иска закрила (пар.22 от решението). С оглед на безпрепятственото функциониране на вътрешния пазар предназначението на Директивата е законодателствата на държавите членки да се хармонизират така, че сроковете на закрила да бъдат идентични в цялата Общност. Различията между националните законодателства могат да затруднят свободното движение на стоки и свободата на предоставяне на услуги, както и да нарушат конкуренцията на общия пазар. Следователно съгласно член 10, § 2 от Директива 2006/116 предвиденият в Директивата срок на закрила е приложим дори когато разглежданият обект никога не е бил закрилян в държавата членка, в която се иска закрила и се прилага към всички произведения и обекти, които

---

<sup>99</sup>Решение на Съда от 20 януари 2009 г. по С 240/07 достъпно на <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX:62007CA0240>

към 1 юли 1995 г. са закриляни съгласно разпоредбите на поне една държава членка в областта на авторското право и сродните му права. Не само че Директивата хармонизира сроковете на закрила в държавите членки, но и се прилага и за заварените случаи, при които сродното право е възникнало преди влизането в сила на Директивата и към 1 юли 1995 г. е било закриляно в поне една държава членка.

## **VI. Колективно представителство**

Колективното представителство на изпълнителите е необходимо за два случая:

- когато упражняват т.нар. „малки права”;
- когато получават своята част от компенсаторното възнаграждение;
- когато записите върху звукови носители или видео носители се възпроизвеждат за лична употреба.

## **VII. Закрила на наименованията на артистични групи**

Законът включва правила за защита на имената на изпълнителите в член 83. Този вид защита е до известна степен подобен на защитата, предоставена за търговски марки. Основното правило в българското законодателство е, че името, регистрирано от една група, не трябва да се използва от друга. Законът взема предвид факта, че изпълняването на музика се извършва колективно в много случаи. Името на групата изпълнители се регистрира от Министерството на културата. Наименованията на артистичните групи се регистрират задължително на кирилица. По желание на заявителя в регистрацията може да бъде добавено същото наименование, изписано на друга азбука. Законът предвижда, че ако същото или подобно име е било използвано преди регистрацията от друга група, последната може да поиска отмяна на регистрацията. Споровете за сходство или други права се решават от съда. Защитата на името на групата на изпълнителите трае десет години след прекратяване на дейността на артистичната група. Срокът започва да тече от първи януари на годината, следваща годината на прекратяването.

### **§3. Права на продуцентите**

Защитата на правата на продуцентите е важна, защото тя има определен художествен и творчески характер<sup>100</sup>. Тя е свързана с избора на произведението, което трябва да бъде записано, подбора на изпълнителите, подходящото подреждане, репетициите с изпълнителите, участващи в звуковото фиксиране, и накрая самото фиксиране, резултатът от което е звукозаписът.

Вторият етап от работата на продуцента е свързан с производството на звукови носители, а третият е разпространението на звуковете носители на пазара. ЗАПСП урежда като сродни правата на два вида продуценти - продуценти на звукозаписи и права на филмовите продуценти.

#### **I. Продуценти на звукозаписи. Неимуществени права на продуцентите на звукозаписи:**

Продуцент на звукозапис е физическото или юридическото лице, което организира осъществяването на първия запис и осигурява финансирането му.

Продуцентите на звукозаписи притежават както неимуществени, така и имуществени права.

В международните източници не се съдържа защита на неимуществените права на продуцентите на звукозаписи.

Правото на ЕС също не съдържа защита на неимуществените им права.

Вътрешното законодателство (ЗАПСП) защитава правото на продуцентите името им да бъде посочвано по обичайния за това начин върху звуконосителите, включително и върху техните обложки и кутии при възпроизвеждането и разпространението на направените от тях записи.

#### **II. Имуществени права на продуцентите на звукозаписи**

##### **Международни източници:**

##### **Римска конвенция**

Римската конвенция от 1961 г. в чл.10 урежда правото да разрешават или забраняват прякото или непрякото възпроизвеждане на техните звукозаписи.

---

<sup>100</sup> Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 260 и сл.

Договорът на СОИС за изпълненията и звукозаписите урежда четири вида имуществени права:

- право на възпроизвеждане. То се изразява в изключителното право да разрешават прякото или косвено възпроизвеждане на своите звукозаписи по какъвто и да било начин или в каквато и да било форма. (чл.11);
- право на разпространяване. Конвенцията определя това право, като изключително право да разрешават разпространението пред неограничен брой лица на оригинала и екземплярите от своите звукозаписи посредством продажба или по друг начин на предаване на правото на собственост. (чл.12);
- право на наемане. То се изразява в изключителното право да разрешават търговското наемане на оригинала и екземплярите от своите звукозаписи за публиката дори след тяхното разпространение, осъществено от продуцента или с негово разрешение. (чл.13) и
- право за разгласяване пред неограничен брой лица, което се състои в изключителното право на продуцентите (продуцентите) да разрешават разпространението пред неограничен брой лица на своите звукозаписи по жичен път или чрез средствата за безжично връзка по такъв начин, че представители на публиката да могат да осъществяват достъп до такива изпълнения от което и да било място и по всяко време по свой собствен избор (чл.14).

За разлика от Римската конвенция, тази конвенция не е изградена върху принципите на предоставяне на национален режим и минимална закрила. За предоставяне на конвенционална закрила е от значение единствено националността на изпълнителя или продуцента (чл.3).

## **TRIPS**

Споразумението относно свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуалната собственост (TRIPS) в чл.14 ал. 2 урежда правото продуцентите на звукозаписи да разрешават или забраняват пряко или непряко възпроизвеждане на техните звукозаписи.

В правото на ЕС в Директива 2001/29 и Директива 2006/115 са уредени следните имуществените права на продуцентите на звукозаписи:

- право на възпроизвеждане на техните звукозаписи (чл.2 ал.1 б.,„В” от Директива 2001/29);
- право на разпространение на техните звукозаписи (чл.9 ал.1 б.,„Б” от Директива 2006/115);
- право да разрешават или забраняват предоставяне на публично разположение по жичен или безжичен път на техните звукозаписи по такъв начин, че всеки да има достъп до тях от място и във време, самостоятелно избрани от него (чл.3 ал.2 б.,„Б” от Директива 2001/29);
- право на отдаване под наем и даване на заем по отношение на техни звукозаписи (чл. 3 ал.1 б.,„В” от Директива 2001/29).

### **Национална уредба в ЗАПСП**

#### **Имуществени права според националното право на продуцентите на звукозаписи**

Продуцентите на звукозаписи притежават пет основни права в „техния пакет от имуществени права”, уреден в ЗАПСП, като това са:

- правото на възпроизвеждане и разпространение;
- публичното изпълнение, излъчването по безжичен път и предаването и препредаването на записа по кабел.
- предлагането по безжичен път или чрез кабел или друго техническо средство на достъп на неограничен брой лица до записа или част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрано от всеки от тях;
- правото да разрешава вноса и износа в трети държави на екземпляри от записа в търговско количество, независимо дали записът е извършен законно.
- право на преработката и синхронизацията на записа.

Продуцентът може да отстъпва с договор отделни свои права на други лица, в т.ч. автори и изпълнители на записаните произведения.

### **III. Права на филмовите продуценти. Немуществени права.**

Продуцентът на аудиовизуално произведение най-общо е лицето, което осигурява инфраструктурата, ресурсите и логистиката на артистите, за да могат те да създават своето изкуство. ЗАПСП не дава определение за филмов продуцент. По аналогия от определението продуцент на звукозаписи,

филмовият продуцент е лицето, което организира осъществяването на първия запис и осигурява финансирането му. Инвестициите, необходими за създаването на продукти като филми или аудио-визуални произведения, са значителни. Следователно е необходима адекватна правна закрила на правата върху интелектуална собственост, за да се гарантира възможността за задоволителна възвръщаемост от тези инвестиции (така Решение на СЕС от 13 юли 2006 г. по дело Комисия/Португалия, С 61/05, точка 27).

Филмовите продуценти притежават както неимуществени, така и имуществени права.

В международните източници не се съдържа защита на неимуществените права на филмовите продуценти.

Правото на ЕС също не съдържа уредба на неимуществените им права.

Вътрешното законодателство (ЗАПСП) защитава правото на продуцентите да изискват при използване на филма името или наименованието му да бъде посочвано по обичайния за това начин.

#### **IV. Имуществени права на филмовите продуценти:**

##### **Международни източници:**

##### **Източници от правото на ЕС**

Отделни имуществени права на използване на кинематографично или аудиовизуално произведение са предмет на уреждане от няколко директиви. Най-напред, глава II на Директива 93/83 урежда правото на излъчване чрез спътник. По-нататък, правото на възпроизвеждане и на публично съобщаване чрез предоставяне на публичен достъп са уредени съответно в членове 2 и 3 от Директива 2001/29. Накрая, правото на отдаване под наем и в заем е уредено в членове 2 и 3 от Директива 2006/115. Съобразно чл.14*bis* от Бернската конвенция, според който лицата - носители на авторско право върху кинематографично произведение, се определят от законодателството на страната, в която се търси закрила. Нормите на член 1, § 5 от Директива 93/83 и член 2, § 2 от Директива 2006/115 определят главният режисьор на кинематографично произведение като негов автор или един от неговите автори. Независимо от направения от националния законодател избор, във всички случаи главният режисьор на кинематографично произведение, за разлика от останалите автори на такова произведение, се ползва от статута на автор по силата на правото на ЕС. В правомощията на държавите членки е да определят



и други лица като автори на кинематографичното произведение. Така е постъпил българският законодател, който в чл.62 от ЗАПСП е приел, че авторското право върху филм или друго аудио-визуално произведение принадлежи на режисьора, сценариста и оператора. При анимационни филми авторско право има и художник-постановчикът.

Правата на продуцента се закрилят като сродни права.

### **Национална уредба в ЗАПСП**

#### **Имуществени права според националното право на филмовите продуценти**

Филмовите продуценти притежават десет основни права в „техния пакет от имуществени права”, уреден в ЗАПСП. Продуцентът на първоначалния запис на филм или друго аудиовизуално произведение има по отношение оригинала на филма и копията от него, получени в резултат на този запис, изключително право да разрешава срещу заплащане:

1. размножаването им<sup>101</sup>;
2. публичното им прожектиране;

Това понятие не е дефинирано в ЗАПСП. Прожектирането е форма на съобщаване на публиката, при което аудиовизуалното произведение се изпраща до публиката чрез всякакви средства без излъчването по безжичен път по начин, даващ възможност на публиката да го слуша и/или гледа.

3. публичното им изпълнение и излъчването им по безжичен път;
4. предаването и препредаването им по кабел;
5. възпроизвеждането им;
6. разпространението им;
7. превеждането, дублирането и субтитрирането им;
8. предлагането по безжичен път или по кабел на достъп на неограничен брой лица до филма или част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрани от всеки от тях;

Това е вид съобщаване на публиката съобразно абз. 23 от мотивите на Директива 2001/29.

---

<sup>101</sup> Легалните дефиниции на понятията са дадени в параграф 2 от ДР на ЗАПСП.

9. вноса и износа в трети държави на копия от филма в търговско количество, независимо дали са произведени законно или в нарушение на правото по т. 1 или т. 5;

10. преработката и синхронизацията на записа.

#### **§4. Права на излъчващите организации**

Всъщност това са единствените права, които не са собственост на физическо лице, а на юридическо лице<sup>102</sup>. Предмет на защита са собствените предавания на радио-телевизионната организация. Телевизионната програма може да съдържа различни произведения: литературни, музикални, драматични и др., които са защитени от авторски права. Тя може да съдържа различни видове изпълнения - също така защитени от сродни права. Във всички случаи радио и телевизионната организация ще бъде защитена чрез предоставянето на сродното право. Авторските права на авторите и сродните права на изпълнителите и изпълнителите съществуват успоредно със съществуването на правата на радио- и телевизионните организации.

#### **Съавторство**

Към сродните права на излъчващите организации се прилагат съответно правилата за съавторство. Когато предаването е създадено от две или повече излъчващи организации, сродното право им принадлежи общо, независимо дали предаването е неделимо цяло или се състои от части, които имат самостоятелно значение. Сродните права не могат да бъдат упражнявани по начин, който би могъл да доведе до накърняване или ограничаване на авторските права. Този основен принцип е залегнал както в правото на ЕС, така и във вътрешното ни право (чл.72а от ЗАПСП).

До доказване на противното за носител на право по чл. 72 се смята лицето, чието име, наименование или друг идентифициращ знак са посочени или упоменати по обичайния за това начин в хода на показване на програмата.

Технологичното развитие разнообрази насоките за творческа дейност, производство и използване. Закрилата на интелектуалната собственост изисква създаването на нови концепции, а съществуващото законодателство в областта на авторското право и сродните му права следва да бъде адаптирано, за да

---

<sup>102</sup> Каменова, Цв. Международно и национално авторско право, С:ИПН БАН, 2004, с. 263.

отговори адекватно на икономическата реалност, като възникването на нови форми на използване<sup>103</sup>.

## **I. Международноправна уредба на правата на излъчващите организации**

Международната уредба на правата на записващите организации е в два източника:

Международна конвенция за закрила на артистите-изпълнители, продуцентите на звукозаписи и излъчващите организации (Римска конвенция от 1961г.)<sup>104</sup>.

Споразумението относно свързаните с търговията аспекти на правата на интелектуалната собственост (TRIPS).

### **Източници на ЕС**

Източниците на правото на ЕС, които уреждат правата на излъчващите организации, са:

- Директива 2006/115/ЕО на Европейския парламент и Съвета от 12 декември 2006 година за правото на отдаване под наем и в заем, както и за някои права, свързани с авторското право в областта на интелектуалната собственост (кодифицирана версия);
- Директива 2001/29/ЕО на Европейския Парламент и на Съвета от 22 май 2001 година относно хармонизирането на някои аспекти на авторското право и сродните му права в информационното общество;
- Директива 93/83/ЕИО на Съвета от 27 септември 1993 година относно координирането на някои правила, отнасящи се до авторското право и сродните му права, приложими към спътниковото излъчване и кабелното препредаване;
- Директива 2010/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 10 март 2010 година за координирането на някои разпоредби, установени в закони, подзаконови и административни актове на държавите-членки, отнасящи се до предоставянето на аудиовизуални медийни услуги.

Във вътрешното право тези директиви са транспонирани в:

---

<sup>103</sup> Вж. абз.5 от Директива 2001/29/ЕО.

<sup>104</sup> Обн. Държавен вестник брой: 111 от 26.02.2004.

- Закон за авторското право и сродните права;
- Закон за радиото и телевизията.

### **Право на записване.**

На първо място радио - и телевизионните организации имат изключително право да разрешават или забраняват записването на техните предавания, независимо от това дали тези предавания се излъчват по проводников път или в ефир, включително чрез кабел или сателит<sup>105</sup>. (чл. 13 б. „Б” от Римската конвенция; чл.14 т.3 от TRIPS и чл.7 ал.2 от Директива 2006/115). Предаване е поредица от движещи се изображения със или без звук, което представлява обособена част от програмна схема или каталог, утвърден от доставчик на аудио-визуални медийни услуги и чиято форма е сравнима с формата и съдържанието на телевизионно излъчване (чл.2 ал.3 от Закона за радиото и телевизията). Примери за предавания са пълнометражни филми, спортни събития, комедийни сериали, документални филми, детски предавания и телевизионен театър (чл.1 ал.1 б.„Б” от Директива 2001/29/ЕО).

### **Право на възпроизвеждане**

Излъчващите организации имат право след като запишат своята програма да я възпроизведат.

### **Право на излъчване и публично съобщаване**

За да могат радио - и телевизионните организации да включат дадено предаване в своята програма и да го съобщат на публиката или да го излъчат по безжичен път, е необходимо да получат съгласие от автора на това предаване за публичното разгласяване на неговото произведение по жичен или безжичен път, включително предоставяне на публично разположение на техни произведения по такъв начин, че всеки може да има достъп до тях от място и във време, самостоятелно избрани от него.

В три европейски директиви главният режисьор е определен като автор на кинематографично или аудиовизуално произведение<sup>106</sup>. В член 2, § 1 от Директива 2006/116, под заглавие „Кинематографични или аудиовизуални произведения”, е формулирано правилото, съгласно което главният режисьор на кинематографично произведение се смята за негов автор или за един от неговите

<sup>105</sup> чл. 13 б. „В“ от Римската конвенция; чл.14 т.3 от TRIPS и чл.2 ал.1 б.„Д“ от Директива 2001/29.

<sup>106</sup> Това правило се съдържа в член 1, параграф 5 от Директива 93/83, в член 2, параграф 2 от Директива 2006/115 и в член 2, параграф 1 от Директива 2006/116.

автори, като държавите членки са свободни да посочват и други съавтори. Следователно тази разпоредба следва да се тълкува в смисъл, че независимо от направения от националния законодател избор, във всички случаи главният режисьор на кинематографично произведение, за разлика от останалите автори на такова произведение, се ползва от статута на автор по силата на посочените Директиви<sup>107</sup>.

Както вече беше казано, според ЗАПС автори на филм са режисьорът, сценаристът и операторът. При анимационни филми авторско право има и художник-постановчикът. По отношение на другите аудиовизуални произведения и предавания българският закон не предвижда разширяване на кръга на лицата, които са автори на аудиовизуално произведение, различно от филми.

Когато предаванията съдържат в себе си произведения, които са защитени от сродни права, за да могат радио - и телевизионните организации да включат дадено предаване в своята програма и да го съобщат на публиката или да го излъчат по безжичен път, е необходимо да получат съгласие от изпълнителите, които имат изключително право да разрешават или забраняват излъчването по безжичен път и публичното съобщаване на техните изпълнения, освен ако самото изпълнение вече представлява излъчено изпълнение или е създадено чрез записване.

### **Право на справедливо възнаграждение на изпълнителите и на продуцентите.**

Съгласно член 8, § 2 от Директива 2006/115 държавите членки предвиждат право, чрез което се гарантира, че ползвателят заплаща еднократно справедливо възнаграждение, ако публикуван с търговска цел звукозапис или презапис на този звукозапис се използва за излъчване по безжичен път или за какъвто и да е вид публично съобщаване. От тази разпоредба следва, че лицето, което използва звукозапис с оглед излъчване или публично съобщаване, трябва да се разглежда като „ползвател” по смисъла на посочената разпоредба. Ползвателят извършва публично съобщаване, когато, бидейки напълно наясно с последиците от своите действия, предоставя на клиентите си достъп до излъчвано предаване, което съдържа закриляното произведение. Без намесата на посоченото лице

---

<sup>107</sup> Виж решение на СЕС (трети състав) от 9 февруари 2012 година По дело C-277/10 Martin Luksan срещу Petrus van der Let в <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-277/10&language=BG>.

излъчваното произведение по принцип не би могло да достигне до публиката, макар тя да се намира в зоната на разпространение на въпросното предаване. Публиката трябва да се състои от неопределен брой потенциални адресати и от доста голям брой лица, които не могат да се характеризират като „частна група”. Понятието „публика” съдържа определен праг *de minimis*, което изключва от това понятие твърде малкия, дори незначителен, кръг от засегнати лица. В това отношение е важно да се установи не само колко лица имат едновременно достъп до едно и също произведение, но и колко от тях имат последователно достъп до него. Доходоносният характер на публичното съобщаване не е ирелевантен. Публиката, сред която се извършва посоченото съобщаване, от една страна, е целево търсена от ползвателя, и от друга, е възприемчива по един или друг начин по отношение на съобщаването от ползвателя, а не е случайно „привлечена”<sup>108</sup>.

Понятието „публично съобщаване”, което се съдържа в член 8, § 2 от Директива 2006/115, трябва да се тълкува при съблюдаване на съответните понятия, използвани по-специално в WPPT, и то по съвместим с тях начин, като същевременно се отчитат контекстът, в който те са използвани, и целта на релевантните разпоредби от съответните международни актове.

### **Право на разпространение**

Излъчващите организации, по отношение на записите на техните предавания имат изключително право на разпространение<sup>109</sup>. За да могат обаче излъчващите организации да разпространяват своите програми трябва предварително да уредят авторски или сродни на тях права<sup>110</sup>. Изключителното право на авторите по отношение на оригинала на техните произведения или на техни копия да разрешават или забраняват всякаква форма на публично разпространяване чрез продажба или по друг начин е уредено и в чл.4 ал.1 от Директива 2001/29. Правото на разпространение не се изчерпва в ЕС, с изключение когато първата продажба на този обект в Общността е извършена от носителя на правото или с негово съгласие. Продажба или чрез друг акт на разпространение на оригиналите и екземплярите записаните и възпроизведени предавания, програми или части от програми не изчерпват правото на

---

<sup>108</sup> Виж Решение на СЕС от 15 март 2012 г. по дело SCF (C-135/10) в <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-135/10&language=BG>.

<sup>109</sup> чл.9 ал.1 б. „Г” от Директива 2006/115/ЕО.

<sup>110</sup> чл.9 от Закона за радио и телевизия.

излъчващата организация да разрешава или забранява отдаването под наем и в заем на оригинали и екземпляри от тези предавания или програми.

## **II. Транспониране на правото на ЕС в българския Закон за авторското право и сродните права.**

Законът за авторско право и сродните права урежда в чл.91 следните изключителни права на Радио- и телевизионната организация, която е осъществила първоначалното излъчване или предаване на собствена програма:

### **1. Да разрешава срещу заплащане преизлъчването по безжичен път или препредаването по електронни съобщителни мрежи на програмата.**

Подобно на звукозаписа, излъчването е производна дейност. Тя дава изключително право на излъчващите организации да разрешават срещу заплащане преизлъчването по безжичен път или препредаването по електронни съобщителни мрежи на програмите си без съгласието на носителите на авторско или сродни права. В Директива 93/83/ЕИО е дадена дефиниция на понятието „кабелно препредаване”, като едновременното, непромененото и несъкратено препредаване чрез кабел или свръхчестотна система на първоначално предаване от друга държава-членка по жичен или безжичен път, включително чрез спътник, на телевизионни или радиопрограми, предназначени за приемането им от публиката. Въпреки, че съдържанието на думата „кабелно”, самата дефиниция допуска препредаването да се извърши чрез друга свръхчестотна система, без обаче да посочва видът на тази друга система. Понятието „свръхчестотна система” трябва да бъде максимално широко тълкувано, за да обхване всички начини и средства за пренасяне на телевизионни или радиопрограми, предназначени за приемането им от публиката. Такова широко тълкуване е направено в българският Закон за електронните съобщения, където в §1 т.15 от допълнителните разпоредби е дефинирано понятието „електронна съобщителна мрежа” като е дадено широко дефиниране на начина на пренос на сигнали: посредством проводник, радио, оптични или други електромагнитни способности, включително спътникови мрежи, фиксирани (с комутация на канали или с пакетна комутация, включително интернет) и мобилни наземни мрежи, електроразпределителни мрежи, доколкото се използват за пренос на сигнали, мрежи, използвани за радио- и телевизионно разпръскване, и кабелни електронни съобщителни мрежи за разпространение на радио- и телевизионни програми, независимо от вида на пренасяната информация. В случая

тълкуването на понятието „препращането по електронна съобщителна мрежа” трябва да се съгласува с тълкуването на понятието „кабелно препращане” по смисъла на Директивата и да обхваща всички средства за пренос на сигнали. Законовата разпоредба предвижда за излъчващата организация освен право да разрешава препращане по електронна съобщителна мрежа и да разрешава преизлъчване. То обаче се обхваща от правото на препращане, защото както вече установихме то включва в себе си освен препращане по кабел и по безжичен път. С разпоредбата на чл.91 ал.1 т.1 от ЗАПСП в българското право се въвежда разпоредбата на чл.8 ал.3 пр.1 от Директива 2006/115/ЕО.

**2. Правото да разрешават срещу заплащане записването, възпроизвеждането и разпространението на записите от програмата** (чл.91 ал.1 т.2 от ЗАПСП). С тази разпоредба в българското право се въвеждат разпоредбите на чл.7 ал.1о, чл.8 ал.1 и чл.9 ал.1 б. „Г” от Директива 2006/115/ЕО, които бяха разгледани по-горе.

**3. Право да предлагат по безжичен път или по друга електронна съобщителна мрежа на достъп на неограничен брой лица до програмата или част от нея по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрани от всеки от тях** (чл.91 ал.1 т.3 от ЗАПСП). Този текст разглежда хипотезата на достъп до дадено предаване и програма чрез интернет или сходна информационна мрежа;

**4. Правото на публичното изпълнение на програмата, ако това се извършва в места, достъпни за публика срещу заплащане на входна такса** (чл.91 ал.1 т.4 от ЗАПСП). Тази разпоредба въвежда в българското право разпоредбата на чл.8 ал.3 пр.2 от Директива 2006/115/ЕО.

Основната част от вътрешноправната ни уредба е приета с цел транспониране на правото на ЕС по цитираните директиви. Те пък от своя страна в значителна част целят да приведат в действие международните споразумения, по които ЕС е страна. Съгласно постоянната практика на СЕС разпоредбите на правото на Съюза трябва да се тълкуват, доколкото е възможно, с оглед на международното право, особено когато подобни разпоредби целят именно да приведат в действие международно споразумение, сключено от Съюза<sup>111</sup>. Вътрешното ни право, което въвежда европейски директиви, трябва

---

<sup>111</sup> вж. по-специално Решение от 14 юли 1998 г. по дело Bettati, С 341/95, Recueil, стр. I 4355, точка 20 и Решение от 7 декември 2006 г. по дело SGAE, С 306/05, Recueil, стр. I 11519, точка 35



да се тълкува съобразно смисълът и тълкуването, което се прави на тези директиви от Съда на ЕС. Следователно на разпоредбите от различните нива (международно, ЕС и национално) трябва да се търси общо тълкуване.

### **Право на възнаграждение**

Излъчващата организация има право на възнаграждение за всеки вид използване на произведението и за всяко поредно използване на същия вид.

## **III. Свободно използване**

Директива 2001/29 ЕО урежда свободното използване на обектите на сродно право на радио- и телевизионните организации. По отношение на излъчващите организации са предвидени общо шестнайсет случая, в които държавите членки могат да предвидят свободно използване. Поради това, че правото на свободно използване представлява изключение от общото право на закрила на правата на излъчващите организации, то предвидените в закона случаи трябва да се тълкуват стеснително.

Свободното използване на произведения е допустимо само в случаите, посочени в закона, при условие че не се пречи на нормалното използване на произведението и не се увреждат законните интереси на носителя на авторското право. Що се отнася до допустимото свободна употреба, без съгласието на излъчващата организация и без заплащане на възнаграждение е допустимо временното възпроизвеждане на излъчена програма или предаване, ако то има преходен или инцидентен характер, няма самостоятелно икономическо значение, съставлява неделима и съществена част от техническия процес и се прави с единствената цел да позволи предаване в мрежа чрез посредник или друго разрешено използване на произведение.

Свободна употреба е допустима и при използването на откъси (части) от вече излъчени предавания при критика или обзор при посочване на източника и името на организацията носител на сродно право, освен ако това е невъзможно. Цитирането трябва да съответства на обичайната практика и да е в обем, оправдан от целта.

Без съгласието на излъчващата организация и без заплащане на възнаграждение е допустимо използването на части от излъчени предавания в други произведения в обем, необходим за анализ, коментар или друг вид научно изследване. Този вид свободно използване е допустимо само за научни и

образователни цели при посочване на източника и името на автора, освен ако това е невъзможно.

Свободата на ползване се дава на училищата и другите образователни институции, когато използват програми за образователни цели.

Разрешено е свободно използване на излъчени програми и предавания за целите на националната сигурност, в съдебно или административно производство или в парламентарната практика, както и за използването им по време на религиозни церемонии или на официални церемонии, организирани от публичната власт.

При всички случаи свободното използване не може да се извършва по начин, който е съпроводен с премахване, повреда, унищожаване или разстройване на технически средства за защита, без съгласието на носителя на авторското право. Ползватели, на които законът признава правото на свободно използване, но са възпрепятствани от технически средства за защита, могат да поискат от носителя на правото да им осигури съответния достъп в оправдана от целта степен.

#### **IV. Времетраене на сродните права.**

Продължителността на правата на радио- и телевизионните организации е петдесет години. Срокът започва да тече от 1 януари на годината, следваща годината на първото излъчване или предаване на програмата.

### **ГЛАВА 3. НАРУШЕНИЯ И СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА.**

Въпреки че България се присъединява към TRIPS още през 1996г., преди присъединяването ни към ЕС българското авторско право не е имало традиционно силни механизми за защита на авторското право. По-рано такива средства за защита като конфискация на незаконни копия или материали или оборудване, използвани за производството на незаконни копия, не съществуват. В случаите, когато старото законодателство предвижда компенсация за загуби, последните се оценяват от съдилищата въз основа на тарифите, приети от Министерския съвет.

Законът за авторското право и сродните права създава много по-силен механизъм за защита. След присъединяването ни към ЕС през 2007г., той въвежда в българското право Директива 2004/48/ЕО относно упражняването на

права върху интелектуалната собственост. В българското законодателство се предвиждат три вида средства за защита: наказателни, административни и граждански правни средства.

### **§ 1. Гражданскоправна защита.**

Съгласно член 95 от ЗАПСП нарушителят на авторско право сродно на него право или друго право по този закон, дължи обезщетение на носителя на правото или на лицето, на което той е отстъпил изключително право за използване. Това искане за обезщетение за вреди трябва да се разглежда като развитие на общото искане за обезщетение за вреди, установено в Закона за задълженията и договорите (член 45 ЗЗД).

Кои вреди подлежат на обезщетяване?

За този специален иск действат редица общи правила на гражданското право, сред които правилото, че обезщетение се дължи за всички вреди, които са пряка и непосредствена последица от нарушението (чл.95 ал.2 ЗАПСП). Например периодично печатно издание използва без разрешението на автора негова кръстословица, като я отпечата и разпространява на последната си страница, без да посочва името на автора на кръстословицата. В този случай преките и непосредствени вреди, които възникват за автора са както имуществени (от пропускането на автора да реализира приход от разрешаването за използване на кръстословицата), така и неимуществени (от обстоятелството, че името на автора не е посочено при използването, с което на автора се нарушава неимущественото право на авторство върху произведението.)

Спецификата на авторското право обаче и необходимостта от предоставяне на ефективна защита на автора, води до необходимостта от създаване на редица специални правила относно исковите за обезщетение. На първо място това е правилото, че обезщетението трябва да е справедливо, като законът (чл.95 ал.4 ЗАПСП) дефинира справедливото обезщетение по начин, че то „трябва да въздейства възпиращо и предупредително на нарушителя и на останалите членове на обществото.” Обезщетението освен чисто обезщетителна функция има и възпираща функция. Присъденото от съда обезщетение трябва да обезщети автора. Това съвпада с класическото разбиране за отговорността в гражданското право. Освен обезщетителна функция ЗАПСП придава на обезщетението от нарушаване на авторски и сродни права и възпираща функция. Обезщетението ще действа „възпиращо” на нарушителя, ако чрез него

се изчерпят полезните ефекти от нарушението за нарушителя. Затова законът в чл.95 ал.3 предвижда, че при определяне на размера на обезщетението съдът взема предвид и приходите, реализирани от нарушителя вследствие на нарушението. Ако трябва да използваме горния пример, присъденото от съда обезщетение ще бъде в различен размер в зависимост от приходите на печатното издание от продажбата на тиража. Ако продажбите са по-големи, то съдът трябва да завиши размера на обезщетението.

Законът въвежда допълнителни облекчения за авторите при предявяването на иск за обезщетение по чл.95 ЗАПСП. В отклонение от общите правила на гражданското право, според които се иска пълно доказване на размера на вредите, когато искът е установен по основание, но няма достатъчно данни за неговия размер, ищецът може да иска като обезщетение от петстотин до сто хиляди лева, като конкретният размер се определя по преценка на съда, като се отчетат всички обстоятелства, свързани с нарушението.

Другите иски, които са предоставени на автора за защита на неговото право, са посочени в чл.95 б.,б” от ЗАПСП. В случай, че е нарушено право по ЗАПСП, то авторът и другите лица, определени в закона, могат да предявят следните иски:

1. за установяване на факта на нарушението;
2. за преустановяване на неправомерното използване или забрана за извършване на дейността, която ще съставлява неправомерно използване;
3. изземване и унищожаване на незаконно възпроизведените копия на произведението, както и на всички негативи, матрици, клишета и други от видовете, предназначени за възпроизвеждане на копията;
4. за изземване от употреба на презаписващите, декодиращите и възпроизвеждащите устройства, използвани изключително за извършване на нарушения;
5. да му бъдат предадени възпроизведените в нарушение копия, както и всички други вещи, свързани с това възпроизвеждане.
6. разгласяване за сметка на нарушителя на диспозитива на решението на съда в два всекидневника и в определен от съда часови пояс на телевизионна организация с национално покритие.

Право да предявят пред съда горните иски имат и организациите за колективно управление на права и професионалните защитни организации на правоносителите.

Нарушенията на авторското право и сродните права са предмет на общите юрисдикции. Не са създадени специални съдилища. Единственото специално изискване на закона е, че тези спорове се разглеждат на първа инстанция от окръжните съдилища, без значение цената на иска.

Предвидени са особени правила за осигуряване на доказателства по иски и обезпечителни производства. Съдът може по искане на ищеца да задължи ответника да осигури възможност за запознаване с банкови, финансови и търговски документи, които се намират под негов контрол, като представянето на доказателство за единично или еднократно неправомерно използване на закрилян по обект се приема като достатъчно основание за прилагане на тази мярка. Съдът може по искане на ищеца да задължи ответника или трето лице да предостави информация относно обстоятелства, които са от значение за решаване на делото.

### **Практика на СЕС**

Съдът на ЕС е натрупал значителна практика по тълкуването на Директива 2004/48/ЕО:

Така в решение 29 януари 2008 година по дело С 275/06, СЕС приема, че Директива 2004/48 и Директива 2002/58 не задължават държавите членки да предвидят задължение за съобщаване на личните данни, за да осигурят ефективна защита на авторското право в рамките на гражданско производство<sup>112</sup>. При все това общностното право изисква при транспониране на тези директиви посочените държави да следят за тълкуване на последните, което позволява да се осигури подходящо равновесие между различните основни права, защитени от общностния правов ред. На следващо място, при въвеждане на мерките за транспониране на посочените директиви органите и юрисдикциите на държавите-членки са длъжни не само да тълкуват националното си право в съответствие с тези директиви, но и да не допускат да се основават на тълкуване на последните, което би влязло в конфликт с посочените основни права или с другите общи принципи на общностното право като принципа на пропорционалност.

По дело С-557/07 СЕС приема, че общностното право, и по-конкретно член 8, § 3 от Директива 2004/48 във връзка с член 15, § 1 от Директива 2002/58, допуска държавите членки да установяват задължение за предаване на лични

---

<sup>112</sup> Достъпно в <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=bg&num=C-275/06>.

данни за трафик на частноправни трети лица, за да могат те да предявят граждански иски срещу нарушенията на авторското право<sup>113</sup>.

В друго решение СЕС приема, че Директива 2006/24 трябва да се тълкува в смисъл, че не изключва прилагането на национално законодателство, което е прието въз основа на член 8 от Директива 2004/48 и допуска, с цел да се идентифицира даден абонат на интернет услуги или интернет потребител, доставчикът на интернет услугите да бъде задължен да предостави на носителя на авторското право или на лицето, на което носителят е отстъпил изключителни права, информация за самоличността на абоната, на когото този доставчик е предоставил конкретен IP адрес, за който се твърди, че е използван за извършване на нарушението на авторското право.

Когато е налице определена степен на колизия на правото за защита на лични данни и защитата на интелектуалната собственост, СЕС в решение по C461/10 приема, че Директиви 2002/58 и 2004/48 трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национално законодателство, доколкото това законодателство позволява на националната юрисдикция, която е сезирана с подадено от надлежна страна искане да се издаде разпореждане за разкриване на лични данни, да претегли съответните противоположни интереси, като съобрази обстоятелствата на конкретния случай и надлежно отчете изискванията, произтичащи от принципа на пропорционалност<sup>114</sup>.

СЕС се произнася в полза на разкриване от банка на банкова тайна, когато се налага за ефективно упражняване от страна на засегнатия автор и на правото му на съдебна защита срещу нарушението на авторското му право. Банковата тайна може съществено да засегне основното право на ефективна съдебна защита и в крайна сметка основното право на интелектуална собственост, с което разполагат носителите на тези права. Поради това СЕС приема, че Директива 2004/48 трябва да се тълкува в смисъл, не допуска национална разпоредба, която предоставя на банковите институции неограничено и безусловно право да откажат информация по член 8, § 1, буква в) от тази Директива относно името и адреса на титуляря на банкова сметка, като се позоват на банковата тайна<sup>115</sup>.

---

<sup>113</sup> Достъпно в <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX%3A52017DC0708>.

<sup>114</sup> Достъпно в <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-461/10>.

<sup>115</sup> Достъпно в <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-580/13>.

Наред с тези значителни процесуални улеснения, ищецът може да поиска от съда налагането на редица обезпечителни мерки, които да осигурят успешното протичане на делото и изпълнение на съдебното решение. Така съдът може при започване на делото да постанови:

1. забрана за извършване на дейността, за която се твърди, че съставлява или ще съставлява неправомерно използване на произведение;
2. изземване на екземплярите от произведението, за които се твърди, че са неправомерно възпроизведени;
3. изземване от употреба или запечатване на оборудването, за което се твърди, че се използва или ще се използва за извършване на нарушения;
4. запечатване на помещението, в което се твърди, че се извършва или ще се извърши нарушение;

Тези обезпечителни и привременни мярки могат да бъдат наложени не само на ответника, но и на трети лица, за които има достатъчно данни, че способстват за извършването на дейността, за която се твърди, че съставлява или ще съставлява неправомерно използване.

С подобни аргументи СЕС отрича възможността от налагане на задължение за доставчик на услуга за съхраняване на информация в интернет (hosting) за общо и постоянно филтриране на информацията в интерес на носителите на авторски права<sup>116</sup>.

СЕС изключва възможността на интернет доставчик да се наложи мярка за преустановяване на нарушения на авторското правосъстояща се в пълно изключване на интернет връзката. Прилагането на такава мярка би довело до съществено засягане на правото на стопанска инициатива на лицето, макар и то да извършва само като допълнителна икономическа дейност по предоставяне на достъп, забранявайки му фактически въобще да упражнява тази дейност, за да преустанови ограничено нарушение на авторското право, без да предвижда приемане на по-малко накърняващи тази свобода мерки<sup>117</sup>.

СЕС изключва дори възможността на доставчик да се наложи като мярка, състояща се в защита на интернет връзката с парола. Въпреки че такава мярка

---

<sup>116</sup> Подробно относно отговорността на интернетпосредника виж Петров, П. Интернет посредникът и отговорността му за нарушения на авторското право, Нова Звезда, 2018, с. 164 и сл.

<sup>117</sup> Решение на СЕС по дело C-360/10 достъпно на английски език на следния интернет адрес: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-360/10&language=EN>

не засяга същественото съдържание на правото на стопанска инициатива на доставчик на достъп и не изглежда да може да засегне същественото съдържание на правото на свободна информация на получателите на услуга за достъп до интернет мрежа, СЕС приема, че тази мярка не е достатъчно ефикасна, за да осигури ефективна защита на основно право на интелектуална собственост, тоест няма за резултат да предотврати или поне да направят трудно осъществими неразрешените посещения на закриляни обекти. Поради това я обявява за неподходяща<sup>118</sup>.

СЕС приема в практиката си, че Директива 2004/48 се отнася единствено за производства, които са свързани, от една страна, със спазването на тези права, и от друга страна, с нарушенията на последните, като изискват наличието на ефективни правни средства за защита, предназначени да предотвратят, преустановят или поправят всяко нарушение на съществуващо право върху интелектуална собственост<sup>119</sup>.

## **§ 2. Административноправна защитата.**

Наред с гражданскоправната защита ЗАПСП предвижда и административноправна защита при нарушаване на защитените от него права. Тя се състои в определени правомощия на Министъра на културата и на митническите органи да предприемат определени административни действия при извършване на нарушения на авторски и сродни права, които са уредени в чл.96б - 98г от закона.

Тези действия могат да се разделят на три групи.

Първата от тях е мерки, които се прилагат от митническите органи на границата (96б - 96д ЗАПСП). Осигуряването на защита на правата върху интелектуалната собственост на границата, на мястото, където се намират или където следва да се намират стоките под митнически надзор или митнически контрол, е ефикасен начин за бързо и ефективно предоставяне на правна защита на притежателя на правото, както и на ползвателите и групите производители.

Носителят на авторско и други упълномощени лица могат да поискат от митническите органи да задържат стоки, пренасяни през държавната граница на Р България, за които има основание да се смята, че нарушават закриляно от

---

<sup>118</sup> Съдебното решение е достъпно в: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-484/14>.

<sup>119</sup> Вж. решение Vericap Záródástechnikai, C 180/11, EU:C:2012:717, точка 75.



закона право. Не се задържат стоки с нетърговски характер, пренасяни като част от багажа на пътници, при условие че са в количество, определено за безмитен внос или износ. След задържането молителят трябва да започне съдебна процедура, в рамките на която да докаже твърдяното от него нарушение. Ако в срок 10 работни дни, след като е бил уведомен за задържането, молителят не представи доказателства, че е започната процедура пред съответния съд за решаване на спора по същество или че е допуснато обезпечение, митническите органи освобождават задържаните стоки при условие, че са спазени всички изисквания за редовен внос или износ.

Задържане може да се постанови от митническите органи не само по искане на носителя на защитеното право, но и служебно от органа или по искане на друг държавен орган, което е още един показател за засилената защита на авторското право в закона.

Когато нарушенията на авторското право се извършва при митническа обработка на стоките от митнически органи в държава членка, различна от държавата членка на носителя на правото, се прилагат разпоредбите на Регламент (ЕС) № 608/2013 относно защитата на правата върху интелектуалната собственост, осъществявана от митническите органи. Регламентът въвежда ефективна процедура за административно сътрудничество с кратки административни срокове. Съгласно Регламента държавите членки определят компетентни митнически служби, които получават заявления по регламента за намеса. Компетентната митническа служба уведомява подателя за своето решение, с което удовлетворява или отхвърля заявлението, в срок от 30 работни дни от получаването на заявлението. Когато компетентният митнически орган уважи заявлението, той отлага вдигането на стоките или ги задържа, освен в случая на бързоразвалящи се стоки. Митническите органи предоставят на притежателя на решението и на декларатора или държателя на стоките възможност да инспектират стоките, чието вдигане е отложено или които са задържани. Митническите органи могат да вземат представителни проби за стоките единствено с цел анализ и улесняване на последващата процедура по отношение на фалшифицирани и пиратски стоки. Регламентът предвижда и процедура за унищожаване на стоките.

Втората група административни мерки (чл.96е от ЗАПСП), се изразяват в правомощията на министъра на културата да налага принудителни

административни мерки за предотвратяване и преустановяване на нарушения на закона. Министърът има следните правомощия:

- да разпорежи писмено на нарушителя да преустанови нарушението на този закон;
- да разпорежи писмено на нарушителя предприемането на конкретни мерки за отстраняване на нарушението в подходящ срок;
- да изиска от нарушителя да декларира, че ще преустанови нарушението на този закон и ако е необходимо, да го задължи да направи декларацията обществено достояние;
- да разпорежи прекратяване на всяко нарушение на този закон и ако е необходимо, да направи разпореждането за прекратяване на нарушението обществено достояние.

Принудителните административни мерки се прилагат с мотивирана заповед. В заповедта се определят видът на принудителната административна мярка, както и подходящ срок, в който да се представят доказателства за нейното изпълнение. Заповедта, с която е приложена принудителна административна мярка, подлежи на обжалване по реда на Административнопроцесуалния кодекс.

Последната група административни правомощия се състои в ангажирането на административно-наказателната отговорност на лицата, които нарушават защитени от закона права. Законът изброява шестнайсет вида незаконни дейности, които се наказват с глоба, освен ако лицето не подлежи на по-тежко наказание. Когато е налице случай на второ и последващо нарушение в рамките на една година от датата на първото наказание, глобата е в петкратен размер.

В случаите на системни нарушения мястото за извършване на нарушението, което може да е магазин, студио, места за забавление, киносалон, театър, и други подобни, се запечатва за срок от три до шест месеца. Установяването на нарушенията, издаването, обжалването и изпълнението на наказателните постановления се извършва от министъра на културата по Закона за административните нарушения и наказания. Събраните суми от глобите се разходват само за развитието на културата и за защита на авторското право.

### **§ 3. Наказателни средства за защита.**

Те бяха въведени в Наказателния кодекс през 1968 г. и през 1995 г., когато Парламентът прие изменение на Наказателния кодекс. Това стана под влиянието на международни организации, настояващи за приемането на ефективни мерки в българското законодателство за борба с нарушенията. Наказателните средства имат както определени предимства така и недостатъци. Като предимство на наказателните санкции - глоба и лишаване от свобода, може да се посочи, че те имат определен възпиращ ефект. Сред недостатъците обикновено се посочва, че технологията е направила нарушаването на авторското право изключително изгодно и дори високите глоби нямат желания възпиращ ефект. Освен това в повечето развити страни съдилищата не са склонни да изпратят обвиняем в затвор за нарушения на авторското право, различни от тези в най-тежките случаи или ако ответникът вече има криминално досие. Друг недостатък на наказателните средства е, че наложените глоби не компенсират собственика на авторските права, а отиват в държавата.

Всичко това обяснява защо в периода след 1968 г., когато за пръв път в българския наказателен кодекс се въвежда плагиатство, броят на тези случаи е ограничен.

Изменението на наказателния кодекс от 1995г. се въведе поради значителното увеличаване на интелектуалното пиратство. Наказателния кодекс е изменен и допълнен и за пръв път е въведено понятието „интелектуална собственост”. Последващото изменение е през 2006 година. Обособява се самостоятелен раздел 7 към глава трета - „Престъпления против интелектуалната собственост”, в която се включват три основни състава, които третираат проблемите на авторското и сродните права:

1. така наречената - „контрафакция” - чл. 172а от НК.
2. престъплението, наречено „плагиатство” - чл. 173 от НК.
3. престъплението „натрапено съавторство” чл. 174 от НК.

Престъплението по чл.172а, ал.1 от НК се състои в записване, възпроизвеждане, разпространяване, излъчване или предаване, или използване по друг начин чужд обект на авторско или сродно на него право, или екземпляри от него, без необходимото по закон съгласие на носителя на съответното право. Изпълнителното деяние и при двата състава може да се осъществи само чрез действие. Действието ще представлява неправомерно използване на чужда интелектуална собственост. Разпоредбата е бланкетна, като съдържанието на

понятията в нея се извежда от съдържанието на същите понятия в специалния ЗАПСП. Деянията засягат интересите на носителя на авторското право върху произведението на науката, литературата или изкуството. Санкцията е лишаване от свобода до пет години и глоба до пет хиляди лева. Престъплението е умишлено.

Като престъпление е въведено и обикновенното държане на материални носители, съдържащи чужд обект на авторско или сродно на него право на стойност в големи размери (70 пъти над минималната работна заплата), или държи матрица за възпроизвеждане на такива носители. Предвиденото наказание за това престъпление е лишаване от свобода от две до пет години и глоба от две хиляди до пет хиляди лева. Престъплението е умишлено.

В българския наказателен кодекс е криминализирано и плагиатството като престъпление. Който издава или използва под свое име или под псевдоним чуждо произведение на науката, литературата или изкуството или значителна част от такова произведение, се наказва с лишаване от свобода до две години или с глоба от сто до триста лева, както и с обществено порицание. Обект на престъплението „плагиатство” е неимущественото парво на автора да иска името му (псевдонимът му) да се обозначи по съответен начин при всяко използване на произведението. Изпълнителното деяние се извършва чрез издаване или използване на под свое име на чуждо произведение. Престъплението е умишлено.

В престъплението „натрапено съавторство” по чл. 174 от НК наказуемото деяние се състои във включване като съавтор на произведение на науката, литературата или изкуството на лице, което не е взело участие в творческата работа по неговото създаване. Деецът сам трябва да се е сторил това, злоупотребявайки със служебното си положение. За да е съставомерно деянието не е необходимо получаването на материална изгода. Предвиденото наказание е лишаване от свобода до две години или с глоба от сто до триста лева, както и с обществено порицание. Престъплението е умишлено.

## ГЛАВА 4. ПАТЕНТИ

### § 1. Източници - законодателство

#### I. Международни договори

Република България е ратифицирала следните международни договори в областта на патентното право:

- *Парижка конвенция за закрила на индустриалната собственост*, подписана в Париж на 20 март 1883 г.<sup>120</sup>
- *Конвенция за създаване на Световна организация за интелектуална собственост (WIPO)*, подписана в Стокхолм на 14 юли 1967 г.<sup>121</sup>
- *Споразумение относно свързаните с търговията аспекти на правата върху интелектуалната собственост*, включително търговията с фалшифицирани стоки, наречено споразумение (TRIPS).<sup>122</sup>
- *Договор за патентно коопериране (РСТ)*, подписан във Вашингтон на 19 юли 1970 г.<sup>123</sup>
- *Договор от Будапеща за международно признаване на депозирането на микроорганизми за целите на патентното производство*, наречен Будапещенски договор, подписан в Будапеща на 28 април 1977 г.<sup>124</sup>

---

<sup>120</sup> България е страна по Парижката конвенция от 13 юни 1921 г. България също така ратифицира Стокхолмския акт от 1967 г. с Указ № 4 на Президиума на Народното събрание, ДВ, бр. 5 от 16 януари 1970 г.

<sup>121</sup> България е страна по конвенцията от 19 май 1970 г. Ратифицирана с Указ № 3 на Президиума на Народното събрание, ДВ, бр. 5 от 16 януари 1970 г.

<sup>122</sup> TRIPS е международно споразумение, администрирано от Световната търговска организация (СТО), което залага минимални стандарти за различни форми на регулиране на интелектуалната собственост (ИС) по отношение на граждани на държавите-членки на СТО. България е ратифицирала Споразумението от Маракеш, с което се създава СТО и едновременно с това споразумението TRIPS, като двете споразумения влизат в сила за България на 1 януари 1996 г.; ратифицирани със Закон за ратификация на Споразумението от Маракеш, приет от 37-то Народно събрание на 24 октомври 1996 г. и обнародвано в ДВ, бр. 93 от 1 ноември 1996 г.

<sup>123</sup> В сила за България от 21 май 1984 г., ратифициран с Указ № 2933 на Държавния съвет от 27 септември 1983 г., ДВ, бр. 77 от 4 октомври 1983 г.

<sup>124</sup> В сила за България от 19 август 1980 г., ратифициран с Указ № 903 на Държавния съвет от 8 май 1978 г., ДВ, бр. 38 от 1978 г.; ратифициране на изменението на Договора от Будапеща (20 януари 1981 г.) с Указ № 28 на Държавния съвет от 8 януари 1982 г., ДВ, бр. 4 от 1982 г.

- *Европейска патентна конвенция* (ЕРС), подписана в Мюнхен на 5 октомври 1973 г.<sup>125</sup>
- *Страсбургска спогодба относно Международна патентна класификация* (IPC), подписана в Страсбург на 24 март 1971 г., изменена на 28 септември 1979 г.<sup>126</sup>

## **II. Национално законодателство**

Редица специфични разпоредби за закрила на интелектуалната собственост се съдържат в българската Конституция от 1991 г.<sup>127</sup> Така например, чл. 54 от Конституцията гарантира защита на изобретатели, автори и носители на сродни права.

Българският Закон за патентите (ЗП) от 18 март 1993 г.<sup>128</sup> осигурява специална закрила на изобретенията чрез патенти и полезни модели. Същевременно ЗП отменя два по-ранни закона: Закона за откритията, изобретенията и рационализациите (ЗОИР) от 1961 г.<sup>129</sup> и Закона за изобретенията и рационализациите (ЗИР) от 1968 г.<sup>130</sup> Този закон изменя коренно системата на българското патентно право и го въвежда в съответствие със съответните международни стандарти, по-специално с Парижката конвенция, ЕРС и РСТ. Премахва се бившата социалистическа система от (неизключителни) изобретателски авторски свидетелства. Законът разширява закрилата на правата върху изобретенията и полезните модели, притежавани от чуждестранни граждани и чуждестранни юридически лица от държави, участващи в международни договори, по които България е страна, или от други държави въз основа на реципрочност.

---

<sup>125</sup> Ратифицирана със закон, приет от 39-то Народно събрание, ДВ, бр. 15 от 2002 г., в сила от 27 ноември 2001 г.

<sup>126</sup> Ратифицирана със закон, приет от 38-то Народно събрание, ДВ, бр. 61 от 2000 г., в сила от 1 юли 2002 г.

<sup>127</sup> Приета от VII Велико народно събрание на 12 юли 1991 г. и публикувана в Държавен вестник, бр. 56 от 13 юли 1991 г.; Виж също A. Dietz, Protection of the intellectual property in central and eastern European countries, OECD documents 1995, p. 29.

<sup>128</sup> ЗП, публикуван в Държавен вестник, бр. 27 от 2 април 1993 г., в сила от 01.06.1993 г.

<sup>129</sup> Закон за откритията, изобретенията и иновациите, ДВ, бр. 10 от 1961 г., изм. бр. 81 от 1968 г.

<sup>130</sup> Закон за изобретенията и иновациите, ДВ, бр. 81 от 1968 г., изм. бр. 92 от 1969 г., бр. 28 от 1982 г. и бр. 56 от 1986 г.

Непосредствено преди присъединяването на България към Европейския съюз бе приет нов закон, а именно Законът за патентите и регистрацията на полезни модели (ЗПРПМ).<sup>131</sup>

Въз основа на § 11 от преходните и заключителните разпоредби на този закон, Министерският съвет прие наредба за **тайните патенти**<sup>132</sup> и наредба за **патентните агенти**.<sup>133</sup> За съжаление, правителството не е прие наредба за служебните изобретения, предвидена в чл. 15 от предишния ЗП от 1993 г. Такова задължение на Министерския съвет не е предвидено в новия ЗПРПМ от 2006 г.

По силата на чл. 78 от ЗПРПМ, Патентното ведомство е издало и публикувало в своя месечен Официален бюлетин следните наредби и инструкции за прилагането на ЗПРПМ:

- а) Наредба за оформяне, подаване и експертиза на заявки за патенти;<sup>134</sup>
- б) Наредба за решаване на спорове;<sup>135</sup>
- в) Наредба за подаване на заявки и издаване на сертификати за допълнителна закрила на лекарствени продукти и продукти за растителна защита;<sup>136</sup>
- г) Указания относно съдържанието на заявката за регистрация на полезен модел и процедурата по нея.<sup>137</sup>

## § 2. Предмет на закрила

---

<sup>131</sup> Закон за патентите и регистрацията на полезни модели, ДВ, бр. 64 от 2006 г.; в сила от 09.11.2006 г., с изключение на § 22, който влиза в сила една година след влизането в сила на закона.

<sup>132</sup> Наредба за тайните патенти, ДВ, бр. 2 от 9 януари 2009 г., изм. в ДВ, бр. 8 от 28 януари 2014 г.

<sup>133</sup> Наредба за патентните агенти, ДВ, бр. 64 от 8 август 2017 г., в сила от 8 септември 2017 г.

<sup>134</sup> Наредба за оформяне, подаване и експертиза на заявки за патенти, приета на основание чл. 34, ал. 1 от ЗПРПМ. Тази наредба отменя двете по-ранни наредби, а именно Наредбата за подготовка и подаване на патентни заявки за изобретения и полезни модели от 25 май 1993 г. и Наредбата за преглед на изобретенията и полезните модели от 25 май 1993 г., публикувани в InSo No. 9 от 1993 г.

<sup>135</sup> Наредба за решаване на спорове, ДВ, бр. 21 от 15 март 2011 г.

<sup>136</sup> Наредба за подаване на заявки и издаване на сертификати за допълнителна защита на лекарствени продукти и продукти за растителна защита, ДВ, бр. 19 от 2 март 2007 г., в сила от 1 януари 2007 г.

<sup>137</sup> Указания относно съдържанието на заявката за регистрация на полезен модел и процедурата по нея, издадени от председателя на Патентното ведомство на 30 януари 2018 г., публикувани на адрес: <http://www.bpo.bg>.

ЗПРПМ урежда правната закрила на патентованите изобретения, относно молби, които са подадени след влизането му в сила, както и изобретения, относно заявления, които са подадени в Патентното ведомство преди влизането в сила на този закон, в случай че не са били окончателно решени. По силата на чл. 12, ал. 1 и 2, тази закрила се осигурява само от патент, който удостоверява изключителните права на патентоприетеля по изобретението.

Самият ЗПРПМ не дава определение на понятието „изобретение” за разлика от предишния ЗИР от 1968 г. Последният дефинира изобретението в чл. 12, ал. 1 по доста сложен начин. Настоящият ЗПРПМ предвижда само условията за патентоспособност на изобретението. При спазване на разпоредбата на чл. 6, ал. 2 и с изключенията по чл. 7 от ЗПРПМ, патентите се издават за практически всички видове изобретения във всички области на технологиите, включително фармацевтични и селскостопански химикали, при условие, че те са нови, имат изобретателска стъпка и са промишлено приложими.

Както е предвидено и в чл. 52, ал. 2 от ЕРС, не се считат за изобретение по силата на чл. 6, ал. 2 от ЗПРПМ:

- а) открития, научни теории и математически методи;
- б) резултатите от художествено творчество;
- в) планове, правила и методи за интелектуална дейност, за игри или за делова дейност и компютърни програми;
- г) представяне на информация.

Тази разпоредба изключва патентоспособността на гореспоменатите обекти, доколкото се изисква правна закрила за обекти като такива. Както беше споменато по-горе, компютърните програми<sup>138</sup> сами по себе си (като такива) по принцип са изключени от патентоспособността, но тяхната патентна закрила е индиректно допустима. Ако например компютърна програма е част от патентоспособен процес, ще бъде предоставена патентна закрила за процеса, включен в компютърната програма.<sup>139</sup>

---

<sup>138</sup> Правната закрила на компютърен софтуер като литературно произведение е предвидена в Закона за авторското право и сродните му права (ЗАПСП) от 16 юни 1993 г., който е в сила от 1 август 1993 г. (ДВ, бр. 56 от 1993 г., последно изменение в ДВ, бр. 28 от 29 март 2018 г.).

<sup>139</sup> Стефанов, С. / Заякова-Крушкова, Р., Патентоване на софтуер - положителни и отрицателни аспекти, в: Доклад на международната конференция „Wirtschaft und Technologie im Dienst der Gesellschaft” - София, 2014 г., стр. 64-74.



Както в ЕРС, така и в българския ЗПРПМ не съществува патентна закрила за всички изобретения. Изключени от закрила по силата на чл. 53 ЕРС съответно чл. 7 от ЗПРПМ са:

- а) изобретения, чието публикуване или експлоатация може да наруши обществения ред или морал, при условие че нарушението не може да възникне поради факта, че експлоатацията на изобретението е забранена със закон, например:
  - методи за клониране на човешки същества;
  - методи за промяна на генетичната идентичност на човешкия ембрион;
  - използване на човешки ембриони за промишлени или търговски цели;
  - методи за промяна на генетичната идентичност на животните, когато това може да им причини страдание без съществена полза от медицинска гледна точка за хора или животни, както и на животни, получени чрез такива методи;
- б) изобретения, отнасящи се до метод за диагностика или медицинско лечение, включително хирургическа намеса, прилагани върху хора или животни; това не се отнася за продукти, по-специално за вещества или състави, предназначени за използване при който и да е от тези методи;
- в) сортове растения и породи животни<sup>140</sup>, както и основни биологични процеси за тяхното създаване. Тази разпоредба не се прилага за микробиологичните процеси или продуктите от тях.

В изпълнение на Директива 98/44 /ЕО от 6 юли 1998 г.<sup>141</sup> ЗПРПМ от 2006 г. най-накрая въведе правна закрила на биотехнологичните изобретения. По силата на новия чл. 7а, ал. 1 от ЗПРПМ, се предоставят патенти за изобретения, състоящи се от или съдържащи биологичен материал, или за метод за получаване, обработка или използване на биологичен материал, ако отговарят на изискванията за новост, приложимост и изобретателска стъпка. На свой ред,

---

<sup>140</sup> Българското законодателство предвижда защита на нови сортове растения и породи животни чрез ефективна *sui generis* система.

<sup>141</sup> Директива 98/44 / ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 6 юли 1998 г. относно правната защита на биотехнологичните изобретения, ОВ L 213, 30.7.1998 г., стр. 1. 13-21 в: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31998L0044>.

ал. 2 регламентира, че биологичният материал, изолиран от естествената му среда или получен чрез технически процес, може да се разглежда като предмет на изобретение, дори и да съществува преди това в природата.

Освен това, изобретения, отнасящи се до растения или животни, се считат за патентоспособни, ако техническата реализация на изобретението не се свежда до определен растителен или животински сорт.<sup>142</sup>

### **§ 3. Условия за патентоспособност**

Общопризнато е, че патентната закрила за изобретение трябва да се предоставя само когато изобретението е патентоспособно. Едно изобретение е патентоспособно, когато изпълнява следните три условия: новост, изобретателска стъпка и промишлена приложимост. Както бе споменато по-горе, това са съществените условия за патентоспособност по силата на чл. 6, ал. 1 от ЗПРПМ в България, който е идентичен с чл. 52, ал. 1 от ЕРС.

Новостта на изобретението е очевидно изискване за патентоспособност и един от основните критерии за предоставяне на патент. Съгласно чл. 8, ал. 1 от ЗПРПМ, изобретение се счита за ново, ако не съставлява част от съществуващото състояние на техниката. Състоянието на техниката включва всичко, което е достъпно за обществеността чрез писмено или устно описание, използване или обявяване по друг начин на света преди датата на подаване, съответно до датата на приоритета на заявлението. С други думи, ЗПРПМ в България изисква така наречената универсална или световна новост. Състоянието на техниката покрива и съдържанието на национални, европейски и международни патентни заявки, подадени в Р България и заявени преди датата по ал. 2 от чл. 8, ако те са публикувани в Официалния бюлетин на Патентното ведомство. Причината за това е ясна: за да се избегне издаването на патент за едно и също изобретение, Патентното ведомство отхвърля второто заявление за предотвратяване на „двойно патентоване”. Съгласно принципа на „първият подал“, патентът се предоставя на най-рано подалия заявка и неговите права биха били значително накърнени, ако се предостави патент и на по-късно подал заявка кандидат..

---

<sup>142</sup> В този смисъл виж Трансгенни мишки (дело Onco Mouse), Апелативен съвет на Европейското патентно ведомство, Решение от 6 юли 2004 г., Т 315/03.

Разпоредбата на чл. 11 от ЗПРПМ регламентира случаите на разкриване, което не влияе на новостта на изобретението по аналогия с чл. 55 от ЕРС. Сроктът на привилегията също се нарича „гратисен период“, определен в чл. 11 от ЗПРПМ, който предвижда, че разкриването на изобретението не влияе на новостта, ако е направено в рамките на шест месеца преди датата на подаване, съответно преди приоритетната дата, и ако е в следствие от:

- а. очевидна злоупотреба по отношение на заявителя или предходния притежател на правото на заявяване;
- б. фактът, че заявителят или предходният притежател на правото на заявяване е изложил изобретението на официална или официално призната изложба.

Във втория случай, заявителят е длъжен да направи изявление при подаване на заявлението, че изобретението е било изложено, и да представи доказателства за това в тримесечен срок от датата на подаване на заявката.

Във връзка с изобретателската стъпка като условие за патентоспособност на изобретението, няма разлика между чл. 9 от ЗПРПМ и чл. 56 от ЕРС. По силата на чл. 9 от ЗПРПМ, едно изобретение има изобретателска стъпка, когато не произтича по очевиден начин от състоянието на техниката съгласно чл. 8, ал. 2 за специалиста в областта към датата на подаване, съответно приоритетната дата. Очевидността, разбира се, не е обективен критерий. Уменията на лицето, което прави преценката чрез сравняване на претендираното изобретение с най-съвременното състояние на техниката, съществувало към съответната дата на подаване, трябва да бъдат „обикновени“, а не да се вземат предвид уменията в дадената област на най-големия експерт в света.

Също така, няма разлика между разпоредбите на чл. 57 от ЕРС и чл. 10 от ЗПРПМ по отношение на промишлената приложимост като трето условие за патентоспособност. Съгласно чл. 10 от ЗПРПМ, промишлено приложими са изобретенията, чийто предмет може да бъде произвеждан или многократно използван в който и да е отрасъл на промишлеността и селското стопанство. Ако изобретението е продукт или част от него, този продукт трябва да може да бъде направен. Освен това, ако изобретението е процес или част от него, този процес трябва да може да се използва на практика. За да бъде промишлено приложим, предметът на изобретението трябва да бъде и обективно работещ. Например не се дават патенти за изобретения, които са невъзможни (*perpetuummobile*). С

други думи, изобретението трябва да бъде реализирано чрез технически средства и не може да бъде чисто теоретично.<sup>143</sup>

Съществуват, разбира се, и други изисквания, които трябва да бъдат изпълнени, за да се даде възможност за предоставяне на патент за изобретение. Самата патентна заявка трябва да отговаря на някои формални<sup>144</sup> и някои материални изисквания. Сред материалните изисквания са и правилата относно „единството“ на изобретението. Що се отнася до единството на изобретението, заявлението трябва да се отнася само до едно изобретение или група от взаимосвързани изобретения, изразяващи общ изобретателски замисъл. Когато заявката се отнася до група изобретения, изискването за единство съгласно чл. 40, ал. 1 от ЗПРПМ се удовлетворява, ако между тези изобретения съществува техническа връзка, отнасяща се до една или повече от еднаквите или подобните специфични технически характеристики.<sup>145</sup> Така например, изискването за единство ще бъде изпълнено, ако в една заявка са налице следните комбинации от независими искания:

- а) продукт и процес за неговото производство и използване;
- б) процес и средства за прилагане на този процес или на част от него;
- в) продукт и процес за неговото производство, и средства за прилагане на този процес или на част от него.<sup>146</sup>

Други съществени изисквания са и ясното и пълно разкриване на предмета на изобретението по начин, който трябва да бъде реализиран от експерт в същата област и подкрепата на претенциите от описанието на изобретението.

#### **§ 4. Формалности (производство за предоставяне и получаване на патентна закрила)**

Патентното ведомство получава, разглежда и обработва националните заявки за патент. Заявките за европейски патент могат да се подават в Българското патентно ведомство (БПВ) или в Европейското патентно ведомство

---

<sup>143</sup> Точно това е причината за непатентоспособността на обектите, посочени в чл. 6, ал. 2 от ЗПРПМ.

<sup>144</sup> За повече информация относно формалните изисквания виж следващия параграф.

<sup>145</sup> По силата на чл. 17, ал. 2 от Наредбата, посочена в бел. 15 по-горе, специфичните технически характеристики са новите технически елементи, определящи приноса на всяко от изобретенията, разглеждани като цяло, във връзка със съвременното състояние на техниката.

<sup>146</sup> Виж чл. 18, ал. 1 от горепосочената Наредба.

(ЕПВ) в Мюнхен или в неговия клон в Хага на един от езиците, посочени в чл. 14 от ЕРС, освен ако не са отделни заявки, които трябва да се подават само в ЕПВ. Заявителите, които имат постоянен адрес или седалище в България съгласно чл. 72а, ал. 1 във връзка с чл. 25, ал. 1 от ЗПРПМ са задължени да подават заявления за европейски патенти в БПВ, освен ако заявката ползва приоритет от по-ранна заявка, подадена във ведомството. БПВ изпраща заявката за европейски патент на ЕПВ. Заявка за европейски патент с установена дата на подаване и приоритет, когато такъв е претендиран, в която Р България е посочена страна, е еквивалентна на редовно подадена в Патентното ведомство национална заявка.

Заявките за патенти трябва да са във формата и да съдържат информацията, предвидени в ЗПРПМ. Датата на подаване е датата на получаване в БПВ на следните документи:

- а) заявление за патент с наименование на изобретението, за което се иска издаване на патент, както и с идентификационните данни на заявителя на български език;
- б) описание на изобретението, разкриващо най-малко неговата същност.
- в) Освен задължителните документи по чл. 34, ал. 2 от ЗПРПМ заявката за патент трябва да съдържа и:
  - г) една или повече претенции;
  - д) чертежи, ако са необходими за поясняване на изобретението;
  - е) реферат;
  - ж) декларация и приоритетно свидетелство, когато се претендира приоритет;
  - з) документ за платени такси за заявяване, за проверка на формалните изисквания, за предварителна експертиза и допустимост, за претенции и за претендираните приоритети.

Всяка от тези части на заявката трябва да съдържа определени данни или информация и да се спазва определен ред в представянето им съгласно членове 36-39 от ЗПРПМ. Описанието, претенциите, чертежите и рефератът се представят в три екземпляра. Когато документите по чл. 34, ал. 2 и чл. 35, ал. 1, т. 1, 2 и 3 са представени на друг език, датата на подаване се запазва, ако в тримесечен срок от тази дата те бъдат представени на български език.

По силата на чл. 3, ал. 2 от ЗПРПМ заявители, които нямат постоянен адрес или седалище в Република България, са длъжни да извършват действия пред Патентното ведомство чрез представители по индустриална собственост. В този случай към заявлението се прилага и пълномощно. Представителството в съдебни спорове, основани на ЗПРПМ, се осъществява по реда на Гражданския процесуален кодекс от 1952 г.<sup>147</sup>

Европейски патент, в който е посочена Република България, предоставя на патентоприитежателя от датата на съобщението за издаването му в европейския патентен бюлетин правата по този закон, ако в тримесечен срок от тази дата се представи превод на описанието и претенциите на български език в три екземпляра и се плати такса за публикация. Някои данни, идентифициращи притежателя на патента, също са необходими заедно с превод, напр. името на патентоприитежателя, номера на заявката за европейски патент, номера на публикацията на европейския патент, номера и датата на европейския патентен бюлетин, в който е направено съобщението за издаване на патента. След получаване на превод, предоставен с посочените по-горе данни и заплащане на таксата за публикуване, БПВ съгласно чл. 72в, ал. 4 от ЗПРПМ<sup>148</sup> прави съобщение в официалния бюлетин за получения превод и публикува превода на европейския патент на български език. Трансформация в национална заявка за патент е възможна при условията на чл. 72е от ЗПРПМ. БПВ поддържа специален регистър, който съдържа данни за заявките за европейски патент и европейските патенти, които имат действие на територията на Република България и всички промени в правния им статут.

След като заявката бъде подадена, БПВ проверява първо формалните изисквания в рамките на т.нар. „предварителна експертиза“. Когато заявката за патент не отговаря на изискванията на чл. 35 - 42, включително единството на изобретението, експерт от експертизния отдел уведомява заявителя за формалните грешки и недостатъци, които могат да бъдат коригирани, и го кани да ги отстрани в рамките на три месеца. Ако кандидатът не отговори или не отстрани недостатъците, се взема решение за прекратяване на производството. Предварителната експертиза разглежда и въпроса дали заявката се отнася до

---

<sup>147</sup> Граждански процесуален кодекс, обн. в ДВ, бр. 59 от 28 юли 2007 г., последно изменение в ДВ, бр. 42 от 22 май 2018 г.

<sup>148</sup> Разпоредбите на този член се прилагат и за европейското патентно описание и претенциите, изменени по време на процедурата по възражение по чл. 102, параграф 3 от ЕРС.

един от изключените видове изобретения. Ако става дума за чл. 6, ал. 2 или чл. 7 от ЗПРПМ експертът от експертизния отдел отхвърля заявлението и производството приключва там.

Ако БПВ установи, че заявката не съдържа никакви недостатъци и че същата не се отнася до един от изключените видове изобретения, то ще направи публикация за патентната заявка в официалния си бюлетин незабавно след изтичането на осемнадесет месеца от датата на подаване, съответно приоритетна дата, освен ако:

- а) заявката е оттеглена, счита се за оттеглена, производството по нея е прекратено или е постановено решение за отказ;
- б) по молба на заявителя, придружена с документ за платена такса, публикацията за заявката е извършена преди изтичането на този срок;
- в) заявката се подава за изобретение, което съдържа класифицирана информация, представляваща държавна тайна по смисъла на чл. 25 от Закона за защита на класифицираната информация<sup>149</sup> или
- г) въз основа на заявката е издаден вече публикуван патент.

БПВ също така осигурява достъп до описанието, претенциите и чертежите едновременно с публикацията на заявката.

След предварителната експертиза се извършва разглеждането по същество без искане от страна на заявителя. Разглеждането по същество се извършва за всяка заявка, подадена в БПВ. Ведомството оценява патентоспособността на изобретението в съответствие с изискванията (новост, изобретателска стъпка и промишлена приложимост) на чл. 6, ал. 1 и чл. 8, 9 и 10 от ЗПРПМ. За тази цел експертът от експертизния отдел може да покани и да изслуша заявителя или негов представител по всяко време, за да изясни заявката, да извърши допълнителни проучвания на състоянието на техниката, както и да вземе под внимание писменото възражение с доказателства от трети страни,<sup>150</sup> получени след публикуването на заявлението.

---

<sup>149</sup> Закон за защита на класифицираната информация, ДВ, бр. 45 от 30.04.2002 г., последно изменение в ДВ, бр. 44 от 29 май 2018 г.

<sup>150</sup> Лицето, подало възражение, не може да стане страна в производството по чл. 46г от ЗПРПМ.

По силата на чл. 42 от ЗПРПМ, заявителят има право да инициира промени<sup>151</sup> в описанието, претенциите, чертежите и резюмето до вземане на решение за отказ или издаване на патента или до публикуването на заявката по чл. 46в. Заявителят може също да оттегли заявката си по реда на чл. 43 от ЗПРПМ, ако вече не е издаден патент. В този случай заявлението не се включва в състоянието на техниката по чл. 8, ал. 3 от ЗПРПМ.

БПВ издава патента, ако прецени, че изобретението е патентоспособно.<sup>152</sup> В този случай, заявителят е длъжен да заплати съответните такси съгласно чл. 53<sup>153</sup> от ЗПРПМ и да представи коригирано описание, чертежи и резюме съгласно посочените претенции и изискванията на чл. 37 и 39 от ЗП, ако е необходимо. Не се издава патент и експертизният отдел взема решение за прекратяване на производството по заявката, ако заявителят не успее да направи това.

В противен случай, ако експертизният отдел прецени, че не са изпълнени едно или повече от условията за предоставяне на патент, той писмено уведомява заявителя и му дава срок от три месеца за отговор и коригиране на заявката. Ако заявителят не отговори или не коригира заявката, експертизният отдел взема решение за отказ за издаването на патент.

В такъв случай заявителят може да обжалва решението и да поиска то да бъде преразгледано. Съгласно чл. 56, ал. 1 от ЗПРПМ жалбата се подава в отдела по спорове от заинтересуваните лица в тримесечен срок от получаване на решението и към нея се прилага документ за платена такса. Производството приключва с обосновано решение от отдела по спорове, което се изпраща на страните в 7-дневен срок. Страната, недоволна от решението на отдела по спорове, в тримесечен срок от получаване на решението може да подаде жалба до Административния съд - град София по реда на Административно-процесуалния кодекс.<sup>154</sup>

---

<sup>151</sup> Измененията в заявлението не могат да се отклоняват от първоначалното разкриване. Плащане на дължимата такса също е необходимо.

<sup>152</sup> Издаденият патент се публикува от БПВ в неговия Официален бюлетин.

<sup>153</sup> Ако заявителят не плати в тримесечен срок от получаването на решението за издаване на патент, таксата може да бъде допълнително заплатена в двоен размер в рамките на един месец.

<sup>154</sup> Административно процесуален кодекс, ДВ, бр. 30 от 11 април 2006 г., последно изменение в ДВ, бр. 42 от 2 май 2018 г.



## § 5. Собственост и прехвърляне (прехвърляне - лицензи)

По силата на чл. 13, ал. 1 и чл. 14, ал. 1 от ЗПРПМ, правото на заявяване, съответно правото на патент, принадлежи на изобретателя или неговите правоприменители. Идентично на това, което е предвидено в чл. 60, ал. 3 от ЕРС, за целите на производството пред БПВ, се счита, че заявителят има право на заявяване, докато не се установи друго по съдебен ред.<sup>155</sup> Съгласно принципа на „първият подал“, ако няколко лица са подали заявки за едно и също изобретение в различно време, право на патент има лицето, подало първата заявка.

Когато изобретателят е служител, съгласно чл. 15 от ЗПРПМ правото на патент за изобретението ще принадлежи на работодателя. Той е длъжен да подаде заявка за издаване на патент в срок от три месеца от получаването на писмено съобщение от изобретателя за създаването на изобретението.<sup>156</sup> В противен случай, правото на заявка преминава към изобретателя. Правото на заявка за патент може да принадлежи съвместно на работодателя и изобретателя, ако това е предвидено в споразумение помежду им.<sup>157</sup> Когато изобретението е създадено въз основа на договор за поръчка, тези права принадлежат на договарящата страна, която е поръчала или финансирала изследователската работа, освен ако не е предвидено друго в договора.

Съществуват два правни метода, признати в българското законодателство, които могат да бъдат използвани за прехвърляне на изключителни права. Първият е чрез прехвърляне. Такъв е случаят, когато собственикът прехвърля всички изключителни права върху патентовано изобретение без ограничения във времето или други условия на друго физическо или юридическо лице. По силата на чл. 4 от ЗПРПМ, всички права, уредени от ЗПРПМ, доколкото в него не е предвидено друго, могат да се

---

<sup>155</sup> Софийски градски съд по реда на чл. 60 от ЗПРПМ урежда споровете относно авторството и съвместното авторство на изобретение по смисъла на чл. 2 от ЗПРПМ.

<sup>156</sup> От своя страна изобретателят е длъжен в тримесечен срок от създаването на изобретението да уведоми писмено работодателя си (чл. 15, ал. 4 от ЗП). От друга страна, по силата на чл. 15, ал. 5, изобретателят, който е създал служебно изобретение, има право да бъде посочен и право на справедливо възнаграждение, ако такова не е било предвидено в съответния договор. Както е предвидено в чл. 61 от ЗП спорове за изобретения на служители и тяхното възнаграждение по чл. 15 се решават от Софийски градски съд.

<sup>157</sup> По правило става въпрос за трудов договор.

прехвърлят.<sup>158</sup> Когато се извършва прехвърляне, възложителят вече няма права по отношение на патентованото изобретение. Приобретателят, който е новият собственик на патентованото изобретение, има право да упражнява всички изключителни права, произтичащи от предоставянето на патента за изобретението. С други думи, аналогично на договора за продажба на стоки, прехвърлянето на права е свързано и с промяна на собствеността върху тези права. За продажбата от собственика на неговите изключителни права и закупуването на тези права от друго физическо или юридическо лице, се прилагат общите правила на българския Закон за задълженията и договорите от 1950 г.<sup>159</sup>

Вторият правен метод за прехвърляне на изключителни права е чрез лицензия. За разлика от прехвърлянето на право на собственост, лицензирането е акт на предоставяне от собственика на патентовано изобретение (лицензодател) на друго физическо или юридическо лице (лицензополучател) на разрешение за използване на изобретението при определени условия, без да се променя собствеността върху изключителните права върху патентованото изобретение.

По силата на чл. 31, ал. 1 заявеното или патентованото изобретение може да бъде предмет на лицензионен договор. Чрез лицензионния договор може да се предостави изключителна, неизключителна, пълна или ограничена лицензия. Лицензът обикновено се предоставя при определени ограничителни условия, които трябва да бъдат съобразени със Закона за защита на конкуренцията от 2008 г.<sup>160</sup>

От друга страна, съществуват и ограничения от ЗППИМ, които са от значение за лицензодателя на изключителна лицензия. При спазване на разпоредбата на чл. 31, ал. 3 лицензодателят по договор за изключителна лицензия няма право да предоставя лицензии със същия предмет на други лица. Освен това лицензодателят на изключителна лицензия има право да използва лицензираното изобретение, ако това е изрично договорено в договора. По

---

<sup>158</sup> Изключение от това правило е например правото на авторство (съвместно авторство). Съгласно чл. 2, ал. 2 от ЗП, това право се предоставя за неопределен срок и не може да бъде прехвърляно.

<sup>159</sup> Виж чл. 183-213 от Закона за задълженията и договорите, публикуван в ДВ, бр. 275 от 22 ноември 1950 г., изменян многократно, последното изменение в ДВ, бр. 42 от 22 май 2018 г.

<sup>160</sup> Закон за защита на конкуренцията (ЗЗК), ДВ, бр. 102 от 28 ноември 2008 г., последно изменение в ДВ, бр. 7 от 19 януари 2018 г.

правило, съгласно българското договорно право, лицензионният договор поражда действие между страните по договора.<sup>161</sup> Лицензионният договор обаче има действие във връзка с трети лица от датата на вписването му в регистъра на БПВ.<sup>162</sup>

## **§ 6. Обхват на изключителните права**

По силата на чл. 19, ал. 1 от ЗПРПМ, изключителното право върху патентовано изобретение се състои от три основни аспекта:

- а) право на използване на изобретението;
- б) право на забрана за други лица да го използват без съгласието на патентоприитежателя; и
- в) право на разпореждане с патента.

Когато патентът се издава на повече от едно лице (съвместна собственост), освен ако не е уговорено друго между тях, изобретението може да бъде използвано от всеки един от тях в пълен обем, но правото да се издават лицензии, включително **лицензии по право**<sup>163</sup> и за разпореждане с изобретението, се предоставя със съгласието на всички съприитежатели на патента.

Патентът за изобретение поставя своя собственик в правно положение, в което е необходимо разрешението му за използване на патентованото изобретение. Без съгласието на приитежателя на патента използването на

---

<sup>161</sup> Виж чл. 21, ал. 1 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД).

<sup>162</sup> За повече подробности относно лицензионните договори в България, виж Джелепов, С. / Стефанов, С., Ръководство за упражняване на патентно и лицензионно управление, ТУ-София, 1990. Виж Също Stefanov, S., Wettbewerbsrechtliche Aspekte des Patentlizenzvertrages zwischen bulgarischen Unternehmen und EWG-Partnern, в: Ausgewählte Beiträge zum Symposium "Probleme bei der Umgestaltung von der Planwirtschaft auf die Marktwirtschaft", Sammelband der TU Braunschweig, 1991, стр. 137-161.

<sup>163</sup> Българският ЗПРПМ урежда и правния режим на лицензиите по право, предвиден в чл. 30 от ЗПРПМ. Такова разрешение може да бъде предложено за публично ползване по искане на заявителя или на патентоприитежателя, ако все още не му е предоставен изключителен лиценз за изобретението. Това искане трябва да съдържа писмена декларация, че заявителят или патентоприитежателят е готов да разреши на всяко лице да използва своето изобретение при условията на обикновена лицензия, срещу което той е длъжен да плати справедливо възнаграждение. Лицензията по право води до 50% намаление на всички такси по чл. 5 и чл. 30, ал. 5 от ЗПРПМ с изключение на вече платените. Отнемането на лицензията по право няма да има действие по отношение на вече издадените лицензии.

изобретението е незаконно. Правото за използване на изобретението включва по силата на чл. 19, ал. 3 от ЗПРПМ следните действия:

- а) производство;
- б) предлагане за продажба;
- в) търговия с предмета на изобретението, включително внос;
- г) използване на предмета на изобретението;
- д) прилагане на патентования метод.

Следователно тези действия обикновено се наричат „защитени действия”.

Що се отнася до изобретенията, включени в продукти (изделие, устройство, машина, съоръжение, вещество и др.), чл. 19, ал. 4 от ЗПРПМ предвижда, че патентоприитежателят има право да забрани на трети лица да извършат следните действия:

- а) произвеждане на продукта;
- б) предлагане за продажба, търговия с продукта, включително внос, използване или съхраняване на склад на продукта за предлагане, продажба или използването му.

Когато предмет на патента е метод, чл. 19, ал. 5 от ЗПРПМ предвижда патентоприитежателят да може да забрани на трети лица да извършват следните действия:

- а) прилагане на метода;
- б) извършване на всички действия, изброени в ал. 4, т. 2 от ЗПРПМ (по отношение на изобретения, включени в продукти), по отношение на продукта, директно получен при използване на метода.

Ако методът може да бъде приложен изключително за цели, различни от производството на продукти, само прилагането на метода ще бъде защитено действие.<sup>164</sup>

Производството на продукта означава, че продуктът, описан в описанието на патентната заявка, е реализиран на практика, особено когато продуктът се произвежда в голямо количество. Един основен и важен въпрос, който възниква по отношение на производството на продукт, е въпросът за обхвата на закрилата. Известно е, че „около” едно изобретение може да има голям брой технически изменения, които могат да бъдат създадени от

---

<sup>164</sup> Например метод, който служи за измерване на много високи температури. Показанието за температурата, достигнато чрез използването на метода, не е продукт.

специалисти в конкретната област на базата на разкритието на изобретението.<sup>165</sup> Отговорът на въпроса дали и в каква степен изключителното право върху изобретението обхваща производството на подобни продукти зависи от оценката на обхвата на закрилата. Съгласно чл. 17 от ЗПРПМ, обхватът на закрила се определя от това, което е посочено в претенциите. Описанието и чертежите<sup>166</sup> обаче се използват за тълкуване на претенциите.

Претенциите покриват не само признаците, както са изразени, но и техните еквиваленти. По силата на чл. 17, ал. 2 от ЗПРПМ един признак се счита за еквивалентен на признак, както е изразен в претенциите, когато:

- а) изпълнява по същество една и съща функция по един и същ начин и постига по същество един и същ резултат; и
- б) за специалист в областта е очевидно, че към датата на приоритета резултатът, постиган от признака, изразен в претенциите, може да бъде достигнат чрез еквивалентния признак.<sup>167</sup>

Както вече беше споменато, съгласно чл. 42 от ЗПРПМ, заявителят може да прави промени или ограничения на описанието, претенциите, чертежите и реферата на изобретението до получаване на решението за отказ или за издаване на патент, или до публикуването. На този етап обаче следва да се отбележи, че за определяне на обхвата на правната закрила следва да се вземе предвид всяко ограничение на твърденията, направени от заявителя или от патентоприитежателя в процедурата по разглеждане на заявката за издаване на патент или съдебно дело за неговото анулиране. Следователно преценката за обхвата на закрила по отношение на подобни решения или технически изменения изисква не само техническо изследване, но също и прецизно тълкуване на претенциите в светлината на описанието и чертежите, съдържащи се в патента за изобретение.

## **§ 7. Ограничения и изключения от обхвата на патентната закрила - принудителни лицензи.**

---

<sup>165</sup> Например, може да е възможно да използвате други материали в изобретението или да промените размерите на изобретението, за да го направите в различни размери или леко да промените механизма на изобретението, без това да се отрази на резултата.

<sup>166</sup> Рефератът не се взема предвид при определяне обхвата на правна закрила, предоставен от патента (чл. 17, ал. 5 от ЗПРПМ).

<sup>167</sup> За повече подробности по отношение на еквивалентите, виж Бенбасат, Н., Научно-техническа експертна експертиза за изобретения, ВМИИ-София 1988, с. 141 и сл.

Както бе посочено по-горе, изключителното право на патентоприитежателя да използва патентованото изобретение и да попречи на други да използват неговото изобретение в промишлеността или търговията по принцип е признато от българския ЗПРПМ. Това право обаче не е абсолютно. Изключенията, изброени в чл. 20 от ЗПРПМ, произтичат от основния принцип, че патентът не трябва да предоставя собствени права, които надвишават оправданото и необходимото за възнаграждение на изобретателя или му осигуряват ефективен стимул за новаторство. На притежателя на патента не бива да се позволява да предотвратява действия, които не накърняват същността на неговия монопол. Като цяло изключенията по чл. 20 не са нищо повече от израз на добре познатата максима „*de minimis non curat lex*”. Това означава, че неупълномощеното използване на изобретението е незначително или инцидентно за постигане на легитимна цел, или е от временно или случайно естество, като вредата, понесена от патентоприитежателя, е толкова малка, че е малко вероятно да се стигне до твърдение за нарушение.

Първото изключение е случаят, когато патентът няма действие по отношение на използването на патентованото изобретение за нетърговски цели с оглед на лични потребности, ако не нанася значителни материални щети на патентоприитежателя.<sup>168</sup> С други думи, съществуват три кумулативни условия, които трябва да бъдат изпълнени, за да се избегне действието на патента: първо, изобретението да се използва за нетърговски цели; второ, да се използва с оглед на личните потребности, което също означава да се използва изобретението в частната сфера за удовлетворяване на личните нужди; и трето, да не се причиняват значителни щети за патентоприитежателя. Съответно, от една страна употребата в частната сфера не е свободна, ако се извършва за търговски цели<sup>169</sup> или когато приключва с търговски сделки.<sup>170</sup> От друга страна, действия, които се извършват за нетърговски цели, не попадат в изключението, когато се извършват не частно или не с оглед на личните нужди.

---

<sup>168</sup> Това изключение съответства в много по-голяма степен на приетото в патентното право на европейските страни (Германия, Франция, Дания, Нидерландия и др.), отколкото на английското или американското патентно право, които не предвиждат такова изключение; виж Meinhard, P., *Inventions, Patents and Trademarks*, London, 1971, p. 138; Benkard, G., *Patentgesetz, Gebrauchsmustergesetz, Kommentar*, 9. Auflage, München 1993, pp. 453 et seq.; Chisum, D.S., *Patents*, New York, 1994, 1995 with supplements, Vol. 4, para. 16.03.

<sup>169</sup> Например, използването за бизнес или продажба на домашно приготвени продукти.

<sup>170</sup> Ако използването е с двойна цел, търговска и нетърговска, изключението е неприложимо.

Следва да се отбележи, че последното условие изисква субективна преценка, по-специално по отношение на понятието „значителни щети”, което трябва да бъде взето предвид от съда в случай на спор.<sup>171</sup> От друга страна, това условие на практика се случва рядко или никога, защото използването на изобретението с нестопанска цел за удовлетворяване на личните нужди по правило не е свързано с никакви значителни щети, причинени на патентоприитежателя.

Второто изключение се прилага, когато патентованото изобретение се използва единствено за експериментални или научноизследователски цели, свързани с предмета на патентованото изобретение. Например, чл. 20, т. 2 от ЗППИМ установява две основни условия, които значително ограничават обхвата на законните изследвания и експерименти, а именно, тези действия трябва да се „правят за експериментални или научноизследователски цели”, тези цели трябва да „са свързани с предмета на патентованото изобретение”. Първото условие изключва действия, които са мотивирани от желанието да се извлече известна печалба от патентованото изобретение. Несъмнено българският Закон за патентите освобождава експериментите, извършени за откриване на нещо, което се отнася до изобретението, за подобряването му или за модифицирането му, или за изследване дали то действа или определя неговата ефективност, ако обектът на експеримента е самото изобретение и че изобретението не е използвано за предимство в хода на експеримента. Така второто условие на чл. 20, т. 2 от ЗППИМ означава, че обектът на изследването или експеримента трябва да бъде патентованото изобретение, както е дефинирано в претенциите. Това условие установява широко признатото разграничение между експериментирането „върху” изобретението, което е законно, и експериментирането „с” изобретението или използването на изобретението за експерименти върху друго изобретение, което не попада сред изключенията.<sup>172</sup> От друга страна изследователското или експерименталното изключение не се прилага, ако нарушителят провежда експерименти, за да проучи търговските

---

<sup>171</sup> До този момент няма произнасяне на Софийски градски съд по този въпрос.

<sup>172</sup> Виж Hansen, B. / Lethem, D., *Experimental use in Britain and Germany - an exception to patent infringement?*, 18 *Patents and Licensing* 27, 1988, p. 27; *Clinical Test decision* of 25 September 1984 by the Berlin District Court, GRUR 1985, pp. 375-376; *Monsanto Co. v. Stauffer Chemical Co.* decision of 11 June 1985 by the Court of Appeal, GRUR Int. 1987, pp. 108-112.

възможности или рентабилността на изобретението или да адаптира патентованото изобретение към неговата дейност.

Действието на патента също така не включва еднократно непосредствено приготвяне на лекарство в аптека по лекарска рецепта. Чл. 20, т. 3 от ЗПРПМ следва в този случай европейското право, по-специално чл. 27 (с) на Конвенцията за патентите на Общността от 1973 г. Като се има предвид, че българският ЗПРПМ позволява патентна закрила на лекарства, в интерес на общественото здраве, е необходимо да се освободят от нарушения лекари, фармацевти и болничен персонал, които подготвят, продават, прилагат или инжектират защитена медицина, предписана от лекар. Освен това продажбата на лекарства, подготвени за незабавна употреба от конкретен пациент в единични бройки, не засяга значително изключителното право на патентоприитежателя. Това изключение не се прилага, ако патентованото лекарство се приготвя някъде другаде, например от конкурентите на патентоприитежателите или от самия лекар.<sup>173</sup> Изключението се отнася не само до лекарството като патентован продукт, но и до патентованите методи на приготвяне на това лекарство, както и до продукта като лекарство, получено директно чрез патентования метод. Предварителното производство или съхранение на някои количества защитено лекарство и без рецепта от лекар, дори в аптека, обикновено съставляват нарушение.<sup>174</sup>

Следващото изключение, предвидено в чл. 20, т. 6 от ЗПРПМ, представлява стандартна разпоредба на чл. 5 от Парижката конвенция, която позволява използването на патентовано изобретение<sup>175</sup> в чужди наземни, морски и въздушни превозни средства, които временно или случайно навлизат в земната, морската или въздушната територия на страната, при условие, че патентованото изобретение е използвано изключително за нуждите на тези

---

<sup>173</sup> Всъщност това освобождаване се дава на фармацевтите, които продават лекарството, което ясно предполага, че лекарят, който го предписва не е в нарушение. Изписването на рецепта без предоставяне на лекарството не попада в никое от нарушенията. Въпреки това, лекар, който сам приготвя защитено лекарство, за да го прилага или инжектира на пациента, може да е в нарушение поради използване или предлагане на продукта.

<sup>174</sup> Например, често се случва в болнична аптека ежедневно да се подготвят стотици рецепти за отделни случаи, които трябва да бъдат взети предвид като нарушение; виж също Krieger, U., Die Benutzungsarten, в GRUR 1980, p. 689.

<sup>175</sup> Чл. 27 (г) и (д) от ЕРС се позовава и на „патентовано изобретение“, докато чл. 5 говори за „изобретения, съставляващи предмета“ на патента.



превозни средства. Това означава, че превозването на товари не е изключение и че предметът на изобретението не може да се продава в или изнася от държавата, в чиято територия влизат превозните средства, плавателните съдове или въздухоплавателните средства.<sup>176</sup>

Разпоредбата на чл. 20а от ЗПРПМ предвижда следващото изключение, което се отнася до доктрината за „Европейско изчерпване на правата”.<sup>177</sup> Така тази разпоредба предвижда, че изключителното право върху изобретението, предоставено с патент, не се разпростира върху действия със защитения с патент продукт, който е бил пуснат на пазара на територията на Европейското икономическо пространство от притежателя или с негово съгласие

В ЗПРПМ се предвижда и друга разпоредба за ограничаване на действието на патента. Едно от тези условия се прилага, когато физическо или юридическо лице, различно от заявителя, е започнало да произвежда продукта или да използва изобретението преди момента на подаване на заявката за патент.<sup>178</sup> В такъв случай възниква въпросът дали заявителят, който получи патента за изобретение, трябва да може да упражни изключителното си право срещу това лице, което е започнало да произвежда продукта или да използва изобретението преди подаването на патентната заявка. В този случай чл. 21 от ЗПРПМ предвижда, че лице<sup>179</sup>, което до датата на подаване на заявката за патент добросъвестно е използвало изобретението или е извършило необходимата подготовка за използването му, може да продължи да използва изобретението и след тази дата в същия обем (право на прежедеползване). „Необходима подготовка” означава например, че машината, необходима за производството на продукта, вече е била инсталирана или е била строго подредена от предприятието или лицето, което желае да се възползва от правото на предварително използване. Във всеки случай, необходимата или сериозна

---

<sup>176</sup> Виж Ladas, S.P., Patents, Trademarks and Related Rights, National and International Protection, Vol. 1, para. 241, Massachusetts, 1975, p. 416; също Chisum, Vol. 4, para. 16.05 [4]; но чл. 52 ЕРС освобождава само транзита на продукти през ЕИО.

<sup>177</sup> Предполага се, че германското патентно право е източник на концепцията за „изчерпване на правата”; в тази връзка Виж U. Schatz, The Exhaustion of Patent Rights in the Common Market, 2 I.I.C. 1, 1971; също Beier, F.K., Industrial Property and the Free Movement of Goods in the Internal European Market, 21 I.I.C. 131, 1990, p. 154.

<sup>178</sup> Например, когато две различни лица независимо един от друг създават изобретението.

<sup>179</sup> Съгласно българското гражданско право терминът „лице” включва както физическо, така и юридическо лице.

подготовка трябва да включва значителни разходи (инвестиции) от името на съответното физическо или юридическо лице. Друг термин в тази разпоредба, който също трябва да бъде изяснен, е „същия обем” на използване. Това означава, че количеството на продуктите, направени без разрешението на патентоприитежателя, не може да се увеличи над количеството, което е било произведено към момента на подаване на заявката за патент.

По отношение на лице, което е използвало или е извършило необходимата подготовка за използване на патентовано изобретение след прекратяване действието на патента, възниква въпросът дали патентоприитежателят на възстановения патент трябва да може да го преследва като нарушител на изключителното му патентно право. По силата на чл. 22 от ЗППИМ това лице може да продължи да използва изобретението в същия обем и след възстановяване действието на патента (право на послеползване) по чл. 26, ал. 2.<sup>180</sup>

В допълнение може да се спомене, че правото на преждеползване и правото на послеползване могат да се прехвърлят само с предприятието или с част от предприятието, в което са възникнали, и могат да се упражняват, без да се разширява обемът на ползването извън това предприятие.<sup>181</sup>

Второто ограничение на правото на патентоприитежателя е случаят, когато патентованото изобретение се използва съгласно принудителната лицензия, предоставена от правителството в обществен интерес, поради незадоволяване или недостатъчно задоволяване на националния пазар.<sup>182</sup>

Принудителната лицензия е санкция, наложена на патентоприитежателя, ако той не изпълни задължението си да използва патентованото изобретение

---

<sup>180</sup> Чл. 26, ал. 2 се посочва, че патент, който е прекратил действието си поради неплащане на годишната патентна такса, може да бъде възстановен в 6-месечен срок след изтичането на срока по чл. 33, ал. 3 срещу заплащане на такса за възстановяване на патента, както и на дължимата такса, в двоен размер.

<sup>181</sup> Виж чл. 23 от ЗППИМ, според който предходният или по-късният ползвател няма право да предоставя лицензии на трети страни.

<sup>182</sup> Предоставянето и прекратяването на принудителната лицензия е една от основните дейности на българското Патентно ведомство съгласно чл. 80, т. 4 от ЗППИМ. Когато се изисква задължителна лицензия за секретен патент, тя може да бъде издадена само от Министерския съвет по предложение на Министерството на отбраната или на Министерството на вътрешните работи.

лично или от друго физическо или юридическо лице по договор за лиценз.<sup>183</sup> Съществуват три условия съгласно ЗППМ, които трябва да бъдат изпълнени, за да бъде предоставена принудителна лицензия. По силата на чл. 32, ал. 1 от ЗППМ, всяко заинтересовано лице<sup>184</sup> може да поиска от БПВ да предостави в негова полза принудителна лицензия за използване на това изобретение, ако е налице поне едно от следните условия:

- а) изобретението не е било използвано в продължение на 4 години от подаването на заявката за патент или на три години от издаването на патента, като се прилага срокът, който изтича по-късно;<sup>185</sup>
- б) в горните срокове изобретението не е било използвано в достатъчна степен за задоволяване на националния пазар, освен ако притежателят докаже уважителна причина за това;
- в) в цялата страна е наложено извънредно положение - за неговата продължителност.<sup>186</sup>

Заинтересованото лице, което подава заявка за предоставяне на принудителна лицензия, е длъжно да докаже че е в състояние да използва изобретението в рамките на исканата принудителна лицензия. Освен това, принудителната лицензия може да бъде прекратена, ако получателят в едногодишен срок от предоставянето ѝ не е пристъпил към подготовка за използване на

---

<sup>183</sup> Работата по изобретението означава всяко едно от трите неща, а именно производството на продукт, който включва изобретението, производството на продукти чрез метод, който включва изобретението или използването на метода, който включва изобретението. Внасянето на продукт, който включва изобретението, не представлява работа; Виж Международното бюро на СОИС, Задължителна лицензия, Мярка в обществен интерес, BLTC / 25, ал. 8-10.

<sup>184</sup> Нарушителят на патента обаче не може да кандидатства за принудителна лицензия (чл. 32, т. 8 от ЗППМ).

<sup>185</sup> Виж също чл. 5А, ал. 4 от ЕРС.

<sup>186</sup> Подходящ пример за такова извънредно положение, например в случай на внезапна епидемия, би могла да бъде необходимостта от много бърз внос на медицинско оборудване от друго лице или от самото Патентно ведомство, ако патентоприитежателят не желае да внася или да сключва лицензионен договор за внос. Това означава по-специално, че принудителна лицензия в обществен интерес може да бъде предоставена без изчакване на изтичането на сроковете, предвидени за принудителна лицензия, които се отнасят до незадоволяване или недостатъчно задоволяване на националния пазар. След като епидемията бъде поставена под контрол, няма причина да се запази тази мярка на БПВ и патентоприитежателят ще получи пълните права. В случаи на обществен интерес, патентоприитежателят трябва да получи разумно обезщетение, чийто размер се определя от БПВ.

изобретението. Във всички случаи принудителната лицензия се прекратява, ако в двегодишен срок от предоставянето ѝ получателят не е започнал да използва изобретението. За разлика от чл. 5а, ал. 3 от ЕРС, българският ЗППМ не предвижда загуба на правата на патентоприитежателя, ако използването на изобретението при условията на принудителната лицензия не удовлетворява обществения интерес две години след предоставянето на първата принудителна лицензия.

По силата на чл. 32, ал. 4 от ЗППМ, принудителна лицензия може да се предостави в полза на притежател, чието изобретение е предмет на по-късен патент и влиза в обхвата на друг по-ранен патент, ако притежателят на по-ранния патент отказва да предостави лицензия при справедливи условия. Принудителната лицензия, основана на „взаимозависимостта“ на патентите за изобретение, се предоставя за предотвратяване на ситуацията, която възниква, когато не е възможно, без да се извършват действия, обхванати от по-ранен патент, да се използва изобретение, заявено в по-късен патент.

Съществува обаче условие, което трябва да бъде изпълнено, за да бъде дадена такава принудителна лицензия, а именно изобретението - предмет на по-късния патент, да представлява важен технически прогрес от съществено икономическо значение в сравнение с изобретението - предмет на по-ранния патент. Това условие служи за избягване на злоупотреби, които биха могли да произтекат от подаване на заявка за патент върху незначителни изобретения с единствената цел да се даде възможност, благодарение на принудителна лицензия, да се използва важно изобретение.<sup>187</sup>

Принудителната лицензия за незадоволяване или недостатъчно задоволяване на националния пазар може да бъде само неизключителна. Тя може да бъде прехвърлена само заедно с предприятието, в което се използва изобретението - предмет на такава лицензия. Патентоприитежателят трябва да

---

<sup>187</sup> По силата на чл. 32, ал. 4 и чл. 78 от ЗППМ, такава ситуация може да възникне, когато се предоставя принудителна лицензия, основана на взаимозависимостта на патентите за изобретение и полезния модел. Както е отбелязано по-долу (глава 3), полезните модели могат да бъдат патентовани само ако са нови и промишлено приложими. Това означава, че не се нуждаят от „изобретателска стъпка“ като задължително изискване и биха могли да бъдат издавани много лесно за дребни изобретения без изобретателска стъпка с единствената цел да се получи задължителна лицензия за важно патентовано изобретение. Следователно, българският ЗППМ трябва да бъде изменен „de lege ferenda“, за да се предотврати злоупотребите с кандидатите за полезни модели.

може да запази правото си да предоставя други обикновени лицензи и да използва сам изобретението. В заключение, трябва да се отбележи, че по силата на чл. 32, т. 9 от ЗПРПМ в двустранни и многостранни договори, по които страна е Република България, могат да се предвидят и други условия за предоставяне на принудителна лицензия за патентоприитежатели от държавите, участващи в такива договори.

## **§ 8. Продължителност, запазване и прекратяване на патентната закрила.**

Чл. 16 от ЗПРПМ предвижда, че срокът на закрила е двадесет години, считано от датата на подаване на заявката. Това означава, че самата дата на подаване на заявката не се взема под внимание.

Исключителното право на патентоприитежателя приключва в деня, в който патентът за изобретение губи своето действие или патентът за изобретение „умира”. По силата на чл. 26, ал. 1 от ЗПРПМ, патентът прекратява действието си за в бъдеще при:

- а) изтичане на срока, за който е издаден;
- б) отказ на патентоприитежателя;<sup>188</sup>
- в) неплащане на такси за поддържане на патента в сила съгласно чл. 33, ал. 2 от ЗП.<sup>189</sup>

Патентът ще бъде прекратен, но в случая и за минал период, ако бъде обявен за недействителен. ЗПРПМ предвижда четири основания за обявяване на недействителност на издадения патент, както следва:

- а) изобретението е непатентоспособно;
- б) не е разкрита достатъчно ясно и пълно същността на изобретението;

---

<sup>188</sup> Считано от датата на получаване в Патентното ведомство на писмено заявление от патентоприитежателя; Необходимо е да се знае, че отказът от патент на един от съприитежателите не прекратява действието на патента, който остава в приитежание на останалите.

<sup>189</sup> Годишната патентна такса се изплаща в последния ден на последния месец, отбелязващ патентната година, която започва на датата на подаване на заявката. Ако таксата не бъде платена в този срок, патентът се счита за изтекъл на датата, на която таксата е дължима; но ако в крайна сметка бъде платена двойно в рамките на шестмесечния гратисен период, патентът се поддържа без прекъсване, все едно е бил платен своевременно. В случай на неплащане на годишната такса прекратяването на патента се вписва в държавния регистър и се публикува в официалния бюлетин на Патентното ведомство.

- в) патентоприитежателят не е имал право на патент, което е установено с влязло в сила съдебно решение;<sup>190</sup>
- г) предметът на патента излиза извън съдържанието на заявката, както е подадена, или когато патентът е издаден по разделена заявка - извън съдържанието на по-ранната заявка, както е подадена.

Освен това, ако основанията за недействителност засягат само патента в част от претенциите, недействителността се обявява под формата на съответно ограничение на съответния патент.<sup>191</sup> В този случай патентът остава в сила само по отношение на другите претенции, ако те са патентоспособни.

Действията, посочени в чл. 19, ал. 3 - 5 от ЗПРПМ, са забранени само ако са извършени докато патентът е в сила.<sup>192</sup> Съгласно казаното по-горе, издаден патент за изобретение е в сила при условията на чл. 26 от ЗПРПМ по време на целия срок на закрила. Срокът на патентната закрила за целите на нарушението е разделен на два периода. Първият включва периода между публикацията на заявката<sup>193</sup> и издаването на патента<sup>194</sup>, който попада в обхвата на чл. 18 от ЗПРПМ, а вторият - между датата на издаване на патента и датата на изтичането му. Закрилата през първия период обикновено се нарича „временна” или „условна” закрила.

По силата на чл. 18, т. нар. „временна закрила“ се предоставя с обратно действие от публикацията за издаване на патента, доколкото патентът не я разширява. При условията на временната закрила, заявителят има право да получи справедливо обезщетение от всяко лице, което без негово разрешение е

---

<sup>190</sup> По искане на лицето, което има право на патент съгласно посочената разпоредба, патентът се издава на негово име без прекратяване.

<sup>191</sup> По аналогия с чл. 47, ал. 4 от ЗПРПМ, ограничаването може да се извърши под формата на изменение на претенциите, описанието или чертежите.

<sup>192</sup> В този смисъл в ЗПРПМ не съществува изрично писмено предписание, но чл. 19, ал. 4 и 5 от ЗПРПМ се отнасят до продукти или методи, които са „предмет на патента”.

<sup>193</sup> Съгласно чл. 46в, ал. 1 от ЗПРПМ, Патентното ведомство публикува информация за заявката в Официалния бюлетин непосредствено след изтичането на осемнадесет месеца от датата на подаване или приоритетната дата. Той също така осигурява достъп до описанието, претенциите и чертежите на заявката, освен ако: а) заявката е отменена или се счита, че не е подадена или отхвърлена; б) заявката е публикувана преди изтичането на този срок по искане на заявителя; в) заявката е секретна; и г) на заявката е издаден патент, който е публикуван.

<sup>194</sup> По силата на чл. 51 от ЗПРПМ, Патентното ведомство публикува и издадени патенти, с изключение на секретните патенти, едновременно с описанието, претенциите и чертежите на патента.

извършило някое от действията по чл. 19, ал. 3 за периода на временната закрила при условие, че за това изобретение бъде издаден патент.

Патентната закрила не се предоставя на притежателя по време на междинния период, който може да бъде най-малко осемнадесет месеца, с продължителност от подаване на заявката или приоритетната дата до публикуването на заявката. Отговорността за умишлено използване на изобретението в този период, при знание за подадената заявка, може да се търси по реда на деликтната отговорност или нелоялната конкуренция.<sup>195</sup> Все пак, лице, което е използвало изобретението или се е подготвяло да го използва по време на този междинен период, няма право да продължи тази употреба след публикуването на заявката. Следователно продажбата или използването на продукти, произведени през този период, попада в обхвата на чл. 18 от ЗПРПМ след публикуването и такива действия са забранени съгласно чл. 19 от ЗПРПМ след издаване на патента. В този контекст може да се припомни, че моментът, в който ползването по чл. 18 или нарушение по чл. 19 започва, е когато ползвателят вече е направил или е приложил всички съществени елементи на изобретението, които се определят от претенциите.

## **§ 9. Нарушения и средства за защита**

Съгласно чл. 27, ал. 1 от ЗПРПМ, всяко използване на изобретението, което влиза в обхвата на патентната закрила и е извършено без съгласието на патентоприитежателя, е нарушение на патента. Ясно е, че не всяка полза, извлечена от изобретението от трето лице без съгласието на патентоприитежателя, нарушава правата му. Както бе споменато по-горе, правата на патентоприитежателя са ограничени до срока на патента и територията на държавата, която е издала патента за изобретение. Освен това чл. 20 от ЗПРПМ изключва, изрично или косвено, определени действия, които представляват „използване” на изобретението по смисъла на чл. 19 от ЗПРПМ и всяка дейност, която не е забранена съгласно горепосочения член, остава свободна. Следователно възползването на изобретение по начин, който не е забранен от чл. 27 и чл. 19 от ЗПРПМ няма да представлява нарушение, дори да доведе до някаква загуба на патентоприитежателя.

---

<sup>195</sup> Виж чл. 45 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД) и чл. 37, ал. 1 от Закона за защита на конкуренцията (ЗЗК) от 2008 г.

Нарушението трябва да бъде във връзка с продукт или метод, попадащ в обхвата на патентната закрила. Това, което попада в приложното поле на закрила на патента, обикновено е основният момент или „същността на изобретението” при всеки патентен спор. Както е посочено по-горе,<sup>196</sup> обхватът на закрилата се определя в рамките на споровете, който се разглежда от Софийски градски съд в случай на нарушение.<sup>197</sup>

Чл. 19, ал. 4 от ЗПРПМ посочва действията съгласно чл. 27, ал. 1 от ЗПРПМ, съставляващи пряко нарушение по отношение на продукт, който е „предмет на патента”.<sup>198</sup> Като цяло, производството, продажбата или използването на защитени продукти представлява нарушение по чл. 19, ал. 4 и чл. 27, ал. 1, ако този продукт може да се разглежда като „предмет на патента”. Това означава, че чл. 19, ал. 4 от ЗПРПМ се прилага, когато патентът съдържа претенция за продукта „*per se*” и продуктът на ответника попада в обхвата на тези разпоредби.

Даденото в ЗПРПМ определение за нарушение по отношение на патентованите методи, се състои от две забрани, представляващи **пряко използване на метода**.<sup>199</sup> Например, чл. 19, ал. 5, т. 1 от ЗПРПМ забранява

---

<sup>196</sup> Виж § 6 от Глава 2.

<sup>197</sup> Чл. 64 от ЗПРПМ гласи, че Софийски градски съд ще разрешава споровете за нарушаване на правото на патентоприитежателя, съгласно чл. 27 и 28 от ЗПРПМ.

<sup>198</sup> Терминът „предмет на патента” представлява свързващ фактор между определението за нарушение по българското патентно право и чл. 69 от ЕРС, който определя обхвата на закрила, предоставена от съдържанието на претенциите и чл. 84 от ЕРС, който гласи, че „претенциите определят предмета, за който се търси закрила”. Тук трябва да се вземе предвид и чл. 1 от Протокола за тълкуване на чл. 69, който гласи: „Член 69 не трябва да се тълкува в смисъл, че под обхват на предоставената с европейски патент закрила трябва да се разбира обхватът, определен от точното, буквално значение на формулировката на претенциите, описанието и чертежите служат само за поясняване на претенциите. Той не трябва да се тълкува също така и в смисъл, че претенциите служат само за основа и че действителната закрила може да се разпростира върху идеята на патентоприитежателя, установена от специалист в областта въз основа на описанието и чертежите. Напротив, той трябва да се тълкува като определящ позицията между тези две крайности, която да съчетава обективната закрила за патентоприитежателя с разумна степен на правна сигурност за трети страни.” При определяне обхвата на предоставената с европейски патент закрила трябва да се вземе предвид и всеки признак, който е еквивалентен на признак, изразен в претенциите.

<sup>199</sup> „Използване на метода” означава най-общо практикуване, прилагане или въвеждане в действие за постигането на резултата, предвиден от изобретението. Използването в нарушение трябва да се отнася към всеки метод, който може да се разглежда като справедливо формулиране на претенции като „предмет на патента”. Докато нарушението при използването предполага изпълнение на целия метод, чл. 19, ал. 5 от ЗПРПМ може да обхваща методи,



прилагането на метода, докато чл. 19, ал. 5, т. 2 забранява използването или маркетинга на продукти, направени директно чрез прилагането на метода.<sup>200</sup> Като цяло, ЗПРПМ осигурява силна закрила за патентованите методи: чл. 19, ал. 5, т. 1 и 2 обхващат пряката нарушаваща дейност както преди, така и по време на производството, чрез прилагане на метода или прилагането му в търговията или в промишленото производство чрез използване на създадените чрез него продукти. Когато са нарушени правата на патентоприитежателя по чл. 19, ал. 5 от ЗПРПМ, тежестта на доказване, че продуктът не е получен по патентования метод, лежи върху нарушителя на патента, ако продуктът е нов.

ЗПРПМ не предвижда разпоредби, забраняващи „косвено” или „допринасящо” нарушение<sup>201</sup>, за разлика от европейското патентно право, където чл. 26 от ЕРС предвижда забраната за непряка употреба на изобретението. Разбира се, така наречените деликтни основания, признати от българското гражданско право, могат да се прилагат към ЗПРПМ, като се третира лице, което подпомага и подхранва нарушението като съвместен нарушител. Тази концепция обаче не отговаря на **доктрината за непрякото или косвено нарушение**, а именно, че патентоприитежателят има право да забрани търговията с непатентовани елементи, които са предназначени за неразрешено използване на изобретението. В това отношение чл. 27, ал. 2 от ЗПРПМ предвижда, че лице, което предлага за продажба изделия - предмет на патент, произведени от други лица в нарушение на патента, или търгува, съхранява с цел използване, или използва такива изделия, отговаря за нарушение само ако е **действало умишлено**.

---

включващи заместване на еквивалент за един или повече от елементите на изобретението, методи, които включват допълнителни елементи, които не променят изобретението като цяло, и тези, които нямат съществени разлики от изобретението.

<sup>200</sup> Чл. 19, ал. 5 от ЗПРПМ създава впечатление, че предлагането на метода за търговска употреба от трети лица не съставлява нарушение, което попада например в чл. 25 (б) от ЕРС. Този пропуск може да бъде отстранен чрез коригиращо тълкуване на чл. 19, ал. 5 и чл. 27, ал. 1 от ЗПРПМ.

<sup>201</sup> Понятието „косвено” или „допринасящо” нарушение се използва за изразяване на форма на забранена дейност, при която лице използва изобретение, без всъщност да нарушава самите патентни претенции, но улеснява прякото нарушение чрез предоставяне на елементи от изобретението на неупълномощени лица, които директно използват изобретението. В този смисъл Виж решението на Германския федерален върховен съд 1982: Windsurfing International Inc. срещу Diekow-Segal KG, 13 IIC 645, p. 647.

На въпроса, кой има право да предяви иск за нарушение на патентни права пред Софийски градски съд, е отговорено изчерпателно в чл. 27, ал. 3 - 6 от ЗПРПМ. По силата на ал. 3, лицата, които могат да предявят иск, са патентоприитежателят и лицензополучателят на изключителна лицензия.<sup>202</sup> В случаите, когато патентът е притежание на повече от едно лице, всеки съсобственик има право самостоятелно да предявява иск за нарушение на патентни права. Що се отнася до другите лицензополучатели, ал. 4 постановява, че само лицензополучателят на лицензия по право съгласно чл. 30 и на принудителна лицензия съгласно чл. 32 може да предявява иск за нарушение на патентни права, ако патентоприитежателят сам не упражни правото си на иск в шестмесечен срок от получаване на писмената покана от страна на лицензополучателя. Всеки лицензополучател може да участва в процеса за нарушение на патентни права, когато искът е предявен от патентоприитежателя. Същото се отнася и за патентоприитежателя, когато искът е предявен от лицензополучателя съгласно ал. 3 и 4. Искът за нарушение на патентни права може да бъде предявяван и от заявителя преди издаването на патента, след като е направена публикация за заявката.

Българският ЗПРПМ предвижда три вида икове за нарушение на патентни права пред Софийски градски съд. Съгласно чл. 28, ал. 1 от ЗПРПМ те могат да бъдат както следва:

- а) установителен иск за факта на нарушението;
- б) иск за обезщетение за претърпените вреди и пропуснатите ползи;
- в) иск за преустановяване от нарушителя на действия, нарушаващи патентни права.

Когато последните два вида иска бъдат уважени, съдът може по искане на ищеца да постанови:

- а) публикуване в два ежедневника на решението за сметка на нарушителя;
- б) преработване или унищожаване предмета на нарушението, а при наличие на умисъл - и на средствата, с които е извършено нарушението.

---

<sup>202</sup> Тази разпоредба дава право на лицензополучателят да предяви иск, ако в договора за изключителна лицензия не е предвидено друго.

Съдът обаче не може да разпорежи възстановяването или унищожаването на продукти, направени от трети лица, използващи изобретението по време на временната закрила. Ищецът би могъл да получи единствено т.нар. „справедливо обезщетение”. По отношение на **средствата за защита**, с които разполага патентоприетелят в случай на използване преди издаването на патента, следва да се отбележи, че както бе споменато по-горе, чл. 18, ал. 3 от ЗППИМ не забранява такова използване и че, подобно на чл. 32 от ЕРС, е приет подходът на **минимална защита**. Това означава, че чл. 18 от ЗППИМ не предоставя на патентоприетеля пълни права от датата на публикуване, а използването на изобретението преди издаването на патента не е равносилно на нарушение на патента. Единственото средство за защита, което може да се използва, е искането за „справедливо обезщетение”.<sup>203</sup> По-неясно е какво следва да се разбира под този израз. Счита се, че „справедливото обезщетение” изключва печалбите, получени от ответника, при използване на изобретението.

## ГЛАВА 5. ПОЛЕЗНИ МОДЕЛИ

### § 1. Източници - законодателство

#### I. Международни договори

Единствената международна конвенция, която съдържа регламентация на полезните модели като обект на индустриалната собственост, е *Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост* от 1883 г.

Следва да се отбележи, че все още няма специално международно споразумение относно полезните модели. Единствената конвенция, по която може да се получи международна закрила на полезни модели чрез преобразуване на заявката за патент в заявка за полезен модел е Договора за патентно сътрудничество (РСТ) и само в страните-членки на РСТ, където такава закрила е осигурена.<sup>204</sup>

---

<sup>203</sup> Следователно обезщетението може да се разглежда като разумно възнаграждение за използването на изобретението, а не като санкция; виж Германския федерален върховен съд: решението по случая за хлебната мая, публикувано в 16 ИС 430, 1975 и решението за делото Open and Spinning Machine - 21 ИС 241, 1990.

<sup>204</sup> Понастоящем повече от 60 държави-членки на РСТ предлагат защита на полезните модели. По този въпрос виж Стефанов, Ст. Международна закрила на полезните модели. монография, издателство на ТУ-София, София 2014 г.

Липсват също така влезли в сила регламенти или директиви относно закрилата на полезните модели в ЕС.<sup>205</sup>

## II. Национално законодателство

Както бе посочено в глава 2, полезните модели са защитени за пръв път в България от ЗП от 1993 г. Това е опит да се даде на малките и средните предприятия (МСП) възможността да защитят своите не толкова сложни технически решения, т.нар. „малки изобретения” по-ефективно, по-бързо и по-рентабилно, дори и само за период от 10 години. По мое мнение този първи опит за регулиране на полезния модел нямаше реален ефект поради заложените условия за патентоспособност (липсата на изобретателска стъпка) и други изисквания (същата процедура като патентната закрила), които по същество се различават от международните стандарти за закрила на полезните модели в тази област.<sup>206</sup> Това доведе до съществена промяна в Закон за патентите, особено в частта за полезните модели, която се изразява в изменения ЗППМ от 2006 г.

Председателят на Патентното ведомство издаде на 30.01.2018 г. нови Указания относно съдържанието на заявката за регистрация на полезни модели и процедурата по нея<sup>207</sup>.

### § 2. Предмет на закрила

Полезният модел, който поради ограничения му обхват на закрила също се нарича „мини патент”, е нов обект на индустриална собственост за българското законодателство, но добре познат за българската практика по патентоването на изобретения в чужбина. По същество „полезният модел” е

---

<sup>205</sup> Налице е единствено предложение за директива на Европейската комисия за адаптиране на законовите изисквания за закрила на изобретенията като полезни модели от 17 декември 1997 г. (Бюлетин на ЕС № C36 / 3.2.1998 г., стр. 13 и сл.).

<sup>206</sup> Виж Beier, F.K., Gebrauchsmusterreform auf halbem Wege: Die überholte Raumform, GRUR 1986, H. 1, S. 1 и др.; P. Kraßer, Die Entwicklung des Gebrauchsmusterrechts, в: Festschrift zum hundertjährigen Bestehen der Deutschen Vereinigung für gewerblichen Rechtsschutz und Urheberrecht und ihrer Zeitschrift GRUR, Band I, 1991, S. 617 и др.; Kern, M., Towards a European Utility Model Law, Report on the Symposium of the Max-Planck-Institute at Ringberg Castle from November 7-12. 1993, 5 IIC 1994, 617 et seq.; Diskussionsentwurf des Max-Planck-Instituts für Ausländisches und Internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht für ein europäisches Gebrauchsmusterrecht, GRUR Int. 1994, S. 569 ff.

<sup>207</sup>

[http://www.bpo.bg/images/stories/laws/legislation/Указания\\_относно\\_съдържанието\\_на\\_заявката\\_за\\_регистрация\\_процедурата\\_по\\_нея\\_ПМ.pdf](http://www.bpo.bg/images/stories/laws/legislation/Указания_относно_съдържанието_на_заявката_за_регистрация_процедурата_по_нея_ПМ.pdf)

просто понятие, дадено на някои технически решения, а именно изобретения в областта на техниката, които понякога се описват като устройства или полезни обекти. Така, например, чл. 73, ал. 2 от ЗП от 1993 г. посочва, че обекти с конструктивно-технически особености, отнасящи се до усъвършенстване на конструкцията, формата или пространственото съчетаване на елементите на изделия, инструменти, устройства, апарати или техни части, материали и други с производствено или битово предназначение, които отговарят на изискванията по ал. 1 от същия член могат да бъдат защитени като полезни модели.<sup>208</sup> Това ограничително определение на полезния модел се основаваше на т. нар. „триизмерна форма“ на изобретението, която концепция беше изоставена в Германия още през 1985 г.

Измененият ЗПРПМ от 2006 г. не съдържа определение за предмета на закрила на полезния модел. Чл. 73, ал. 4 препраща към ограниченията при закрила на изобретенията с патент. Предметите, посочени в чл. 6, ал. 2 и 4 от ЗПРПМ не се считат за полезни модели, доколкото се търси правна закрила за тях като такива. Не се предоставя регистрация на полезен модел за биотехнологични изобретения по смисъла на чл. 7а, методи, химични съединения или тяхното използване и обектите, посочени в чл. 7 от ЗПРПМ.

Както знаем, изобретенията, защитени като полезни модели, се различават от изобретенията, за които се предоставят патенти, главно в три аспекта:

- а) в случай на изобретение, защитено като полезен модел, изискванията за състоянието на техниката е по-занижено (по-ниски изисквания към изобретателската стъпка), отколкото състоянието на техниката, който се изисква в случай на изобретение, защитено с патент (високи изисквания към изобретателската стъпка);
- б) максималният срок за закрила на полезните модели обикновено е много по-кратък (10 години от датата на подаване на заявката) от максималния срок на закрила на патентите (20 години от датата на подаване на заявката);
- в) продължителността на процедурата за регистрация на полезни модели е много по-бърза от процедурата за издаване на патент.

---

<sup>208</sup> Изключени от закрила са методите и обектите по чл. 6, ал. 2 и чл. 7 и 7а от ЗП (биологични изобретения).

Правната уредба на тези три аспекта и закрилата на полезния модел като цяло от изменения ЗПРПМ показва, че законодателят е изоставил изискването за триизмерната форма на изобретението, а е въвел критерия за изобретателска стъпка и бърза процедура за регистрация на полезни модели без разглеждане по същество.

### § 3. Условия за регистрация

По силата на чл. 73 от ЗПРПМ правната закрила на полезните модели се предоставя чрез регистрация в Патентното ведомство, ако се счита, че те са:

- а) **нови** (неоповестени в писмена форма по света, неизползвани в България);
- б) имат **изобретателска стъпка** (ако лице с обичайни знания и умения в областта не може лесно да го осъществи въз основа на състоянието на техниката);
- в) и имат **промишлена приложимост** (във всички промишлени области, включително селското стопанство).

При това, новостта на изобретенията, защитени като полезен модел, се различава от новостта при патентната закрила в два аспекта. На първо място, при полезния модел, изискването за използване на изобретението само на територията на България е от значение за определяне на състоянието на техниката като го ограничава. Втората разлика се отнася до съществуването на т. нар. „**гратисен период**” от 12 месеца при закрила на полезния модел, ако самият заявител или неговият правопреемник са разкрили изобретението в този период към датата на подаване на заявката.

В допълнение определянето на промишлената приложимост на изобретенията, защитени като полезни модели, е същата както при патентната закрила съгласно членове 8 и 10 от ЗПРПМ.

Като цяло, философията на **изобретателската стъпка** при полезните модели е същата както при патентите, т. е. тя е една качествена, а не количествена характеристика. Това означава, че тя не може да бъде точно измерена или изчислена. Дори когато се сравняват различни изобретения, често не е възможно да се каже, кое се доближава повече и кое по-малко, до състоянието на техниката и в същото време притежава по-малка или по-голяма изобретателска стъпка. Следователно, според преобладаващото мнение, е възможно закрилата на полезните модели да постави по-ниски изисквания по

отношение на изобретателските усилия, отколкото при патентната закрила на изобретенията.<sup>209</sup> Въпреки че критерият „изобретателска стъпка“ е официално въведен в германското законодателство за полезните модели<sup>210</sup> чак с промяната през 1986 г., изискването за изобретателски усилия при този обект на закрила се предполага много отдавна. В допълнение, съществува преобладаващо мнение, че това изискване трябва да бъде по-смекчено от патентната закрила<sup>211</sup>. Като основание за по-ниската изобретателска стъпка при полезните модели често се посочва по-краткия срок на закрила.<sup>212</sup>

В германската съдебна практика съществуват редица решения относно закрилата на полезните модели, които като общ принцип посочват, че нивото на изобретателската стъпка е по-ниско при полезните модели, отколкото при патентите.<sup>213</sup> По този начин се тълкува изобретателската стъпка от страна на германските съдилища до решението на Върховния федерален съд по делото "Demonstrationsschrank" X ZB 27/05 от 20.06.06: ***„Изискванията за способността за закрила (в случай на патент) са били ... намалени до такава степен, че те обхващат не само средните ползи. Критерият за изобретателската стъпка ... е, подобно на тази на изобретателската дейност, качествен, а не количествен. Мярката за изобретателското постижение... при полезния модел... (е) ... не по-малка от тази при патентното право!“*** Това означава, че под „неочевидното за експерта“ няма нищо!<sup>214</sup>

Независимо от това, техническите решения, които обаче не обогатяват техниката поне до известна степен, не трябва да получават правна закрила. Според законодателя, най-ниската степен, която не оправдава закрилата, е

---

<sup>209</sup> Виж Kraßer, R., Patentrecht, 5 Auflage, Verlag C. H. Beck München 2004, p. 302.

<sup>210</sup> Gebrauchsmustergesetz (GebrMG) vom 5.05.1936 in der Fassung der Bekanntmachung vom 28.08.1886 (BGBl. I S. 1455), zuletzt geändert durch das Gesetz vom 13.12.2001 (BGBl. I S. 3656).

<sup>211</sup> Виж Loth, H-F, Gebrauchsmustergesetz, Kommentar, München 2001, § 1 Rdnr. 160; see also the justification to the German law on utility models 1986 (BegrGbmÄndGBIPMZ 1986, 320, 322).

<sup>212</sup> Виж отново Benkart / Bruchhausen, § 1 Gebrauchsmustergesetz, Rdnr. 25.

<sup>213</sup> Виж По-специално решението на Върховния федерален съд (BGH) от 2 ноември 1956 г. - Unfallverhütungsschuh, публикувано в 1957, 270, 271 GRUR; BGH 20.11.1956 г. Dipolantenne - 1959 г., 213 г.; BGH 29.05.1962 Standtank - GRUR 1962, 575, 576 и др.

<sup>214</sup> С това решение преценката за изобретателска стъпка при полезния модел се изравнява с тази при патентната закрила.

„чисто умение за занаятчийство”. Това, което всеки специалист може да върши лесно, не трябва да подлежи на монополно право.<sup>215</sup>

Като основа за оценяване на интелектуалното усилие на изобретателя обикновено се поставят знания и умения на специалистите в съответната техническа област. Съществува обаче и мнение, че изобретателската стъпка при полезните модели съществува и тогава, когато при сравнение с предшестващото състояние на техниката се постига предимство. Колкото повече човек задълбочава проблема, толкова повече стига до заключението, че преценката на изобретателската стъпка не може да се осъществи без мнението на „специалиста” в определената област. В противен случай не могат да бъдат премахнати предложения като проста замяна на материали или повторна употреба на известни продукти. Забелязва се, че за пръв път „специалистът в конкретната област” се заменя с „лице с общи знания и умения в конкретната област”.<sup>216</sup> Такъв е случаят с член 73в от българския ЗППМ от 2006 г. Съгласно тази разпоредба, „счита се, че полезният модел има изобретателска стъпка, ако лице с обичайни знания и умения в областта не може лесно да го осъществи въз основа на състоянието на техниката.” „Лесното осъществяване” на едно техническо решение означава в този случай, че дори не е необходимо минимално интелектуално усилие от страна на това лице, което води до очевидността на решението и следователно до липсата на изобретателска стъпка. Ако от цялостния поглед върху съответното състояние на техниката следва, че специалистът без изобретателски усилия може да достигне заявения полезен модел, то той не отговаря на изискването за изобретателска стъпка.

На практика съществуват редица случаи, при които се приема, че съществува изобретателска стъпка при полезните модели. Избрани примери за такива случаи са:

- а) преодоляване на техническите предразсъдъци (тежестта на доказване е върху заявителя, неподкрепените с доказателства твърдения не се приемат, преодоляването на икономическите предразсъдъци не е достатъчно);

---

<sup>215</sup> Виж Bühring, M., Gebrauchsmustergesetz, Taschenkommentar, 6 Auflage, Carl Heymanns Verlag KG, Köln- Berlin - Bonn -München 2011, § 3, Rdnr. 67-69.

<sup>216</sup> Виж Стефанов, Ст., Изобретателската стъпка - необходим критерий за закрила на полезните модели, списание InSo, София 2006, том. 2, стр. 5-8.



- б) наличието на приоритетно техническо решение, въпреки наличието на много известни решения;
- в) особено опростена конструкция;
- г) предлагането на опростена техника със същите резултати;
- д) обединяване на патентоспособни части в едно цяло;
- е) опростеност и целесъобразност на решението;
- ж) подобряване на използваемостта (особено за масовите продукти);
- з) съвсем нов начин за решаване на проблем;
- и) задоволяване на дългосрочна нужда;
- й) разрешаване на технически проблем, който не е разрешен от дълго време;
- к) икономическият успех може също да бъде показател за съществуването на изобретателска стъпка, ако е технически обусловен и не се основава например на маркетингови инструменти;
- л) предоставянето на лицензия също така определя изобретателската стъпка на полезния модел.

Не всички от горните примери могат да се прилагат директно във всяка ситуация и да заменят конкретния случай, но могат да улеснят преценката за наличието или липсата на изобретателска стъпка при полезните модели.

#### **§ 4. Формалности (производство по заявяване и регистрация на полезни модели)**

За да се постигнат двете основни предимства на закрилата на полезните модели от гледна точка на бърза и рентабилна закрила, е необходимо да се въведе т. нар. „система за регистрация” без публикуване на заявката и без разглеждане по същество на критериите за закрила. Тази система вече е въведена в изменения през 2006 г. ЗППМ и включва само проверка на формалните изисквания относно пълнотата на документите за кандидатстване, единството на изобретението и абсолютните основания за отказ.

Процедурата по регистрация на полезния модел започва с подаването на заявление пред Патентното ведомство. Възможно е, обаче, за едно и също изобретение да бъде направена едновременно заявка за патент и за полезен модел (паралелна закрила). С по-бързата регистрация на полезния модел, от една страна, незащитеният период на заявката за патент се покрива до

публикуването му на осемнадесетия месец. От друга страна, недостатъците на временната закрила до предоставянето на патента също се компенсират.

Подадената **заявка за полезен модел** трябва по принцип да отговаря на определени изисквания, които на пръв поглед са почти идентични с тези на патентните заявки. Въпреки това съществуват някои различия, които се изразяват във факта, че при подаване на заявка за полезен модел не само заявката и описанието, както в случая на патентна заявка, но и една или повече претенции и необходими чертежи трябва също да бъдат представени. След това, останалите документи по заявката трябва да бъдат представени в рамките на един месец. С изключение на декларацията за готовност за лицензия, която не е предвидена за полезните модели, това са същите документи, които са необходими за заявките за патенти. Освен това изискванията за описанието са по-либерални, отколкото за патентите. Необходимо е единствено описанието да включва името на полезния модел и неговото разкритие, като заявителят може да посочи познатото от него преди това състояние на техниката.

Съгласно чл. 75б от ЗПРПМ, заявителят може да подаде заявление за полезен модел за същото изобретение, за което по-рано е подадена заявка за патент, като се позове на датата на подаване и на претендирания приоритет на заявката за патент. Това право може да бъде предявено до изтичането на два месеца от датата на получаване на решението по заявката за патент или на решението на експертния отдел или на отдела по спорове по заявката за патент, но не по-късно от 10 години от датата на подаване на заявката за патент. Тази разпоредба в българския ЗПРПМ е почти идентична с разпоредбата на "Rechtsinstitut der Abzweigung" (правния институт на паралелната заявка) в германския закон за полезния модел.<sup>217</sup> Законодателят е намерил, че тази възможност за т. нар. „**отклоняване**” на заявка за полезен модел (**паралелна заявка**) от вече подадена заявка за патент за много интересна и полезна. Съществени предимства например са споменатата по-горе паралелна закрила като полезен модел на публикувана, но все още непризната, патентна заявка и се подчертава „принципа на спасяването“ на закрилата, който предлага „отклоняването“ в случай на опорочаваща новостта публикация от заявителя или неговия праводател или предварителното използване в чужбина.

---

<sup>217</sup> Виж § 5 от германския закон за полезните модели (GbmG) от 5 май 1936 г. във версията от 28 август 1986 г. (BGBl I 1986, 1455), изменян неколккратно, най-наскоро в BGBl I 2002, 2081.

Отклоняването по принцип може да заеме мястото на пропуснато искане за вътрешен приоритет.<sup>218</sup>

Поради паралелната заявка обаче може да се стигне до това, че за едно и също изобретение да е предоставен полезен модел и патентна закрила. Този случай може да представлява проблем, ако притежателят на правата иска да използва и двата вида закрила независимо един от друг, както би се получило в случай на изключителна лицензия, предоставена на двама различни лицензополучатели. По този начин той със сигурност нарушава договорните си задължения като лицензодател на изключителна лицензия, като предоставя втора лицензия, макар и за другия вид закрила на същото изобретение, и носи договорна отговорност. Би било още по-проблематично, ако патентопритежателят и собственикът на полезния модел са две различни лица. Това може да се случи при прехвърлянето на едно от двете права. Този проблем може да бъде разрешен и с правни средства. Независимо от това, за да може правото на разпореждане при тази двойна закрила да бъде предмет на ясна регулация, законът е въвел съответния правен регламент.<sup>219</sup> Съгласно последния, разпореждането с което и да е от двете права се счита и за разпореждане с другото, независимо от това кое от двете права е било придобито първо.

За всяка заявка най-напред се проверяват формалните изисквания относно датата на подаване, което означава, дали заявката, описанието, претенциите и евентуално чертежите са редовно подадени.

След това се проверява дали заявката за полезен модел е обект на държавна тайна. За разлика от тримесечния период при патентното производство, за тази проверка е предвиден само един месец. Освен това, един месец е крайният срок за разглеждане на формалните изисквания за пълнотата на заявката. В случай на недостатък или грешка заявителят има още един месец, за да отстрани нередностите. Едва тогава ще се извърши преценка по същество за наличието на абсолютните основания за отказ. Заявителят може да отстрани съществуващите нередовности в рамките на три месеца. През този период той може също да разделя или променя заявката, без да се въвежда нова материя в същата. В зависимост от отговора, молбата може да бъде регистрирана,

---

<sup>218</sup> Виж Bühring, M., *Utility Model Law*, Heymann's pocket comments on industrial property rights, sixth edition, Cologne, Berlin, Bonn, Munich 2003, p. 168.

<sup>219</sup> Виж чл. 74г от ЗППИМ относно разпореждането при паралелна закрила.

отхвърлена или прекратена или в случай на пропуск да бъде счетена за оттеглена.

Противниците на закрилата на полезните модели многократно заявяват, че непроверяването на критериите води до висока правна несигурност. За да се намалят правната несигурност и рисковете и да се осигури начин за оценка на правната валидност, при искане и при заплащане на такса беше въведено **проучване на състоянието на техниката**. Тук искането за проучване може да бъде подадено от заявителя или от притежателя, както и от трета страна. В случай на подадено искане за проучване и платена такса, Патентното ведомство трябва да изготви доклад от проучването в рамките на три месеца. Докладът за проучването и свързаните с него документи се изпращат на молителя, като Патентното ведомство позволява на трети страни достъп до този доклад.

Едновременно с подаването на заявката, заявителят може да подаде молба за отлагане регистрацията на полезния модел за срок до 15 месеца от датата на подаването, съответно от датата на приоритета. Тази възможност е особено важна, ако заявителят вече е подал заявка за проучване и чака докладът за проучването, за да реши дали да поддържа заявката за полезен модел или не, дали да търси промени или дали да се стреми към **трансформация** в патентна заявка. При искане за трансформация заявителят следва да състави описанието съгласно изискванията на патентната заявка и да заплати съответната такса. Преобразуваната заявка запазва приоритета на първоначалното подаване.

Както бе посочено по-горе, срокът на действие на регистрацията на полезния модел е 4 години от датата на подаване на заявката. Той може да бъде удължен за два последователни периода от по 3 години, така че общият срок на закрила на полезния модел не може да надвишава 10 години от датата на подаване на заявката. Регистрацията на полезния модел може да изтече и преди изтичането на този период. Първият случай се отнася до прекратяването на регистрацията при следните условия:

- а) изтичането на четиригодишния срок от подаването на заявката без удължаване за още 3 години или изтичането на срока на първото продължение без второ такова;
- б) отказ на притежателя - от датата на получаване на писмената декларация за отказ в Патентното ведомство.

Вторият случай се отнася до преждевременното (преди изтичането на срокът на закрила) **заличаване на регистрацията** на полезен модел.

Заличаването е обикновено преразглеждане на издадения полезен модел. Само в процедурата за заличаване се разглеждат съществените условия на закрила, като новост и изобретателска стъпка. Процедурата за заличаване е предвидена като т.нар. „популярен метод”. Следователно всеки има възможност да подаде заявка за заличаване на регистрацията на полезния модел до Патентното ведомство срещу лицето, регистрирано като притежател, при определени условия.

Чл. 74б от ЗПРПМ предвижда общо **четири основания за заличаване**. Първата се отнася до **липсата на защитна способност** на обекта на полезния модел по отношение на съществените изисквания за закрила. Втората причина за заличаване е **липсата на технически характер** на полезния модел, поради което същият не може да бъде обект на правна закрила сам по себе си, както и ако са налице **абсолютните основания за отказ** (метод, биологичен материал, нарушение на морала и т.н.). Следващите основания за заличаване са **недостатъчно ясно и пълно разкриване** на същността на полезния модел, така че лице с обичайни знания и умения в областта да може да го осъществи, както и **излизането на полезния модел извън съдържанието** на първоначалната заявка. В този случай може да се стигне до частично заличаване, когато основанията за заличаване се отнасят само до част от претенциите. Така обхватът на закрила се ограничава чрез внасяне на съответни промени в претенциите, описанието и чертежите.

Регистрацията на полезния модел се заличава и когато притежателят не е имал право на заявяване, което е установено с влязло в сила съдебно решение. По молба на лицето, което има право на заявяване, полезният модел може да се регистрира на негово име без прекратяване действието на регистрацията.

Регистрацията на полезен модел може да се заличи и след като е прекратила действието си поради изтичане на срока, например по искане на лице, което е ответник по иск за нарушение. Заличаването винаги има обратно действие (*ex tunc*), поради което често се използва и неговия синоним „анулиране“.

Анулирането на регистрацията не засяга влезлите в сила решения за нарушаване на правото върху полезен модел, доколкото са били изпълнени, както и лицензионните договори, сключени и изпълнени преди заличаването, освен ако в тях е уговорено друго.

Очевидно е, че представените въпроси не обхващат всички аспекти на закрилата на полезните модели в България. Редица въпроси, като например поддържане, нарушение на полезния модел, прехвърляне, договорни лицензии, принудителни лицензии и т.н., не са разгледани, тъй като в много отношения те са идентични с патентната закрила на изобретенията, с изключение на чл. 18 (временна закрила), чл. 22 (послеползване) и чл. 30 (лицензия по право) от ЗППМ, които липсват при полезните модели.

## ГЛАВА 4. ТЪРГОВСКИ МАРКИ

### § 1. Източници - законодателство

#### I. Международни договори

Република България е ратифицирала следните международни договори относно правото на търговските марки:

- *Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост*, посочена по-горе.
- Споразумението TRIPS, посочено по-горе.
- *Мадридска спогодба за преследване на фалшивите и заблуждаващи означения за произхода на стоките*, подписана в Мадрид на 14 април 1891 г.<sup>220</sup>
- *Лисабонска спогодба за закрила на наименованията за произход и тяхната международна регистрация*, известна като Лисабонска спогодба, подписана в Лисабон на 31 октомври 1958 г. (Стокхолм 1967).<sup>221</sup>
- *Мадридска спогодба за международна регистрация на марки*, наречена по-нататък Мадридска спогодба, подписана в Мадрид на 14 април 1891 г. (Стокхолмска редакция от 1967 г.).<sup>222</sup>

---

<sup>220</sup> В сила за България от 12 август 1975 г. ; ратифицирана с Указ № 523 на Държавния съвет от 11 март 1975 г., ДВ, бр. 24 от 1975 г.

<sup>221</sup> В сила за България от 12 август 1975 г. ; ратифицирана с Указ № 523 на Държавния съвет от 11 март 1975 г., ДВ, бр. 24 от 1975 г.

<sup>222</sup> В сила за България от 1 август 1985 г. ; ратифицирана с Постановление на Държавния съвет № 4312 от 3 декември 1984 г., ДВ, бр. 97 от 7 декември 1984 г.

- *Протокол относно Мадридската спогодба за международна регистрация на марки*, подписан в Мадрид на 28 юни 1989 г., наречен по-нататък Мадридски протокол.<sup>223</sup>
- *Ницка спогодба относно международната класификация на стоките и услугите за целите на регистрацията на марки*, наречена по-нататък Ницка спогодба, подписана в Ница на 15 юни 1957 г., ревизирана в Стокхолм на 14 юли 1967 г. и в Женева на 13 май 1977 г., и изменена на 28 септември 1979 г.<sup>224</sup>
- *Виенската спогодба за създаване на международна класификация на фигуративните елементи на марките*, съставена във Виена на 12 юни 1973 г., изменена на 1 октомври 1985 г.<sup>225</sup>
- *Регламент (ЕС) 2017/1001 на Европейския парламент и Съвета от 14 юни 2017 относно марката на Европейския съюз*<sup>226</sup>.

## II. Национално законодателство

Закрилата на търговските марки в България съществува повече от сто години. На 28 ноември 1892 г. Народното събрание приема първия български

<sup>223</sup> На 2 юли 2001 г. правителството на Република България депозира пред генералния директор на Световната организация за интелектуална собственост инструмента си за присъединяване към Мадридския протокол. Последният влезе в сила по отношение на Република България на 2 октомври 2001 г. (ДВ, бр. 35 от 2001 г.) със следните декларации: а) декларация, че по реда на чл. 5, ал. 2, буква б) от горепосочения протокол, срокът от една година за упражняване на правото на уведомяване за отказ за закрила, посочен в чл. 5, ал. 2, буква а) от него се заменя с 18 месеца и б) декларация, че в съответствие с чл. 8, ал. 7, б. а) от Мадридския протокол, правителството на Република България иска да получи във връзка с всяка международна регистрация, в която Република България е посочена по чл. 3 от горепосочения протокол и във връзка с подновяването на всяка такава международна регистрация, вместо дял в приходите, произтичащи от допълнителните и допълнителните такси, индивидуална такса. Сумите в швейцарски франкове на посочените индивидуални такси ще бъдат публикувани, веднага щом бъдат установени в съответствие с чл. 35, ал. 2, буква б) от Общия правилник съгласно Мадридската спогодба и Протокола от Мадрид.

<sup>224</sup> Ратифицирана със закон на Народното събрание от 12 юли 2001 г., ДВ, бр. 61 от 2000 г. Спогодбата от Ница влиза в сила по отношение на Република България на 27 февруари 2001 г. Трябва обаче да се отбележи, че още от 1965 г. тази международна класификация е въведена за целите на националната регистрация на марки в България с Постановление на Министерския съвет № 218 от 20 септември 1965 г. (ДВ, бр. 77 от 1965 г.).

<sup>225</sup> Ратифицирана със закон на Народното събрание от 12 юли 2001 г., ДВ, бр. 61 от 2000 г. Виенската спогодба влиза в сила по отношение на Република България на 27 февруари 2001 г.

<sup>226</sup> Официален вестник на ЕС, L 154/1 от 16.06.2017 г.

закон за търговските и производствени марки.<sup>227</sup> Този закон е обявен за нищожен с първия социалистически акт в тази област - Указът за индустриалните и търговски марки, издаден на 29 януари 1952 г.<sup>228</sup>

Към историята на българското законодателство за закрила на търговската марка принадлежи и Законът за търговските марки и промишлените образци, който е в сила от 1 януари 1968 г.<sup>229</sup> Към момента на приемането му този закон е сравнително модерен, тъй като е съставен в съответствие с Лисабонския текст на WIPO. В него се урежда учредяването, използването, прехвърлянето, прекратяването и защитата на права върху търговски марки, марки за услуги, промишлени дизайни и наименования за произход съгласно чл. 1 от Закона.<sup>230</sup> Преди неговото приемане в България няма правна закрила за марки за услуги, промишлени дизайни и наименования за произход. Бившият Държавен комитет издава Инструкция за прилагане на Закона за марките и промишлените образци (ЗМПО) от 1969 г. на основание чл. 55 от Закона за науката и технологичния прогрес.<sup>231</sup> Инструкцията конкретизира съдържанието на разпоредбите на ЗМПО. В допълнение към това са приети Указания за оформяне, подаването и експертиза на заявки за търговски марки и марки за услуги от Патентното ведомство.<sup>232</sup> Тези указания са в съответствие със ЗМПО и Инструкцията. Те уточняват съдържанието на заявката за регистрация на търговска марка и марка за услуга, както и процедурата от подаването на заявката до регистрацията и публикуването ѝ.

---

<sup>227</sup> За повече подробности относно развитието на българското законодателство за търговските марки, виж К. Кацаров, Материални основания и правна природа на интелектуалната собственост, С., 1929, с. 8 и сл.; М. Коджабашев, Закрила на търговските марки, промишлените образци и наименованията за произход в НРБ, Лекции на ВМИИ „В. И. Ленин” (сега Технически Университет София), София 1971; Г. Добрев, Значение и функции на търговските марки и релевантни въпроси от правната им закрила, издател БТПП, 1977 г., стр. 5 и сл.; С. Джелепов, Правен режим на търговските марки в НРБ, лекционен курс, Годишник на Софийския университет, том XXIV, София, 1985, стр. 59 и сл.

<sup>228</sup> ДВ бр. 13 от 12 февруари 1952 г., изменен с ДВ бр. 73 от 1954 и бр. 31 от 1958 г.; за повече подробности виж отново С. Джелепов, цит. съч., с. 62 и сл.

<sup>229</sup> Закон за марките и промишлените образци, приет от Народното събрание на 2 декември 1967 г. и обн. в ДВ, бр. 95 от 5 декември 1967 г., отменен чрез новия ЗМГО от 1999 г.

<sup>230</sup> Законът премахва и социалистическото задължение, въведено с Указ от 1952 г., за означаване на продукти с търговски марки.

<sup>231</sup> Обн. в ДВ, бр. 26 от 1 април 1969 г.

<sup>232</sup> Указания за оформяне, подаването и експертиза на заявки за търговски марки и марки за услуги, публикувани в сп. Интелектуална собственост (ИнСо), 1995, No. 10-11, стр. 37 и сл.



Настоящият български Закон за марките и географските означения (ЗМГО) влиза в сила три месеца след публикуването му в Държавен вестник, бр. 81 от 14 септември 1999 г.<sup>233</sup> За разлика от Закона от 1969 г., настоящият Закон за търговските марки не съдържа повече закрилата на промишлените дизайни. Последният е предвиден в отделен Закон за промишления дизайн от 1999 г.<sup>234</sup> ЗМГО също така не урежда специално закрилата на такива обекти като търговски наименования или имена на фирми. Тези обекти се ползват с правна закрила по силата на ратификацията на Парижката конвенция. Следва да се отбележи, че чл. 11 от Търговския закон от 1991 г. предоставя изключително право на собственика на редовно регистрирано търговско наименование.<sup>235</sup>

Наредба за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на марки и географски означения (наричана по-нататък „Наредбата”)<sup>236</sup> е приета по силата на § 15 от ЗМГО.

Приети са също Наредба за реда за оформяне, подаване и разглеждане на опозиции по ЗМГО<sup>237</sup> и Наредба за разглеждане на спорове по ЗМГО<sup>238</sup>.

Тарифа за таксите, събирани от Патентното ведомство, влезе в сила на 27.12.1999 г. след приемането ѝ с Постановление на Министерски съвет № 242 от 27 декември 1999 г.<sup>239</sup>

## **§ 2. Предмет на закрила**

### **I. Знаци, които могат да служат като марка**

Чл. 9, ал. 1 от ЗМГО определя марката като знак, който е способен да **отличава стоките или услугите** на едно лице от тези на други лица и **може да бъде представен графично**. Следователно правилото за особеното естество на

---

<sup>233</sup> Променен, ДВ, бр. 82 от 1999 г., последна промяна в ДВ, бр. 85 от 24.10.2017 г.

<sup>234</sup> За повече подробности относно закрилата на промишления дизайн, виж текста в глава 5.

<sup>235</sup> ДВ, бр. 48 от 18 юни 1991 г., последно изменение и допълнение в ДВ, бр. 27 от 27 март 2018 г.

<sup>236</sup> Обн. в ДВ, бр. 9 от 1 февруари 2000 г., последно изменение в ДВ, бр. 70 от 9 септември 2011 г., също: <http://www.bpo.bg/images/stories/laws/tm/regrul/07/en.pdf>.

<sup>237</sup> ДВ, бр. 43 от 7 юни 2011 г.: <http://www.bpo.bg/images/stories/laws/legislation/naredba%202011.pdf>.

<sup>238</sup> ДВ, бр. 34 от 20 април 2018 г., <http://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?sessionId=F044C68AA5819DFD19EFDF1D9C2FB112?idMat=125581>.

<sup>239</sup> ДВ, бр. 114 от 1999 г., последно изменение на ДВ, бр. 99 от 12 декември 2017 г., съответно [http://www.bpo.bg/images/stories/tariff/TARIFFS\\_BPO\\_2017\\_EN.pdf](http://www.bpo.bg/images/stories/tariff/TARIFFS_BPO_2017_EN.pdf).

марката е изрично формулирано, а именно знакът да отличава означените с него стоки или услуги. Липсата на това изискване би довело до обезсилване на регистрацията на марка. Не е необходимо да има регистриран знак, за да може да се използва като марка. Това означава, че регистрацията не е част от легалното определение и че регистрираната марка е защитена чрез изключително право на използване, докато нерегистрираните знаци имат ограничена защита.<sup>240</sup>

Второто изречение на чл. 9, ал. 1 от Закона за търговските марки съдържа изброяване на видовете знаци в зависимост от тяхното естество, като знаците могат да бъдат думи, включително имена на лица, букви, цифри, рисунки, фигури, формата на стоката или на нейната опаковка, комбинация от цветове, звукови знаци или всякакви комбинации от такива знаци. Това изброяване означава, че не могат да се регистрират други видове марки. Например осезателни, обонятелни, вкусови или светлинни марки не могат да се регистрират.

**Видимите знаци**, които могат да бъдат регистрирани, включват съществуващи или фантазийни думи<sup>241</sup>, букви, цифри, фигури или дизайн или комбинация от всяка от тях. Например:

- марки, състоящи се от съществуващи думи: „Triumph” за пишещи машини, „Volkswagen” за автомобили, „Apple” за компютри;
- имена на хора: „Пежо”, „Форд”, „Наполеон”;
- произволни или измислени (фантазийни) обозначения: „Sony”, „Kodak”, „Canon”;
- триизмерни (релефни): звездата за „Mercedes Benz”, „Flying Lady” за „Rolls-Royce”;
- номера (цифри):<sup>242</sup> „4711” одеколон; букви: „VW”, „BMW”, „RCA”;
- картинки или символи: гущерът за „Саламандър”, алигаторът за „Lacoste”;

---

<sup>240</sup> Например, съществува непряка защита по Закона за защита на конкуренцията. Срв. Eskenazi, I., The Protection of Trademarks in Bulgaria, in: Industrial Property, WIPO, Geneva, 1986, Vol. 25, p. 275.

<sup>241</sup> Словесните марки представляват 80% от марките, регистрирани в България; Виж Добрев, Г., Правен режим и функции на марките в народната република България, София, 1983, стр. 162 и сл.

<sup>242</sup> Марки, които се състоят от цифри или букви, могат да бъдат регистрирани само в случаите, когато те са в състояние да разграничат определените стоки или услуги.

- заглавия на вестници и други периодични издания, както и
- рекламни лозунги: „24 часа” или „Continent”, „Файненшъл таймс” за вестници, „Fly Me” за авиокомпания, „Всяко тяло се нуждае от мляко” за рекламна кампания на млечни продукти, „Научете азбуката” за списание.

Поради употребата на кирилицата в България и проблемите на транслитериращите марки, първоначално проектирани с латински букви, чуждестранните кандидати често подават своите марки както с оригиналните букви, така и с транслитерация на кирилица.

Регистрацията на географските означения, които представляват законодателен и практически проблем в правото на търговските марки на редица страни, е разрешена като словна марка в България. Търговските марки, които също съдържат наименование за произход, могат да бъдат регистрирани само в случаите, когато правото на заявителя за използване на такова наименование е основателно. Във всички други случаи географските имена, които не могат да бъдат регистрирани като наименование за произход, също се признават като марки, например „Pacific”, „Equator”, „North Pole” и т.н. Независимо от това, Патентното ведомство разреши регистрацията на италианската марка „Nordica” за кожени изделия, въпреки асоциацията с кожени изделия от скандинавските страни. От друга страна, марката „Montblanc” за цигари е отказана, независимо, че това име очевидно не сочи място на производство. Това показва, че българската административна практика е либерална по отношение на географските имена, които всъщност посочват произхода на стоките. Трябва да се отбележи, че наименования като „Euro” или „American”, чиято регистрация е отказвана в Германия например, могат да се регистрират в България. По този начин е разрешена регистрацията на търговски марки като „Euroclub”, „Europcar”, „Eurocard”. Трябва да се отбележи, че един американски кандидат е регистрирал в България услугата „Euro-clear”.<sup>243</sup>

**Цветовете** са много важни за оформлението на видимите марки. В това отношение българското законодателство не поставя граници. За разлика от това, административната практика не приема цвета като марка, тъй като цветовете като такива нямат отличителен характер.<sup>244</sup> Въпреки това, цветът или

<sup>243</sup> Morgan Guaranty Trust Co., U.S.A.; виж Eskenazi, loc. cit., p. 227.

<sup>244</sup> Патентното ведомство се колебае относно отличителните свойства на цветовете, но неговата позиция и съдебна практика не са съвсем съгласувани по този въпрос. В редица

комбинацията от цветове могат да допринесат за отличителния характер на даден знак, по-специално на фигуративен или изобразителен знак.<sup>245</sup> Например синьо, бяло и червено на Air France и наборът от цветни линии на марката „Daniel Hechter” са позволени като отличителен знак. Признато е, че марката, заявена в черно и бяло, е защитена за всички цветове, а марката, заявена в друг единствен цвят, е защитена само по отношение на претендиращия цвят. Това означава, че подаването на същия или подобен знак в друг цвят от друго лице може да се счита за отличителен.<sup>246</sup>

Както е посочено по-горе, звуковите марки също могат да бъдат регистрирани по българското законодателство. По времето на плановата икономика в България и досега звуковите марки на практика са доста редки. Звуковите марки могат да се дефинират като ритмични или музикални интерпретации, като рекламен сигнал, мелодия и т.н. За целите на регистрация те се нуждаят от идентификация, от която да е видно, че марката е звукова. Това означава, че музикалните ноти като графично представяне на мелодията трябва да бъдат включени в заявката.

Формата на стоките (сапуни, кулинарни продукти и т.н. в оригиналната си форма) или техните обвивки (бутилки, опаковки, пликосе и т.н.) и подобни триизмерни знаци могат да бъдат регистрирани като релефни (пространствени) марки в България.<sup>247</sup> Типичният пример е регистрацията на комбинирана марка, като например съд с етикет (например, флаконът на търговската марка „Odol” за вода за уста). В случаите, когато пространствените марки представляват оригинално оформление, те могат да бъдат защитени и като промишлен дизайн.

---

решения за обявяване на недействителност, основаващи се на прилика на марки, Софийски градски съд е взел предвид цветовете (например случая „Lotus” / „Logos”, Решение № 73 от 27 февруари 1978 г. на I ГО на Софийски градски съд, непубликуван), а Върховният съд потвърди това виждане (напр. случая „Nescafe”/”Mascafe”, Решение № 2960 от 29 юли 1983 г. на I ГО на Върховния съд).

<sup>245</sup> Например Желепов, цит. съч., стр. 80 и 81, признава, че комбинацията от цветове на продукта (например цветовете на проводниците), доколкото има отличителен характер, може да представлява търговска марка.

<sup>246</sup> Виж Eskenazi, loc. cit., p. 276.

<sup>247</sup> За повече подробности виж Караянев, П., Пространствени търговски марки и техните особености, изобретателство, стандартизация и качество, 1974 г., № 2, стр. 3 и следващите; Добрев, Г., Търговски марки - роля, значение и регистрация, издател БТПП, София 1978.

Поради липсата на каквито и да е съдебни решения, само в правната доктрина се обсъжда проблема с двойната закрила.<sup>248</sup>

Липсват правни пречки за регистрацията на триизмерна марка като плоска (фигуративна) марка или като словна марка (например посочените по-горе знаци: звездата за „Mercedes Benz”, „Flying Lady” за „Ролс-Ройс” също „White Bear” и „Jumping Jaguar”). Следва да се препоръча в този случай, с цел да се предотвратят проблеми между различни притежатели на регистрирани марки, тези марки да бъдат регистрирани само от един и същ притежател.<sup>249</sup>

## **II. Различни категории марки**

Българският ЗМГО изрично включва закрилата на търговски или производствени марки, марки за услуги, колективни марки и сертификатни марки, които са обект на един и същ правен режим. По тази причина терминът „марка” или „търговска марка” включва в общия си смисъл всички тези категории марки. Търговските предприятия, организациите и фирмите могат да регистрират собствените си търговски марки и да ги прилагат към стоките от своята търговия или вместо, или заедно с марката на производителя със съгласието на последния. Това също означава, че търговецът може да използва собствената си търговска марка заедно с марката на производителя, но не може да я замени с марката на последния. Същото важи и за марката на производителя на стоки, предназначена да бъде включена като неразделна част, елемент или детайл на друго завършено оформление, независимо от факта, че има отделна търговска марка, регистрирана за това оформление като цяло.

Както вече бе отбелязано, марките за услуги имат същата правна уредба като другите категории марки. За разлика от тях обаче, марките за услуги не могат да обозначат обекта на марката, а именно услугата като такава. По правило марките за услуги се появяват на документи, издадени след

---

<sup>248</sup> Виж Караянев, цит. съч, стр. 3, който признава, че от правна гледна точка не е лесно да се открият основания за отказ на защитата на промишлени изделия като търговска марка. Нещо повече, правните основания за отказ не могат да бъдат намерени, дори когато това оформление е регистрирано като промишлен дизайн. Въпреки това, не е възможно да се получи закрила на промишлен дизайн, когато триизмерният обект все още е регистриран като търговска марка; Добрев, цит. съч., стр. 23, счита, че формата на знака не трябва да има някаква техническа функция, за да бъде регистрирана като търговска марка; Желепов, цит. съч., стр. 81, разпознава двойната защита на триизмерните обекти.

<sup>249</sup> Виж Желепов, цит. съч., стр. 82.

предоставянето на услугата (например фактури, сметки, разписки и др.), рекламни материали, търговски документи и др.

Сервизните марки се регистрират в специален регистър. Те се публикуват отделно под заглавието „Марки” в Бюлетина за изобретения, марки и промишлени дизайни, издаван от Патентното ведомство. По-голямата част от регистрираните в България търговски марки представляват търговски наименования на предприятия. Същият заявител ги регистрира и като продуктови марки поради проблема с конфликтът, който може да възникне, когато заявителите на марката на продукта и на марката за услуги, предоставени във връзка със същия продукт или предназначени за него, са различни.<sup>250</sup>

Марките обикновено идентифицират отделни предприятия като производители на маркови стоки или услуги. В зависимост от броя на притежателите на дадена марка, българското законодателство предвижда регистрацията на **индивидуални марки** и **колективни марки**, като последните се използват за обозначаване на принадлежността към сдружени предприятия. Колективните марки се уреждат от чл. 29, ал. 1 от ЗМГО, съответно чл. 7а от Парижката конвенция. Съгласно определението на ЗМГО колективната марка е марка - притежание на сдружение на производители, търговци или на лица, извършващи услуги, което е юридическо лице. Тя отличава стоките или услугите на членовете на сдружението от стоките или услугите на други лица. Тази разпоредба обаче се нуждае от разширително тълкуване по отношение на различните видове марки. Административната практика в България позволява регистрирането на марки за услуги и търговски марки като колективни марки. Освен това правото на регистрация на колективна марка се отнася единствено за нова такава. Прехвърлянето или предоставянето на лицензия за колективна марка не е позволено. Това означава, че лица, които не са членове на сдружението, не могат да получат разрешение да използват колективната марка. В това отношение сдружението, което е юридическо лице, трябва да приеме правила за използването на колективната марка, които да съдържат данни за

---

<sup>250</sup> Eskenazi, loc. cit., p. 276; Той дава специален пример с марката „Fiks”, регистрирана от Българския математически институт като марка за стоки от клас 9 (софтуер, по-специално софтуер, предназначен за изчисляване и за отпечатване на документи относно заплатите на служителите и счетоводството) и със същото име като услуга в клас 42 (услуги, свързани с автоматичната обработка на данни чрез компютър и отпечатването на документи във връзка със заплати, счетоводство и служители). Той също така показва трудностите, които наистина могат да възникнат, ако собствениците на двете марки със същите имена са различни.

лицата, които могат да използват марката; условия за членство в сдружението; условия за използване на марката и основания, поради които на член на сдружението може да се забрани използването ѝ

За първи път в Р България бе въведена правна закрила на **сертификатните марки** със ЗМГО от 1999 г. По силата на чл. 30 от ЗМГО сертификатната марка удостоверява материала, начина на изработване, качеството или други характеристики на стоките или услугите, произвеждани или предлагани от лица, с разрешението и под контрола на притежателя на марката.

Подобно на колективната марка, притежателят на сертификатната марка е длъжен да приеме правила за използването на марката, които съдържат: указания за качеството, материала или други характеристики на стоките или услугите; мерките за контрол, които притежателят на сертификатната марка упражнява, и санкциите, които налага.

Самият притежател на сертификатна марка не може да я използва за означаване на произвежданите от него стоки или услуги. Ако го направи, регистрацията на сертификатната марка може да бъде отменена.

### **§ 3. Условия за закрила - абсолютни и относителни основания за отказ от регистрация**

Както вече бе споменато, марката има отличителен характер и може да се представя графично. За да могат марките да бъдат ефективни при отличаването на даден продукт или услуга на пазара от конкурентни продукти или услуги, те трябва да имат отличителен характер (т.е. различни от името или обичайното обозначение на продукта, а не само описателни). **Отличителният характер** е законно условие за закрила, въведено както в интерес на притежателите на марки, така и в обществен интерес, особено в интерес на потребителите.

В България, където основата на закрила на търговската марка е чрез нейната регистрация, принципното изискване на закона е даден знак да може да бъде способен и на **графично представяне**. Това също означава, че знакът трябва да бъде видим или звуков, а не вкусов, обонятелен или светлинен. Последните категории знаци могат да бъдат косвено защитени чрез Закона за защита на конкуренцията, при условие че дадено предприятие може да установи необходимата репутация на такива знаци.

## I. Абсолютни основания за отказ на регистрация

Изискванията, които знакът трябва да покрие, за да може да служи като търговска марка са, на първо място, регистрацията му съгласно разпоредбите на чл. 11 от ЗМГО да не бъде изрично забранена. Тези разпоредби, които почти точно възпроизвеждат 6<sup>ter</sup> and 6<sup>quinquies</sup> В от Парижката конвенция, съдържат изчерпателно изброяване на знаците, изключени от закрила като марка.

Първият се отнася до **знаци, които не са марки** по смисъла на чл. 9, ал. 1 от ЗМГО. Това означава, че те нямат отличителен характер или не могат да бъдат представени графично. Поради това, вкусовете, обонятелните и светлинните знаци не са в състояние да получат регистрация като марка.

По силата на чл. 11, ал. 1, т. 2 от ЗМГО, не могат да бъдат регистрирани като марка знаци, които **нямат отличителен характер** или са описателни. Знаци, лишени от отличителен характер, са тези, състоящи се от единични цифри или букви („А”, „33”, „ЕО”) или комбинация от тях (W5, R7, B13)<sup>251</sup>, както и банални фигуративни или пространствени знаци (триъгълници, кръгове, елипси, форми на обикновени кутии и т.н.). Патентното ведомство отхвърли, например, регистрацията на търговските марки „ЕО” и „SB”, принадлежащи на американската компания „Андерсън”, поради липса на отличителен характер. Същото се случи и със знака „h.i.s”, за който се установи, че е лишен от отличителен характер.<sup>252</sup> Въпреки това известността, придобита от такъв знак, може да му придаде отличителен характер, какъвто е случаят с „IBM” за компютри, „BMW” за автомобили, „4711” и „8x4” за козметика, сред многото други регистрирани в България.

Съгласно чл. 11, ал. 1, т. 3 от Закона за търговските марки, не се регистрира марка, която се състои изключително от знаци или означения, станали обичайни в говоримия език или в установената търговска практика в България по отношение на заявените стоки или услуги. Утвърдената административна и търговска практика в България използва израза

---

<sup>251</sup> Виж Саракинов, Г. Избор на подходяща търговска марка и нейната закрила, С., БТПП, 1977, стр. 4 и сл.

<sup>252</sup> В този случай Патентното ведомство даде изявление, че знакът може да бъде регистриран, когато заявителят представи доказателства за обществено познаване на използването на знака в България. Патентното ведомство потвърди също, че знакът може да стане отличителен, например чрез добавянето на фигуративни елементи или използването на индивидуализиран шрифт за буквите. По тази гледна точка, виж Eskenazi, loc. cit., p. 279.



**„нарицателни имена”** за такива търговски марки, които са станали обичайни в ежедневиия език и дава някои примери: „Целофан” за прозрачно фолио и „Паркетин” за защитно третиране на паркетни подове. Трябва да се отбележи, че запазените марки като „Найлон” и „Перлон” са регистрирани дълго преди да са променили своето значение чрез ежедневна употреба и са се превърнали в нарицателно име (родово понятие) за съответните продукти не само в България.

Според административната практика знаците или указанията са нарицателни, когато станат обичайни на говоримия език или на установената търговска практика в България по отношение на заявените стоки или услуги. Чуждите думи не могат да бъдат нарицателни, освен ако не са признати от потребителите и обикновено се използват за обозначаване на определени стоки. По този начин знаците „Rapidograph” за инструменти за рисуване и „Мосса” за кафе се считат за нарицателни. По принцип нарицателният характер се оценява според ежедневната употреба не само от потребителите, към които е адресиран продуктът, но и в рамките на избран кръг от компетентни специалисти.

Патентното ведомство е отказвало регистрация на редица нарицателни знаци и указания, прилагани върху елементи, характеристики или функции на определени стоки, например „монограми” за дрехи, „кодекс” за автоматични системи за обработка на данни, „мултифилтър” за цигари и т.н. Въпреки това, решенията за отхвърляне се основават на описателния характер.

Добавянето на неотличителни думи към нарицателните знаци не е достатъчно, за да се преодолее нарицателният характер. По този начин регистрацията на словна марка „Parfumerie Preciosa”, поискана от „Dreiring Werke - KG”, Германия, е отказана, макар че комбинациите от думи могат да бъдат отличителни, тъй като думата „Parfumerie” е родово наименование за парфюмерийни изделия, а добавената дума „Preciosa” представлява указание за качеството на продукта. Изразите, които са ясно описателни като „Крем от домати” за козметика или „Контрол на банковата система” за стоки от клас 9, също се считат за нарицателни, тъй като думите „банка”, „система” и „контрол” са изцяло нарицателни.

Административната практика показва, че отхвърлянето на заявките се дължи както на нарицателния, така и на описателния характер, с изключение на случаите на фармацевтични наименования, които се считат за винаги и единствено нарицателни. Например фармацевтичните имена на лекарства,

одобрили като такива от Световната здравна организация, се считат за нарицателни. По този начин знаците „халоперидол“, „стрептомицин“, „преднизолон“ и „парацетамол“ са били отказвани на това основание. За сметка на това обаче „парацетамакс“ не е нарицателна и е регистрирана. Също така може да се случи наименованието на фармацевтичен продукт да не е в ежедневна употреба в България, но да се счита за нарицателно.

**Описателните знаци** вече бяха споменати по-горе като нерегистрабилни. По силата на разпоредбата на чл. 11, ал. 1, т. 4 от ЗМГО, която се състои изключително от знаци или означения, които указват вида, качеството, количеството, предназначението, стойността, географския произход, времето или метода на производство на стоките, начина на предоставяне на услугите или други характеристики на стоките или услугите, също се счита за нямащи отличителен характер. Поради това те не могат да получат закрила. В тази връзка Патентното ведомство не е признало за отличителен знак и е отхвърлило регистрацията на „течни пастели“ за инструменти за рисуване, „Foamy“ за кремове за бръснене, „AgroVita“ за селскостопански продукти, „Resistofol“ за пластмасови листове за електронната промишленост и много други с описателен характер. Следва да се отбележи, че Патентното ведомство взема предвид значението на словна марка и на чужд език, ако то е очевидно за потребител със средно ниво на познания за съответния език.<sup>253</sup>

Съгласно практиката на Патентното ведомство, възхваляващи понятия като „Супер“, „Екстра“, „Ултра“, „Шик“ и „Първичен“ не се считат за отличителни и отхвърлянето им често се основава на описателния им характер или понякога на факта, че те се считат за фалшиви показания. Знаците „Renomee“ (Германия) и „Premier“ (Канада) бяха отхвърлени на основанията, посочени по-горе (обозначение за качество). Добавянето на фигуративни елементи или представянето на марката под формата на етикет, както в случая с марката „Lux“, може да направи знака отличителен и регистрабилен.

Съгласно чл. 11, ал. 1, т. 5 от Закона за марките, следващото основание за отказ се отнася до **триизмерни знаци**, които се състоят изключително и само от:

---

<sup>253</sup> Повече по въпроса виж Eskenazi, loc. cit., p. 279; също Савова, цит. съч., стр. 16.

- а) формата, която произтича от **естеството на самите стоки** (например зъбни колела, зъбчати ремъци, вътрешни гуми за велосипеди и т.н.);
- б) формата на стоките, която е необходима за постигане на **технически резултат** (например контейнер за отпадъци, лопата, бебешко шише с биберон и т.н.);
- в) формата, която придава **значителна стойност** на стоките (бижута, сервизи и др.).

Последното обяснява въздействието на формата на продукта върху потребителя. Когато формата на продукта е напр. дизайнерска, това ще привлече потребителите с нейната оригиналност, но този знак няма да изпълнява функцията на марката, а ще мотивира избора на потребителя със своята красота.

Принципът, че търговската марка не може да е в противоречие с общественения ред или морал, също се признава в България. Във връзка с чл. 6, пето, на Парижката конвенция, чл. 11, ал. 1, т. 6 от Закона за търговските марки **забранява знаците, които противоречат на обществения ред или на добрите нрави.** Това са **религиозни знаци и символи**, които предишното законодателство регламентира отделно. Забраната на последните не може да бъде преодоляна, дори ако съответната религиозна институция даде своето съгласие. Въпреки това административната практика на Патентното ведомство никога не е била поставяна пред необходимостта да прилага тази забрана.

Следващата забрана се отнася до знаци, които съдържат невярна информация за естеството, качеството или географския произход на стоките или услугите и са в състояние да заблудят потребителите. Например, ако изображение на овца се използва като търговска марка за пуловери от синтетични влакна. Заблуждаващите търговски марки биха мамили клиента и по този начин представляват акт на нелоялна конкуренция. В такива случаи заблуждаващите търговски марки не само са изключени от закрила, но тяхната употреба е забранена и като акт на нелоялна конкуренция. Основната причина за забраната в този случай е защитата на потребителите.

Принципът, че **заблуждаващите знаци** не могат да служат като търговска марка, е установен в чл. 11, ал. 1, т. 7 от ЗМГО. Освен това съгласно българското конкурентно право използването на измамни знаци на пазара също е забранено като акт на нелоялна конкуренция по ЗЗК. Например, етикети,

показващи неполучени награди или медали, марки, съчетани с невярна дата на учредяване на фирмата, фалшиви указания относно суровини, качество и т.н. Географските означения, които посочват погрешно място на произход, попадат в тази разпоредба. Някои примери за отхвърляне на заблуждаващи търговски марки са: „Ню Йорк, Ню Йорк”, подадена от Revlon S.A. (Швейцария) за парфюми и козметика; „Калифорнийски дънки”, използвани от белгийски производител на облекло; и „Old Heidelberg” за безалкохолни бири и напитки на канадски производител.

По силата на чл. 11, ал. 1, т. 8 от ЗМГО и в съответствие с чл. 6 *ter* от Парижката конвенция е забранена регистрацията на марка, която се състои от или включва **герbove, знамена или други символи**, както и техни имитации на държави - членки на Парижката конвенция, както и герbove, знамена или други символи, съкращения или наименования на международни междуправителствени организации, обявени по чл. 6 *ter* от Парижката конвенция. Хармонизирането на българското марково право с европейското и международното право доведе до въвеждане на нова т. 9 в ЗМГО, която се отнася до марка, която съдържа знаци, емблеми или герbove, различни от тези, обявени по чл. 6 *ter* от Парижката конвенция, и представляващи особен обществен интерес. Всички тези разпоредби имат същия ефект по отношение на пълните или съкратените официални имена на международни организации или на техни имитации. Следователно тези разпоредби включват не само цялото възпроизвеждане, но и използването на отделни елементи от хералдическите знаци, споменати по-горе. Така например разрешението на правителството на Канада за регистриране на търговската марка „Mac Donald's Export A”, съдържащо кленов лист, който е елемент от канадското знаме, не беше представено на Патентното ведомство, докато не е било изпратено предварително уведомление за отказ. Въпреки това, знаци като „EAG” (немско абривиатура на ЕВРАТОМ) и „Alpina” (Международното бюро за изложения) бяха отхвърлени поради липса на разрешение.

Знаци, които изцяло или частично възпроизвеждат **образа или името на държавен глава**, което беше абсолютно забранено за времето, през което съответното лице заема този пост от предишния закон за марките и промишлените образци, имат само косвена и относителна закрила от настоящия ЗМГО. Забраната може да се извлече и от разпоредбата на чл. 26, ал. 3, т. 5 от ЗМГО, съгласно която използването на марката може да бъде забранено на

основание на по-ранно право на трето лице, което право се ползва от закрила по друг закон, и по специално право на име и портрет.

Не се допускат регистрации на официални **знаци и клейма за контрол и гаранция** (установени от държавата) или международни мерни единици (установени от упълномощени международни организации) или знаци, подобни на тях съгласно чл. 11, ал. 1, т. 10 от ЗМГО, когато те са предназначени за означаване на идентични или сходни стоки. Тази разпоредба е включена и в чл. 6 ter от Парижката конвенция. Забраната има относителен характер, тъй като регистрацията зависи от това дали е получено разрешение от съответната организация.

Знаци, които се състоят от или включват наименование или изображение на **културна ценност** или части от културни ценности, определени по реда на Закона за културното наследство, не могат да бъдат регистрирани, освен ако не е получено съгласието за това от Министерството на културата.<sup>254</sup>

Последните две основания за отказ на регистрация се отнасят, от една страна, до марка, която се състои изключително от заявено или регистрирано географско означение, действащо на територията на България, или от негови производни, и от друга страна, марка, която съдържа заявено или регистрирано географско означение, действащо на територията на България, или негови производни, когато заявителят не е вписан ползвател на географското означение.<sup>255</sup>

## **II. Относителни основания за отказ**

По силата на чл. 12, ал. 1, т. 1 от ЗМГО, когато е подадена опозиция съгласно чл. 38б, не се регистрира марка, която е идентична на по-ранна марка, когато стоките или услугите както на заявената марка, така и на по-ранната марка са идентични. Това изискване се отнася до стария критерий „новост“<sup>256</sup>, въпреки че чл. 12, ал. 1 от настоящия ЗМГО го нарича „относително основание за отказ“.

Търговската марка не трябва да може да се намери сред марките, които вече са заявени или регистрирани от Патентното ведомство по отношение на

---

<sup>254</sup> Виж чл. 11, ал. 1, т. 11 от ЗМГО.

<sup>255</sup> Виж чл. 11, ал. 1, т. 12 и 13 от ЗМГО.

<sup>256</sup> Както вече беше споменато, новостта на търговската марка е важен критерий за закрила по силата на предишния Закон. Сега това не е необходимо поради процедурата по опозиция.

едни и същи стоки. Не е трудно да се установи дали два знака са идентични. Така например регистрацията на кубинската марка „La Corona” за тютюневи изделия е отказана, тъй като същата търговска марка, принадлежаща на американска фирма, е била регистрирана по-рано за идентични стоки.

Втората точка на тази алинея уточнява, че марката не може да бъде регистрирана, ако поради идентичност или сходство с по-ранна марка или с нейните стоки или услуги потребителите могат да бъдат объркани. Член 12, ал. 1, т. 2 от ЗМГО забранява регистрацията на знаци, които не се различават значително от вече регистрираните в страната търговски марки за идентични или подобни стоки. Сходството на знаците се оценява според фонетични, визуални, семантични и фигуративни критерии. На първо място, визуалният аспект на марката е преобладаващ над всички тези критерии, тъй като потребителите по принцип са подвеждани от визуална прилика при избора си на един или друг продукт. Очевидно сходни са например следните търговски марки: „Avatec” и „Avadex”, „Oxicur” и „Oxicort”, „Phenocilline” и „Phenoxilene”. Фрагментно сходство е установено между „Ostalan” и „Hostalan”, и поради това регистрацията на по-късната търговска марка е била отказана от Патентното ведомство. Когато знакът има семантично съдържание, семантичната разлика е решаваща. Така административната практика счита, че марките „Caron” и „Caro” (във връзка с фигуративни елементи), „Nescafe” и „Mascafe”, както и „Lotus” и „Logos”<sup>257</sup> се отличават и Патентното ведомство е отказало заличаването на „Caro”, „Mascafe” и „Lotus”.<sup>258</sup>

Основният критерий, по който се оценява сходството на стоките е Международната класификация съгласно Спогодбата от Ница от 1957. Едновременното съществуване на две еднакви или сходни търговски марки е възможно в случая на различни стоки, принадлежащи към един и същи клас, но само при условие, че употребата на двете марки не е в състояние да заблуди потребителите относно произхода на стоките. От друга страна, обратно, стоки, принадлежащи към различни класове, могат да се считат за сходни. Поради това

---

<sup>257</sup> През 1976 г. Патентното ведомство е отказало заличаването на марката „Lotus” поради липсата на прилика с по-ранната марка „Logos”. Софийски градски съд решава, че знаците са сходни (решение № 512 от 18 март 1977 г.). Въпреки това Върховният съд (решение № 2139 от 19 октомври 1977 г.) отменя това решение и връща делото на Софийски градски съд, който потвърждава решението на Патентното ведомство (Решение № 73 от 27 февруари 1978 г.), признавайки, че семантичната разлика е от първостепенно значение.

<sup>258</sup> Виж Джелепов, цит. съч., стр. 88-89, както и Eskenazi, loc. cit., p. 281.

регистрацията на „Fluoryl” за паста за зъби (клас 3) и четките за зъби (клас 21) е отхвърлена въз основа на това, че търговската марка „Flouryn” вече е регистрирана за козметични продукти (клас 3).

С оглед на възможността за разширяване на обхвата на закрила и за да се защитят по по-добър начин техните основни търговски марки, които все още се използват, някои предприятия често подават заявки за знаци, които са подобни на основните търговски марки. Като правило предприятията не възнамеряват да използват тези така наречени **„защитни” търговски марки**. Независимо от това, те са регистрирани за посочените цели.<sup>259</sup>

За целите на чл. 12, ал. 1 от Закона за търговските марки **„по-ранна марка”** означава марка с по-ранна дата на подаване на заявката или с по-ранен приоритет,<sup>260</sup> регистрирана по реда на този закон, както и заявена марка с по-ранна дата на подаване или с по-ранен приоритет, ако бъде регистрирана по реда на този закон.<sup>261</sup> Към по-ранните марки принадлежи и марка, която е общоизвестна на територията на Република България към датата на подаване на заявка за марка, съответно към датата на приоритета. Поради това марка не се регистрира, ако е идентична или подобна на по-ранна марка и е предназначена за стоки или услуги, които не са идентични или сходни с тези на по-ранната марка, когато тази по-ранна марка е добре известна, и неоснователното използване на заявената марка би довело до неоснователно извличане на полза от отличителния характер или от добрата репутация на по-ранната марка или би могло да бъде в неин ущърб.

В съответствие с правилото на чл. 6<sup>bis</sup> на Парижката конвенция, българското законодателство осигурява привилегирована закрила на т. нар. **„общоизвестна марка”**. Легално определение на този термин вече е налице в настоящия ЗМГО. По силата на § 1, т. 3 от допълнителните разпоредби на този закон „общоизвестна марка” е марка по смисъла на чл. 6<sup>bis</sup> от Парижката конвенция и се счита за такива на територията на България въз основа на

---

<sup>259</sup> Например, основната търговска марка в употреба: „Grammophon” и защитни марки: „Grammofon”, „Grammognom”, „Grammola” и „Grammolette”.

<sup>260</sup> Това включва търговски марки, регистрирани по Мадридската спогодба, протокола или търговската марка на Общността и признати на територията на България.

<sup>261</sup> Тук са включени търговските марки на Общността, заявени с по-ранна дата на подаване на заявка или по-ранен приоритет или по-ранна степен на „старост” на територията на Република България, призната съгласно Регламент (ЕО) № 207/2009, ако е регистрирана по реда на този Регламент.

общодостъпна информация. Това позоваване на Парижката конвенция означава, че Патентното ведомство е приело документа на СОИС за съвместната препоръка относно разпоредбите за закрила на общоизвестни марки.<sup>262</sup>

Второ, закрила на общоизвестните марки е изключителна. Това означава, че закрилата е достъпна за всички класове без необходимост от регистрация, независимо от стоките или услугите, за които тя е придобила своята широка слава. Така например добре известната марка „Mercedes” е регистрирана за цигари от друго лице само със съгласието на собственика на известната марка. От друга страна, такава регистрация е забранена, дори със съгласието на собственика, когато съществува риск от заблуждение на потребителите.<sup>263</sup>

Чл. 31, ал. 3 от ЗМГО съдържа временна забрана за регистрация на марки, които са идентични или сходни с регистрирани колективни или сертификатни марки през трите години след публикуването на отмяната или прекратяването на правото върху марката. До колкото ми е известно, Патентното ведомство е прилагало тази забрана в един единствен случай. Така заявката за регистрация на „Lufthansa” е отказана, тъй като е подадена две години след заличаването на регистрацията на същата марка със собственик от бившата Германска демократична република. Изхождайки от целта на временната забрана, а именно защитата на потребителите, може да се приеме, че тя не се отнася до бившия собственик на заличената марка.

#### **§ 4. Формалности (процедура по заявяване, регистрация и поддържане на регистрацията на марка)**

По отношение на компетентния държавен орган, заявката за регистрация на търговска марка трябва да бъде подадена в Патентното ведомство, където след официална проверка търговските марки се вписват в специален регистър.

---

<sup>262</sup> Разпоредбите бяха представени за приемане на съвместно заседание на Асамблеята на Парижкия съюз за закрила на индустриалната собственост и на Общото събрание на Световната организация за интелектуална собственост (WIPO) на Тридесет и четвъртата серия от срещи на събранията на държавите-членки на СОИС (20-29 септември 1999 г.).

<sup>263</sup> Например Патентното ведомство е отказало на такава основа регистрацията на марката със световна известност „Cardin” за парфюми, подадена от Shulton Inc. (САЩ); виж също Eskenazi, loc. cit., p. 282.



За всяка регистрация на марка заявлението се подава от заинтересовано лице или представител по индустриална собственост.<sup>264</sup>

Право да подаде заявка за регистрация на марка има всяко българско физическо или юридическо лице и чуждестранни физически или юридически лица от държави, страни по международни договори, по които България е страна. По силата на чл. 32 от ЗМГО, заявката трябва да съдържа:

- а) искане за регистрация;
- б) име и адрес на заявителя;
- в) списък на стоките или услугите, за които се иска регистрацията, с посочване на класовете им в съответствие с Ницката спогодба относно международната класификация на стоките и услугите;
- г) изображението на марката;<sup>265</sup>
- д) пълномощно, ако заявлението е подадено от представител;
- е) приоритетен документ, ако има такъв;
- ж) правила за използване на колективна или сертификатна марка, ако се използва такава марка;
- з) документ, удостоверяващ плащането на такса за подаване и проверка.

Съгласно чл. 33, ал. 1 от ЗМГО датата на подаване на заявката е датата, на която в Патентното ведомство са получени посочените по-горе документи в букви а), б), в), г) и ж). Когато заявката за регистрация на марка не е придружена от всички необходими документи, Патентното ведомство приема заявката и изисква от заявителя да прикрепи липсващите документи в срок от три месеца след получаване на уведомлението. Ако той не го направи, заявката се прекратява.

Заявката, съдържаща информацията, предписана в чл. 33, ал. 1 от ЗМГО, се ползва с приоритет от датата на получаването ѝ в патентното ведомство по отношение на подадените впоследствие заявки, отнасящи се до марка, която не

---

<sup>264</sup> Чужденците трябва да бъдат представлявани от месен представител по индустриална собственост. Те се ползват с всички права, които се предоставят на местни лица въз основа на Парижката конвенция.

<sup>265</sup> В това отношение чл. 13 от Наредбата изисква да се прилагат контрастни копия на марката с размер 7/7 см, ясни и способни на възпроизвеждане. Ако има претенции за цвят, представянето на марката трябва да бъде оцветено. Когато марката е триизмерна, изображението показва триизмерен характер. Изображението трябва да включва и допълнителни изгледи, ако един изглед не дава представа за цялостната форма. И в двата случая в допълнение към приложението са необходими 2 копия със същия размер.

е съществено различна. Съгласно чл. 34, ал. 2 от ЗМГО, заявители от държави, които са членове на Парижката конвенция или на СТО, имат право на приоритет въз основа на предходна заявка, подадена в тяхната страна съгласно националното законодателство. Приоритетът, предвиден в чл. 4 от Парижката конвенция (**конвенционен приоритет**)<sup>266</sup>, може да се претендира от момента на подаване на заявката от заявителя, който трябва да посочи датата и страната на предишното си заявление. В рамките на три месеца от подаването на заявката кандидатът трябва да докаже правото си на приоритет с копие от предходната заявка, заверено от компетентния орган на страната, където заявлението е подадено за първи път.<sup>267</sup>

Заявителите могат също така да се възползват и от т. нар. „**изложбен приоритет**”. Съгласно чл. 11 от Парижката конвенция и чл. 34, ал. 4 от ЗМГО, се дава предимство на марки, изложени на официални или официално признати международни изложби, организирани в страната или в държава, членуваща в Парижкия съюз и СТО. Заявката за регистрация трябва да бъде подадена в този случай, заедно с искането за приоритет, в рамките на шест месеца след датата на първото излагане на стоките или услугите. Необходимо е също да се представи документ, издаден от организаторите на изложбата, посочващ датата на излагане на марката и тъждеството на марката. Заявяването и доказването на правото на изложбен приоритет се извършва по същия начин, както при конвенционния приоритет.

Заявката, подадена за регистрация на търговска марка, подлежи на проверка от Патентното ведомство. Проверката се провежда в две фази, а именно: формална (формална или предварителна експертиза) и по същество (експертиза по същество). Целта на предварителната експертиза е да се установи дали заявлението за регистрация е изготвено в съответствие със законовите изисквания, особено с чл. 32 от ЗМГО. Когато законовите изисквания не са спазени, Патентното ведомство предоставя на заявителя възможност в срок от три месеца да отстрани нередностите. В същия период, който не може да бъде удължаван, проверяващият може също да поиска поправка на грешките в заявлението и по-точни подробности, например относно списъка на стоките и

---

<sup>266</sup> Приоритетът на т. нар. „конвенционен приоритет” е шест месеца от датата на подаване на първата заявка.

<sup>267</sup> Следва да се отбележи, че приоритетът се предоставя единствено по отношение на стоките или услугите, посочени в това заявление, и при условие, че марките са идентични.

услугите или тяхната класификация. Ако кандидатът не изпълни искането в определения срок, производството се счита за прекратено.

В допълнение към предварителната експертиза, Патентното ведомство разглежда и съществени аспекти на заявката. Експертизата по същество се отнася до съответствието на знака с материалните законови изисквания. Това е проверка на способността на знака да служи като марка. Основанията за проверката по същество са посочени в чл. 11, 12 и 31, ал. 3 от ЗМГО. Трябва да се отбележи, че процедурата е доста гъвкава. Правните пречки пред регистрацията се съобщават на заявителя в предупреждение за отказ. По покана на експерта, заявителят може да предостави допълнителни документи, да ограничи списъка със стоки или услуги и да представи доказателства за известността на неотличителен знак. Заявителят може също така да се откаже от нерегистрируеми елементи на марка под формата на отказ. Заявителят обаче няма право на отказ относно нарицателни имена, неотличителни и описателни знаци и международни знаци за мерни единици. Отказът от елементи, които попадат под други забрани, също не е допустим. Патентното ведомство например изключи думата „мултифилтър“ като описателна от комбинираната търговска марка на Philip Morris (САЩ). Подобно беше и изключването на думата „хотел“ от марката „Hotel IBIS“<sup>268</sup>.

Срещу решения за отказ на регистрация по чл. 37 или за прекратяване на производството по чл. 36, ал. 4 от ЗМГО може да се подаде жалба в тримесечен срок от съобщаване на решението. От друга страна, подаването на искания за отменяне на регистрацията по чл. 25 или за заличаване на регистрацията по чл. 26 е възможно през целия срок на действие на регистрацията.

Съгласно чл. 50 от ЗМГО решения за отхвърляне<sup>269</sup> на жалби или искания, които са взети по чл. 45, ал. 1 и чл. 46 от Председателя на Патентното ведомство могат да се обжалват пред Административния съд - град София в тримесечен срок от съобщаването. Ако заявката отговаря на формалните и

---

<sup>268</sup> Виж Неделчева, Б., Регистрация на търговска марка в Народна Република България, в: Закрила на търговските марки в България, издадена от Българската национална група на АИПП, София, 1987, с. 28.

<sup>269</sup> Решението за отказ от регистрация на марка може да бъде взето на следните основания: а) неспазване на условията за формата на заявката и неплащане на предписаните такси и б) недопустимост на регистрацията на марката.

материални изисквания на закона, Патентното ведомство взема решение за регистрация на марката. Действието на регистрация е конститутивно, тъй като изключителното право върху марката не може да възникне по друг начин, освен чрез регистрация. След регистрацията марката се вписва в регистъра на търговските марки, марки за услуги, колективни или сертификационни марки и след това се публикува в Бюлетина за изобретения, марки и промишлени дизайни. В заключение, отделно удостоверение се издава на собственика за всяка регистрация на марка в рамките на един месец от вписването на регистрацията в регистъра.

Случаите на отказ за вписване в регистрите или за подновяване на регистрацията могат да бъдат обжалвани, както е предвидено в Административно-процесуалния кодекс (АПК).

### **§ 5. Собственост, прехвърляне, лицензии**

Както вече беше отбелязано, притежателят на търговската марка може да бъде физическо или юридическо лице, което има право да произвежда стоките или да предоставя услугите, за които се прилага регистрацията. Изключителното право, придобито при регистрацията на търговска марка, дава право на собственика да го използва за свързаните с него бизнес дейности и да забрани на други лица да използват марката за търговски цели. В случай на обща марка, всеки от съсобствениците има право да я използва. Съсобствениците обаче трябва да поемат всички разходи, свързани със създаването, поддържането и защитата на марката съвместно.

Неизменен белег на правото на регистрирана марка е правото на притежателя ѝ да се разпорежда с нея. Общопризнато е, че прехвърлянето на марката с прехвърлянето на предприятието не създава проблеми. Прехвърлянето може да се извърши по закон, когато притежателят на марка или съдържанието или обхватът на неговата стопанска дейност се променят. Това са случаите на прехвърляне на марка, когато едно предприятие е придобито от друго, предприятията се сливат, определено предприятие се разделя на две или повече предприятия или част от дейността на едно предприятие се предава на друго. В тези случаи въпросите относно по-нататъшното използване на марката се разрешават от акта на правителството, който установява промените в правния статут, характера или обхвата на дейността на собственика. Искането за прехвърляне трябва да бъде направено от предприятието, което придобива

марката. Тези правила за прехвърляне на марка се отнасят само до държавните предприятия.

Прехвърлянето на търговска марка може да се извърши и по договор. Марката може да бъде възложена чрез специално споразумение (цесия) на друго предприятие, организация или лице. Това правно основание (член 21, ал. 1 от ЗМГО) за прехвърляне на марка се отнася до прехвърлянето на марката без предприятието. Това означава, че българското законодателство е възприело принципа за свободно прехвърляне на правото на регистрирана марка. Прехвърлянето може да се отнася и до част от стоките или услугите, за които марката е регистрирана. Разпоредбата на чл. 21, ал. 3 от ЗМГО предвижда, прехвърлянето да се вписва в Държавния регистър по искане на една от страните, към което се прилага документ за прехвърляне, като на новия притежател се издава удостоверение. Когато е очевидно, че поради прехвърлянето на марката потребителите могат да бъдат подведени по отношение на естеството, качеството или географския произход на стоките или услугите, Патентното ведомство не вписва прехвърлянето, освен ако то не се ограничава до тези стоки или услуги, които няма вероятност да доведат до объркване. По правило заявлението за регистрация на прехвърлянето трябва да бъде подадено от правопреемника. Заявлението трябва да съдържа имената и адресите на предприятията или лицата, между които се извършва прехвърлянето, и стоките или услугите, за които се отнася. В допълнение към това трябва да се добави следното:

- а) оригиналното удостоверение за регистрация на марката;
- б) копие от договора за прехвърляне и
- в) разписката за заплащане на такси за регистрация и публикуване на цесията.

Името на новия притежател на прехвърлената марка се вписва в оригиналния сертификат за регистрация на запазената марка. Регистрацията на цесията е условие за нейното противопоставяне на трети лица и има декларативен характер.<sup>270</sup> Всички тези разпоредби за прехвърляне на търговска марка се прилагат и за прехвърлянето на заявления за регистрация.

---

<sup>270</sup> Виж Eskenazi, I., loc. cit., p. 288; в противен случай Желепов, С., цит. съч., стр. 123, който счита, че регистрацията е условие за валидността на прехвърлянето.

Много важен белег на притежаването на марка в България е правото да предоставят лицензии за използване на марката извън стопанската дейност на притежателя на други предприятия. В тази връзка лицензирането на търговски марки има голямо практическо значение в страната за улесняване на трансфера на технологии и търговско ноу-хау. Действащото българско законодателство не определя изискванията относно съдържанието лицензионния договор. В тази връзка е приет принципът на свободата на договаряне, включително свободното договаряне на правните отношения между страните по лицензионния договор в рамките на чл. 9 от ЗЗД, споменати по-горе. Съгласно тази разпоредба страните могат свободно да определят съдържанието на договора, доколкото то не противоречат на повелителните норми на закона и на добрите нрави.

Използването на марка от лице, различно от нейния притежател, е *prima facie* употреба, която не трябва да бъде разрешена в обществен интерес, тъй като е несъвместима с отличителната функция на търговската марка. Проблемът за допустимостта на лицензиите за търговски марки също включва въпросът дали отличителната функция на търговската марка може да бъде запазена с всички видове лицензионни договори, по-специално с неизключителни лицензи.

От гледна точка на действащото българско законодателство този проблем е решен положително. Съгласно чл. 22, ал. 1 от ЗМГО, марка може да бъде прехвърлена за използване от друго предприятие въз основа на лицензионен договор в писмена форма. Позволявайки свободното сключване на договори за лицензиране на търговски марки, тази доста либерална разпоредба показва, че няма ограничения по отношение на допустимостта на всички видове лицензии за търговска марка, включително неизключителната.<sup>271</sup> Притежателят на марка може да разреши използването на неговата марка по отношение на всички или на част от стоките или услугите, за които е регистрирана на цялата територия или на част от територията на Република България. Когато марката е съвместно притежавана, разрешението за лицензиране се дава с писменото съгласие на всички притежатели, освен ако не е уговорено друго. За да се запазят функциите за произход и гаранция на марката и за да се предотврати измамата на потребителите, българското търговско законодателство налага определени условия. Чл. 594 от Търговския закон<sup>272</sup> задължава, например,

<sup>271</sup> За повече подробности виж Стефанов, Ст. Лицензиране на търговска марка, ИнСо, бр. 6/1993, стр. 25-26; също Желепов, С., цит. съч., стр. 124.

<sup>272</sup> ДВ, бр. 83 от 1996 г.

лицензополучателят да означаи върху стоките факта, че те са произведени по лицензия и кой е лицензодателят. Връзката между стоките и притежателя на всяка свързана с тях марка може да се запази само ако притежателят продължава да упражнява ефективен контрол върху използването на запазената марка, особено по отношение на качеството и условията, при които те се предлагат на пазара. По отношение на качеството на стоките и услугите посочената разпоредба съдържа още една мярка за защита на потребителите (а също и на притежателя), а именно задължението на лицензополучателя да гарантира и поддържа същото качество като качеството на произведените стоки или услуги, предоставени от лицензодателя. Ако контролът наистина е ефективен, не е необходимо притежателят да използва самата марка. В този случай използването от лицензополучателя може да се счита за използване от лицензодателя. Това гарантира регистрацията от оспорвания на основание неупотреба и не позволява на лицензополучателя да претендира за права върху търговската марка поради използването ѝ.

Лицензията на запазена марка не е договор, водещ до прехвърляне на собственост. Съгласно българската правна доктрина<sup>273</sup> част от изключителното право на притежателя не може да бъде прехвърлена чрез лицензия. То е валидно дори и в случаите на изключителна лицензия. Що се отнася до търговските марки, това е само разрешение за лицензополучателя да използва марката. Същевременно притежателят, който си запазва всички права като лицензодател, е длъжен да разреши използването на марката от лицензополучателя в договорените граници.

Лицензионният договор за регистрирана марка може да бъде безвъзмезден, срещу заплащане (например, авторски и лицензионни възнаграждения) или в замяна на други предимства (например кръстосани лицензии). Използването на лицензираната търговска марка може да бъде пълно или ограничено (например, може да се отнася само за част от стоките или услугите, обхванати от изключителното право). По принцип лицензополучателите нямат право да преотстъпват лицензията или да предоставят сублицензии, освен ако не е изрично предвидено в договора. Когато са разрешени сублицензии, контролът трябва да бъде запазен от регистрирания притежател, а не от главния лицензополучател.

---

<sup>273</sup> ДЖЕЛЕПОВ, С., Патентно-лицензионно дейност, ВМИИ-София, София 1972, с. 95 и сл.

За да се противопостави на трети страни, лицензионният договор трябва да бъде регистриран в Регистъра на търговските марки към Патентното ведомство. Условието за това и срокът за регистрация са определени в чл. 22, ал. 5 от ЗМГО и са подобни на тези, посочени по-горе. Лицензионното споразумение има действие по отношение на трети лица от датата, на която е вписано в Държавния регистър.

Марковата лицензия може да бъде прекратена поради следните причини: изтичане на срока, разваляне на договора поради неизпълнение и обявяване на нищожността му. Доколкото действащото марково законодателство не предвижда специални разпоредби, следва да се прилагат общите правила на чл. 26-35 от ЗЗД по отношение на основанията за недействителност на лицензионния договор.

## **§ 6. Обхват на изключителните права**

Както вече беше споменато, регистрацията на търговска марка предоставя на носителя ѝ изключителното право да използва запазената марка. Това е абсолютно, самостоятелно икономическо право, чийто обхват на закрила е ограничен териториално и времево.

Регистрацията на търговска марка в България има действие на цялата територия на страната. За да получите закрила в други държави, търговската марка трябва да бъде регистрирана във всяка страна (освен в случай на международна или регионална регистрация). ЗМГО предвижда, че действието на регистрацията е ограничено за период от десет години, но може да бъде подновено за неограничен брой последователни периоди от десет години срещу заплащане на такса за всяко подновяване. Следователно закрилата на търговската марка на практика е неограничена във времето.

Обхвата на закрила налага използването на марката във връзка с определени обекти. Въпреки липсата на изрични разпоредби, безспорно е, че притежателят има изключителното право да поставя марката върху стоките, за които е регистрирана, да продава стоките или да използва марката в търговски документи, рекламни материали, и т.н.

Обхватът на изключителното право зависи не само от начина на представяне на марката като отличителен знак, но и от броя на стоките и услугите, за които тя е регистрирана. В тази връзка ЗМГО предвижда, че както български, така и чуждестранни юридически и физически лица могат да



регистрират една марка за всичките си стоки или услуги или различни марки за отделни видове стоки или услуги.

Във връзка със спецификацията на стоките или услугите, за които марката е регистрирана, възниква въпросът дали разширяването или ограничаването на списъка на стоките или услугите е възможно след регистрацията на марката. Действащото законодателство не дава пряко решение на този проблем. Следователно законът по принцип позволява изменение на списъка на стоките или услугите след регистрацията на марката. Административната практика обаче счита, че разширяването на списъка след регистрацията може да стане възможно само чрез нова заявка за регистрация на една и съща търговска марка за стоки или услуги, които допълнително са включени.<sup>274</sup> Ако става въпрос за ограничаване на списъка след регистрацията, то може да бъде направено с обикновено искане на притежателя на търговската марка, който трябва да заплати таксата, посочена в Тарифата на Патентното ведомство. Докато не бъде взето решение по заявката, заявителят може да ограничи списъка на стоките или услугите, за които се иска марка, без да заплаща такса.

Следва да се отбележи, че изключителното право се отнася не само до използването на марката за стоки или услуги, изброени в документа за регистрация. Тя обхваща и подобни (сходни) стоки и услуги. Същото важи и за използването на знаци, сходни на търговската марка. Сходен знак се счита, че е в противоречие с регистрирана марка, ако средният потребител може да вярва, че предлаганите от него стоки или услуги произхождат от предприятието, към което принадлежи регистрираната марка. При прилагането на този тест се взема предвид продължителността и обхвата на използването на регистрираната марка. Колкото по-дълго и по-широко е използвана, толкова по-широк е обхватът на закрилата, тъй като се приема, че потребителят може по-лесно да се довери, че подобен знак или използването на знака за подобни стоки или услуги се отнася до едно и също предприятие.

## **§ 7. Ограничение на обхвата на закрила марката**

По силата на чл. 14 от ЗМГО, притежателят на правото върху марка няма право да забрани на трето лице да използва в търговската си дейност своето

---

<sup>274</sup> Виж Коджабашев, М., цит. съч., стр. 35-36.

собствено име или адрес, указания, отнасящи се до вида, качеството, количеството, предназначението, стойността, географския произход, времето на производство на стоките или на предоставянето на услугите или други характеристики на стоките или услугите или да използва самата марка, когато е необходимо да се посочи предназначението на стоките или на услугите и по-специално в качеството им на принадлежности или резервни части. В тези случаи използването не трябва да противоречи на добросъвестната търговска практика.

При липсата на съдебна практика в България, настоящият ЗМГО приема разбирането за **изчерпване на правата** върху марката. Принципът на изчерпване на правата е валиден, когато притежателят на търговската марка или трети страни с негово съгласие пускат посочените продукти на пазара. В такива случаи маркопритежателят няма право да забранява на трети лица да използват марката във връзка с продукти или услуги, законно продавани в страната под тази марка. Изключение представлява случаят, когато притежателят на правото има основателна причина да се противопоставя на по-нататъшните продажби на стоките, особено когато състоянието им се е променило или се е влошило от момента на пускането им на пазара. Така трети лица могат да продават отново тези стоки и могат да използват марката при популяризиране на такива продажби, без намеса от собственика на марката.

Също така липсва съдебна практика относно изчерпването на правата извън страната при паралелен внос. Такъв би могъл да е случаят, когато лицензополучателят на търговската марка в страната на износ внася стоки, обозначени с търговска марка, регистрирана в България, в същата държава, когато действителният собственик на марката е същият като в България. Безспорно е, че продажбата на стоки в чужда страна от собственика на търговската марка в България или под неговото ръководство води до изчерпване на правото на собственика да внася или препродава пазарните стоки в България.<sup>275</sup>

## **§ 8. Изисквания за използване**

Българската система за закрила на марките позволява придобиването на изключителни права без задължение за използване на марката и без никакво

---

<sup>275</sup> Виж Eskenazi, I., loc. cit., p. 286.

обявяване на намерение за използване. Чл. 19, ал. 1 от ЗМГО обаче изисква марката да е била използвана в рамките на период от пет години след регистрацията във връзка със стоките или услугите, за които е регистрирана, или такава реална употреба да не е била преустановена за непрекъснат период от пет години. Ако случаят не е такъв, регистрацията може да бъде отменена, освен ако не съществува основателна причина за неизползването.

Така нареченото реално използване на марката обхваща не само използването ѝ в търговската дейност, съгласно чл. 13, ал. 2 от ЗМГО<sup>276</sup>, но и използването на марката във форма, която не е съществено различна от тази, в която марката е регистрирана и нанесена върху стоки или върху тяхната опаковка в България, независимо дали са предназначени само за износ.

Използването на марката със съгласието на нейния притежател, например в случай на лицензиране, се счита за използване от самия притежател.

Реалното използване на търговска марка обикновено се определя от гледна точка на визуално или звуково представяне на марката по отношение на произведените или продадени стоки или във връзка с предоставените услуги. Използването на марката във физическа връзка със стоки обхваща всеки начин на поставяне на марка върху стоки или върху външната обвивка на стоки. Разбираемо е, че използването на марка във връзка с услугите няма никакъв физически характер. Предоставянето на услуга като такава не може да бъде обозначено със знак за услуга. Ето защо използването на марка във връзка с услуги, които трябва да бъдат действително предоставени, е възможно само в търговски документи, кореспонденция, рекламни материали и др.

Във връзка с реалното използване на марката възниква въпросът до каква степен и колко трябва да се използва марката, за да се избегне отмяната. Не е определено по авторитетен начин нивото на използване, което е необходимо, за да се счита за подходящо за целите на закона. Административната практика на Патентното ведомство е доста либерална при оценката на доказателствата за обосноваване на използването на търговската марка. В случая на отмяна на марката „Mascafe” например, собственикът обосновава използването на търговската си марка, като представя доказателства

---

<sup>276</sup> Например: а) поставяне на знака върху стоки или върху тяхната опаковка; б) предлагането на стоките, носещи знака, за продажба, пускане на пазара или задържане за тези цели и предлагане или предоставяне на услуги със знака; в) внос или износ на стоки, носещи знака; г) използване на знака в бизнес документи и реклами.

за продажбата на 6646 кафе пакета за нуждите на екипажите на българските кораби, акостирали в пристанището на Лас Палмас. Софийски градски съд прие в този случай доказаното количество за „достатъчно”, но с резервата, че е достатъчно само за период от една година и три месеца.<sup>277</sup>

По силата на чл. 25 от Закона за търговските марки, всяко заинтересувано лице може да отправи **искане за отмяна на регистрирана марка** до Патентното ведомство на основание неизползване на марката. В такива случаи доказателствената тежест за установяване на ползването е върху притежателя на правото върху атакуваната марка. Той е длъжен в срок от три месеца след получаване на уведомлението<sup>278</sup> да представи доказателства за използването на марката. Ако собственикът не може да направи това, Патентното ведомство отменя регистрацията на марката на първото основание на чл. 25, а именно неизползване на марката в продължение на пет години.

Използването на марка като правило е публично. Следователно, употребата на практика трябва да се осъществи на българския пазар. Така например вносът на стоки със съответната марка за ограничен кръг лица (дипломатическа мисия, посолство и др.) без потребителите като цяло да имат достъп до тях, не представлява реална употреба. Количеството на търгуваните в този случай стоки не може да бъде взето предвид за обосновка на използването.<sup>279</sup>

Използването на запазената марка само за част от регистрираните стоки се счита за достатъчно условие за поддържане на регистрацията. То обаче не може да възпрепятства **частичното отменяне на търговска марка** по отношение на други стоки в един клас или във всички класове, в които запазената марка не е била използвана дълго време.

Както вече споменахме по-горе, само реалното използване може да предотврати отмяната на запазената марка. Възниква обаче въпросът дали номиналната употреба, определена като „предлагане за използване чрез пресата”, би могла също да бъде приета като реална употреба. Старата практика

---

<sup>277</sup> Гр.д. № 4844/1986 г. на III ГО; за повече подробности виж Дамянова, К., Използване на търговска марка като условие за нейната регистрация - правна уредба и практика, в: Защита на търговските марки в България, публикувана от Българската национална група на АИППИ, София, 1987, с. 33.

<sup>278</sup> Този период може да бъде удължаван по искане на притежателя, подадено преди изтичането на срока. Необходимо е също плащане на такса.

<sup>279</sup> Виж Джелепов. С., цит. съч., с. 115.

на Патентното ведомство даде много ограничително тълкуване на номиналната употреба, а именно като *invitatio ad offerendum* до обществеността за договаряне на лицензионен договор. Такова предложение до обществеността се счита за равнозначно на реалното използване, независимо от обстоятелството, че никой не го е приело и е договорена лицензия. Очевидно е, че предложението за договор не трябва да е фиктивно и не трябва да съдържа никакви неприемливи условия, които могат да бъдат пречка за сключването на договора.

През последните години някои експерти изразиха становището, че номиналната употреба може да се третира като реклама на стоките чрез марката, тъй като тя е по-адекватна на нейната роля и функции. По принцип продуктовата реклама на търговската марка предхожда процеса на действителни продажби, което също означава, че **номиналното използване на марката** предхожда нейното реално използване.<sup>280</sup> Софийски градски съд потвърди това становище по делото „Mascafe”, споменато по-горе, като мотивите на решението сочат, че рекламната марка се определя като номинална употреба.

По силата на административната практика номиналната употреба трябва да бъде направена в национални печатни издания или в чуждестранни издания, официално разпространени в страната от дистрибуторската мрежа. Съдебната практика обаче допълнително подчертава, че номиналната употреба е **реклама на търговската марка**, която при сегашните условия може да се осъществи не само от пресата, но и от други по-ефективни средства.

Административната практика се различава от съдебната такава и по въпроса за **неизползване, поради основателни причини**. Основателната причина за неизползване на търговската марка за непрекъснат срок до пет години от регистрацията, който е предвиден в чл. 5В, параграф 1 от Парижката конвенция като условие за оправдание, не е уредено в българския ЗМГО. Тази разпоредба обаче е пряко приложима в България. Независимо от това, Патентното ведомство като правило не приема доводи, които оправдават липсата на използване на регистрираната търговска марка през съответния период. Актуалната съдебна практика налага широко тълкуване на неупотребата, която може да бъде обобщена по следния начин: когато неизползването на търговска марка се дължи на основателни причини или на

---

<sup>280</sup> Виж Дамянова, К., цит. съч., с. 37.

препятствия от страна на трета страна, не може да се разчита на неизползването в производството за отмяна за неизползване. Например, **съдебният спор за регистрация на марка** от трети лица пред административни или съдебни органи се квалифицира като такова препятствие.<sup>281</sup>

### **§9. Продължителност на закрилата, подновяване, прекратяване**

Както вече беше отбелязано, действието на регистрацията на марка е ограничено във времето. Продължителността на изключителното право е десет години от датата на подаване на заявката за регистрация. Чл. 20, ал. 1 от ЗМГО предвижда, че този срок може да бъде подновен неограничено за последващи периоди от по 10 години. Подновяването е обикновена процедура, изискваща само искане на регистрирания притежател на правото върху марката и заплащане на такса за подновяване и такса за публикуване. Съгласно чл. 39 от ЗМГО, посоченото искане се подава през последната година от всеки срок на закрила, както и до шест месеца от изтичането на този срок срещу заплащане на допълнителна такса. Удълженият срок на закрила на търговската марка трябва да бъде вписан в регистъра и вписан в удостоверението за регистрация, представено от притежателя. Когато той е възпрепятстван да представи оригинала, му се издава удостоверение за подновяване. Ако подновяването не се осъществи, регистрацията на марката изтича.

Не се допускат промени в марката по време на срока на валидност на регистрацията или при подновяването ѝ. Когато марката включва името или адреса на притежателя, той може да внесе промени в знака с искането си, при условие че промените не са съществени по отношение на отличителните характеристики и цялостната визия на запазената марка.

В допълнение към ситуацията, при която регистрацията изтича поради не възобновяване, съществува ситуация, при която регистрацията се прекратява преди изтичането на срока на валидност на марката. **Прекратяването на регистрацията** може да бъде осъществено на следните основания:

- а) изтичане на десетгодишния срок, посочен по-горе;
- б) отказ на притежателя и

---

<sup>281</sup> Виж делото „Golden Lights”, решение на Софийски градски съд № 137 от 11 ноември 1985 г. по гр.д. № 4098/1985 г., потвърдено от Върховния съд с решение № 199 от 16 март 1986 г. на IV ГО по гр.д. № 64/1986 г., публикувано в GRUR Int. 1988, стр. 355 и сл.; за повече подробности виж също Дамянова, К., цит. съч., стр. 34-36.

- в) прекратяване на юридическото лице-притежател без правоприемство.<sup>282</sup>

Всяка заинтересована страна може да поиска отмяна на регистрацията, ако:

- а) марката не е била използвана в продължение на пет години, както е предвидено в чл. 19;
- б) в резултат на действието или бездействието на притежателя марката е станала обичайно означение (родово понятие) за стоката или услугата, за която е регистрирана;
- в) използването на марката от притежателя или от друго лице с негово съгласие за стоките или услугите, за които е регистрирана, е по начин, който въвежда в заблуждение потребителите относно естеството, качеството или географския произход на стоките или услугите.<sup>283</sup>

В допълнение към обстоятелствата, предвидени в чл. 25 от ЗМГО, регистрацията на колективен или сертификатен знак може да бъде отменена и когато притежателят му е разрешил или е дал съгласието си за използване в нарушение на правилата за неговото използване. Отмяната на регистрацията има действие *ex nunc* (за в бъдеще) - в първия случай от началото на петгодишния период на неизползване, а в последните два случая от датата на подаване на искането за отмяна.

Регистрацията се прекратява и с обявяване на недействителност въз основа на решение на Патентното ведомство или на съд с действие от момента на първоначалната регистрация (*ex tunc*)<sup>284</sup>, т. е. с обратна сила. Най-честите основания за обезсилване са уредени в чл. 26 от ЗМГО, когато регистрацията е извършена в нарушение на забраните по чл. 11 и 12 от този закон. В тези случаи марката може също да бъде обезсилена служебно от Патентното ведомство. Съгласно административната практика почти всички искания за

---

<sup>282</sup> След това Патентното ведомство изважда търговската марка от регистъра, считано от датата на решението за прекратяване, и публикува този факт.

<sup>283</sup> Когато молбата за отмяна засяга само някои от стоките или услугите, регистрацията се отнема само по отношение на тези стоки или услуги.

<sup>284</sup> Ефектът от заличаването в тези случаи в миналото е бил обект на спор. Някои автори са изразили мнение, че аргументът за отмяна само за в бъдеще (*ex nunc*) е по-убедителен, тъй като обявяването на недействителността се отнася до валидна марка. В това отношение виж Eskenazi, I., loc.cit., p. 285.

недействителност се основават на неотличителния характер на марката или на приликата с вече регистрирана марка или с известна такава.

Друго основание за недействителност може да бъде регистрацията на името на лице, което не отговаря на изискванията на чл. 2 (принцип на реципрочност) или на името на представител по индустриална собственост или представител на титуляря без съгласието на последния, както и установяването с влязло в сила съдебно решение, че заявителят е действал недобросъвестно.

Отмяната и обезсилването на регистрацията нямат действие по отношение на изпълнени съдебни решения относно нарушенията, доколкото са били извършени преди отмяната или обезсилването, и по отношение на лицензионни договори, сключени преди отмяната или обезсилването, освен ако не е уговорено друго.

## § 10. Нарушения и средства за защита

Няма съмнение, че неразрешеното използване на марката за стоки или услуги, които са от същия вид като предлаганите от притежателя на марката, представлява нарушение. Българското законодателство не прави разлика между **възпроизвеждането и незаконната имитация**. Това означава, че използването на марката за сходни стоки или услуги или на подобен знак за същите или сходни стоки или услуги може също да представлява нарушение, ако такова използване причинява объркване в съзнанието на потребителя.<sup>285</sup> С други думи, ако **средният потребител** смята, че продуктите или услугите, за които марката се използва от ответника, произхождат от предприятието на притежателя на запазената марка, тогава съществува объркване и следователно притежателят има право да забрани тази незаконна употреба. Дори подготвителни актове, като например складирането на продукти за продажба или предлагането на услуги, както и рекламирането им във връзка със запазената марка, също се приемат като нарушение на изключителното право. Същото се отнася и за незаконното използване на марката в бизнес книжа, върху пликите или други печатни материали или за друга употреба в търговската дейност по смисъла на чл. 13 от ЗМГО.

---

<sup>285</sup> Сходството може да е видимо, чуваемо или в произношението на езика на страната, където трябва да се регистрира марката, както и по отношение на значението ѝ.



В зависимост от формата на нарушението законодателството предвижда различни санкции, които имат административен, граждански и наказателен характер. **Административната и наказателната отговорност** са уредени в чл. 81 от ЗМГО. В него се посочва, че на физическо, съответно юридическо лице, се налага глоба от 500 до 1500 лв., съответно имуществена санкция от 1000 до 3000 лв., ако те предлагат за продажба, места на пазара или запаси за тези цели стоки, носещи знак, който е идентичен или сходен с регистрирана марка без съгласието на притежателя.<sup>286</sup> Такива стоки, внесени или произведени в България, които незаконно носят друга марка, също се конфискуват и след това се унищожават. Контролните органи на Патентното ведомство имат право да установяват нарушенията с официален документ. Председателят на ведомството има право да издаде наказателно постановление за санкциониране на нарушителите и за конфискация на стоките. Всяко заинтересовано лице или държавен орган (например прокуратурата) може да поиска **конфискация**, но по правило това става по искане на притежателя на нарушената марка. Както вече беше посочено, нарушение представлява притежаването на продукти, които незаконно носят марка на друго лице. В някои случаи Патентното ведомство трябва да конфискува стоките в магазина, преди те да бъдат продавани на пазара, независимо от собствеността върху тези продукти. Актовете за установяване на нарушения и наказателните постановления, издадени във връзка с чл. 81 могат да бъдат обжалвани в седемдневен срок от връчването пред Районния съд, в чийто район е извършено престъплението.<sup>287</sup> Конфискацията може да бъде наложена не само от Патентното ведомство, но и от съд, който решава спорове за неразрешено използване на марка по искане на заинтересованото лице. Административната отговорност е независима от евентуална гражданска или наказателна отговорност.

Нарушението на правото върху марка представлява незаконно и увреждащо действие, отговорност за което може да се търси по общите правила на Закона за задълженията и договорите (ЗЗД)<sup>288</sup> относно **гражданската**

---

<sup>286</sup> Когато нарушението е повторно, наложената глоба е 1500 до 3000 лв., а имуществената санкция, наложена на еднолични търговци или юридически лица, е от 3000 до 5000 лв.

<sup>287</sup> Процедурата е установена в Закона за административните нарушения и наказания (ЗАНН), ДВ, бр. 92 от 28 ноември 1969 г., многократно изменяян; за компетентността на районните съдилища виж чл. 59 от този закон.

<sup>288</sup> Виж чл. 45-49 от Закона за задълженията и договорите.

**отговорност.** Оправомощени да подадат жалба пред компетентния съд<sup>289</sup> са притежателят на марката, неговият правоприменник или надлежно упълномощен представител. Притежателят на изключителна лицензия също има право да предяви иск, ако притежателят на марката не успее да упражни това право в рамките на един месец след получаването на уведомлението от лицензополучателя за нарушението. Лицензополучателят на неизключителна лицензия по правило не е упълномощен да предявява иск, но може да поиска такъв да бъде предявен от лицензодателя.<sup>290</sup>

Ако се докаже нарушение, притежателят на търговската марка може да поиска от съда следното:

- а) установяване на факта на нарушението;
- б) прекратяване на нарушението;
- в) обезщетение на притежателя за всички претърпени вреди (имуществени и неимуществени), които са пряка и непосредствена последица от вредоносния акт, включително пропуснати ползи.

Преработката или унищожаването на обекта на нарушението и публикуването на съдебното решение в две ежедневни публикации за сметка на нарушителя могат също да бъдат поискани от ищеца.

Българското законодателство предвижда и **наказателна отговорност** за случаите на неразрешено възпроизвеждане и имитация на регистрирана марка. По силата на чл. 172б от Наказателния кодекс<sup>291</sup> този, който без съгласието на притежателя на изключителното право използва в търговската си дейност марка, се наказва с лишаване от свобода до пет години и с глоба до пет хиляди лева.<sup>292</sup>

---

<sup>289</sup> По силата на чл. 77 от Закона за търговските марки, компетентният съд е Софийският градски съд.

<sup>290</sup> Преди подаването на иска, притежателят на марката може да поиска предварително обезпечение съгласно чл. 389 - 403 от Гражданския процесуален кодекс пред съответния окръжен съд, при условие че ищецът предяви иск в рамките на един месец и предостави гаранция. Обезпечителните мерки могат да бъдат, например, изземване на предмети, носещи марката, която е нарушена, задържане на средствата, чрез които е извършено нарушението или такива, които се считат за подходящи от съда.

<sup>291</sup> Наказателен кодекс от 1968 г., ДВ, бр. 26 от 1968 г., последно изменен в ДВ, бр. 55 от 3 юли 2018 г.

<sup>292</sup> Ако деянието е извършено повторно или са причинени значителни вредни последици, наказанието е лишаване от свобода от пет до осем години и глоба от пет хиляди до осем хиляди лева

Както вече бе споменато по-горе, само регистрирани марки могат да бъдат защитени чрез изключителни права. Съществуват обаче и други възможности за закрила на нерегистриран знак срещу действия на нелоялна конкуренция (например, узурпиране на знака, имитация и всякакви други действия, които могат да доведат до объркване между стоките или услугите на притежателя на марката и тези на нарушителя). Такива действия нарушават разпоредбите на чл. 10а от Парижката конвенция, която е пряко приложима и в Р България. Разпоредбите на този член са възпроизведени в чл. 30 от ЗЗК, който урежда всички случаи на **нелоялна конкуренция** (генерална клауза). По силата на чл. 35, ал. 2 от този закон, използването на корпоративна идентичност, търговска марка, търговско наименование, специални обозначения и символи по начин, който може да служи за подвеждане на потребителя представлява акт на нелоялна конкуренция. Нерегистрираната марка може да бъде отнесена към категорията специални обозначения или символи. Обхватът на гражданската отговорност в случаите на нелоялна конкуренция е по-широк от този на чл. 45 от ЗЗД, споменат по-горе.

## ГЛАВА 5. ПРОМИШЛЕН ДИЗАЙН

### § 1. Източници - законодателство

#### I. Международни договори

Република България е ратифицирала следните международни договори относно промишления дизайн:

- *Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост, посочена по-горе*
- Споразумението TRIPS, посочено по-горе
- *Хагска спогодба за международния депозит на промишлени дизайни, подписана в Хага, 6 ноември 1925 г., изменена в Хага на 28 ноември 1960 г.*<sup>293</sup>

---

<sup>293</sup> В сила за България от 11 декември 1996 г., ратифицирана със закон, ДВ, бр. 83 от 1994 г., изм. ДВ, бр. 90 от 1996 г. Българският текст на спогодбата е публикуван в ДВ, бр. 4 от 1997 г.

- *Спогодба от Локарно за установяване на международна класификация за промишлени дизайни*, от 8 октомври 1968 г., изменена на 28 септември 1979 г.<sup>294</sup>
- *Регламент № 6/2002 на Съвета (ЕО) от 12 декември 2001 година относно дизайните на Общността*<sup>295</sup>
- *Регламент (ЕО) № 2245/2002 на Комисията от 21 октомври 2002 година за прилагане на Регламент (ЕО) № 6/2002 на Съвета за промишления дизайн на Общността*<sup>296</sup>

## **II. Национално законодателство**

Основните източници на законодателството по отношение на закрилата на промишлените дизайни в България са:

- а) Закон за промишления дизайн (ЗПД) от 1999 г.<sup>297</sup> и
- б) Наредба за оформяне, подаване и експертиза на заявки за регистрация на промишлен дизайн от 2000 г. (наричана по-долу Наредбата).<sup>298</sup>

### **§ 2. Предмет на закрила**

ЗПД предвижда закрила на дизайна чрез регистрация. Съгласно принципа за „кумулиране на закрилата“, дизайнът може да бъде защитен и с различни правни средства, като Закона за авторското право и сродните права и Закона за марките и географските означения.

Член 3, ал. 1 от ЗПД съдържа определение за промишлен дизайн. За целите на този закон „промишлен дизайн“, наричан по-долу само „дизайн“, означава „видимият външен вид на продукт или на част от него, определен от особеностите на формата, линиите, рисунъка, орнаментите, цветовото съчетание или комбинация от тях“. Това определение трябва да се тълкува в най-широк смисъл, като по този начин осигурява закрила на всички двумерни

<sup>294</sup> Ратифицирана със закон на Народното събрание на 12 юли 2000 г., ДВ, бр. 61 от 2000 г. Влиза в сила по отношение на Република България на 27 февруари 2001 г.

<sup>295</sup> ОВ L 3, 5.1.2002 г., стр. 1., [http://192.168.1.10/bg/Law/en\\_d2\\_laws.html](http://192.168.1.10/bg/Law/en_d2_laws.html) или [http://www.bpo.bg/images/stories/acquis/euregulation\\_06\\_02.pdf](http://www.bpo.bg/images/stories/acquis/euregulation_06_02.pdf)

<sup>296</sup> [http://www.bpo.bg/bg/Law/en\\_d1\\_laws.html](http://www.bpo.bg/bg/Law/en_d1_laws.html)

<sup>297</sup> Влиза в сила на 15 септември 1999 г., ДВ, бр. 81 от 14 септември 1999 г., последно изменение в ДВ, бр. 85 от 24 октомври 2017 г. Английският текст на Закона за дизайна, публикуван на адрес: <http://www.bpo.bg/images/stories/design/lawdesignam.pdf>.

<sup>298</sup> Наредбата е публикувана в ДВ, бр. 9 от 2000 г., последно изменение в ДВ, бр. 52 от 8 юли 2011 г.

(плоскостни) или тримерни (релефни) характеристики на външния вид на продукта. По смисъла на тази дефиниция „продукт“ означава „всяко изделие, получено по промишлен или занаятчийски начин, включително части, предназначени за сглобяване в съставно изделие, комплект или композиция от изделия, опаковка, графични символи и печатни шрифтове, с изключение на компютърни програми“. Както при патентната закрила компютърните програми не могат да бъдат предмет на закрила и като дизайн.

От горепосоченото определение може да се види, че закрилата на тези обекти обхваща и двете понятия съгласно чл. 5<sup>quinquies</sup> от Парижката конвенция, а именно „индустриален дизайн“ и „индустриален модел“.

Член 11, ал. 2 от ЗПД предвижда, че дизайни, които противоречат на общественения ред или на добрите нрави, не се защитават. Изключени от закрила като дизайн са също дизайни, чиито особености са обусловени единствено от техническата функция на продукта, освен ако дизайнът няма за цел да направи възможно мултиплицирано сглобяване или свързване на взаимно заменяеми продукти в модулна система (например Lego). Такива технически характеристики могат да бъдат предмет на изобретение. Основната разлика между дизайн и изобретение е, че дизайнът има специален външен вид и форма на продукта (естетически характер) и може да служи като образец за неговото производство, докато изобретението служи само за получаване на технически резултат. Промисленият дизайн се различава на същите основания от полезния модел, чиито аспекти са чисто функционални. Тази материя се счита за влизаща в обхвата на патентното право и правото относно полезния модел.

Заявката за регистрация на дизайн може да се отнася до външния вид на даден продукт, на част от него (волан, рефлексор или предно стъкло на кола) или на набор от продукти (комплект за чай, комплект мебели и т.н.). Предоставя се закрила за плоски (платове, покривки, корици на печатни издания, тапети и др.), триизмерни (коли, телефони, ютии и др.) и от плоски и триизмерни изделия (плочки с релефни орнаменти, или цветен дизайн и т.н.).

### **§ 3. Условия на закрила**

За да бъде защитен, промисленият дизайн трябва да бъде нов и оригинален. Чл. 12, ал. 1 от ЗПД определя универсално изискване за новост за регистрация на дизайни. В тази връзка оповестявания на идентични дизайни, които са станали общодостъпни чрез публикации, използване, регистрации или

разгласяване по какъвто и да е друг начин, където и да е по света, преди датата на подаване на заявката или датата на приоритета, могат да се считат за релевантни фактори, които да опорочат новостта на дизайна за целите на регистрацията. От ал. 2 на същия член става ясно, че дизайните се считат за идентични, ако техните особености се различават само в несъществени елементи. Незначителна промяна в особеностите или всяка друга незначителна промяна, която не е очевидна на пръв поглед, не се счита за нов дизайн.

Чл. 14 от ЗПД предвижда **гратисен период** за разгласяване на дизайни, направено от автора, неговия правоприменник или трето лице в техен ущърб, в срок от **дванадесет месеца** преди датата на подаване или датата на приоритета на заявлението. Такива оповестявания не влияят на новостта на промишления дизайн. Видно е, че този период на оповестяване е същият като гратисния период, предвиден в Регламент № 6/2002 (ЕО) 12 на Съвета от декември 2001 г.<sup>299</sup>

По отношение на оригиналността, предвидена в чл. 13 от ЗПД, се предвижда, че даден дизайн се счита за такъв, ако цялостното впечатление, което той създава в информирания потребител, се различава от цялостното впечатление, което създава дизайн, станал общодостъпен преди датата на подаване на заявката за регистрация или, когато се претендира за приоритет, преди датата на приоритета.

#### **§ 4. Формалности (производство по заявяване и предоставяне на закрила)**

По силата на чл. 31, ал. 1 от ЗПД във връзка с чл. 3, ал. 1 от Наредбата, заявката за регистрация на дизайн трябва да бъде подадена в Патентното ведомство лично или чрез представител, по пощата, по факс или по електронен път.

Автор, който е създал дизайн независимо от предприятието или организацията или независимо от официални отношения с неговия работодател, има право да подаде заявка за регистрация. Ако дизайнът е създаден в изпълнение на служебните или договорни задължения на неговия автор

---

<sup>299</sup> GRUR Int. 2002, pp. 221 et seq.

(служебен дизайн), само неговият работодател или лицето, което е възложило създаването му, може да подаде заявление за регистрация.<sup>300</sup>

Заявката за регистрация на дизайн съдържа:

- а) искане за регистрация на дизайна;
- б) име и адрес на заявителя;
- в) едно или няколко графични или фотографски изображения, които ясно и пълно разкриват дизайна, за който се иска закрила.

Датата на подаване на заявката е датата, на която в Патентното ведомство са получени горепосочените документи. В допълнение се изискват и други документи съгласно чл. 32 от ЗПД и чл. 4 - 8 от Наредбата:

- а) документ за конвенционален приоритет, както е предвидено в чл. 4 от Парижката конвенция<sup>301</sup> или изложбен приоритет съгласно чл. 11 от Парижката конвенция, ако се изисква такъв приоритет;<sup>302</sup>
- б) пълномощно, подписано от заявителя, ако заявлението е подадено чрез представител;<sup>303</sup>

---

<sup>300</sup> В случай на дизайн на служител, правото на подаване на заявка принадлежи на автора, ако работодателят или лицето, което му е възложило работата, не подаде заявление в срок от три месеца след получаване на писмено съобщение от автора, освен ако не е уговорено друго по договор.

<sup>301</sup> По силата на чл. 35, ал. 1 и 2 от ЗПД, конвенционалният приоритет може да бъде заявен в момента на подаване на заявката от заявителя, който трябва да посочи датата и страната на първата си заявка или в рамките на два месеца от датата на подаване на заявлението. В рамките на три месеца от подаването на заявлението заявителят трябва да представи доказателство за своето право на приоритет с копие от предишната молба, заверено от компетентния орган на страната-членка на Парижкия съюз или на СТО. По-ранното заявление, което е първото заявление, посочено в чл. 4 от Парижката конвенция, трябва да се подаде в Патентното ведомство в срок от шест месеца от датата на подаване на първото заявление.

<sup>302</sup> Правото на изложбен приоритет за промишлен дизайн, изложено на официални или официално признати международни изложения, организирани в страната или в страна-членка на Парижкия съюз или на СТО, се признава, ако искането за приоритет е подадено в рамките на шест месеца след дата на представяне на промишления дизайн на изложението. Необходимо е също така да се представи документ, издаден от организаторите на изложбата, посочващ датата на представяне на проекта, датата на закриване на изложбата и данни за дизайна. Ако предметът на заявката бъде изменен, приоритетът се признава от датата на подаване на изменената заявка. Това правило важи и за конвенционния приоритет (Виж предишната бележка под линия).

<sup>303</sup> Чуждестранните заявители са длъжни да подават заявки за регистрация на промишлени дизайни чрез местен представител по индустриална собственост съгласно чл. 5, ал. 2 от ЗПД и в съответствие с чл. 8 от Наредбата.

- в) кратко описание на специфичните особености на дизайна;
- г) документ за заплащане на предписаните такси за подаване, разглеждане и приоритет;
- д) искане за отлагане публикуването на регистрацията съгласно чл. 48а.

Всички тези документи трябва да се подадат на български език, с изключение на удостоверението за приоритет, чийто превод може да бъде депозиран само по специално искане на Патентното ведомство. Ако документите се представят на друг език, датата на подаване се съхранява, ако те се представят на български език в срок от три месеца от датата на подаване.

По силата на чл. 5 от Наредбата, подаденото в едно копие заявление съдържа:

- а) пълно име и адрес на заявителя;
- б) броя на дизайните, за които се иска закрила;
- в) списък на продуктите, в които е включен или използван промишленият дизайн, с посочване на индекса на класификация съгласно спогодбата от Локарно;
- г) име и адрес на автора (съавтори) на дизайна, ако са различни от заявителя;
- д) представяне на заявения дизайн по искане;
- е) списък на документите, придружаващи заявката;
- ж) подпис на заявителя и
- з) друга информация, съгласно стандартния формуляр на Патентното ведомство.

Едно искане може да съдържа повече от един дизайн.<sup>304</sup>

Описанието на дизайна (до 100 думи) може да бъде подадено по желание на заявителя. Описанието трябва да даде точна представа за това какво е ново по отношение на формата на дизайна, без да се споменава вътрешното конструиране, промишления технологичен процес, техническото въздействие и други технически характеристики за продукта. Не се допускат качествени термини като „люксозен“, „модерен“, „ефективен“ и други подобни. Описанието завършва с обобщение на новостта на дизайна. Ако заявлението включва

---

<sup>304</sup> По силата на чл. 2 от Наредбата, когато заявката се отнася до няколко дизайна, продуктите, в които са включени или са приложени дизайните, трябва да принадлежат към един и същ клас на Международната класификация на промишлените дизайни съгласно Спогодбата от Локарно или на същия набор от части или същия състав от части.



разновидности на дизайна, всяка от тях трябва да бъде описана по отношение на различията спрямо другите и да бъде обобщена в края на описанието. Разновидностите на дизайна не трябва да се различават по същество от основния дизайн.

Представянето на дизайна или на продуктите, в които е включен, или към които е приложен, трябва да се представи в основно изображение и в толкова допълнителни изображения, колкото са необходими за ясните, пълни и подробни разкрития на дизайна, за който се търси закрила. Представянето на дизайна може да бъде реализирано чрез снимки, рисунки, аксонометрични фигури, компютърна графика и други илюстративни материали с размери най-малко 3/4 см и не повече от 14/24 см. Две копия от всяко представяне трябва да бъдат приложени към заявката.

Заявките за регистрация на дизайни се разглеждат от Патентното ведомство по отношение на формалните изисквания. Проверката на последните има за цел да определи дали заявката отговаря на всички формални условия, дали са платени съответните такси и, при приоритет, дали е поискано да се изпълнят съответните формалности.

Всяка заявка първо се преценява за съответствие с изискванията, определени в чл. 31, ал. 2 от ЗПД, и за определяне на датата на подаване. Ако тези изисквания не са изпълнени, Патентното ведомство връща заявката на заявителя.

За всяка заявка с установена дата на подаване се проверява дали е приложена такса за заплащане, експертиза и отлагане на публикуването на регистрацията, когато е поискано отлагане. В двумесечен срок от представянето на документа за платени такси се извършва **формална експертиза**. Ако при формалната експертиза на заявката се установи, че тя не отговаря на изискванията, посочени в чл. 31, ал. 1, чл. 32 и 33, чл. 34, ал. 2 и чл. 35, ал. 2, 3 и 4 от ЗПД, на заявителя се предоставя двумесечен срок за отстраняването на недостатъците. Ако заявителят не успее да го направи или дизайнът е в противоречие с обществения ред или добрите нрави, производството се прекратява.

В рамките на два месеца след формалната експертиза се извършва експертиза дали заявеният дизайн е дизайн по смисъла на чл. 3 (легално определение) и не е изключен от закрилата по чл. 11, ал. 2, т. 1 (противоречие с

обществения ред или добрите нрави) и т. 2 и 3 (техническа функция). Условието за **новост и оригиналност** на дизайна не се разглеждат.

Държавният експерт взема решение да откаже регистрацията, ако има основания за това и заявителят не направи основателни възражения в рамките на два месеца от поканата за това. Ако експертизата покаже, че дизайнът отговаря на съществени условия, в едномесечен срок от уведомлението заявителят трябва да заплати таксите за регистрация, за издаване на свидетелство за регистрация и за публикация. След това Патентното ведомство вписва дизайна в регистъра на дизайните.

### **§ 5. Собственост, прехвърляне, лицензия**

По принцип авторът на дизайна или неговият правопреемник е този, който има право на правна закрила. Ако има две или повече лица, които са създали съвместно дизайн, правото на закрила принадлежи на тях или техните правопреемници съвместно. Съществува обаче важно изключение от това правило, а именно собствеността върху дизайн, който е създаден от служител в изпълнение на трудов договор или по поръчка, принадлежи на работодателя или на възложителя.<sup>305</sup> В такива случаи обаче, авторът получава допълнително възнаграждение в съответствие с чл. 17, ал. 2 - 4 от ЗПД, който при липса на споразумение между създателя и неговия работодател трябва да бъде определен от съда по справедливост.

Чл. 16, ал. 6 от ЗПД предвижда, че правото на регистрация принадлежи на **първия заявител**. Това означава, че когато двама автори са направили един и същ дизайн независимо един от друг, правото на закрила се предоставя на автора или неговия правопреемник, чието заявление е с по-ранна дата на подаване или приоритетна дата.

Авторът на дизайн, който не е заявител за регистрация, има право да бъде посочен като такъв в регистрацията. Правото на авторство е лично право на автора и от него не може да бъде правен отказ чрез договор. Освен това, това право е определено в чл. 4, ал. 1 от ЗПД и Патентното ведомство не може да издаде свидетелство за регистрация на дизайн без името на автора.

Като право на индустриална собственост, промишленият дизайн може да бъде прехвърлян или предоставян за ползване чрез лицензия. Чл. 24 от ЗПД

---

<sup>305</sup> Виж чл. 16, ал. 2 от ЗПД и „служебния дизайн” по чл. 17 от ЗПД.

предвижда, че всички права по този закон са прехвърлими, освен ако не е предвидено друго в него.<sup>306</sup> Прехвърлянията и лицензиите<sup>307</sup> на промишлени дизайни трябва да бъдат извършени в писмена форма, за да бъдат действителни и трябва да бъдат вписани в Регистъра към Патентното ведомство след заплащане на предвидената такса. Нерегистрирането не засяга действителността на регистрацията или прехвърлянето, но прави същото непротивопоставимо спрямо трети лица.<sup>308</sup>

Искането на лицензополучателя за вписване на лицензионния договор в Държавния регистър на промишлените дизайни се придружава от извадка от договора, която съдържа данните на лицензодателя, регистрационния номер на дизайна, срока на договора и подписите и печатите на страните.

Чл. 26, ал. 2 от ЗПД позволява предоставянето на изключителни и неизключителни лицензии. Когато не е договорено друго, лицензията се счита за неизключителна. Този закон не допуска принудителни лицензии.

В случай на съвместно притежаване на правото върху дизайн, всеки от съпритежателите може да използва дизайна самостоятелно, но той няма право да прехвърли своето право или да предостави лицензия без съгласието на другите съпритежатели. Действащото законодателство изисква писмено съгласие на всички съпритежатели на правото върху дизайна, освен ако не е уговорено друго между тях в договор.<sup>309</sup>

## **§ 6. Обхват на изключителните права**

Издаването на свидетелство за регистрация по чл. 19 от ЗПД предоставя на притежателя на промишления дизайн изключителното право да го използва на територията на България или да разреши на други лица да го ползват, както и правото да се противопостави на третите лица да копират промишления дизайн или да го излагат на пазара без неговото съгласие.

---

<sup>306</sup> По силата на чл. 25 от ЗПД, правото, произтичащо от преждеползване, може да се прехвърля само с предприятието, в което е възникнало.

<sup>307</sup> Чл. 587, ал. 2 от Търговския закон гласи, че лицензионният договор трябва да бъде в писмена форма и да бъде подписан от страните по договора. В противен случай същият е нищожен.

<sup>308</sup> Виж чл. 26, ал. 6 от ЗПД.

<sup>309</sup> Виж чл. 26, ал. 1 от ЗПД.

По аналогия със ЗПРПМ, ЗПД<sup>310</sup> налага известни ограничения върху изключителното право, например:

- а) действия по отношение на даден продукт, след като е бил законно продаден (**изчерпване на правото**);<sup>311</sup>
- б) използване на дизайна само за **лични цели**, за целите на **преподаване, научни изследвания или с експериментална цел**;
- в) използването му в **чужди наземни, морски или въздушни превозни средства**, които временно или случайно навлизат в територията на страната и в които той се прилага изключително за техните нужди, както и върху **вноса на резервни части** и спомагателни приспособления с цел използването им при ремонт на тези превозни средства;
- г) използването на дизайна, без знание, че е бил произведен и продаден без разрешението на собственика;
- д) от лице, което до датата на подаване на заявка за регистрация на дизайна добросъвестно го е използвало на територията на Република България или е извършило необходимата подготовка за това (**преждеползване**).<sup>312</sup>

## § 7. Срок на закрилата

Чл. 15 от ЗПД предвижда срок на закрила на регистрацията. Съгласно този член изключителното право се предоставя за срок от **10 години**, считано от датата на подаване на заявката. Освен това е предвидена възможност за **подновяване** на срока, а именно за **три последователни периода от по 5 години**. Така цялата продължителност на закрилата на промишления дизайн е 25 години съгласно ЗПД, което е в съответствие с Хагската спогодба от 1925 г.

Закрилата на дизайна може да отпадне на основанията, посочени в чл. 27 от ЗПД при:

- а) изтичане на срока на регистрацията;
- б) отказ на притежателя на правото;<sup>313</sup>

---

<sup>310</sup> Виж чл. 20 от ЗПД.

<sup>311</sup> Виж чл. 21, ал. 1 от ЗПД.

<sup>312</sup> Виж чл. 23 от ЗПД.

<sup>313</sup> Отказът влиза в сила от датата на получаване на писмената декларация от Патентното ведомство. Последното завежда отказа в регистъра и го публикува. В случай на регистрация,

- в) прекратяването на юридическо лице - притежател на дизайн без правопримемство.

**Прекратяването** по буква (в), се извършва по искане на всяко заинтересовано лице.

Регистрацията на дизайн може да бъде заличена съгласно чл. 29, ал. 1 от ЗПД **по искане на всяко лице**<sup>314</sup>, ако дизайнът е:

- а) регистриран в нарушение на чл. 3 (легално определение) или чл. 11, ал. 1 (в противоречие с обществения ред или добрите нрави);<sup>315</sup>
- б) изключен от закрила по чл. 11, ал. 2 (техническа функция);
- в) идентичен по смисъла на чл. 12, ал. 2 на дизайн, станал общодостъпен по какъвто и да е начин преди датата на подаване на заявката, съответно приоритетната дата, където и да е по света, или е идентичен на дизайн, който е заявен преди датата на подаване на заявката за регистрация, съответно приоритетната дата, и регистриран по национален или международен ред или като дизайн на Общността;
- г) регистрирани при неспазване на изискванията по чл. 2 (при липса на реципрочност).

Регистрацията на дизайн може да бъде заличена и по искане на **лице с правен интерес**, въз основа на:

- а) по-ранно право, принадлежащо на това лице по Закона за авторското право и сродните му права;
- б) по-ранно право на индустриална собственост на това лице, което се ползва от закрилата по друг закон.

Регистрацията се заличава и когато по исков ред е установено, че вписаният притежател не е едно от лицата, посочени в чл. 16, и ако в едномесечен срок от влизането в сила на съдебното решение не е постъпило искане за вписване на действителния притежател.

---

която обхваща няколко дизайна, отказът може да се отнася до всички или някои от регистрираните дизайни. Ако е налице регистриран лицензионен договор, отказът се вписва само след уведомяване на лицензополучателя.

<sup>314</sup> Регистрацията може също да бъде обявена за недействителна по искане на председателя на Патентното ведомство.

<sup>315</sup> На това основание, регистрацията може да бъде заличена служебно и от Патентното ведомство.

**Заличаването** има действие от датата на подаване на заявката, т. е. *ex tunc* (с обратна сила).

## **§ 8. Нарушения и средства за защита**

Исключителното право, предоставено от чл. 19, ал. 2 от ЗПД дава право на собственика на дизайн да изключи трети лица от следните действия:

- а) използването на дизайна чрез производство на продукт;
- б) внос, предлагане на пазара и продажба на продукт, който възпроизвежда защитения дизайн;
- в) съхраняване на такъв продукт за горните цели.

Чл. 55 от ЗПД предоставя на притежателя на промишлен дизайн правото да образува производство за нарушение в съответствие с разпоредбите на ЗЗД (**гражданска отговорност**), когато правата му са нарушени. Всички иски за нарушение на марка са допустими и за нарушаване на правото върху промишления дизайн.<sup>316</sup> Освен това всяко заинтересовано лице може да заведе дело в Софийски градски съд, за да установи правото на **преждеползване** на дизайн, на служебен дизайн и авторство или съавторство на дизайн.

**Административната и наказателна** отговорност са уредени в чл. 65 от ЗПД, който предвижда същите санкции, които са предвидени за нарушение на марка. Такива стоки се конфискуват в полза на държавата, независимо чия собственост са те и след това се унищожават в присъствието на титуляря или упълномощеното лице.<sup>317</sup>

В някои случаи Патентното ведомство, което е упълномощено и задължено служебно да следи за такива нарушения и да налага административни наказания, трябва да конфискува стоките на склад, преди да са били пуснати на пазара, независимо от собствеността върху тези продукти. Конфискацията може да бъде наложена не само от Патентното ведомство, но и от съд, който решава спорове за неразрешено използване на промишлен дизайн по искане на заинтересовано лице. Административната отговорност е независима от гражданската и наказателната отговорност.

---

<sup>316</sup> За повече подробности относно гражданската отговорност виж Глава 4, § 10 Нарушение и средства за защита на марки, която е напълно приложима за дизайните.

<sup>317</sup> Тази санкция не се прилага в случаите, когато стоките могат да бъдат преработени по такъв начин, че да не бъде нарушено правото на титуляря.

Умишленото нарушение на нерегистриран дизайн с цел нелоялна конкуренция се урежда от чл. 35, ал. 1 от ЗЗК. Става дума за имитиране на външния вид на продукта или неговата опаковка или етикетирание, които подвеждат или могат да заблудят по отношение на произхода, производителя, продавача и/или други характеристики на стоките.

Член 172б, ал. 1 от Наказателния кодекс покрива и нарушението на промишления дизайн, въз основа на който може да се търси наказателна отговорност за извършителя, като предвиденото наказание е лишаване от свобода до пет години и глоба до пет хиляди лева.

## ГЛАВА 6. ЗАКРИЛА НА ИНТЕГРАЛНИ СХЕМИ

### § 1. Източници – законодателство

#### I. Международни договори

Република България е ратифицирала следните международни договори по отношение на правото за закрила на интегрални схеми:

- *Споразумението TRIPS*, посочено по-горе.
- *Договора за интелектуална собственост на интегралните схеми*, наречен Вашингтонски договор, приет на 26 май 1989 г. във Вашингтон.<sup>318</sup> Р България все още не го е подписала.

Въпреки че България все още не е член на Вашингтонския договор, страната е хармонизирала законодателството си с изискванията на *Директива 87/54 / ЕИО на Съвета от 16 декември 1986 г. за закрила на топологиите на интегрални схеми*.<sup>319</sup>

#### II. Национално законодателство

Проблемът, свързан със закрилата на топологиите на интегралните схеми (микрочипове), е относително нов за България, въпреки че Патентното ведомство наблюдава развитието му от 1985 г. насам.<sup>320</sup> Като член на СТО и след

---

<sup>318</sup> Вашингтонският договор осигурява закрила на дизайна на оформлението (топология) на интегрални схеми. Договорът е ратифициран от следните държави: Босна и Херцеговина, Египет и Сейнт Лусия. Вашингтонският договор все още не е влязъл в сила поради липсата на ратификации, депозирани в СОИС от най-малко пет страни.

<sup>319</sup> Виж ДВ, бр. 24 от 27.01.1987 г., стр. 36.

<sup>320</sup> Ведомство беше представено от свой експерт в Експертния комитет на СОИС за изготвяне на проект на международен договор за закрила на интегралните схеми; първото заседание на

подписването на споразумението TRIPS, България е задължена да прилага в своето национално законодателство и да спазва изискванията на чл. 35 - 38 от TRIPS, свързани със закрилата на оформлението (топологиите) на интегрални схеми, които по същество се отнасят до разпоредбите на Вашингтонския договор. Това задължение произтича и от чл. 9 от Търговския договор, подписан между Р България и САЩ през 1991 г.<sup>321</sup> На 2 септември 1999 г. Народното събрание на Р България прие специален закон в тази област, който влезе в сила на 15 декември 1999 г.<sup>322</sup>

В изпълнение на § 6 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за топологиите на интегралните схеми (ЗТИС) на 27 март 2018 г. председателят на Патентното ведомство одобри нова Инструкция за оформяне, подаване, формална експертиза и регистрация на заявките за топологии на интегралните схеми.<sup>323</sup>

По този начин България изпълни задълженията си към международната общност, като попълни последната законодателна празнина в областта на закрилата на индустриалната собственост.

## § 2. Предмет на закрила

Заглавието на ЗТИС и неговият чл. 3 показват, че обектът на правна закрила е оформлението (топологията) на интегралната схема. Не се предоставя закрила на технологията за производство на интегралната схема, нито за съхраняваната в нея информация. Съгласно легалното определение на § 1 от допълнителните разпоредби на ЗТИС, **топологията** на интегралната схема е *„тримерно разположение на елементите и на връзките между тях в интегралната схема, представено по произволен начин, или такова*

---

Комитета се състоя през ноември 1985 г. в Женева, където взе участие представител на Патентното ведомство.

<sup>321</sup> Виж ДВ, бр. 83/1991 г.

<sup>322</sup> Закон за топологията на интегралните схеми (ЗТИС), обн. ДВ, бр. 81 от 14.09.1999 г., изменен в ДВ, бр. 30 от 11 април 2006 г. ; Единственото изменение се отнася до чл. 28, ал. 2, когато „Софийският градски съд” е заменен със „Софийски административен съд” и изменената разпоредба е както следва: Решението по ал. 1 може да се обжалва в тримесечен срок по АПК пред Софийския административен съд; Английски текст в: [http://www.bpo.bg/images/stories/laws/law\\_topography\\_eg.pdf](http://www.bpo.bg/images/stories/laws/law_topography_eg.pdf).

<sup>323</sup> Публикувано само на български - [http://www.bpo.bg/images/stories/laws/instr\\_topography.pdf](http://www.bpo.bg/images/stories/laws/instr_topography.pdf).



*разположение, подготвено за интегрална схема, предназначена за производство”.*

В точка 1 от същия параграф **интегрална схема** се определя като *„изделие в окончателна или междинна форма, предназначено да изпълнява функции по генериране, предаване, приемане, обработка и/или съхранение на информация, в което елементите и някои или всички връзки са изпълнени неразделно във и/или върху обща подложка”*. Трябва да се отбележи, че това определение за интегрална схема се различава от определението в чл. 2, ал. 1 от Вашингтонския договор, който се позовава на TRIPS.<sup>324</sup> Определението, дадено в ЗТИС, например, изрично посочва електронните функции на схемата, което води до стесняване на обхвата ѝ. Освен това в дефиницията липсва изискването интегралната схема да съдържа най-малко една активна съставка. Това изискване също не е налице в дефиницията на интегрална схема.

### **§ 3. Условия на закрила**

Член 3, ал. 1 от ЗТИС не се отнася само до топологията като обект на правна закрила съгласно същия закон, но също така се позовава на законовите изисквания за предоставяне на закрила, т.е. топологията трябва да бъде оригинална. Това означава, че тя трябва да бъде създадена в резултат на собствените интелектуални усилия на нейния автор, а създателите и производителите на интегрални схеми не трябва да са запознати с него по времето на неговото създаване. Следователно, за да бъде оригинална, топологията трябва да покрива последните две изисквания, които не допълват новостта, както може да се приеме погрешно от формулировката на чл. 3, ал. 1 от ЗТИС, а я дефинират.<sup>325</sup> Законово защитена може да бъде и топология, представляваща комбинация от известни елементи и връзки между тях, когато е оригинална като цяло.

### **§ 4. Формалности (процедура за заявяване и предоставяне на закрила)**

---

<sup>324</sup> Законопроектът, който беше предложен в Народното събрание, съдържаше определение за интегрална схема, хармонизирана с Вашингтонския договор, но след разискване то беше променено, което по мое мнение беше неточно.

<sup>325</sup> Чл. 2, ал. 2 от Директива 87/54 /ЕИО на Съвета дори не споменава термина „новост”, а само посочва двете условия, определящи това понятие.

Процедурата за регистрация на топологии започва с подаването на заявка в едно копие по пощата, по факс, директно в Патентното ведомство или чрез други комуникационни средства.<sup>326</sup> Заявката трябва да съдържа съгласно чл. 25, ал. 2 от ЗТИС, най-малко искането за регистрация на топологията, името и адреса на заявителя, материал, позволяващ идентифициране на топологията, за която се иска регистрация<sup>327</sup> и декларация за датата на първото търговско използване. В този последен случай се изисква и образец на интегралната схема, в която е реализирана заявената топология, ако търговското използване е осъществено преди подаване на заявката. Наличието на този минимум от правилно изготвени на български език<sup>328</sup> документи е основание за приемане на заявката и получаването на входящ номер и дата на подаване.

Заявката също така трябва да съдържа данни за представителя по индустриална собственост, когато е упълномощен такъв (както и пълномощно) и името на държавата, на която заявителят е гражданин, в която има местожителство или в която извършва действителна търговска или производствена дейност, и разбира се документ за платени такси. Законът установява тримесечен срок<sup>329</sup>, в рамките на който тези допълнителни данни към заявлението по чл. 26, ал. 1 от ЗТИС трябва да бъдат предоставени. От друга страна, чл. 9 от Инструкцията изисква заедно със заявката да бъдат подадени: искане за регистрация, пълномощно, ако е необходимо, и документ за платена такса. Имайки предвид изискванията към заявката, е видно, че практически всички документи трябва да бъдат подадени едновременно със заявката. Законът позволява подаването на заявката без да се ползва образца, т.е. в

---

<sup>326</sup> Виж чл. 8, ал. 1 от Инструкцията.

<sup>327</sup> Съгласно изискванията на чл. 18 и 19 от Инструкцията, въпросът е за цялостна схема на топологията и схемите на всеки топографски слой на интегралната схема. В случай че представляват ноу-хау, те могат да бъдат определени като „търговска тайна”.

<sup>328</sup> Документите от заявлението могат да се подават и на друг език, но за продължаване на производството тези документи трябва да бъдат преведени на български език съгласно чл. 26, ал. 3 от ЗТИС.

<sup>329</sup> Крайният срок за отстраняване на нередностите в заявката съгласно чл. 27 от ЗТИС започва с уведомяването на заявителя за наличието на същите в заявката по чл. 20, ал. 3 от Инструкцията. Чл. 31, ал. 1 от ЗТИС дава възможност този срок да бъде удължен два пъти с по три месеца. При непредвидени обстоятелства всички не спазени срокове могат да бъдат продължени до една година, ако председателят на Патентното ведомство вземе такова решение.

свободен текст (писмо), в случай че всички данни съгласно горепосочения чл. 25, ал. 2 от ЗТИС са налице.

В случай, че недостатъците на заявката, установени в хода на формалната експертиза<sup>330</sup>, не бъдат отстранени в срок или заявката е подадена след двугодишния период след първото търговско използване в търговията, производството се прекратява. Това решение представлява административен акт на държавен орган и може да бъде обжалвано в тримесечен срок пред Софийски административен съд на основание на АПК.

Когато формалните изисквания по чл. 25 и 26 от ЗТИС са спазени, топологията се вписва в Държавния регистър на топологиите и се извършва публикация за регистрацията в официалния бюлетин на Патентното ведомство. Съгласно чл. 19, ал. 1 от Инструкцията, производството допуска промени в името и адреса на заявителя, както и поправка на очевидни грешки. След регистрацията на топологията това е възможно само по отношение на името и адреса на притежателя (чл. 30 от ЗТИС). И в двата случая се заплаща такса, посочена в тарифата.<sup>331</sup>

## **§ 5. Собственост, прехвърляне, лицензии**

Исключителното право върху топологията се придобива чрез регистрацията ѝ в Патентното ведомство. Правото на регистрация принадлежи на лицето, което има право на заявяване. Съгласно чл. 11, ал. 1 от ЗТИС това е лицето или лицата, които съвместно са създали топологията. В случай, че топологията е създадена при изпълнение на задължения по трудово правоотношение или по поръчка, правото на заявяване и съответно на получаване на регистрация принадлежи на работодателя или на поръчващия,

---

<sup>330</sup> Формалната експертиза може да се извърши във връзка с изискванията на чл. 26 от ЗТИС, във вр. с чл. 2, чл. 25, ал. 2 и чл. 14, ал. 1, т. 1 от ЗТИС.

<sup>331</sup> Тарифа за таксите, събирани от Патентното ведомство на Р България, утвърдена с Указ на Министерски съвет № 242/27.12.1999 г., ДВ, бр. 114/99, в сила от 27.12.1999 г., изм. ДВ, бр. 99 от 12 декември 2017, <http://www.bpo.bg/images/stories/laws/ТАРИФА%20ЗА%20ТАКСИТЕ%20КОИТО%20СЕ%20СЪБИРАТ%20ОТ%20ПАТЕНТНОТО.pdf>.

освен ако не е договорено друго.<sup>332</sup> В този случай е налице **служебна топология**, която дава на създателя ѝ само право на допълнително възнаграждение.<sup>333</sup>

Чл. 19, ал. 1 от ЗТИС предвижда възможността за прехвърляне на права, придобити по този закон. Това са по-горе определеното право на заявяване съгласно чл. 11, правото на регистрация по чл. 13 и изключителното право върху регистрираната топология по чл. 15 от ЗТИС. За разлика от правото на съвместно притежаване, при което всеки съпритежател има право да използва топологията без ограничения и без съгласието на другите съпритежатели, частичното или пълното прехвърляне на права върху топологията на трети лица, в съответствие с член 19, ал. 2 от ЗТИС, е възможно само след като всички съпритежатели дадат своето писмено съгласие, освен ако не са договорили друго. За да бъде действително и да има действие по отношение на трети лица, договорът за прехвърляне (цесия) трябва да бъде вписан в Държавния регистър на топологиите по искане на една от страните, обикновено цесионера.

Без да се лишават от правата си, съгласно чл. 15 от ЗТИС, притежателите на изключителното право върху топологията могат да разрешат изключителното или неизключителното, пълното или ограничено използване от други лица въз основа на лицензионен договор. Това разрешение, съгласно чл. 20, ал. 1 от ЗТИС, се дава със съгласието на всички притежатели и по молба на лицензополучателя трябва да бъде вписано в Държавния регистър, за да има действие по отношение на трети лица. Чл. 587-599 от Търговския закон съдържат всички останали разпоредби, приложими и по отношение на лицензионните договори за топологии на интегрални схеми.

## **§ 6 Обхват на изключителните права**

Подобно на другите изключителни права върху обекти на индустриална собственост, правото на притежателя върху топология се състои от три групи права: правото да се разпорежда с нея, да използва топологията лично и да забрани използването ѝ в търговската дейност от трети лица без неговото

---

<sup>332</sup> Съгласно чл. 11, ал. 3 от ЗТИС, правото на заявяване преминава върху лицето, създало топологията, ако в тримесечен срок от писменото уведомление за създадената топология работодателят, съответно поръчващият, не подаде заявка, освен ако между тях е уговорено друго.

<sup>333</sup> В случай на спор за възнаграждението създателят на топологията може да се обърне към Софийски административен съд.

съгласие. Чл. 15, ал. 2 от ЗТИС дефинира понятието „използване в търговската дейност” като възпроизвеждане, продажба, замяна, даване под наем или в заем, внос и износ или друг начин на търговско разпространение, както и предложение за такова разпространение на топологията или на изделие, в което тя е включена. Изключителното право има действие по отношение на трети добросъвестни лица от датата на публикуване на регистрацията на топологията в Официалния бюлетин на Патентното ведомство.

## **§ 7. Ограничение на обхвата на закрила - принудителни лицензи**

Чл. 17 от ЗТИС посочва определени действия на трети лица, предприети без разрешението на притежателя, които не се считат за нарушение на правото върху топологията. Първо, това е възпроизвеждането изцяло или на част от регистрираната топология чрез включването ѝ в интегрална схема или по друг начин, с изключение на тези части от нея, които не са оригинални, ако то се осъществява за лични потребности, оценка, анализ, изследване или обучение. Когато в резултат на оценка или анализ по гореописания начин трето лице създаде друга топология, която отговаря на изискванията за оригиналност, това лице може да използва така създадената топология с търговски цели.

Използването на регистрираната топология не се счита за нарушение, когато е извършено или използването е поръчано от лице, което не знае или няма основания да предполага, че регистрирана топология е реализирана неправомерно в използваната интегрална схема или в изделие, в което се съдържа такава интегрална схема. Когато лицето узнае за това, то може да продължи използването на интегралната схема в рамките на наличния запас стока или стоката, поръчана преди узнаването за неправомерното реализиране. В този случай, по искане на притежателя на правото върху топологията трябва да заплати справедливо възнаграждение, каквото би заплатил при свободно договорена лицензия.

## **§ 8. Продължителност на закрилата**

Срокът на закрила на топологията е хармонизиран с международните стандарти<sup>334</sup> и възлиза на 10 години от:

---

<sup>334</sup> Виж чл. 38 от ТРИПС, чл. 7, ал. 3 от Директива 87/54 / ЕИО на Съвета и чл. 8 от Вашингтонския договор. За да сме в крак с уредбата в Европа и света, законодателят трябваше да включи възможността закрилата на топологията да бъде прекратена и да не бъде допусната

- а) датата на първото търговско използване на топологията, осъществено от заявителя<sup>335</sup> където и да е по света, ако в двегодишен срок от тази дата е подадена редовна заявка в Патентното ведомство или
- б) датата на подаване на заявка в Патентното ведомство, ако топологията не е била търговски използвана или ако е използвана само секретно.

Правната закрила на топологията може да бъде прекратена преди изтичането на нейния срок, ако тя бъде прекратена или нейната регистрация бъде заличена.

Чл. 21, ал. 1 от ЗТИС посочва условията, при които може да бъде прекратена закрилата и освен изтичането на срока на закрила, това са писменият отказ на притежателя на изключителното право и прекратяване на юридическото лице<sup>336</sup> - притежател на правото върху топологията без правоприемство. При съвместно притежание отказът на един или няколко от съпритежателите не води до прекратяване на правната закрила по отношение на останалите съпритежатели. В случай на регистрирана лицензия<sup>337</sup>, отказът от право се вписва само след като притежателят представи доказателство, че е уведомил лицензополучателя за намерението си да се откаже от правото върху топологията. В този случай вписването се извършва след изтичането на двумесечен срок от представяне на доказателството. Във всички тези случаи **прекратяването** на правната закрила има действие за в бъдеще (*ex nunc*).

**Заличаването** на регистрацията на топология е другата възможност за преждевременно прекратяване на правното действие на закрилата на

---

закрила след изтичането на 15-годишния срок от създаването на топологията, ако тя не е била използвана и надлежно заявена за регистрация.

<sup>335</sup> Тук могат да се видят усилията на българския законодател да прецизира разпоредбите на закона, включително с някои ограничителни условия и да създаде пропуски в законодателството. Включването на израза „осъществено от заявителя” по отношение на търговското използване е доказателство за това твърдение. Още повече, че законодателят е наясно, че правото на подаване е също прехвърляемо.

<sup>336</sup> Прекратяването на правото в този случай може да бъде извършено по искане на заинтересованото лице, при условие че няма правоприемник.

<sup>337</sup> Виж § 5 по-горе за регистрирането на лицензионния договор.

топологията.<sup>338</sup> Всяко заинтересовано лице може да поиска заличаване, когато е налице поне едно от следните условия:

- а) топологията не е оригинална; заявката за регистрация не е подадена в рамките на двугодишния срок след датата на първото търговско използване;
- б) образецът, представен за идентификация на топографията, не съответства на подадената топология.

Заличаването е възможно и когато по исков ред е установено, че вписаният притежател не е имал право на заявяване и в едномесечен срок от влизането в сила на съдебното решение не е постъпила молба за вписването на действителния притежател. Във всички тези случаи заличаването има обратно действие (*ex tunc*), от датата на получаване на правната закрила съгласно чл. 14 от ЗТИС. Заличаването няма обратно действие по отношение на влезлите в сила решения по искове за нарушение, доколкото са изпълнени преди заличаването и по отношение на лицензионните договори, доколкото са изпълнени преди заличаването, освен ако е уговорено друго.

## **§ 9. Нарушения и средства за защита**

Счита се за нарушение всяко използване на регистрирана топология в търговската дейност без съгласието на притежателя на правото върху нея. Последният има възможност да предяви иск пред Софийски административен съд срещу нарушителя, за преустановяване нарушението; той може също така да предяви иск за обезщетение за вреди, както и да предяви иск за установяване на факта на нарушението, когато последното не е очевидно. Лицензополучателят на изключителна лицензия също може да предяви иск, ако притежателят сам не упражни това право в едномесечен срок от получаване на уведомление от лицензополучателя за нарушението. Лицензополучателят на неизключителна лицензия може да предяви иск само със съгласието на притежателя, ако друго не е предвидено в договора.

Освен гореизброените искове, ищецът може също така да поиска преработване или унищожаване на предмета на нарушението, както и публикуване на решението на съда в два всекидневника за сметка на

---

<sup>338</sup> Въпреки че законът не посочва изрично възможността за частично заличаване на регистрацията на определена топология, следва да се приеме, че е възможно условията за заличаване да се отнасят и за част от топологията на интегралната схема.

нарушителя. В случай, че е предявен иск за нарушение на правото върху топологията, ответникът има възможност да предяви иск за заличаване на регистрацията.

За разлика от другите закони в областта на индустриалната собственост, които отнасят такива въпроси за разрешаване до Патентното ведомство, искът за заличаване на регистрацията е подсъден на Софийски административен съд. За съжаление все още няма съдебна практика по иски за заличаване на регистрирана топология. Когато е предявен насрещен иск за заличаване, би било препоръчително искът за нарушението и искът за заличаване да бъдат разгледани от един и същи състав на Софийски административен съд и да не бъдат разпределяни между различни състави на съда, както е случаят с патентите и марките.

Съгласно чл. 35, ал. 1 от ЗТИС, правото на иск за заличаване на регистрирана топология принадлежи на всяко заинтересовано лице през целия срок на закрилата на топологията. В този случай въз основа на влязло в сила съдебно решение Патентното ведомство заличава регистрацията и извършва публикация в Официалния бюлетин на Патентното ведомство.

## ГЛАВА 7. ЗАКРИЛА НА ТЪРГОВСКА ТАЙНА (KNOW-HOW)

### § 1. Източници - законодателство

#### I. Международни договори

Република България е ратифицирала следните международни договори относно търговската тайна и поверителната информация:

- *Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост, посочена по-горе.*
- *Споразумението TRIPS, посочено по-горе.*
- *Регламент (ЕО) № 1/2003 на Съвета от 16 декември 2002 г. относно прилагането на правилата за конкуренция, предвидени в членове 81 и 82 от Договора за създаване на Европейската общност.*<sup>339</sup>

---

<sup>339</sup> Текст от значение за ЕИП, ОВ L 1/1, 4.1.2003 г., стр. 1-25; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003R0001&from=en>



- *Директива (ЕС) 2016/943 на Европейския парламент и на Съвета относно защитата на неразкрити ноу-хау и търговска информация (търговски тайни) срещу тяхното незаконно придобиване, използване и разкриване*<sup>340</sup>

## **II. Национално законодателство**

През май 2011 г. ЕК приема цялостна стратегия за осигуряване на правилно функциониращ вътрешен пазар относно правата върху интелектуалната собственост. Според стратегията, всеки патент и всеки дизайн или марка започват първоначално като конфиденциална информация. До получаването на дадено право върху интелектуална собственост, фирмите са уязвими и изложени на риск от кражба на ценна научно-изследователска информация и знания.

Законодателството в областта на търговската тайна свежда до минимум рисковете, пред които са изправени иновационните предприятия и научно-изследователските организации, като предоставя правни механизми за закрила срещу незаконно присвояване на резултати от научно-изследователската и развойна дейност, ноу-хау и друга ценна информация.

Търговските тайни са една от най-често използваните от предприятията форми на закрила на интелектуални продукти и иновационно ноу-хау, но в същото време са най-слабо защитените от съществуващата правна рамка на ЕС срещу тяхното незаконно придобиване, използване или разкриване от други страни.

Като инструмент за преодоляване на горепосочените проблеми на 8 юни 2016 г., е приета Директива (ЕС) 2016/943 на Европейския парламент и на Съвета относно защитата на неразкрити ноу-хау и търговска информация (търговски тайни) срещу тяхното незаконно придобиване, използване и разкриване.

Малките и средните предприятия (МСП) ценят и разчитат на търговските тайни в още по-голяма степен. Чрез защитата на такъв широк набор от ноу-хау и търговска информация, търговските тайни позволяват на техните създатели и новатори да извлекат печалба от своя труд или създадените от тях

---

<sup>340</sup> Текст от значение за ЕИП, ОВ L 157/1, 15.06.2016; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0943&from=EN>

инновации, поради което са особено важни за конкурентоспособността в стопанската дейност, както и за научноизследователската и развойна дейност и свързаните с нея постижения.

Защитата на търговските тайни и техният трансфер като „ноу-хау” придобиват значимост едва след прехода към пазарна икономика в България. При сегашните условия на конкуренция, създадени на националния пазар, българските предприятия повече от всякога се интересуват от търговските тайни като важен фактор за производство и конкуренция. Поради финансови затруднения повечето от тях не могат да си позволят да извършват научноизследователска и развойна дейност и да получават скъпи патенти. Понастоящем те се стремят да запазят търговските си тайни срещу нелоялни служители и договарящи се страни.

Търговската тайна не е ново понятие за българското законодателство, като то съдържа поредица норми за различни аспекти на нейната защита. Разпоредби, касаещи защитата на търговската тайна се съдържат в текстовете на Търговския закон (чл. 52 на ТЗ), Закона за защита на конкуренцията<sup>341</sup> (чл. 37 и §1, т. 9 ДР на ЗЗК), Кодекса на труда (чл. 126, т. 9), Законът за стоковите борси и тържищата (чл. 44 от ЗСБТ), Законът за достъп до обществена информация (чл. 17 от ЗДОИ). По действащото към момента законодателство в тази област обаче, търговската тайна не се счита за интелектуална собственост и не е защитена като такава. Като основен недостатък на националната ни уредба в областта на защитата на търговската тайна може да бъде посочена липсата на единно определение, което често води до разминавания между отделните нормативни актове, до неправилно прилагане на законови разпоредби и до непоследователна съдебна практика. Освен това не съществуват специални правила за присъждане на обезщетения за нарушения на търговски тайни.

---

<sup>341</sup> Законодателят прие Закона за защита на конкуренцията (ЗЗК) от 1991 г. (обн. в ДВ, бр. 39 от 1991 г., изменен с ДВ, бр. 79/1991 и бр. 53/1992), за да даде рамката на правилата за пазарната икономика в България и да защити пазара от нелоялна конкуренция и картелизация. Това е първият български Закон за защита на конкуренцията след промените от 1989 г., различаващ се доста от стария Закон срещу нелоялната конкуренция от 22 ноември 1940 г. (обн. в ДВ, бр. 270 от 29 ноември 1940 г.), който е отменен през 1951 г. след прехода от пазарна икономика към планирана икономика чрез Указ № 546 за отмяна на всички публикувани актове преди 9 септември 1944 г., ДВ, бр. 93 от 12 ноември 1951 г. След избора на новата Комисия за защита на конкуренцията (наричана по-долу „Комисията”), на 28 ноември 2008 г. бе приет новият ЗЗК (виж бележката под линия 41 в глава 2, § 5).

Възможните варианти се основават на общите разпоредби, свързани с обезщетенията за вреди, предвидени в ЗЗД и Закона за отговорността на държавата и общините за вреди (ЗОДОВ).

Наличието на непълнота и частична правна регулация в тази област налага извода за необходимост от приемането на самостоятелен Закон за защита на търговската тайна, които да въведе в българското законодателство всички елементи и способности за защита на търговската тайна. В тази връзка е и становището на Комисията, постановено с решение № 640/14.05.2014 г., засягащо транспонирането на Директивата в българското вътрешно законодателство.

Обсъжданият в момента проект на Закон за защита на търговската тайна има за цел да въведе в българското законодателство изискванията на Директива (ЕС) 2016/943 на Европейския парламент и на Съвета от 8 юни 2016 г. относно защитата на неразкрити ноу-хау и търговска информация (търговски тайни) срещу тяхното незаконно придобиване, използване и разкриване. Кога и в какъв вид ще се приеме проектът за този закон, остава да се разбере в близкото бъдеще.

Поради това разгледаната правна материя по въпроса за защита на търговската тайна се основава на сега действащото законодателство.

## **§ 2. Закрила на търговската тайна - поверителна информация**

ЗЗК забранява споразумения, решения и съгласувани практики, които имат за предмет или резултат предотвратяване, ограничаване или нарушаване на конкуренцията. При осигуряване на ефективна защита срещу нелоялна конкуренция, предвидена в чл. 10а от Парижката конвенция и за защита на неразкритата информация, както е предвидено в чл. 39 от Споразумението TRIPS, българският ЗЗК регулира широко нелоялната конкуренция и включва някои специални разпоредби, които служат за защита срещу неразрешено разкриване на производствени или търговски тайни. По силата на чл. 37 от ЗЗК, се счита за актове на нелоялна конкуренция узнаването, използването или разгласяването на производствена или търговска тайна в противоречие с добросъвестната търговска практика (ал. 1) и използването или разгласяването на производствена или търговска тайна и когато тя е узната или съобщена при условие да не бъде използвана или разгласявана (ал. 2).

За разлика от предвоенния Закон срещу нелоялната конкуренция от 1940 г., новият закон съдържа в § 1, т. 9 от заключителните разпоредби, легално определение на понятието „**производствена или търговска тайна**”. Съгласно него производствените или търговски тайни (наричани по-долу „търговски тайни”) са факти, информация, решения и данни, свързани със стопанска дейност, чието запазване в тайна е в интерес на правоимащите, за което те са взели необходимите мерки.<sup>342</sup> От това определение следва, че понятието „търговска тайна” е свързано с предприятие, в чиито интереси е да се пази в строга тайна неговите бизнес решения и наличните данни, които са важни за конкурентоспособността на предприятието<sup>343</sup>. Следователно става дума за важна поверителна информация, която подобрява конкурентната позиция на предприятието в сравнение с други конкуренти, които нямат достъп до тези търговски тайни. От понятието „търговски тайни” се изключва всекидневна или тривиална информация, чиято очевидност не може да навреди на интересите или на такава информация, която е на разположение на обществеността (напр. справочници, ръководства, каталози и т.н.) или може да бъде придобита по законен начини от съответните лица.<sup>344</sup>

Въпросът за липсата на очевидност на такава информация също играе важна роля при определянето на защитата на търговската тайна. ЗЗК обаче не определя какво трябва да се има предвид под понятието очевидно. Отговорът на този въпрос е оставен на съдебната практика, но за съжаление, досега липсват решения на българските съдилища. Комисията само частично изрази становище по този въпрос. Независимо от това, в случай на изследване на липсата на очевидност, се очаква не само да се направи абстрактно изследване на новостта, което е изискване при патентното право, но също и да се изследва конкретиката.

---

<sup>342</sup> Под производствени тайни трябва да се разбира поверителна информация от техническо и технологично естество и поверителна информация като управленска, търговска или търговска информация, която е типична за търговските тайни. Към производствените тайни принадлежат например оперативните разходи в рамките на дружеството; виж решението на Комисията № 64 от 29 юни 1993 г., публикувано в: Комисия за защита на конкуренцията, София 1994, с. 181; виж също Коджабашев, М., Производствена и търговска тайна, InSo No. 1/2002, р. 21.

<sup>343</sup> Виж също Stefanov, S., Der Know-how-Schutz nach bulgarischem Wettbewerbsrecht (Закрила на ноу-хау според българското конкурентно право), in: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht – Internationaler Teil (GRUR Int.), Carl Heymanns Verlag, Köln-Berlin-München, 1999, Heft 11, S. 921-928.

<sup>344</sup> Виж Решение № 101 от 23 ноември 1993 г. на Комисията, пак там, стр. 232 и следващите.

Това означава, че такава информация няма да се счита за очевидна, защото не е нова по смисъла на ЗПРПМ. Ето защо по-скоро става въпрос за достъпността на публикуваната или по-рано публично използвана информация, която не може лесно да бъде използвана от неограничен брой лица. Тази относителна оценка на липсата на очевидност се основава на факта, че тази информация и тези данни също са от значение за конкурентоспособността на притежателя им, дори ако достъпът до тях е възможен, но много скъп и отнемащ време.<sup>345</sup>

Защитата на търговската тайна в българското законодателство се осъществява в два аспекта. Законодателят е разрешил тези два случая на нарушаване на търговски тайни по чл. 37 от ЗЗК. В този член обаче не са включени санкциите като правни последици от нарушението. Преди всичко това е поведение или действия в бизнеса, които се считат за забранени съгласно чл. 29 и следователно за водещи до отговорност по чл. 99, ако те представляват акт на нелоялна конкуренция, като например нарушаване на добросъвестните търговски практики, или биха могли да накърнят интересите на конкурентите в отношение един на друг или по отношение на потребителите. Освен това последициите от нарушението зависят от личността на нарушителя.

Първият аспект на защитата се отнася до неправомерното узнаване на чужди търговските тайни. По силата на чл. 37, ал. 1 от ЗЗК, узнаването на търговските тайни на трети лица противоречи на добросъвестната търговска практика, когато се извършва чрез:

- а) подслушване;
- б) непозволено влизане в помещения;
- в) неразрешен достъп до кореспонденция;
- г) заснемане или проучване, без съгласието на техния собственик, на документи или други материали, съхранявани по начин, който да ограничава достъпа до тях и
- д) измама или подкупване на лица, чийто достъп до такива тайни е разрешен поради служебното им положение или въз основа на договор.

Сдобиването с тайната информация по такъв начин често се определя като промишлен шпионаж. По този начин конкурентът на собственика на

---

<sup>345</sup> Виж R. Kraßer, Grundlagen des zivilrechtlichen Schutzes von Geschäfts- und Betriebsgeheimnissen sowie von Know-how (Fundamentals of Civil Law Protection of Trade Secrets and Know-How), in: GRUR 1977, p. 179.

търговската тайна може да понесе сериозна санкция, когато е придобил тези тайни чрез собствените си нечестни или незаконни действия или чрез наказуеми действия от страна на служителите на собственика на търговската тайна. Отговорността на получателя чрез налагането на санкция произтича не само от това, че той е получил тайната информация чрез измама, подбудителство, подкуп или подпомагане и съучастие в предателство, но и от възможността самият информатор да понесе санкция. И накрая, тази разпоредба се отнася и до служители на собственика на търговска тайна, които при осъществяване на трудовата си дейност неправомерно се сдобиват с поверителна информация, която не е предназначена за тях, и след като са напуснали предприятието, или те самите са ползват от нея, или я предоставят на разположение на трети лица с користна цел. Често в такива случаи отговорността пада върху работниците и служителите и дори върху партньори и управители на дружеството, които са допринесли за незаконното изтичане и използване на търговските тайни.<sup>346</sup>

Вторият аспект на защитата на търговската тайна е свързан със законовата защита срещу търговския партньор. В допълнение към договорните възможности за защита на търговската тайна, с които разполага лицензодателят, чл. 37, ал. 2 от ЗЗК представлява независима основа за защита, а именно правната закрила на поверителната информация. В съответствие с този член се забранява използването или разгласяването на производствена или търговска тайна и когато тя е узната или съобщена при условие да не бъде използвана или разгласявана. Тя се прилага най-често при предоставяне на търговски тайни в рамките на лицензиите за ноу-хау. Значението на тази разпоредба се състои главно в приложимостта към външни лица, които за разлика от чл. 37, ал. 2 правомерно са придобили или са получили търговските тайни на друго лице. Въпреки общите формулировки в ал. 3, той се отнася преди всичко до юридически независими предприятия или крайни потребители, които имат търговски отношения с притежателя на търговската тайна.<sup>347</sup>

Чл. 37, ал. 2 се прилага и към нелоялни служители на собственика на търговската тайна. Съгласно чл. 126, т. 9 от Кодекса на труда от 1992 г.<sup>348</sup>

---

<sup>346</sup> Виж чл. 2, ал. 1, т. 4 от ЗЗК; виж също Николов, П. и съавтори, Новата правна рамка за защита на конкуренцията, София 2009, с. 391 и сл.

<sup>347</sup> Тази разпоредба може да се прилага и за физически лица. Такъв е случаят например на т.нар. „Регистрирани одитори” съгласно чл. 249, ал. 1 и 2 от българския Търговски закон.

<sup>348</sup> ДВ, бр. 26 и 27/1986, последно изменен и допълнен с ДВ, бр. 42 от 22 май 2018 г.

служителите са длъжни да не разгласяват поверителна информация, която са придобили във връзка с трудовия или служебния си статут.<sup>349</sup> В тази разпоредба попадат и управителите, които са членове на управителния съвет на дружеството или друго юридическо лице. По силата на чл. 237, ал. 5 от Търговския закон, тези членове също са задължени да зачитат тайните на дружеството дори и след като са престанали да бъдат членове на съвета. Според мен тази разпоредба е прекалено ограничаваща по отношение на професионалната дейност на служителите. Тя често пречи на професионалното развитие на служителите, особено на управителите, когато сменят работата си.<sup>350</sup>

Ето защо, разпоредбите на чл. 37 от ЗЗК не трябва да се тълкуват и прилагат ограничително с оглед на кариерното развитие на персонала и правото на свободен избор на работно място.<sup>351</sup>

Новият ЗЗК създава впечатлението, че българският законодател не е уредил исковите за вреди. Такива специални разпоредби за обезщетения, каквито са налице в чл. 1 и 19 от Германския закон за нелоялната конкуренция (UWG)<sup>352</sup>, не бяха сметени за необходими от законодателя, тъй като разкриването на търговски тайни се счита за непозволено увреждане по смисъла на чл. 45 от ЗЗД. Съгласно тази разпоредба всеки е длъжен да поправи вредите, които виновно е причинил другиму. Освен това във всички случаи на непозволено увреждане вината се предполага до доказване на противното.

Едва с последните изменения в ЗЗК се въведе нова глава, регламентираща отговорността за непозволено увреждане и исковите за вреди.<sup>353</sup> По силата на чл. 105, ал. 1 и 2, виновното лице дължи обезщетение за вреди, причинени в резултат на нарушения, извършени по този закон, на всички физически и юридически лица, на които са причинени вреди, дори когато

---

<sup>349</sup> Нарушаването на тези задължения води до дисциплинарно наказание, включително прекратяване на трудовия договор без предизвестие.

<sup>350</sup> За разлика от германския Търговски кодекс (§§ 74 - 84 HGB), българският законодател не предоставя компенсация (Karenzentschädigung) за времето на ограничаване на конкуренцията. Беше установено, че това положение е неблагоприятно особено за управителите.

<sup>351</sup> В това отношение виж Николов, П., цит. съч., с. 393.

<sup>352</sup> Виж Gesetz gegen unlauteren Wettbewerb (UWG) of 7 June 1909, in: RGBL., p. 499 (BGBL. III/FNA 43-1, neugefasst durch Bek. v. 3.3.2010 I 254, zuletzt geändert durch Art. 4 G v. 17.2.2016 I 233.

<sup>353</sup> ДВ, бр. 2 от 3 януари 2018 г.

нарушението не е било насочено директно срещу тях. Съгласно чл. 37, ал. 1 и 2 от ЗЗК става въпрос за преднамерени действия или поведение на лица в бизнес отношения, които умишлено могат да причинят вреди на трети лица. Във връзка с неразрешеното използване или оповестяване на търговски тайни на други лица с цел нелоялна конкуренция, намерението трябва да бъде доказано, за да се принуди виновното лице да поправи вредите.<sup>354</sup> В случай на неправомерно разкриване на търговска тайна (чл.37, ал.1), което винаги има умишлен характер, възниква задължение, произтичащо от забраната за разкриване на търговски тайни. Когато партньорът на собственика на търговската тайна или неговите служители разкрият търговска тайна (член 37, ал. 2), собственикът на търговската тайна може да предяви иск за обезщетение въз основа на договор или *culpa in contrahendo*.

Във връзка с нелоялни служители на собственика на търговска тайна възниква въпросът дали служителите на собственика на търговската тайна са отговорни за вреди, когато са разкрили търговска тайна по невнимание докато трае трудовото правоотношение или през някакъв период след прекратяване на договора. В съответствие с чл. 45 от ЗЗД, отговорът на този въпрос трябва да бъде положителен. Основанието за търсене на отговорност може да произтича и от трудовия договор. Не съществува обаче нарушение от страна на лицето, което е имало право на достъп до поверителна информация за производството на определен продукт, и след преместването на друга работа е разкрило тази информация на новия работодател, когато новият работодател не произвежда същия продукт.<sup>355</sup>

Освен тези възможности за предявяване на иск за вреди, законодателят изрично е предвидил в ЗЗК различни санкции и глоби за различни случаи на нарушение на този закон. Например предприятията нарушители подлежат на санкция до 10 на 100 от общия оборот на предприятието за предходната финансова година.

---

<sup>354</sup> Виж Коджабашев, М., Търговска марка и нелоялна конкуренция в: InSo, № 9 от 1992 г., с. 16.

<sup>355</sup> Виж Решение № 27 от 29 март 1993 г. на Комисията.



Физическите лица, съдействали за извършването на нарушения по ЗЗК, ако деянието не съставлява престъпление<sup>356</sup>, се наказват с глоба в размер от 500 до 50 000 лв. Предвижда се и глоба в размер от 500 до 25 000 лв. в случаите, когато физическите лица не предоставят в срок поисканите доказателства или пълна, точна, достоверна и не заблуждаваща информация, или не се явяват да дадат обяснения пред Комисията.<sup>357</sup> Посочените по-горе имуществени санкции и глоби се налагат с решение на Комисията, което може да бъде обжалвано пред Върховния административен съд.

---

<sup>356</sup> Следва да се отбележи, че българският Наказателен кодекс от 1968 г. предвижда наказание лишаване от свобода за срок до една година или глоба от 100 до 300 лв. при неправомерно разкриване на тайни на други лица по чл. 145; виж също Dietz, *op. cit.*, p. 102.

<sup>357</sup> Виж чл. 102, ал. 1 до 4 от ЗЗК (глоби за административна отговорност). В случаите на незначителни нарушения Комисията може да наложи глоби по-малки от определената минимална сума. При определянето на размера на глобата се взема предвид тежестта и продължителността на нарушението, положението на лицето в предприятието, както и смекчаващите и отегчаващите вината обстоятелства. Размерът на глобата се определя в съответствие с методика на Комисията по чл. 100, ал. 5.